

ИГОР БУНИЧ

СИНДРОМЪТ НА НИКОЛАЙ II

Част 3 от „Златото на партията“

Превод от руски: Доротея Табакова, 1999

chitanka.info

ПРЕДГОВОР

Генералният секретар на ЦК на КПСС Михаил Сергеевич Горбачов и министър-председателят на Англия Маргарет Тачър седяха в уютната гостна на премиерската резиденция в Уайтхол и водеха, както се казва в официалните протоколи, разговор „на четири очи“.

Гостната, обзаведена в стила на Викторианската епоха, настройваше към откровена размяна на мнения двамата видни политици, управляващи глобалните световни процеси през 80-те години на ХХ век.

Горбачов и Тачър не веднъж се бяха срещали и официално, и частно. Но още при първата им среща през 1984 година, когато Горбачов не беше нито генерален секретар, нито президент, Тачър, въпреки целия си войнстващ антикомунизъм, бе признала: „Знаете ли, тоя човек ми харесва. С него ще може да се върши работа.“

И работата „потръгна“, като удиви света със своята необичайност и непредсказуемост. Открит, доста добре образован (две дипломи!), с лека провинциална жилчица, която му придаваше допълнителен чар, Михаил Горбачов съвсем не приличаше на железобетонните си предходници, наподобяващи прижизнени паметници на самите себе си, с които можеше да се върши работа само при постоянно увеличение на количеството и мощта на ядрените бойни глави.

Такива хора като Михаил Горбачов винаги се появяват непосредствено преди краха на великите империи, преждевременно деградирани под тежестта на ортодоксалната си войнственост и желаещи да умрат в мир и покой. Разбирането на този факт, а също и чарът, присъщ на седмия генерален секретар и пръв президент на агонизиращата сталинска империя, стопи железните сърца на Маргарет Тачър, Роналд Рейгън и мнозина други западни политици, влагащи всичките си сили да доунищожат „Империята на Злото“.

„Новото мислене“ и „преходът към общочовешки ценности“, декларирани от Горбачов, засега прокапваха на тънки струйки през

цепнатинките на изгнилата „желязна завеса“, но все пак заплашваха не след дълго да се превърнат в мощен поток, способен да измие даже кървавите следи на дългото комунистическо владичество. На всички западни ръководители свят им се завиваше от разгръщащите се перспективи. Още повече, че като ответни отстъпки от тях обикновено се искаха само кредити, иначе казано пари, които КПСС, морално почти готова да напусне политическата сцена, ненаситно тъпчеше из бездънните си джобове в името на собственото си светло бъдеще. Кредитите, под формата на сметки, които приличаха — ако не се вземат предвид огромните суми — на сметки за обслужване в хотел, се предоставяха за конкретни услуги:

толкоз и толкоз за създаването на многопартийна система;
толкоз и толкоз за гласността;
толкоз и толкоз за закона за печата;
толкоз и толкоз за освобождаването на политзатворниците;
толкоз и толкоз за свободата на словото, събранията и съюзите.

Или общо... Не, пак излизаше малко!

— Добре де, изведете си войските от Прибалтика и дайте на републиките независимост.

— Колко?

— Еди-колко си.

— Добре, ама не стига. Искаме още.

— Изведете си войските от Източна Европа и преди всичко от Германия. (Те това е „новото мислене!“)

— Добре. Колко?

„Никога не сме виждали такава маниакална жажда за самоунищожение — докладваха на своите правителства разузнавателните служби, в частност английската. — Всички действия на Горбачов и екипа му неизбежно ще доведат до разпадане не само на комунистическата система, но и на Съветския Съюз като държава.“

На такава фантастика беше трудно да се вярва дори само теоретически.

„Създадената от Сталин тоталитарно-полицейска империя бе своего рода шедьовър — пишеха вестниците. — А шедьовърът не

може да бъде усъвършенстван. Хрушчов изключи от «шедьовъра» терора — и всичко се разклати. Горбачов иска да прибави към шедьовъра свобода — и всичко със сигурност ще рухне.“ „Фактически — резюмира влиятелният «Файнейшъл Таймс» — ние просто купуваме Съветската Империя като торта, която после ще можем да си нарежем на колкото парчета си поискаме.“

Но главната цел беше стремежът да се постигне разпадане на цялата комунистическа система, включително и на Съветския Съюз, по такъв начин, че под развалините им, натъпкани с невероятни количества ядрено и неядрено оръжие, да не загине цялото човечество.

Финансирането е много важен елемент на всяка инициатива, но при все това конкретната работа под огромен клатещ се свод, готов да рухне всеки миг, е не по-малко важна, а пък е и опасна. И Горбачов засега се справяше с тази работа блестящо. Та затова той имаше право на някой и друг дребен каприз, който по правило му се изпълняваше. Ту изведнъж му скимваше да говори пред Конгреса на САЩ, ту пред двете камари на английския парламент, ту да обядва в затворен милиардерски клуб, в който не се допускаха даже президенти, ту да получи някакви документи от архива на Ватикана, ту да си прибере обичите от скитското злато от колекцията на Ермитажа, продадени в сталинско време за пет фунта стерлинги, а днес оценявани за милион. Всички се мръщеа, вдигаха рамене, понякога даже се възмуцаваха, но стигаха до общия извод, че това е нищожна цена за безкръвната победа в третата световна война. И макар че далеч не всички прищевки на последния комунистически вожд можеше да се изпълнят достатъчно лесно и бързо, капризите му бяха посрещани с готовност.

И сега веждите на Маргарет Тачър учудено се вдигнаха, когато Горбачов изяви новото си желание: той иска да стане първият съветски лидер, приет от кралицата на Англия, Нейно величество Елизабет II. Много е важно, обясни Михаил Горбачов, в СССР да видят: в рамките на новото мислене най-високите и уважавани западни деятели са изменили отношението си към московските управници, а това би означавало началото на нова епоха в историята на човечеството. Ето защо той моли госпожа Тачър да му съдейства за изпълнението на това желание, което съвсем не е негова прищявка, а важна политическа необходимост, за да се покачи рейтингът му у дома.

Това, че комунистическите вождове са започнали да се грижат за собствения си имидж в своята страна, вече беше нещо принципно ново. По-рано това ни най-малко не ги интересуваше. Рейтингът им беше определян от Управлението за пропаганда и агитация при ЦК на КПСС.

Тачър обеща да научи мнението на Бъкингхамския дворец по този въпрос, макар че, откровено казано, съвсем не ѝ се искаше да го прави.

Отношенията между двете жени, едната от които номинално се приемаше за държавен глава, а другата, като ръководител на победилата на изборите партия, управляваше тази държава, бяха сложни. Не беше прието без необходимост, извън рамките на изработения от векове церемониален протокол, августейшите особи да бъдат безпокоени с молби, които не са важни за държавата. Но може ли да се смята желанието на ръководителя на могъщата комунистическа империя за нещо, което няма значение за Великобритания? Както беше казал незабравимият Уилям Пит, Британия няма нито вечни приятели, нито вечни врагове, а има само вечни интереси.

След известно време на път за Съединените Щати самолетът на Горбачов прекъсна полета си и кацна на базата на кралските военновъздушни сили Бриз Нортън, където се състоя повторна, макар и кратка, среща с Маргарет Тачър.

Премиерът, без да чака въпроси от страна на Михаил Горбачов, му предаде мнението на Нейно Величество кралицата Елизабет II: „Тя се е зарекла да не приема нито един от съветските лидери, тъй като смята, че от ръцете им не е измита кръвта на нейния дядо, последния руски император Николай II, зверски убит по заповед на Ленин през 1918 година заедно със семейството си.“ Августейшето семейство е било убито по варварски начин, жестокостта се утежнява от това, че августейшите мъченици не са получили християнско погребение. Никой и досега не знае къде лежат останките на светите мъченици, тъй като, както е известно, Руската Православна църква зад граница ги е канонизирала като светци.

Обаче Нейно Кралско Величество прекрасно си дава сметка, че Михаил Горбачов, макар и да носи косвено отговорност за престъпленията, извършени от кървавите убийци, все пак прави всичко възможно за връщането на Русия в лоното на християнството,

внедрявайки вместо идеологията на класовата борба идеологията на общочовешките ценности.

Затова Нейно Величество кралица Елизабет II е готова да приеме президента на СССР, но го моли предварително да изпълни една молба — да бъде преместен прахът на последния руски цар и неговото семейство от тайното място, където почива сега, в осветена по християнски обряд гробница, където тя, кралицата, през време на визитата си в СССР, би могла да положи цветя, да сложи най-сетне точка на тази работа и по този начин да разруши кървавата бариера, с която Съветска Русия още в 1917 година се е оградила от останалия свят.

Кралица Елизабет II е пряка внучка на английския крал Георг V, братовчед на Николай II. Поради това тя има пълно право да прави подобни заявления, без да рискува да бъде обвинена в грубо вмешателство във вътрешните работи на Съветския Съюз.

Горбачов слушаше усмихнат и кимаше с глава. След това каза, че би се радвал, ако всичките му проблеми можеха да се решават така леко като този.

Желанието на кралицата ще бъде изпълнено в най-близко бъдеще.

Маргарет Тачър го увери, че ще доведе до сведението на Нейно Кралско Величество отговора на М. Горбачов...

ΓΛΑΒΑ Ι

I

Михаил Горбачов рядко забравяше нещо. При доведената до абсурд централизация на властта в Съветския Съюз всички въпроси, от стратегическото планиране до производството на конци, можеха да бъдат решени само с негово лично разрешение или с негово одобрение. А ако той все пак изпускаше нещо от внимание, или проблемите отиваха на втори план под натиска на добавени нови обстоятелства, за забравеното му напомняха многочислените референти и помощници, които съществуваха именно за това.

Издействането на аудиенция при английската кралица не би могло да се счита за приумица на бившия ставрополски комбайнер, който желае по този начин още веднъж да удовлетвори провинциалното си тщеславие и да се освободи от вътрешните си комплекси. В сложната и опасна игра, която водеше Горбачов, както вътре в агонизиращия СССР, така и зад граница, приемът при кралицата би могъл да послужи като отлична препоръка, която би открила пред него много здраво затворени досега врати.

Условията на кралицата изглеждаха просто смешни. Какво внимание обръщат на Запад на условностите, на етикета, за които в страната на победилия социализъм отдавна са забравили да мислят! Макар че, разбира се, ще трябва да се проведат някои мероприятия, за да бъдат подготвени другарите (той за малко щеше да помисли „общественото мнение“ — ето го на разлагащото влияние на Запада!) за известно изменение на възгледите за последния руски цар и самодържец Николай Кървавия, потънал в пиянство и разврат, ликвидирани по присъда на народа след Великата Октомврийска социалистическа революция. Всичко това трябва да се направи без излишен шум, като се възложи на другарите, отговарящи за Църквата. Наистина, в условията на перестройка и гласност може би ще трябва да се даде кратко съобщение в печата: тъй и тъй, за постигане на окончателно национално помирение, ЦК взе решение (или по-добре даже не ЦК, а Министерският съвет) да препогребе останките на бившия цар, или нещо подобно.

За последния цар самият Горбачов знаеше малко, както впрочем и много други. А ако говорим честно, въобще нищо не знаеше, освен самия факт за съществуването на руския самодържец, тъй като за двете последни царствания съветската историческа наука съобщаваше пестеливо, обединявайки сведенията под едно заглавие „Криза на самодържавието“. В книгите се говореше главно за великите деяния на Владимир Илич в борбата със самодържавието, а за самите самодържци нищо не можеше да се прочете. Впрочем, за изучаването на нечии биографии съществуват органи, отдавна наричани „компетентни“.

А пък когато се придвижваш към надоблачните партийно-номенклатурни висини по стръмната и хлъзгава от кал и кръв кланово-мафиотска стълба, по-скоро собствената си биография ще забравиш, камо ли да започнеш да изучаваш нечия друга.

Горбачов си спомни за „царския“ въпрос на едно от съвещанията в Кремъл, докато гледаше невзрачното и унило лице на председателя на КГБ генерал Владимир Крючков. При обикновени обстоятелства той най-много би могъл да стигне до началник на I-ви отдел на някакво полузатворено предприятие. Но капризната съдба, която беше завъртяла Крючков в комсомолска дейност още от юношеските години, го възнесе на небивала висота благодарение на благосклонността на незабравимия Юрий Андропов, който обичаше да се огражда с унили личности, за да изпъква по-добре на сивия им фон.

Докато гледаше Крючков, Горбачов мълчително се опитваше да си спомни какво е искал да му възложи, тъй като съвсем не е леко да председателстваш на савещание на Политбюро и при това нещо да си спомняш.

Най-сетне си спомни и когато заседаващите се разотиваха, помоли Крючков да остане за минута. Последният никак не се учуди, както впрочем и останалите, тъй като по-голямата част от интимните разговори на всички без изключение генерални секретари беше именно с шефовете на тайната политическа полиция, както и да се наричаше тя през изминалите седемдесет години: ЧК, ОГПУ, НКВД или КГБ.

— Владимир Александрович — обърна се към него Горбачов, като си отбелязваше нещо в календара на масата си, — имам за вас следното поръчение...

На лицето на Крючков се появи израз на пълна готовност да изпълни всяко поръчение на Генералния секретар на тази партия, за чийто боен отряд се смяташе повереното му ведомство.

В последно време КГБ буквално удави канцеларията на Генералния секретар със свършено секретни сводки, ориентировки и отчети на своите аналитици, представляващи, според гордото заявление на самия Крючков, „интелектуалния елит на нацията“. Всички тези документи биеха тревога по повод засилването на антисъветската и антикомунистическата дейност на различни формални и неформални „групировки“, подклаждани и дори направо финансирани от западните специални служби. На първо място, разбира се, ЦРУ на САЩ. Крючков информираше президента за наличието на територията на СССР на огромно количество така наречени западни „агенти на влиянието“, и умоляваше Генералния секретар да вземе срещу тях, докато не е късно, най-строги мерки.

Хората на Крючков се трудеха денонощно, съставяха списъци на „агентите на влиянието“, въвеждаха имената им в компютрите, за да задействат разпечатката щом Горбачов си мръдне пръста. За свой ужас Крючков научи, че врагът е проникнал даже в Политбюро, където редом с Горбачов се оказаха не по-малко от двама наемници на ЦРУ: Яковлев и Шеварнадзе.

Компетентните органи бяха готови във всеки момент да започнат „очистителни мероприятия“ за спасението на „родината и социализма“ в името на новото сплотяване на народа край ленинския ЦК и продължаването на победния марш към комунизма.

Затова, когато Горбачов го помоли да остане за минутка, Крючков реши с радост, че поръчението, с което Горбачов ще го оощастливи, като минимум ще е свързано с отмяната на антидържавния закон за печата.

— Въпросът е много деликатен, — продължи Горбачов — и решението му ще изисква...

Както често му се случваше, Генералният секретар не смогна да докара докрай започнатото изречение, вмъкна знаменитото си „тъй да се каже“ и добави с понижен тон: „...минимум гласност“.

Крючков кимна с готовност. Ведомството му открай време се специализираше в „деликатните въпроси“, като се започнеше от „тихата“ ликвидация на някого и се свършеше с доставка на пари през

няколко граници за някоя си полунелегална комунистическа партия или терористическа организация някъде на гърба на географията.

— Ще ви помоля — каза кой знае защо с въздишка Горбачов, — да изпратите бригада сътрудници в Свердловск. Свържете се там с местните другари, ексхумирайте останките на бившия цар, транспортирайте ги в Москва и чакайте следващите указания.

— Царя? — объркано повтори армейският генерал Крючков. — Какъв цар?

— Ясно какъв — засмя се Горбачов. — Нашия последен цар. Е, дето са го разстреляли след революцията. Сещате ли се?

Лицето на председателя на КГБ изразяваше пълно недоумение.

— Ама нали — неуверено започна той, — там всичко събориха. Имаше постановление на Политбюро по сигнал на другарите от Свердловския областен комитет. За да се прекрати нездравият интерес на гражданите и разните слухове...

— Какво са съборили? — не разбра Горбачов.

— Ами такова — продължи Крючков, цял морав от напрежение, — ами къщата де... Кажи го де... Там, дето е живял преди разстрела. Събориха я, Михаил Сергеевич.

— Къщата пък какво общо има с това? — започна да се дразни Генералният секретар, — Не за къщата ви говоря. Казвам ви: гробът, ексхумирайте останките и ги докарайте тук.

— А къде е погребан? — полюбопитства Крючков, без да губи надеждата, че Горбачов се шегува.

— Вие мен ли ще питате? — вече съвсем се разсърди Горбачов. — Тъкмо вие трябва да знаете, нали вашето ведомство го е погребвало.

Крючков бе човек притеснителен и никак не обичаше да си изостря отношенията с началството. Той видя, че Горбачов започва ако не да се сърди, то поне да се дразни, и затова само се осведоми колко спешно трябва да бъде изпълнено всичко това.

— Колкото се може по-бързо — нареди Горбачов, — и незабавно ми доложете за резултатите.

Крючков се прибра на Лубянка в същото състояние на недоумение, което го бе обзело в кабинета на Генералния секретар. В такива времена няма ли си друга грижа държавният глава, освен да търси царските останки. Интересно, за какво му са? Искаше му се да попита, но не посмя. КГБ не трябва да задава въпроси, трябва всичко

сам да знае или да разбира от половин дума. Паметта подсказа на Крючков, че подобни случаи вече е имало. Припомни си, че след войната Сталин, наслушал се за руската трилинейна винтовка образец 1895 година, с която войниците изнесоха руско-японската и двете световни войни, нареди да вдигнат паметник на изобретателя ѝ — царския капитан Мосин — на гроба му. Тъкмо рекоха бързо да изпълнят повелението на генералисимуса — и изведнъж се разбра, че Мосин, след като станал генерал, бил погребан в близост до храма на град Сестрорецк край Ленинград. Храмът, естествено, отдавна беше сринат до основи и всички гробове около него също. Празното място беше асфалтирано и в центъра му издигната статуя на Ленин.

Но заповедта на другаря Сталин трябваше да бъде изпълнена или да бъдат готови да умрат, при това не винаги от бърза смърт, което, естествено, на никого не му се искаше. Какво настана само! Преровиха всички стари планове на погребенията в храма, издириха в зоната един старец, който някога бил работил там, грижил се за гробовете; обкръжиха с ограда целия площад, преораха го, като трошаха асфалта, даже Ленин го вдигнаха с кран (временно, разбира се). И представете си — намериха го! Лежеше си генерал Мосин в ковчега като жив, почти нетленен. Същият този старец веднага го разопозна, след което го изпратиха обратно в зоната.

Ами търсенето — пак по Сталиново нареждане — на гроба на Георгий Саакадзе — тръпки да те побият! Трима чекисти загинаха, двама ги прибраха на топло.

Вярно, сега са други времена. Развилняла се демокрация, перестройка, гласност! Но това органите не ги засягаше особено. Ако щеш умри, но повелята на партията, а още повече на Генералния секретар трябва да изпълниш. Даже и да не разбираш нито същината, нито смисъла на тая повеля.

Крючков извика при себе си началника на 5-то Главно Управление на КГБ генерал Климов.

Климов, както и Крючков, направи кариера при Андропов и благодарение на него. Покойният председател на КГБ, първият и последен чекист, стигнал до Генерален секретар и загинал на бойния си пост, беше споменаван в системата с по-малко уважение, отколкото Феликс Дзержински.

Но Держински е бил едно време, и всъщност никой нищо не знаеше за него. А с Андропов почти всички настоящи ръководни другари, както в КГБ, така и в ЦК, бяха работили, разговаряли, получавали указания, тъй да се каже, заедно, пък и просто го бяха виждали. А това вече не е малко. Держински също го виждаха всеки ден на площада пред Управлението. Той стоеше в пълен ръст с легендарния си шинел, такъв един монументален, както му е ред на баща-основател. Но чугуненият, разбира се, не е като живия.

Полковник Климов беше подбран от Андропов за спецгрупата, която действаше под личния контрол на Генералния секретар и се подчиняваше само на него. Какво правеха там не беше известно на никого, дори на генерал Чебриков, тогавашния председател на КГБ. След смъртта на Андропов Климов работеше на лично подчинение при новия генерален секретар и „се падна“ на Михаил Горбачов по наследство, преминавайки от заместник-началник на 5-то управление в изпълняващ длъжността началник, като разбира се продължаваше да се подчинява на Крючков.

Крючков не обичаше такъв организационен безпорядък, макар че нямаше ни най-малко желание (за разлика от някои други) да знае с какво се занимава групата на Климов. Крючков се беше убедил от дългогодишния си опит, че е по-добре да не се завираш без покана в небесните работи, а дори ако те поканят, трябва да проявяваш повече предпазливост и по-малко любопитство.

„Колкото по-малко знаеш, толкова по-дълго ще живееш“ — тази станала вече банална истина отдавна се почиташе в Държавна сигурност. Откакто разстреляха Лаврентий Павлович, ръководителите на КГБ инстинктивно се стремяха да знаят колкото се може по-малко, за да имат шанса да умрат от собствена смърт. Това правило наруши само Андропов, царство му небесно на мъченика!

Вярно е, че веднъж, докато получаваше поредните указания от Горбачов, Крючков се реши да отвори дума за Климов: „Ако работи с вас, Михаил Сергеевич, би трябвало да назначим някого в 5-то Управление, там все пак се води борба с вражеската идеология във всичките ѝ прояви, от ционизма до кришнаството. Става така, че Климов го няма по цели месеци, неговият формален началник — генерал Доброволски — е в академичен отпуск вече трета година да си пише докторската дисертация.“

Но Горбачов така изгледа Крючков, че последният реши да не развива повече тази тема. „Да правят каквото щат.“ Но реши да прехвърли поръчението на Горбачов именно на Климов. Първо, това си е пряка работа на 5-то управление. „Най-сетне няма той сам да изравя костите! И второ, нека Генералният секретар с фаворитите си се занимава с това, след като си няма друга работа!“

Генерал Климов дойде в кабинета на председателя на КГБ елегантен както винаги, облечен в скъп костюм от странство, младеец, ухаещ на парижки одеколон и скъп коняк. Крючков го погледна недружелюбно: „парвеню“. Цялата си кариера дължи на това, че се е родил в Ставрополския край и е заемал там дребен комсомолски пост, та се харесал на земляка си Андропов. И виж го, вече генерал. А да беше потеглил каиша в сталинските времена, както трябваше да го правят Крючков и по-старите другари.

Климов изслуша Крючков и се засмя:

— Горбачов англичаните го навиват, Владимир Александрович — обясни той на Крючков, — кралицата се пада внучка на нашия цар. Така че иска по този начин да избие още една тухличка от нашите устои.

— На нас двамата, другарю Климов — сухо отвърна Крючков, — не ни е разрешено да разсъждаваме по този начин. Има пряко указание на първия (Крючков произнесе с ударение думата „пряко“.) да се заемем с тази работа, и ви моля да пристъпите към изпълнение. Ще долагате лично на мене.

Климов сви рамене.

— Защо да се занимаваме ние с тази работа? — запита той. — Свържете се със Свердловск. Нека местните другари свършат всичко и доставят останките в Москва. Даже ще са доволни — има причина да дойдат в столицата, да се взят на самолет за държавна сметка.

Даже в КГБ Климов беше известен като циник.

Крючков искаше да го смъмри, че не се нуждае от съветите му, получил е заповед и нека сам се свързва с когото смята за нужно, за да изпълни заповедта „точно и в срок“. Но вместо това послушно вдигна слушалката на специалния телефон за правителствена връзка и се свърза с управлението на КГБ за Свердловск и Свердловска област.

Там беше още ранно утро, на мястото нямаше никой от ръководния състав, но дежурният в местното управление си знаеше службата: бързо и ловко превключи телефона в жилището на началника на КГБ генерал-полковник Батурин.

Батурин беше израстнал в йерархията до голям началник в армейските специални отдели, и затова беше по-военному кратък и бързо разбираше.

— Здраве желая, другарю армейски генерал — пространно приветства той Крючков, за да се събуди и съобрази какво става. Обаждане от Москва, и то от самия Крючков, не е шега работа, особено в Свердловска област, която представлява една голяма секретна военно-промишлена зона.

Крючков със скучния си монотонен глас изложи на Батурин същината на въпроса. По тягостното мълчание на другия край на кабела за правителствена връзка беше ясно, че генералът никак не може да проумее проблема. Изглежда размишляваше дали на Лубянка всички са се побъркали.

— Разбрахте ли ме? — запита Крючков в слушалката.

— Тъй вярно — отговори Батурин, — разбрах ви, другарю председател. Докладвам: мястото на погребението е известно, само че с всичко това не сме се занимавали ние, а МВД. И всички документи по този въпрос са у тях. Още от времето, когато наркоматите се разделиха през 41-ва година. Има там един полковник. Забравих му името...

— Къде там? — пак запита Крючков.

— В Москва, при вас — продължи Батурин. — Полковникът се занимаваше с тези работи, как го казваха? Ще уточня и ще ви доложя.

— Добре — въздъхна председателят на КГБ и прекрати разговора.

— Оказва се, че с това се е занимавало МВД — каза Крючков на Климов. — Имало някакъв полковник там, дето контролирал този въпрос. Батурин обеща да уточни името му. Така че може да се каже, че работата е свършена. Нека те да доставят тези кости на Горбачов. А вие само проконтролирайте. Може да си помисли човек, че други грижи си нямаме...

В този момен записука телефонът на специалната свръзка. Дисциплинираният генерал Батурин от Свердловск беше се събудил

окончателно и бързо изясни всичко чрез школуваните си адютанти.

— Рябченко се казва този полковник — каза Крючков, като сложи слушалката, — Рябченко Радий Трифонович. Нещо не си спомням за такъв. Кой отдел там на Огарьов се занимава с това?

— Рябченко? — на свой ред се учуди Климов, — Радий Рябченко? Сценаристът?

— Какъв сценарист? — не разбра Крючков.

— Гледали ли сте сериала „Дъщерята на революцията“? — напомни Климов, — Е, той е по негов сценарий. Само че него май вече го изритаха от МВД. Бил започнал да се занимава с някакви разобличения в печата.

— Филмът не ми хареса — призна Крючков, — там излиза, че всичко след революцията е направила милицията, а не ние. По времето на Антоновския метеж каква милиция е имало там? Четирима пияни квартални, че и те се преметнаха към Антонов. Всичко свършиха чекистите, а у него, ако погледаш, като че само милицията е работила...

II

Като се прибра вкъщи, генерал Климов се обади на Горбачов. Той беше един от малцината, които имаха пряка връзка с Генералния секретар.

— А, значи той на вас е прехвърлил тази работа — засмя се Горбачов, — така си и знаех. Стар, ама хитър.

Климов разказа за полковник Рябченко.

— Я виж ти! — учуди се Генералният секретар. — Отлично. Само ще ви помоля, Виктор Иванович, да говорите с него лично. Предупредете го засега случаят да не се разчува. Аз сам ще дам указание кога да се препратят тези сведения в печата. Само разберете да няма някаква фалшификация. Работата е много важна. Дори по-важна, отколкото си представяте. Никога не бих се заел да разчовърквам въпроса, ако не го считах за особено важен на този етап на перестройката. Надявам се да се срещна с вас другата седмица в Брюксел. Там ще поговорим по-подробно. Но дръжте работата под своя личен контрол.

След разговора си с президента Климов се обади на дежурния в 5-то управление и нареди на другия ден в 14.00 часа да извикат при него гражданина Рябченко Р.Т. Да се уточни адресът му, а ако вземе да се опъва, да докарат полковника от милицията с кола.

Апаратът на генерал Климов си знаеше службата. Затова, когато на следващата сутрин около 11 часа той се появи в кабинета си, на бюрото му вече лежеше справка с кратка биография на полковника от милицията в оставка:

„Рябченко, Радий Трифонович, роден в Москва през 1932 г. Баща селянин, майка работничка. След завършване на гимназията следва в Московския юридически институт. След завършване дълго работи в апарата на МВД, занимава се главно с връзки с обществеността и с пропаганда на милиционерската героика.

Автор е на няколко книги и киносценарии на тема подвизите на милицията. От 1975 година — член на Съюза на кинодейците. Автор е на сценария на филма «Дъщерята на революцията». През 1988 година

публикувал в списанието «Юност» книжка 3 статията «Колко лица има милицията?», в която най-неочаквано започнал да изобличава царящите в милицията порядки, които беше възпявал толкова години. През същата година е уволнен от МВД.“

Точно в два часа след обед селекторът на бюрото на Климов каза с приятния глас на секретарката прапорщик: „Виктор Иванович, другарят Рябченко чака в приемната.“

Трябва да кажем, че бившият полковник от милицията от пръв поглед не се хареса на Климов. Той целият, като започнеш от тревожно-бягащите очи и стигнеш до прошарените мустаци, беше някакъв такъв превзето-неестествен: мустаците му, макар и явно негови собствени, приличаха на фалшиви.

При все това Климов с нищо не показва пред влезлия отношението си, напротив, излезе иззад бюрото и удостои Рябченко с подчертано вежливо ръкостискане, което не му беше присъщо.

— Позволихме си да ви обезпокоим, Радий Трифонович — започна Климов, — тъй като имаме нужда от помощ. Надяваме се да не ни откажете.

— Ще бъде чест за мене — бившият полковник от милицията изящно кимна с глава.

— Прекрасно — каза Климов, — научихме, че вие по собствена инициатива сте търсили мястото, където са били погребани останките на бившия цар Николай II и семейството му. Какво е предизвикало интереса ви по този въпрос?

— Не бих казал, че съм действал изключително по собствена инициатива — леко се изчерви Рябченко, — макар че няма да отричам, че този въпрос действително винаги ме е интересувал. Но към конкретни действия пристъпих по поръчение на моето ръководство.

— На Щелоков ли? — поинтересува се Климов.

— Работата е сложна — измъкна се от пряк отговор Рябченко. — По принцип всичко започна случайно. Веднъж отидох в Свердловск по поръчение на Министерството, за да проведа разговор с личния състав на Свердловското управление на Милицията за филма си „Дъщеря на революцията“ и се възползвах от случая да ги помоля да ми уредят екскурзия в така наречения Ипатиевски Дом, където е бил разстрелян Николай II.

— С каква цел? — попита Климов.

Рябченко стана червен съвсем като рак:

— Казаха ми, че този дом е главната забележителност на града. Да отидеш до Свердловск и да не посетиш дома на Ипатиев е все едно да си в Москва и да не посетиш мавзолея.

— Нима? — изуми се Климов. — Че защо тогава са съборили тая къща?

— Можете ли да си представите — взмути се Рябченко, — мъчих се да проуча чия е била инициативата, но не можах. Както винаги, виновен не се намира.

— Виновен ли? — повтори Климов. — Впрочем, няма значение. Продължавайте, моля ви. Това май е станало през 1975 година.

— Точно така, — потвърди Радий Трифонович, — тъкмо през 1975. Настаних се в хотел „Свердловск“, а на сутринта дойдоха да ме вземат сътрудниците от местната милиция и ме закараха на Комсомолския площад, където е била тази къща. Преди войната се казвал Площад на Народната Мъст...

— Прекрасно! — оживи се Климов. — Признайте си все пак, че нашите бащи са имали чудесен вкус. Извинете, прекъснах ви. Площад на Народната Мъст, как прекрасно звучи!

— Наистина не е лошо, — съгласи се Рябченко. — Та значи, закараха ме в тази къща. Там по това време имаше някакъв център за преквалификация на учители, ако не ме лъже паметта. Показаха ми всичко, включително и подземие, където именно са разстреляли царя. Там научих, че знаменитата стена, надупчена от куршумите, която се е намирала зад гърба на Романови, е изчезнала. Началникът на политотдела на местното управление на МВР ми довери, че тази преграда сега се намира в Англия.

— Виж ти! — учуди се Климов. — Че как е попаднала там?

— Нямам понятие, — вдигна рамене Рябченко, — и представяте ли си, другарю генерал, като обикалях из Ипатиевския дом, изведнъж реших, че трябва на всяка цена да бъдат намерени останките на царя и близките му.

— Така неочеквано взехте, че решихте? — запита Климов.

— Нали знаете, — усмихна се Рябченко, — както пишат в лошите криминални романи, „като че ли нещо ме тласна“. После се запознах с един местен краевед, геолог по професия, и му предложих да ми помогне да намеря гроба на Романови, защото само това, дори и

от гледна точка на марксистката теория, ще ни позволи да докажем много неща и много неща да потвърдим.

— Извинете — генералът прекъсна Рябченко, — какво сте се канели да доказвате и потвърждавате? Аз нещо не разбирам напълно.

— Как какво? — учуди се сценаристът. — Всички факти, изложени в официалната история.

— Имахте ли някакви основания да се съмнявате в тях? — Климов погледна бившия полковник.

— Не е там работата — пак се изчерви той, — казвам ви, че нещо ме тласна, трябва да намеря гроба им. Не мога точно да формулирам подбудите си. Има неща, които нямат обяснение...

— Значи сте действали изключително по собствена инициатива — уточни генералът, — без да имате каквото и да било поръчение или задача от командването си? Да кажем, от същия този Шчелоков?

— Аз действах само по лични подбуди — потвърди Рябченко, — тъй като смятах за свой дълг, дълг на руски човек, да намеря тези останки.

— А след това какво се канехте да правите с тях? — все повече притискаше полковника до стената генерал Климов.

— Не разбирам какво искате от мен — неочаквано се озъби Рябченко. — Нещо незаконно ли съм направил?

— Знаете ли, — каза Климов, — всичко зависи как ще се погледне на това. Вие сте знаели за постановлението на ЦК на партията относно мерките по пресичането на нездравите слухове във връзка с приближаването на 80-годишнината от деня на събитията в Екатеринбург, нали? Шчелоков специално ви е пратил в Свердловск, за да проверите всичко на място преди Ипатиевският дом да бъде съборен, каква реакция на населението може да се очаква и други подобни. И изведнъж започвате да търсите останките на бившия цар, макар прекрасно да знаете, че Ипатиевският дом предстои да бъде съборен, че трябва да бъде пресечено нездравото и идеологически вредно поклонение, което се наблюдаваше при този дом в предхождащия период. Всякакви там цветя, бележки, сборища на различни антисоциални елементи. И в подобна обстановка вие започвате да търсите гроба, да се ровите в спецфондовете на библиотеките, да проучвате книгите Соколов, Дитерихс и друга клеветническа литература. Питам ви — защо? Първо, защо ми

разправяте врели-некипели, след като имам всички рапорти, които сте предавали на покойния Щчелоков. Второ, за какво са му трябвали на Щчелоков царските останки? Съветвам ви да бъдете откровен с мен, защото работата не е дреболия и изглежда много по-сериозна от частна инициатива на някакъв любител на приключения. Надявам се, че ме разбрахте, Радий Трифонович? Мисля, че ако дадем гласност на вашата роля за събарянето на Ипатиевския дом...

— Извинете, другарю генерал — каза Радий Трифонович, — но моята роля беше съвършено нищожна. Даже Щчелоков беше само обикновен изпълнител. Както знаете, всичко се решаваше...

— Добре, добре — успокои го Климов, — недейте да нервничите. Като е съборена — съборена. Поприбързали са малко, както винаги. Никой няма намерение да ви иска отговорност за това. Ние прекрасно разбираме, че сте действали по заповед. Но защо са му трябвали на Щчелоков царските останки?

— Не зная — глухо отговори Рябченко.

— Не знаете ли? — пак запита Климов. — Добре. Дали знаете или не знаете всъщност няма значение. Ако не знаете, аз мога да ви кажа: Щчелоков е искал да продаде останките на царското семейство на Запад, на някаква монархическа организация, свързана с английското кралско семейство, за двеста хиляди фунта стерлинги, ако не ме лъже паметта. И е получил аванс от тридесет хиляди фунта, от които частично е била финансирана и вашата дейност. Нали е така?

— Давам думата си на комунист, другарю генерал — твърдо каза Рябченко, — аз нищо не съм знаел за това. Получих указание от армейски генерал Щчелоков да намеря мястото на погребението на Николай II. А министърът възложи това на мене само защото ме познаваше като човек, който се интересува от руска история и...

— На драго сърце ви вярвам — дружелюбно го прекъсна Климов. — Ние знаем, че сте офицер и комунист и нещо повече — че сте порядъчен човек. Просто ме учуди, че започнахте да ми разправяте някакви фантазии, но предполагам, че сте се ръководили от секретността, с която беше обкръжил тези мероприятия покойният министър на вътрешните работи.

С едно кимване Рябченко даде на чекиста да разбере, че тъкмо така е било всичко.

— Значи Щелоков ви даде поръчение да намерите останките от царското семейство — продължи Климов, — е, и какво? Намерихте ли ги?

— Да — потвърди Рябченко. — Намерих ги.

— А после какво стана? — заинтересува се Климов. — Къде са сега?

— После, както знаете, на Щелоков му започнаха неприятностите, и вече не му беше до царските кости. Намерих мястото на погребението, отворих го, но после закопах всичко обратно и отбелязах мястото.

— Та значи, те си лежат там, където са си лежали? — попита Климов.

— Да, другарю генерал — потвърди Рябченко.

— А защо се е наложило да търсите мястото? — заинтересува се Климов. — Нима в документите мястото на погребението не е отбелязано достатъчно точно?

— В документите — отвърна събеседникът му — има много неточности. Там се казва, че телата са били разтворени в киселина, изгорени и хвърлени в шахтата. Моите изследвания показаха, че това не е така. Да си призная, дълго търсих. Започнахме работата в 1975 година, а намерих погребението четири години по-късно.

— Добре — съгласи се генералът, — представете доклад относно търсенията и доказателствата, че намереното погребение действително се явява гробът на царската фамилия, както ми твърдите. После вие с мои хора ще отидете до Свердловск и ще докарате останките тук, при мен. Ясно ли е?

— Не съвсем — след кратък размисъл отвърна Рябченко. — От думите ви разбрах, другарю генерал, че покойният министър Щелоков, използвайки моите знания и опит, се е опитал да ме въвлече в опасно престъпление. Държа да ви напомня, че в настоящия момент аз вече не работя в системата на вътрешните работи. Аз съм кинодраматург, т.е. фактически съм частно лице. И преди да изпълнявам това поръчение, искам да разбера не ме ли въвличат в някакво противозаконно действие.

— Полковник Рябченко — пое дъх Климов, — за да ви натикам в затвора до края на живота няма да ми е необходимо да ви пращам в Свердловска област да ми носите останките на Романови, вярвайте ми.

Вие сте били достатъчно приближен на Щелоков, та да не знаете много от работите на своя началник. Но аз не съм привърженик на подобни методи. Поканих ви, скъпи Радий Трифонович, с цел, ако мога така да се изразя, да легализирам миналата ви дейност, като ѝ придам държавен и, ако щете, патриотичен характер. Затова всички грешки, които сте сторили в миналото, също както и тези грешки, които без съмнение ще сторите в бъдеще, ще бъдат погребани тук.

Фината длан на Климов легна на обвивката на канцеларската папка.

— Проблемът е следният — продължи генералът. — Горевъзникна становище за целесъобразността на промяна на официалната политика по отношение на някои аспекти на героичното ни минало, в частност към дейността и личността на последния ни цар. Разбира се, никой няма намерение да го въздига в национален герой, нещо като Щорс, но преходът към общочовешки ценности, както е набелязала партията, прави биографията на Николай твърде трагична и трогателна. Мисля, че ще се съгласите с мен.

Рябченко искаше да вмъкне дума, но генералът го спря с жест:

— Един момент. Нашата партия смята също така, че на днешния етап на развитие на страната е целесъобразно да нарасне ролята на религиозно-култовите учреждения за възпитанието на населението и за издигане равнището на обществената нравственост, което, съгласете се, за последните години стана изключително ниско. Така че вие, като руснак и, не се бойте от тази дума, православен човек... Вие, надявам се, сте православен, нали?

Рябченко сви рамене:

— Не знам, сигурно...

Той явно не очакваше да чуе нещо такова от устата на генерал от КГБ.

— И така — продължи Климов, — ще намерите царското погребение, но вече не с цел престъпния умисъл на покойния началник да ги продаде зад граница или някъде другаде, а за да бъдат отново погребани по християнски обряд. Ще ви бъдат дадени правото и честта на първооткривател. Възможно е да се наложи да излезете с редица лекции пред обществеността, да давате интервюта на чужди кореспонденти, да се организира серия от телевизионни предавания и прочее. Разбирате ли ме? При това няма да ви се налага да измисляте

разни легенди, за да мотивирате постъпките си. Само че първата фаза от операцията трябва да приключи бързо, имам предвид доставянето на останките в Москва. Ако можете да смятате, лесно ще прецените, че благодарение на шума около тази тема лесно ще спечелите повече, отколкото ви се е полагало от щелоковската афера. Мисля, че не ви е предлагал повече от десет процента?

— Пет — усмихна се Рябченко.

— Ето, виждате ли — усмихна се в отговор Климов, — при нашия вариант се откриват много по-широки перспективи. Авторско право върху всички публикации, а нашата дружба трябва да бъде колкото искрена, толкова и тайна. Разбира се, всички разходи за първия и частично за втория етап на операцията, да не говорим за някои организационни въпроси, поемаме ние. Е, какво ще кажете? Успях ли да ви убедя?

Рябченко мълчеше, но опитът подсказваше на Климов, че човекът пред него вече е убеден.

III

Майор Сергей Куманин от дванадесет години работеше в КГБ, където беше постъпил веднага след завършване на МГИМО (Московския институт по международни отношения). Баща му Степан Агафонович беше подполковник от гранични войски в оставка, който цял живот се беше разкарвал по различни граници и едва след пенсионирането си се установи в Москва.

С мъка получи двустаен апартамент като ветеран от войната, не без помощта на приятели от Главното управление на гранични войски на КГБ на СССР. Разбира се, връзките на бащата не бяха достатъчни да уреди сина си в такова елитно и престижно заведение като МГИМО, но му помогна случаят.

Веднъж Степан Агафонович срещна свой стар познат, с когото още преди войната беше служил на афганистанската граница. По онова време Куманин беше лейтенант, а другият — обикновен граничар, мобилизиран някъде от Задуралието. Времето беше тежко, неспокойно. Огромни територии на Средна Азия се контролираха от подвижни конни групировки таджики, туркмени, узбеки, афганци и перси, които, взети заедно, беше прието да се наричат „басмачи“. Всекидневно ставаха сблъсъци, престрелки, преговори, редуващи се с взаимни измами. Веднъж на планинска пътека Куманин заедно с този граничар попадна в засада. Конете бяха убити, а граничарят тежко ранен. Куманин го влачи на гърба си две денонощия, самият той едва не умря от жажда, но домъкна другаря си до заставата. Кръвта на граничаря изтичаше, всички мислеха, че краят му е близък. Това, впрочем, не вълнуваше особено никого. Хора загиваха всеки ден. Собственият живот струваше копейка, а чуждият още по-малко.

Все пак момъкът беше закаран в болница, където го изправиха на крака, а след това го изпратиха някъде да се учи по системата на НКВД. Така стигна до голям началник. Веднъж след войната на тържествено събрание по повод поредната годишнина на органите на ВЧК Степан Агафонович го видя в президиума. Беше цивилен, но седеше между двама генерал-лейтенанти. Самият Куманин през време

на дългата си служба беше си изработил навика да не напомня на началството за себе си без особена необходимост, още по-малко пък да се кланя. Затова и не беше станал полковник, макар че през последните три години преди пенсиониране заемаше полковническа длъжност — заместник-началник на политотдела на граничния окръг.

Случи му се да се срещне пак със стария познат след много години, когато веднъж вече пенсионираният Степан Агафонович вървеше по улица Горки в Москва, облечен в пълна униформа. С тази униформа той много се гордееше и често я обличаше, когато излизаше от „спалния“ си район към центъра на столицата. Внезапно някой го извика по фамилно име на висок глас. Куманин се огледа с учудване и пак чу името си, произнесено от полуотворения прозорец на черна „Волга“, прилепена до тротоара на място, категорично забранено за спиране на коли.

Позна веднага стария си колега. Седна в колата. Припомниха си съвместната служба на границата. Повече нямаше какво да си спомнят, пък и не се полагаше.

Познатият запита има ли Куманин нужда от нещо. Би могъл да съдейства, да помогне да речем за жилището, за пенсията или карта за някъде.

Степан Агафонович отказа: като че ли има всичко, а никога не е бил лаком. Заговориха за децата, бяха на едно мнение, че сега младите не са стока. Точно тази година по-малкият син на Куманин Сергей завършваше училище и Степан Агафонович се оплака, че синът му категорично не желае да върви по стъпките на баща си, тоест да учи в школата за граничари. Впрочем, и в никоя друга също. Поклатиха съкрушено побелелите си глави, но изведнъж се разбра, че един стар познат на Куманин сега е заместник-ректор по науката в МГИМО. Предложи сам: „Нека твоят Серьожа вземе препоръка от районния комитет на комсомола, а за останалото ще се погрижа аз.“

Така и стана без особени пречки. Но когато Сергей завърши института, дори и протекцията на заместник-ректора не помогна, за да бъде изпратен на дипломатическа работа в чужбина.

За МГИМО се разправят много легенди, особено за това какво широко поле открива това учебно заведение пред випускниците си. А всъщност след завършването му можеше да получиш разпределение в някакво провинциално училище като учител по история или чужд

език, но разбира се можеше и веднага да станеш секретар на посолството във Вашингтон. Но това са крайности. А между тях имаше всевъзможни места в Института за САЩ и Канада, в Института по световна икономика, в апарата на ЦК на ВЛКСМ, и, разбира се, в КГБ.

Именно КГБ предложиха на Сергей Куманин, и той се съгласи под известен натиск на баща си. По такъв начин, за голямо удоволствие на Куманин-старши беше продължена приемствеността, династията, както обичаха да казват по това време. Така или инак, Сергей попадна във ведомството, на което баща му беше посветил целия си живот. И така, без сам да желае, Куманин-младши стана потомствен чекист, а това беше нещо като аристократична прослойка в органите. До известна степен принадлежността към тази каста способстваше за служебното му израстване. Веднъж Сергей, вероятно с цел окончателно да се убеди в родовата си знатност, реши да си изясни, не е ли бил чекист дядо му Агафон? Оказа се, че не е бил. А впрочем, кой знае. Агафон Иванович изчезнал в първите дни на революцията, след като успял да прати двегодишния Степан при някаква роднина на село да се грижи за него. Тя скоро умряла от тиф и петгодишният Степан бил поет от добрите ръце на партията на болшевиките.

Всъщност не би могло да има чекисти „трето коляно“, прекалено често това ведомство е било „изколвано“ до крак, а в тежките времена даже и с целите им семейства. Оцелелите потомци вече не рискуваха да вървят по стъпките на покойните си родители.

Сергей Куманин се появи на Лубянка през 1979 година, след завършване на едногодишната школа на КГБ в едно тихо закрито селище близо до Москва. Появяването му съвпадна с върха на вулканичната дейност на Юрий Владимирович Андропов, борец за идеологическата чистота на съветския народ и за очистване на комунистическата партия от внесената от Запад мръсотия, която беше превърнала апологетите на най-вярното и прогресивно учение на света в най-долнопробни търгаши и използвачи.

Всичко това Андропов смяташе да изгори с нажежено желязо до основи, а след това...

Лейтенант Куманин започна службата си в 5-то Главно управление, известно като идеологическо контраразузнаване. Работа

имаше до над козирката. Епохите на хрущчовския лигав либерализъм, а след това и брежневската „разрядка на напрежението“ бяха породили маса гнойни язви върху здравето тяло на съветското общество, които не можеха да бъдат излекувани иначе, освен с нажежено желязо.

Навсякъде беше пълно с ционисти, дисиденти, които притежаваха и разпространяваха клеветническа литература, съчинена от агентите на ЦРУ, издадена с парите на ЦРУ и разпространявана по поръчение на същото това ЦРУ по цялата територия на СССР. Налагаше се да правят обиски и масови арести, да конфискуват планини от книги, ръкописи, картини, а по-късно — и видеокасети. Натъпкваха се до краен предел нови изправително-лагерни зони.

Сергей Куманин попадна в сравнително малко подразделение, което водеше борба с проявите на великоруския шовинизъм и буржоазния национализъм, и за свое огромно учудване разбра, че има не малко различни нелегални групи, наистина немногобройни по състав, изповядващи идеи, които не могат да се нарекат иначе, освен монархически. Образованието, което беше получил Куманин, с пълно основание му даваше право да смята себе си еднакво за историк и за юрист, даже повече историк.

Куманин не можеше и да си помисли, че у някого може да възникне носталгия по такава нищожна личност като Николай II, последния руски цар, който се беше запазил в историческата памет само затова, защото беше създал в Русия революционна ситуация и, да си кажем честно, до голяма степен благодарение на собствената си глупост.

Веднъж начело на бригадата нахлу Куманин с обиск в жилището на брадат философ, който се смяташе за такъв само защото бил завършил май че три курса на философския факултет на МГУ и бил изключен за системни отсъствия и слаби оценки. Това обаче не беше му попречило да напише, работейки като пазач, няколко книги по философия на духовната криза на славянството и полумистичните пътища за възраждането му. Книгите, естествено, бяха публикувани на Запад, а текстовата им експертиза, проведена от двама доктори по философия от Института по марксизъм-ленинизъм независимо един от друг, показва, че авторът се нуждае от психиатрична помощ. На всяка цена трябваше да бъде изолиран от обществото.

Конфискуваха два кубика книги от философа. Разни Розанови, Бердяеви, Соловьови, Флоренски и други зловни антисъветчици и мракобеси, най-строго забранени в Съветския Съюз. Но Куманин беше поразен, че на стената на стаята, където живееше философът, висяха портретите на Николай II и неговия зловен сатрап-палач Столипин. Това бяха фоторепродукции от някакви предреволюционни илюстрирани издания, поставени в евтини съвременни рамки.

При разпита Куманин съобщи на философа, че неговите налудничави идеи по отношение на славянската философия издават вялопротичаща шизофрения, и запита какво го е накарало да си слага портретите на двамата най-кръвави палачи на руския народ, за чието възраждане толкова се е загрижил? В отговор философът високо се разсмя. Смя се дълго, и затова беше изпратен в лудница, където умря след първата инжекция аминазин. Оказа се, че имал много слабо сърце.

Друг арестуван се оказа по-словоохотлив. Той беше историк, преподавател по научен комунизъм в един от московските вузове. При обиска у него намериха маса издадени на Запад книги и брошури, посветени на живота, дейността и трагичния край на последния руски император. Той беше засечен, че се опитва да установи контакт със западно издателство, финансирано от ЦРУ, за да издаде монографията си по историята на последното царуване.

— И с какво толкова ви е вдъхновило това последно царуване, позволете да ви попитам? — поинтересува се Куманин. — С това, че работниците и селяните в Русия са били доведени до границата на мизерията, че в кръвта им се удави царизмът, вече обречен от историята?

— Е, що се отнася до кръвта — неочаквано се озъби арестуваният историк, — то кръвта, която е пролял Николай, може изобщо да не се взема под внимание в сравнение с кръвта, която сте проляли вие след идването си на власт.

— Кои „вие“? — попита Куманин. — Вие, струва ми се, сте член на партията? А пък си позволявате дори в кабинета ми да водите антисъветска пропаганда. С каква цел сте се опитвали да популяризирате личността на Николай? По чия заръка?

— Влязох в партията, за да не остана без работа, — призна арестуваният, — а личността на последния руски монарх е достойна за

велика слава и почит. Вие навярно знаете, че Руската църква зад граница е канонизирала него и цялото му семейство като светци — новомъченици.

— Зная — каза Куманин, — че на Запад правят всичко възможно да опорочат нашия обществен строй. И не се гнусят от никакви средства, като използват морално изпаднали хора като вас.

— Мисля, че сега не става дума за моята личност — отговори историкът, — а за личността на император Николай. Мога да ви кажа, че нито един руски цар не предизвиква у мене толкова уважение, колкото него. Той е бил първият в хилядолетната история на Русия, налучкал може би интуитивно пътя, по който държавата би могла да достигне висини, несънувани от нито една страна. Повярвайте ми, би направил това, ако не възникнали ред трагични обстоятелства, които той не е могъл да предвиди и за които са били виновни по-скоро неговите предшественици, отколкото той самият.

Историкът бе осъден на три години затвор и една година заточение.

Така постепенно Куманин навлизаше в работата, като волно или неволно придобиваше знания, към които не беше се стремил, но които сами „идваха“ при него. Работата е там, че трябваше понякога да четете конфискуваните при обиските книги и ръкописи, за да може юридически точно да формулира обвинителните заключения. По тях се произнасяха и правеха официални предупреждения и съдилищата, че и вземаха мерки от административен порядък.

Разбира се, да прочете всичко беше невъзможно. Но не трябва да се забравя, че Куманин беше завършил хуманитарен институт и беше се научил да пише анотации и обзори, без изцяло да четете източниците. Да си създаде мнение за една книга, например на известния Соколов „Убийството на царското семейство“, беше не по-сложно, отколкото да се конспектират материалите на XXIV конгрес на партията по стенограмата от хиляда страници.

Така въпреки желанието си Куманин научи, че Николай II бил изключително образован и учтив човек, че владеел няколко чужди езика, бил прекрасен съпруг и баща, нежно обичал жена си, четирите си дъщери и единствения си неизлечимо болен син. Че императорът бил изключително скромнен (беше си останал полковник, тъй като

смятал за неудобно сам да се произвежда генерал), искрено вярвал в Бога, бил до известна степен фаталист и в минута на силни потресения казал: „Всичко е в ръцете Божии.“ Че бил много работоспособен, проучвал всички въпроси най-внимателно, без да ги прехвърля на чиновниците си, и даже работел без личен секретар. Че много се грижел за просвещението в Русия, покровителствал науките и изкуствата, финансирал театри и приюти, строил църкви и храмове, обичал войската и флотата, бил нелош спортист: прекрасно яздел и играел тенис, карал яхти, лодки. Пиел съвсем умерено, но много пушел. Имал добри „очи на кошута“, светлокестенява коса и светла брадичка. Държал се много естествено при общуване.

Постепенно в сейфа на Куманин се събра уникална библиотека, посветена на личността на Николай II и царуването му, конфискувана по време на обиски като „нямаща право да се съдържа в частни сбирки“. От една страна тази библиотека беше уникална, тъй като се състоеше от книги, издадени на Запад в нищожни тиражи, а от друга тя ясно показваше колко лесно в СССР можеш да си набавиш каква да е антисъветска литература. Ясно бе, че връзките между съветски граждани и разни антисъветски центрове в чужбина не са разкрити докрай от чекистите.

Особена ценност на Куманиновата библиотека придаваха книгите на Соколов „Убийството на царското семейство“ и на Дидерихс (колчаковски генерал) „Убийството на Царското Семейство и Членовете на Дома на Романови в Урал“. Имаше и много други трудове, практически неизвестни даже на специалистите историци, имащи достъп до специалните фондове, например монографията на някой си Кобилин „Император Николай II и Генерал-адютантът М.В.Алексеев“ или, да кажем, злобно-антисъветската книга на някакъв си Криворотов „Страшният път до Уралската Голгота“, или лицемерно-благочестивата брошурка на попа емигрант Алфериев „Император Николай II като човек със силна воля“, с подзаглавие „Материали за съставяне на Житие на Св. Благочестивейшия Цар-Мъченик Николай Велики Страстотърпец“.

Ами какво да кажем за трудовете на самозвания „професор“ Пагануци, безапелационно озаглавени „Истината за убийството на Царското семейство“, „Истината за престъплението в Екатеринбург“ и така нататък — много „истина“, много нещо!

Един път Куманин пресметна колко книги на тая тема са се насъбрали в сейфа му и се убеди, че само тези, които са на руски, са 280.

Книги, посветени на личността на последния руски цар, колкото и да бе странно това, се издаваха по цял свят. Куманин дори състави списък къде са излизали тези „изследвания“ — получи се огромен списък на градове: Ню-Йорк, Париж, Лондон, Мадрид, Рим, Джорданвил, Буенос-Айрес, Сан-Франциско, Вашингтон, Брюксел, Белград и даже Пекин, Джакарта и Тел-Авив.

Очертаваше се идеологическа примка, която от всички страни и по всякакъв начин се опитваха да надянат на шията на Съветския Съюз. Всичките книги носеха в себе си генетичен антикомунизъм и съвършено безкритична апологетика на Николай II. „Човек ще рече, че през неговото царуване не е имало нито 9-ти януари, нито Московското въстание, нито Ленския разстрел, нито еврейски погроми, нито поражение в руско-японската война, ни пълен провал в първата световна, в която той, апропо, е бил Върховен Главнокомандуващ.“

Даже канонизацията на Николай, членовете на семейството му и приближените, разстреляни в Ипатиевския дом, носеше не толкова църковен, колкото антисъветски характер.

Във всички книги се подчертаваше, че само престъпници, при това не политически, а криминални, са могли да дадат заповед за убийство на пет съвършено невинни жени и непълнолетния царевич Алексей.

Тази истерична кампания, разгърната с размах от западните спецслужби на идеологическия фронт, която се опитваше да опетни комунистическата партия и свещеното име на нейния основател — великия Ленин, изискваше най-строги насрещни мерки. Беше дадена заповед борбата с монархистите да бъде още по-сурова, отколкото с ционистите. Да се дават максималните присъди и при всички случаи да се правят опити да се разкрие агентурната мрежа на чуждите разузнавания.

Централният комитет на партията даже взе решение за целесъобразността да се издаде в СССР публикация на дадената тема, която, бидейки авторска, би представлявала и полуофициално становище на съветското ръководство както за личността на Николай II, така и за неговата съдба.

Това поръчение бе предложено за изпълнение на по-рано слабоизвестния историк и публицист Марк Касвинин. В резултат се появи книга под название „Двадесет и три стъпала надолу“. Това беше авторска находка, обиграваша двадесет и трите години на царуването на Николай II като стълба с двадесет и три стъпала. Според мисълта на автора, с всяка измината година Николай слизал с едно стъпало по-надолу, докато стълбата не го довела до подземията на Ипатиевския дом.

В анотацията за книгата се казваше: „23-те години на царуването на последния представител на династията Романови са белязани от множество тежки престъпления и народът му отреди справедлива присъда. Книгата на М.К.Касвинин разказва за живота и безславния край на Николай Кървави и дава достоен отпор на онези буржоазни фалшификатори, които се стараеха и все още се стараят да го представят като невинна жертва.“ И макар че основното в работата беше да се подберат доказателства, че Николай II с всички свои действия и постъпки си е заслужил разстрела, авторът тъй и не можа да каже по същество защо е било разстреляно цялото царско семейство. Затова той направи героичен опит да „измие ръцете“ лично на Ленин за това престъпление и да стовари всичко на самоволието на местните екатеринбургски болшевики, които не желаели да се подчинят на центъра. Та това и стана почти официалното становище.

След известно време групата на Куманин спипа в Подмосковието същински монархически център, състоящ се от трима мъже и две жени. Още при първите разпити стана ясно, че „центърът“ поддържаше връзка с живеещия във Франция велик княз Владимир Кирилович, който без всякакъв свян носеше титлата „глава“ на Руския Императорски дом в изгнание. Князът — син на братовчедата на Николай II, скандално известния велик княз Кирил Владимирович — се падаше далечен племенник на царя.

Та с него именно поддържаше връзка „монархическият център“.

Проучването на прибраните документи и разпитите на арестуваните незабавно разкриха пред следователя, че става дума не просто за тенденциозно изучаване на историята с цел разпространение на безусловно клеветническа информация, опорочаваща съветския държавен и обществен строй (попадащо под член 70 на Наказателния кодекс на РСФСР), а за подготовка на истински монархически преврат.

Иначе казано, ставаше дума за насилствено сваляне на съществуващия в СССР строй. Това вече си беше член 64-ти от Наказателния кодекс, който предвиждаше разстрел.

Следствието бързо установи, че тихото подмосковно градче беше нещо като център на паяжина, чиито нишки водеха в най-различни антисъветски центрове на западните специални служби, като се започнеше от радио „Свобода“ и се свършеше с Обществото на руската православна младеж. В хода на следствието изплуваха имената на кадрови чуждестранни разузнавачи като княз Голицин и Шаховской.

Подготвяше се показан процес.

Цялата група следователи бе предсрочно повишена в звание (Куманин стана капитан) и предложена за правителствени награди. Но тук, като гръм от ясно небе, дойде заповед на ръководството: наказателното дело против „монархическия център“ да се преустанови, следствените да се освободят под гаранция за ненапускане и да се чакат следващи указания.

Всичко това беше толкова непонятно, че ръководителят на групата подполковник Волков реши да изясни подробностите при началството.

Началството нямаше и намерение да коментира заповедта си. Изпровождайки Волков от кабинета си, генералът само въздъхна, разпери ръце и красноречиво посочи тавана.

Бурната дейност, започната по времето на Андропов, стремително заглъхваше. Прахът на Юрий Владимирович бе погребан с всички почести под Кремълската стена, но желанието да се продължи делото му — делото за очистването на народа и партията, които, както е известно, са единни, остана.

Новият Генерален секретар Черненко не даде никакви нови указания — или не искаше, или не успя, защото много бързо се спомина. Но щом дойде приемникът му Михаил Горбачов, когото всички в КГБ посрещнаха с възторг, понеже знаеха, че новият играеше втори център-нападател в отбора на Андропов — та тогава започнаха някакви номера.

Подполковник Волков бе изпратен в запас. Изникна въпрос: кого да назначат за нов командир на групата. Никой никак си не прояви особено желание — а това по-рано никога не ставаше. И за командир на групата бе назначен Куманин, макар че кандидатурата му уж не се и

разглеждаше поради недостатъчен опит и ниско военно звание. „Опита той ще си го натрупа, — реши началството, — а званието ще го оправим“. И Куманин стана майор.

След това започна лично да присъства на инструктажите, които провеждаше с командирите на подразделенията куратор от ЦК на КПСС. Кураторът разясни, че на този етап трябва да се прекратят арестите на монархисти, да се въздържат от провеждането на обиски (поне официални), да се закрийт откритите наказателни дела и за в бъдеще, до получаване на специално разпореждане, да се ограничат с профилактични мероприятия.

Профилактичните беседи за истинския чекист са си чисто губене на време.

— Нима ще отречете — попита един от подложените на профилактика граждани, — че Пьотр Александрович Столипин е бил най-великият руски държавен деец?

— Той преди всичко е бил не Александрович, а Аркадиевич — поправи го Куманин.

Това се оказа за подложения на профилактика такова откровение, че разговорът трябваше да спре дотам.

Известно време групата на Куманин просто не правеше нищо, привеждаше в ред натрупалите се документи, съставяше констативни актове на конфискуваното. Куманин реши едновременно с това да състави акт (т.е. да мине в разход в огнярната) книгите, с които бяха натъкани вече два сейфа. „Процесите са прекратени, за какъв дявол всичките тези книги заемат място?“ Той написа съответната докладна, приложи акта, където беше изброил както се полага всички пазени на съхранение единици, и отиде да визира тези документи при заместник-началника на отдел „А“ полковник Кудрявцев.

— Какви ги измисляш, Серьожа? Да не си се побъркал? — поинтересува се полковникът, след като прегледа „пазените на хранение единици“. — По кой начин. Това да не ти е Солженицин или Авторханов. Това са уникални работи. Ние скоро ще ги предадем в Ленинската библиотека с оркестър и телевизия. — Той върна документите, но един екземпляр от акта все пак остави у себе си.

Веднъж при Куманин по никое време пристигна инструктор от идеологическия отдел на ЦК. Сергей Степанович седеше в кабинета си и с отчаяни усилия се мъчеше да скалъпи ежемесечния отчет за

извършената от неговото подразделение „дейност“. Доста трябваше да се поизпоти, за да измисли какви ли не „подвизи“ на групата, а фактически всички те само фиксираха дейността на различни монархически, промонархически и псевдомонархически неформални организации, които напоследък се въдеха като зайци.

Инструкторът от ЦК, мършав, светлокос и доста пооплешивял мъж на около петдесет, беше сериозно съсредоточен.

— Другарю Куманин — започна той, — на този етап центърът за борба за социализъм се измества.

В разговорите с кураторите и инструкторите на ЦК на КПСС главното беше да не се задават никакви въпроси, а само да се слуша, като с целия си вид демонстрираш хем пълно одобрение, хем пълно разбиране. Затова Куманин не започна да разпитва накъде именно се е изместил „центърът на борбата за социализъм“, а продължи внимателно да слуша. Оказа се, че откак Горбачов декларира епохата на гласността, партията бе изложена на нападки както отляво, така и отдясно, и обвинявана във всички смъртни грехове.

— Всички, на които КПСС е оказала доверие да служат в бойните й отряди, и най-вече в КГБ, трябва да защищават партията — продължи инструкторът.

Куманин с целия си вид даде да се разбере, че докато е на тоя пост никога няма да допусне подопечните му монархисти да нападнат партията, даже ако за целта е необходимо денонощно да води с тях профилактични разговори. И тук мислите, които неотстъпно преследваха Куманин, се изгърваха наяве и той рече: „С тия профилактични разговори далеч няма да стигнем, тук трябва да се арестува — и в затвора!“

— Напълно съм съгласен с вас, другарю Куманин — избърса си челото с кърпичка инструкторът от ЦК, — но за съжаление не ние решаваме, а Политбюро. И партийната дисциплина ни задължава...

Куманин успокои инструктора и го увери, че е изказал мнението си само в рамките на партийния демократически централизъм.

— Съществува мнение — продължи инспекторът, — че на днешния етап партията трябва да вземе под контрол множество обществени процеси, възникнали в страната, откакто ЦК на КПСС взе курс към перестройка и гласност...

При последните думи инспекторът се смръщи като от зъбобол.

— И не само да вземе тези процеси под свой контрол — продължи той да развива мисълта си, — но и да им повлияе в руслото на партийната политика. Това се отнася и за този участък от работата, за който носите отговорност вие, другарю Куманин, и ръководеното от вас подразделение.

Куманин слушаше внимателно. Между КГБ и ЦК на КПСС още от отдавна се бяха създали отношения, които можеше да се нарекат ритуални.

Първо при един от секретарите на ЦК извикваха ръководството на органите, генералите се запознаваха с партийните становища по всички вътрешнополитически проблеми. Би било логично, като се върнеха от Управлението, те да свикат подчинените си, за да им дадат директиви за действие. Но нищо такова не ставаше. По Управлението плъзваха всевъзможни слухове, а генералите тайнствено мълчаха. Минаваше седмица, минаваха две. После при командирите на подразделения идваха инструктори от ЦК и разни куратори от отдела за ръководство на „административните органи“ при ЦК, които провеждаха с тях индивидуален инструктаж. Понякога спускаха въпроса в градските и даже районните комитети, но това се случваше рядко. След като инструкторите привършеха осведомяването на командирите на подразделенията и началниците на отдели за последните партийни становища, в Управлението почваха партийни събрания, а тъй като всички сътрудници поголовно бяха членове на КПСС, то тези събрания спокойно можеха да минат за оперативни съвещания, с тази разлика, че се водеха не от началниците на управлението, а от партийните отговорници.

Изказващите се на събранията се ограничаваха с мъгляви формулировки, тъй като в КГБ никой не трябваше да знае с какво се занимава съседното подразделение. Генералите също не бяха по-конкретни, дори когато поставяха пред подчинените си „бойна“ задача. Хората с по-ниско звание трябваше да се досетят какво искат от тях. Затова най-много информация можеше да се извлече от разговора с инструкторите на ЦК.

— В последно време — продължаваше инструкторът, — се създава нездрав шум около личността на последния руски цар Николай II, с признаци на идеализиране на неговата личност. Това особено се отнася за известните събития в Екатеринбург през юли 1918 година,

седемдесетгодишнината на които се пада през тази година. Съществува мнение, че и ние трябва да преразгледаме позицията си по отношение на личността на последния цар в положителен аспект. Трябва да внедрим свои хора в монархическите организации, за да не допуснем да възникнат големи обществено-политически съюзи. Разбирате ли ме, другарю Куманин?

— Личността на царя — призна Куманин, — никога не ме е интересувала. Добър ли е бил, лош ли — това е чисто идеологически въпрос. В работата си ние сме изхождали изключително от това доколко монархическите нелегални организации представляват опасност за партията и държавата, които ние, чекистите, сме длъжни да защитаваме. Теоретически ние сме вземали за основа работите на Владимир Илич Ленин, който гениално е заклеймил последния Романов с такива епитети като „най-злият враг на народа“, „крвожаден“, „палач“, „погромчик“, „изверг“ и така нататък. В последната инструкция от ЦК, доколкото си спомням, се казваше: „Колкото и да се стараят да го оневинят съвременните доброжелатели от Запад, те с никакъв грим няма да могат да замажат кървавия белег на царя, душителя на народа“. Това е теоретичната база, от която сме се ръководили досега. А каква е новата?

— Вие сте свършено прав, другарю Куманин — въздъхна инструкторът, — но, за съжаление, от днес ще трябва да се ръководите в работата си от други положения. Трябва да признаем, че царят е бил нелош човек, вярвал е в Русия, добре се е отнасял към семейството си и не е бил алкохолик, както се твърдеше по-рано. Но не това е главното. Необходимо е всячески да се подчертава, че нито Ленин, нито партията не носят никаква отговорност за това, което е станало в Екатеринбург.

— А кой носи отговорността? — поинтересува се Куманин.

— Евреите — пак въздъхна инструкторът.

— Евреите ли? — попита Куманин.

— Тоест ционистите — поправи се инструкторът, макар че беше добре известно, че инструкторите от ЦК не са цехови агитатори и никога не казват нито една излишна дума, а още по-малко пък им се оплита езикът.

— Добре ви е известно — продължи инструкторът, — че нашата партия е водила и води последователна борба с ционизма. Могат да се

променят формите на тази борба, но същината ѝ не се променя: разобличаване на интригите и престъпленията на ционизма с всички достъпни средства и тяхното прекратяване. Това се отнася не само за настоящето, но и за миналото. На дадения етап даже повече за миналото, отколкото за бъдещето, тъй като в Политбюро се разработва комплекс от мерки по нормализация на отношенията с Израел. Но това по никой начин не трябва да се отразява на принципните въпроси на идеологията. Затова се създаде мнение, че другарите Троицки, Юровски, Голошчокин и даже другарят Свердлов са били не толкова болшевики, колкото ционисти, проникнали в болшевишките редове заедно с многочислените си съобщници от тяхното племе, за да завземат властта. В момента в научния отдел на ЦК се извършва подбор на съответните изказвания на другаря Ленин по този въпрос. Поради това е целесъобразно убийството на семейство Романови да бъде смятано не толкова за политическо, колкото за ритуално убийство. Улавяте ли мисълта ми, другарю Куманин?

Куманин мълчаливо кимна.

— Освен това — с монотонен глас изрече инструкторът, — тези същите другари са запалили в Русия пожара на гражданската война с цел да изтребят руския народ, на което всячески се е съпротивлявала нашата партия и нейните вождове другарите Ленин и Сталин. В такава насока, но с по-предпазливи изрази, трябва да се провежда работата с монархическите и други организации, които засега ще наречем „консервативни“. Желателно е чрез тях тези идеи да проникват в печата и да намерят отклик у творческата интелигенция, на която не е безразлична съдбата на родината и социализма. Това е всичко, което мога да кажа засега. Но се надявам, че задачата ви е ясна.

Майор Куманин не беше убеден антисемит, както да речем тези негови колеги, които се бореха на широк фронт с ционизма в състава на същото 5-то управление. В личния си живот той се беше срещал с евреи много рядко, даже може да се каже, че изобщо не беше се срещал. Просто така му беше тръгнало.

По времето, когато Серьожа растеше и възмъжаваше, сред познатите и колегите на баща му нямаше и не можеше да има евреи. В училище имаше едно еврейско момче, но май още в пети клас замина с родителите си за Америка и го заклеиха на събрание на дружинния

съвет. Учителят по математика, старият Фишман, не предизвикваше у него нито положителни, нито отрицателни емоции. А в МГИМО в онези години, когато там учеше Сергей, разбира се нямаше нито един еврейин нито между студентите, нито между преподавателите. Не можеше да се каже, че евреите въобще предизвикваха у Куманин каквито и да било емоции.

И ето ти сега тая задача...

Куманин беше достатъчно умен и образован, за да разбере: партията се е огънала, отстъпва от заетите позиции и отвлича вниманието от себе си, като се прикрива с димна завеса и е избрала за тази цел евреите по липса на друго. Е, какво тогава — като офицер на КГБ и воин на партията, която единствено може да му посочи врага на този етап, той е длъжен да се бори с този враг, да го неутрализира или унищожи.

Заспалият живот на Куманиновата група отново закипя. Новите идеи с посредничеството на осведомителите литнаха сред масите, създаваха се организации вече не толкова монархически, с изключение на символиката, колкото антисемитски. За тях се шиеха униформи, отделяха се средства за вестници и списания със съответна насоченост, изнасяха се лекции. Куманин пътуваше до Екатеринбург, Омск и Новосибирск, където в ролята на историк изнесе няколко лекции за последните дни на царското семейство, в които прозвучаха разобличавания на участниците в убийството, бяха разкрити и техните псевдоними, с които те прикриваха еврейските си собствени и фамилни имена.

Предишната му група, в чийто състав той по-рано се бореше с монархистите, се разрасна едва ли не двойно. В нея се вляха офицерите, борили се преди с ционистката опасност, и привнесоха в дейността на подразделението нови знания и вулканичната си енергия.

Самият С.С.Куманин почти не си стоеше в кабинета на Лубянка. Той пътуваше за разни градове, задълго се губеше в ЦК, в Съюза на писателите на СССР и РСФСР, мяркаше се по редакциите на разни вестници, даваше консултации на историци, поучаваше режисьори.

Вече тръгнаха нагоре по инстанциите документите за извънредното му повишаване като подполковник, което за неговите ненавършени 33 години никак не беше зле! Колегите му завиждаха —

работи му късметът на тоя човек! Кой би могъл да предположи, че с бившия цар може да се направи такава кариера!

Ако имаше някой, който да не споделя ентузиазма му, това беше Куманин-старши, с когото Сергей от малък беше свикнал да се съветва. Още щом дочу за евреите, Степан Агафонович се обезпокои — не за съдбата на последните, разбира се, а за съдбата на сина си.

— По-полека, Серьожа — посъветва го той, — не се увличай много. Такова нещо вече го имаше през петдесетте години. Те се повтарят. После много служители, които раздухваха тая димна завеса, ги гръмнаха без съд и следствие. А когото не гръмнаха, изгониха от органите без пенсия. Някои тикнаха в затвора. Тъй че внимавай...

Сергей махваше с ръка: „Сега времената са други. Аз в тая работа ще взема чин подполковник и ще стана началник-отдел. А това си е вече полковнишка длъжност. Полковник ще съм на тридесет и пет, какво, зле ли ще ми е? А на тия евреи, дето са убили нашия цар, какво ще им стане? Ние контролираме обстановката. Никой няма и с пръст да ги пипне. Нека си заминават спокойно за техния Израел. Ние не сме глупави като вас, татко. Вие тогава, през петдесетте, сте загубили чувство за мярка — и сте си го платили.“

Степан Агафонович само клатеше глава. „Какво да ги правиш тия млади? По минно поле ходят и се усмихват. Мъдрост от чужд опит не се натрупва. Само на свой гръб. Така явно си върви светът.“

Но в сърцето на баща му растеше тревога.

В калейдоскопа на събитията дните летяха със страшна скорост. Минаха не особено шумните митинги по случай седемдесетата годишнина от разстрела на царското семейство, на които клеймяха, както и беше замислено, не толкова Ленин и партията му, колкото наврелите се в нея ционисти, които вече наричаха за по-просто или юдомасони, или чифутоционисти, или направо чифути.

Но бурната енергия на майор Куманин и подчинените му даде и плодове. Започнаха да се раздават гласове за необходимостта от препогребване на останките от царското семейство в осветен гроб с християнски православен обряд. Сега вече на Куманин му се налагаше да говори и пред руски емигранти от първата вълна, престарели хора, и пред техните потомци, да седи в президиумите на всевъзможни

конгреси на сънародници, на славянското и православното братство, да наставлява свещенослужители и дори самия патриарх.

Междувременно се появи съобщение, че известният кинодраматург Радий Рябченко е намерил останките на царя и семейството му и че скоро ще се състои препогребването на свещените останки в присъствие на английската кралица, която се пада далечна роднина на Романови.

Беше краят на май 1989 година.

Куманин добре запомни този ден. Той седеше в специалното хранилище на Ленинската библиотека и четеше брошура за ритуални убийства на християнски бебета от евреи, издадена в Мюнхен през 1935 година (випускниците на МГИМО трябваше да знаят два чужди езика). Трудът беше напечатан с готически шрифт и затова четенето вървеше бавно.

Времето не му достигаше. Трябваше да успее да отиде и в Академията на науките на семинара по славянска писменост и култура. Много историци все още яростно се съпротивляваха на твърденията, че за упадъка и на двете са виновни евреите, а не комунистите. Трябваше да ги убеждава изтънко, не така, както на митингите. В този момент извикаха Куманин на телефона.

— Куманин — чу той гласа на полковник Кудрявцев, който по това време вече беше станал началник на отдел „А“, — ти изобщо идваш ли понякога на работа? Ти къде работиш — при нас или в обществото „Памет“? Утре в девет нула-нула да си на работното място. Генералът те вика — и затвори телефона.

Думите „генералът те вика“, разбира се, не обясняваха нищо. Първо, кой генерал? В последно време Куманин докладваше за извършената работа и на генерал Прилуков (началник на КГБ на Москва и Московска област), и на генерал Абрамов (началник на групата идеологически отдели), и даже веднъж на генерал Бобков (заместник-председателя на КГБ).

Кой от тях го вика? Обикновено никой не викаше при себе си. При тях се натискаха да ги приемат, за да си изясняват различни спъващи работата въпроси.

Мина му мисълта за възможно повишение. Документите му с предложение за звание подполковник бяха отишли нагоре преди

повече от година и там следата им се беше загубила. Може пък вече да са ги върнали и да го викат във връзка с поредното повишение в звание? Искаше му се да е така, но опитът му подсказваше — голямото началство извиква само за калайдисване, а за повишение съобщават от кадровия отдел, при това не генералите, а майори-инспектори в оставка, които се бяха окопали там едва ли не от времето на Ежов. Сергей премисли всичко, каквото беше вършил през последния месец. „Като че ли всичко е наред, всичко е съгласувано, всичко е в рамките на получените инструкции и указания.“ Куманин не си позволяваше никаква лична инициатива. Службата беше го научила да избягва импровизациите. Разумна инициатива е възможна, но само в рамките на получената заповед. Впрочем началството винаги ще намери за какво да те калайдиса.

IV

Когато към девет сутринта пристигна на Лубянка, Куманин с учудване научи, че го вика генерал Климов, за когото никой не можеше ясно да каже с какво се занимава и въобще що за човек е.

Носеха се слухове, че Климов е започнал службата си едва ли не при Абакумов и е бил офицер на спецгрупа, а направил кариера, като майсторски чупел с клещи носовете на сътрудници, изпаднали в немилост при страшния министър. Но по-добре осведомените твърдяха, че Климов се появил в централния апарат на КГБ едва при Андропов, а преди това работел някъде на юг.

Самият Куманин през време на службата си беше виждал Климов не повече от десет пъти и никога не беше му докладвал. Виждал го беше главно на тържествени събрания, на които Климов клюмаше в президиума, а Куманин — в залата. Вярно е, че преди пет години той се срещна с генерал Климов в коридора на Управлението, и последният го смая със съвсем неочакван въпрос: „Куманин! Ти защо още не си женен?“ Сергей се сбърка от такъв въпрос, изчерви се и не знаеше какво да отговори. Генералът милостиво се усмихна, изрече: „Жени се докато си млад. На нашего брата след четирсетте вече не му...“ и си продължи по коридора. Куманин много мисли какво може да значи това, да не би на Климов да се е обаждал баща му, който отскоро му вадеше душата с подобни въпроси — искаше внуци.

Но Сергей се беше зарекъл да не се жени преди да получи звание подполковник, пък и не го влечеше, да си каже право. Отдаваше се изцяло на работата, макар че в КГБ не се поощряваше ергенуването. Семейството винаги е било фактор, който намалява вероятността от своеволия на сътрудниците.

Затова Куманин с известно вълнение, но без никакво притеснение влезе в приемната на генерал Климов, както някога д'Артанян в приемната на Ришельо.

Миловидната прапорщица се наведе към селектора и изгука:

— Майор Куманин се явява по ваше нареждане, Виктор Иванович — и каза, като вдигна очи към Куманин:

— Влезте.

Генералът седеше без сако, с разпусната вратовръзка и четеше вестник, ако се съди по шрифта и макета — „Московские новости“.

Като видя Куманин се явява, той му предложи с жест да седне, но не му подаде ръка, което Сергей мислено отбеляза. Когато влизаш при някое високопоставено началство, много е важно дали ще те удостои с ръкостискане.

Вярно е, че Климов не удостои С.Куманин с ръкостискане, но го посрещна приветливо с въпроса:

— Е, какво става, Сергей, ожени ли се? Не? Правилно! В нашия занаят няма какво да правим семейства. Само вдовици и сираци да въдим — и се засмя.

Началото беше многообещаващо. Виктор Иванович попита как върви службата, получи стереотипния отговор „всичко е наред, другарю генерал“ и зададе на Куманин въпрос:

— Е, та кой все пак е гръмнал царя: болшевиките или евреите?

Куманин се обърка:

— Ами имаше си пряко указание, другарю генерал, от ЦК.

— Аз не за това те питам — пак се засмя Климов, — искам да разбера ти самият какво мислиш.

Разбира се, човек може да се измъкне с шега, да рече, на мен не ми се полага да мисля, а само да изпълнявам заповеди; но всеки младши офицер има шесто чувство, безпогрешно подсказващо кога може да се шегуваш пред шефа, а кога не бива. Затова той направи опит да се измъкне от пряк отговор, прикривайки се с дълга и мъглява фраза, често използвана в разни варианти в зората на перестройката и гласността.

— Струва ми се, другарю генерал — отвърна Куманин, — че някои политически сили, стремящи се към властта, искат да използват съдбата на последните Романови за своя полза.

Климов оцени отговора на майора.

— Куманин — каза той, — беше ви зададен конкретен въпрос: кой е убил царя? А вместо отговор вие като че ли се каните да ми изнесете лекция като онези, дето ги изнасяте в „Обществото на славянското братство“. Та кой е убил нашия цар? Нашата партия ли?

— Царят е бил разстрелян по решение на Уралския областен съвет — затвори се в глуха защита Куманин, — без знанието на

центъра във връзка с неизбежността на завладяването на Екатеринбург от белогвардейците и невъзможността за евакуация на Романови в тила. За тази акция екатеринбургските другари незабавно са съобщили на Ленин и Свердлов, които...

— Личи си веднага кой е учил в МГИМО — прекъсна го Климов. — У нас в Ставрополския край, в селскостопанския техникум, където някога се учех за агроном, по-добре преподавах история. Добре, продължавай.

— Предвид това — неуверено продължи Сергей, — че сред екатеринбургските болшевики е имало много другари, т.е. лица от еврейска националност, е възникнала историческата хипотеза, че гореспоменатите лица редом с партийните задачи може би са решавали и свои теснонационални задачи...

— Не — отново го прекъсна Климов, — определено не бива да се допуска оперативните работници дълго да общуват с олигофрените от ЦК. От това им се размекват мозъците. Ако вие, Куманин, се бяхте осмелили да дърдорите нещо подобно пред покойния Юрий Владимирович, по чиято заповед сте взет на работа при нас, то, уверявам ви, той тутакси щеше да нареди да ви отведат в подземие и да ви разстрелят. Но кой знае защо всички си мислят, че аз не мога да дам такава заповед. А аз мога.

Климов говореше всичко това с усмивка, но очите му ставаха стъклени, макар и лъчисти.

Вместо да се изплаши до смърт, Куманин се вбеси, което сам не беше очаквал от себе си.

— Не разбирам — рязко каза той, — какъв отговор очаквате от мен, другарю генерал. Хората, убили Романови, не са били поголовно нито евреи, нито само болшевики. Но между тях е имало и евреи, и болшевики. — Той помълча и добави: — И болшевики-евреи.

— Е, е, какво се репчиш — миролюбиво проговори Климов, — толкоз ли не разбираш от шегата. Знаеш ли, ако говорим сериозно, мен сега не ме интересува толкова въпросът кой и защо е убил семейство Романови, колкото съвсем друго: къде са ги погребали? Случайно да знаеш?

— Та нали Рябченко е намерил мястото на погребението — отвърна Куманин, — четох това в някакъв вестник...

— Аз на тоя Рябченко — отбеляза Климов с раздражение, — яйцата бих му откъснал за тия негови номера. Далавераджия!

Генералът подаде на Куманин вестника, който се оказа брой на „Московские новости“ от 16-ти април тази година. На последната страница се виждаше изображение на череп с голяма дупка вместо уста, сякаш въпиещ към небесата. Над снимката с големи сини букви бе набрано заглавие: „Намерени са останките на последния цар!“ и малко по-надолу подзаглавие: „Открито е мястото на погребване на Николай II и семейството му“. Под черепа стоеше подпис: „Черепът на Николай II. Опознат от Радий Рябченко, който го откри недалеч от Свердловск“.

След това следваше интервю със самия Рябченко, взето от кореспондента на вестника Александър Кабаков. На въпроса на кореспондента може ли той да докаже, че намерените от него останки действително принадлежат на царя и семейството му, а също и да разкрие мястото на погребването, бившият полковник от милицията отговаряше: „Готов съм да предложа намерените от мен останки на всякаква експертна комисия. Но само ако получа гаранции, че ще бъдат препогребани по християнски обряд. Докато не стане това, мястото на погребението ще остане в тайна.“

На въпроса какво е накарало него, полковника от милицията, писал по-рано възхваляващи МВД сценарии, а после започнал да разобличава корупцията в милицията, да се заеме с тази история, Рябченко обясняваше: „Подобна историческа драма — екзекуция на царското семейство без съд — остава много тайнствена“, а после — че винаги се е интересувал от тази история. По-нататък разказваше как е пристигнал през 1976 (а не 1975) година в Свердловск в качеството си на „популярен милиционерски писател“ за среща с личния състав на местните органи на милицията, как внезапно разбрал, че трябва да посети Ипатиевския дом и да намери гроба на царя. „Нещо ме подтикна — признаваше той на журналиста. — Това бе глас свише...“

— Чел съм го това, другарю генерал — каза Куманин, след като още веднъж прегледа интервюто и остави вестника на масата. — Нима няма да е лесно да накараме тоя Рябченко да ни покаже мястото на погребване? Ще го извикам утре при мен и няма да мръдне, докато не разкаже и не покаже всичко...

— Не се пали толкова — прекъсна го генералът. — Рябченко действаше по наше нареждане. Именно ние, а по-точно аз, старият глупак, му разреших да предаде тези материали в пресата. Експертната проверка провери черепа, който виждаш на снимката, и определи, че е женски. Сега са такива времена, че никого не можеш да избудалкаш с някое менте. Науката така е дръпнала, че всичко ще ти определи. Съществува генетически анализ на костите и много други неща, дето нашите съдебномедицински експерти и криминалисти не са и сънували. А що се отнася до всякакви такива находки, нали знаеш, такава ни е страната — където да копнеш, ще се натъкнеш на камара черепи с дупки от куршум на тила...

Генералът млъкна, обмисляйки нещо.

— А как Рябченко обяснява всичко това? — обади се Куманин.

— Отначало всичко отричаше — обясни Климов, — нищо не знам, казва, и толкоз. Гробът е установен точно. Тогава на път към мините им се е повредила колата и те са погребали всички едва ли не на пътя. Нашите момчета в Свердловск огледаха мястото, но какво могат да кажат? Никой не се е занимавал специално с този въпрос, а тоя Радий Рябченко твърди, че е преровил всички архиви, за да прецени къде точно са ги погребали. Първо казваше, че експертите грешат. Говорих с него. Женският череп се различава от мъжкия с просто око, както жената от мъжа. Е, има и гранични случаи, които изискват специален анализ, но в случая с този череп всичко беше пределно ясно. Това му и обясних на Рябченко. Изнесох му лекция по антропология и му обещах да си прекара остатъка от живота в лагер. Може наистина нещо да е сбъркал в изчисленията си, а може и да хитрува. Те нали с покойния Шчелоков още отдавна бяха намислили да измъкнат царските останки през граница и да спечелят валута. Може би чака сгоден случай, затова и крие засега мястото на погребението, а нас ни будалка. Мисля, че ние сами трябва да намерим царския гроб. Как ти се струва, Куманин?

За какво е нужно всичко това — Куманин не разбираше — но, за да отговори все нещо на въпроса на Климов, промърмори не особено уверено:

— Тъй вярно, другарю генерал.

— Чудесно — зарадва се Климов. — Харесва ми, че разбираш важноста на проблема. Затова със заповед на началника ти си

командиrowан под мое ръководство. Управлението на групата предай на заместника си. На теб е дадено поръчение да намериш истинското място на погребване. В рамките на това поръчение ти се дават изключителни пълномощия. Ще докладваш лично на мен. Ясно ли е?

— А срок? — запита Куманин.

— Браво, — похвали го Климов. — Знаеш си службата. Не повече от година. И имай предвид, Куманин, работата е под контрола на Генералния секретар. Много важна задача. Документите ти за чин подполковник са в сейфа ми. Ако изпълниш задачата — те ще излязат от сейфа вече утвърдени, заедно със заповедта, така че дерзай. Върви, сдавай си другите дела. Кудрявцев е информиран. За същината на делото не е задължително да знае. Като сядеш делата си — постарай се да стане до обяд — в приемната ми ще получиш съответните указания. Толкоз. Желая ти успех.

И генералът показа с очи вратата.

ГЛАВА 2

I

В указанията, които Куманин получи същата вечер в секретариата на генерал Климов, се казваше, че „майор Куманин изпълнява особено важна правителствена задача“, затова „всички партийни и съветски органи“ са длъжни да му оказват пълно съдействие. Указанието беше отпечатано на бланка на председателя на КГБ на СССР, а към него бе приложена прословутата червена черта в удостоверението, която бе способна да отвори пред притежателя си всички врати, включително бронираните порти на правителствените бункери. Куманин се разписа за получаването им и се върна в кабинета си, за да обмисли създалото се положение преди да си тръгне. Приемайки от него делата по командването на подразделението, началникът на отдела полковник Кудрявцев присви устни, примлясна и рече:

— Ти внимавай, Сергей, аз на твое място бих се отказал. Тия, които са работили непосредствено с Климов, откровено казано, или направо са прескачали през чин, или до ден днешен се водят в командировка. Само че силно подозирам, че за тези командировки те са заминали през комина на крематориума — изгледа Куманин и добави: — Е, е, шегувам се.

Куманин запечата сейфовете си с „Романовската“ библиотека, закачи на никелираните дръжки на катинарите надписи „Да не се отваря!“ и си тръгна за вкъщи, като продължаваше да размишлява за разговора си с Климов.

„Защо за тази задача избрах именно мен?“

Това е първият въпрос, който един оперативен работник трябва да си зададе, ако има желание да се пенсионира спокойно, когато му дойде времето.

„Какъв резултат очаква ръководството?“ — това е вторият въпрос, на който е още по-трудно да се намери отговор. На командването далеч не винаги му трябваше обективната картина и оперативникът трябваше сам да се досети какво се очаква от него, като постоянно балансира при това над пропастта, тъй като ръководството

понякога само не знае какъв резултат очаква. При това тези „очаквания“ можеха да се променят с течение на времето. На първия въпрос отговорът бе достатъчно логичен: той през цялата си служба на Лубянка се е занимавал с монархистите и ръководството може да е останало с впечатление, че е голям специалист по тези въпроси. А в действителност Сергей Степанович не беше вниквал задълбочено в монархическите работи, а само се бореше срещу някои конкретни прояви на този атавизъм в съветското общество. С търсенето на отговор по втория въпрос обаче работата хич не вървеше. Защо Климов да не се обърне към някакви учени, историци, краеведи и други подобни? Но като поразмисли сериозно, Куманин стигна до извода, че, първо, Климов може би вече се е обърнал към експерти и не е получил от тях нищо убедително, а второ, нима има сега сред учените специалисти по този въпрос? Смехория. През последните две години Куманин достатъчно се помота в средата им, за да разбере: никой с нищо не е наясно, предъвкват се само азбучни истини, извадени най-вече от популярните брошури, чиито текстове им пробутваха Куманин и неговите подчинени. Значи, на него е възложено да проведе първото професионално разследване: при какви обстоятелства и как е било убито царското семейство, къде са били погребани членовете му и какво е станало после с техните останки. Явно установяването на точното и доказуемо място на погребването на императорското семейство е същността на задачата, но защо това е притрябвало на началството?

От малкото, което генерал Климов каза на Сергей, бе очевидно, че тук е замесена голямата политика: „делото е под контрола на първия“. „Да не би Горбачов да е решил, след като стана и президент, в крайна сметка да се обяви за император? А царските останки да му трябват, да речем, за някаква ритуална клетва при собствената коронация:

«Кълна се в свещения прах на своите предшественици на Всеросийския трон...» или нещо подобно.

И наистина, не се ли подготвя в страната монархически преврат? При цялата абсурдност на подобно предположение, в него не се съдържа нищо невероятно. Първо, подобни прецеденти вече е имало в историята. Достатъчно е да си спомним за Борис Годунов или за по-близко събитие: император Наполеон Трети, който първо станал

президент, а после взел, че се обявил за император. Вярно е, че той е бил племенник на Великия Бонапарт, което някак си го е оправдавало. А пък у нас могат да докажат за минута каквото щеш родство, още повече далечно.“

„Тогава — продължаваше да разсъждава Куманин, — ще трябва в най-добрия случай да бягам някъде в чужбина. Непременно ще се намерят добри хора, които ще си спомнят с какво съм се занимавал на Лубянка.“ Колкото и да бяха смешни подобни разсъждения, те не толкова забавляваха Куманин, колкото усилиха странния дискомфорт, който той усещаше откакто излезе от кабинета на генерал Климов.

Но за какво е нужно всичко това тъкмо сега? Климов казваше, че Щчелоков и Рябченко на времето са търсили царските останки с цел да ги продадат в чужбина, където множество емигрантски организации са готови да платят безумни средства, стига само да „спасят от поругание“ мощите на канонизираните новомъченици. Ако това ставаше, да кажем, през тридесетте години, можеше да им се пробутат каквито и да е останки. Сега такъв номер няма да мине. Експертизата веднага ще установи всяка подмяна. Разбирали ли са го Щчелоков и Рябченко? Покойният министър на вътрешните работи грабителстваше безогледно — не се посвени дори да заповяда да застрелят известната актриса Зоя Фьодорова заради някакви диамантени „джунджурии“, но умният Рябченко сигурно щеше да го насочи към правия път. Значи, те е трябвало да търсят истинското погребение, в противен случай „клиентите“ им тутакси ще ги изобличат и няма да се колебаят да вдигнат вселенски скандал. Много е вероятно Щчелоков да не е бил инициатор на цялата тази работа. Никак не е случайно, че началото на търсенията, водени от Рябченко, е съвпаднало със събарянето на Ипатиевския дом. Явно някъде е било взето решение: къщата да се събори, а останките да се предадат в чужбина. Само че защо просто така да ги предадат, щом руските общини, разсеяни по целия свят, заедно с още живите близки и далечни роднини на покойниците, са готови да платят?

Ами какво иска да прави сега с останките днешният Генерален секретар? Да получи срещу тях поредния заем за перестройката? Или, ако се вярва на многобройните интервюта на Рябченко, да ги препогребат по християнски обряд някъде недалеч от мавзолея, за да поднесе нов символ на туристите, които пристигат в Москва

изключително с цел да позяпат московския Кремъл и църквата „Василий Блажени“, да влязат в Третьяковката и в Большой Театър. А така ще има още един повод да пристигнеш в Москва и да си похарчиш валутата за укрепването на мира и социализма. Както казва М.Горбачов: „Повече социализъм, повече демокрация!“

„Интересно — продължаваше да разсъждава Куманин и сам се учудваше на хода на мислите си, — за седемдесет и двете години Съветска власт фактически не е създадено нищо, което да изглежда привлекателно или поне занимателно за чуждестранните туристи, ако не се считат за занимателни набучените навсякъде паметници и бюстове на Владимир Илич. А пък всичко създадено преди революцията, включително и руският балет, предизвиква по света буден интерес. Даже нашите ракетно-космически успехи не са толкова привлекателни за западния турист, колкото някоя дървена църквица, по чудо оцеляла от огъня, с който са унищожавали «опиума за народа», или някоя икона. Може ли всичко това да се обясни само с «биологическия» антикомунизъм на чужденците или причините са много по-дълбоки?“

Куманин си спомни как още като лейтенант водеше в ролята на екскурзовод делегация от леви депутати от френския парламент из музея на В.И.Ленин. Депутатите явно скучаеха, макар че от учтивост се опитваха да скрият това и търпеливо слушаха разказа му за невероятните митарства на вожда на световния пролетариат по царските затвори и изгнания, където той бил принуден да си прави от хляб шахматни фигури, а от мляко — симпатично мастило и страшно се възмущавал, когато не получил от „бесния реакционер“, иркутския генерал-губернатор, прасенце-сукалче на държавни разноски по случай съответния православен празник. Но затова пък каква врява вдигнаха, когато излязоха на площада и зърнаха куполите на църквата „Василий Блажени“, как затрупаха Куманин с въпроси (в музея не му бяха задали ни един). Кой и кога е построил този великолепен храм, може ли да се огледа украсата му отвътре, кой му е настоятелят, кога има служба в него? Куманин малко се смути и отговаряше както знаеше, а после обяви, че в момента храмът е в реставрация и службите в него са временно отменени. Но призна пред себе си, че не знае кой е създателят на това архитектурно чудо. Вкъщи се разрови в Большая Советская енциклопедия, но нищо не намери там. Той беше

упорит човек и затова откри в библиотеката Съветската историческа енциклопедия, откъдето разбра, че храмът е бил построен през 1555–1560 години по случай присъединяването на Казанското ханство към Московската държава. Построен е от майсторите Барма и Постник, които след завършване на строителството благодарният цар Иоан Василиевич Грозни наредил да ослепят. Царят така се възхитил от шедьовъра, че се уплашил майсторите да не построят още някъде такова чудо и „взел мерки“. МГИМО, който на времето завърши Куманин, даваше на питомците си и историческо образование с университетски обем.

През ония дни Куманин може би за пръв път се замисли какво знае от историята на собствената си страна. Той можеше да посочи датите на партийните конгреси, конференции, пленуми, ковящи генералната линия на партията. Периодът на НЕП, героичните години на първите петилетки, Великата Отечествена война, великата ракетно-космическа епоха, чийто завършек трябваше да съвпадне по време с окончателната и пълна победа на комунизма в целия свят. Всичко — но това всичко само след 1917 година? Ами преди това? Четиристотин години татаро-монголско иго, създаване на Московската държава, реформите на Петър, нашествието на Наполеон, Бородино, Пушкин, декабристите, Херцен, а оттам нататък нищо друго освен борба със самодържавието, та чак до победата на Великата Октомврийска революция. Историята на Русия тънеше в мъгла, в паметта му изплуваха само фрази като от устава за караулна служба. Въстанието на Степан Разин, въстанието на Емелян Пугачов, съдът над Радищчев. Декабристите, Пушкин и Лермонтов, а след тях идеха народниците, народоволците, есерите, меншевиките и болшевиките-победители. А какво знае той, да кажем, за царуването на Алексей Михайлович, или на Екатерина II, или на Николай I? Какво знае той за човека, чийто гроб му е наредено да намери, и от когото по странен начин зависи понататъшната му служба?

Абсолютно нищо, макар че в неговите сейфове се пазят сигурно повече снимки на последния цар, конфискувани при провеждане на различни обиски, отколкото в някои държавни архиви, ако в тях изобщо има запазени такива снимки. Николай II още дете в ръцете на майка си, юноша с флотска униформа, снимка на императора с жената и децата му, с разни държавни дейци (в повечето случаи неизвестни

нему), с посланици, с генерали, в могилъовския щаб, в Царское село и накрая в Тоболск. Сергей съвсем не можеше да си спомни имаше ли някакви снимки от екатеринбургския период или не?

И тъй, той трябваше да си признае, че нищо не знае нито за личността на последния цар, нито за съдбата му.

Вярно е, че главната им задача бе компрометирането не толкова на последния Романов, колкото на монархическото движение в страната, дезинтеграцията на това движение като единно цяло, пресичането на обединителните тенденции и вътре в СССР, и с монархическите организации на Запад.

Без излишна скромност може да се каже, че той, Куманин, и неговото подразделение блестящо се справиха с възложените задачи.

Първо, успяха да докажат пълната нелегитимност на претенциите за поста на наследник на престола на главата на Руския Императорски дом в изгнание, Владимир Кирилович Романов, да не говорим за всички останали истински и лъжливи претенденти. Сред първите бяха многобройните потомци на петимата сина на великия княз Александър Михайлович. Сред вторите — самозванци, стихийни и подставени. В сътрудничество с колегите от 1-во управление (външно разузнаване) и МВНР успяха да отгледат няколко забележителни авантюристи, които се представяха за внуци на царските дъщери. „Внуците“ ги изобличаваше Интерпол, но самото им появяване внасяше допълнителен смут в монархическото движение вътре в страната, разпадащо се тъкмо в този момент, когато по логиката на събитията би трябвало усилено да се развива. Гениалната идея да се обвинят евреите за екатеринбургската трагедия, родила се в ЦК на КПСС, творчески развита в КГБ и удачно внедрена в разединените монархически групи от провокаторите, доведе до това, че тези организации бързо се превърнаха в нещо като бандитски формирования, от които с ужас се отдръпваха не само беловласите старци от първата емигрантска вълна, но и местната милиция.

Благодарение усилията на Куманин монархистите надянаха униформи, които им придаваха карикатурен и нелеп вид, макар че уж трябваше да предизвиква трепет. У обществеността видът им неизбежно предизвикваше асоциации с карнавални шутове.

За обществото „Памет“ чрез Главното политуправление на въоръжените сили Куманин намери флотски униформи стар образец и

черни подводничарски кепета. В тая униформа пръв се накипри лидерът им Дмитрий Василиев, като я украси с генералски пагони и милиционерски портупей. Кителът се съчетаваше с черен брич, напъхан във високи ботуши. Веднъж Куманин лично направи преглед на новото войнство, считащо себе си за пазител на руския трон и авангард на войната срещу евреите, и остана доволен. „Нека само някой се опита да гъкне за светлата чистота на монархическите идеи!“

Украсиха униформата с всевъзможни кръстове, значки, двуглави орли и тям подобни символи, правещи я още по-нелепа и каращи всички да бягат от тези юначаги като дявол от тамян. По-незначителните групи бяха облечени в униформи, които ужим са носили офицерите от царската армия и белогвардейските съединения. Започна стихийно самопроизводство в чинове: есаули, ротмистри, корнети, поручици, щабс-капитани, щабс-ротмистри, хорунжии, стотници. На Лубянка се смееха до сълзи. Драгуните на Негово Величество, Уланите на Нейно Величество, Казаците на Негово Височество Наследника Цесаревич, Първи флотски на Нейно Величество Кралицата Елинов екипаж...

Лейб-гвардия, лейб-казаци, лейб-медици, Лейба Троцки...

Изпратиха им за помощници няколко бивши инструктори от градските и районните комитети, които в рамките на партийната дисциплина безропотно надянаха провисналите униформи на царски полковници, кръстейки се неумело пред чудотворните икони. По-уверено се чувстваха прикрепените към монархистите професионални борци с ционизма от Института по марксизъм-ленинизъм и от разните катедри по история на КПСС, научен комунизъм и марксистко-ленинска философия, в които течаха поголовни съкращения. Вчерашните професори и доценти, използвайки многогодишния си опит като преподаватели, бойко организираха митинги, клеймяха ционистите, масоните, евреите и чифутите. Така се оформи „методиката“ на популяризация на монархизма.

И над всичко това се възвисяваше свенливото, скромно и добро лице на последния руски монарх, паднал в неравната битка с ционизма, сякаш беше не Всеросийски Император, а крал на Йордания.

„В Йордан се кръщава на Тебе, Господи!“

КГБ дълго води из катакомбите Руската църква, като фактически я превърна в един от своите филиали, подобно на официалната църква. Успяха да привлекат към делото и няколко свещеника от катакомбите и от обкръжението на официалните митрополити, напомнящи, че евреите не само царя са заклали, ами и Христос са разпнали.

Родената в недрата на ЦК идея бе въплътена в живота от подразделението на Куманин, наброяващо — дори е смешно да се помисли — седемнадесет души. Понякога за съдействие им даваха временно още десетина човека от други подразделения. А пък трябваше да се работи не само в Москва, но и във всички големи градове на Съюза: Ленинград, Минск, Киев, Свердловск, Омск, Новосибирск, та чак до Владивосток. Колко енергия и творчески пориви бяха нужни, за да сведат цялата монархическа идея до обикновен антисемитизъм!

Разбира се, имаше и фалове. Веднъж викнаха Куманин на Стария площад и му показаха вестника „Пулсът на Тушино“, един от тайните учредители на който бе самият той. Вестникът бе поместил снимка на откриването на паметник на Карл Маркс в Москва със следния подпис: „Чифутът Клебер открива паметник на чифута Маркс на площада на чифута Свердлов“. Другарите на Куманин кротко го нахокаха и го предупредиха доверениците му да не се впускат в импровизации. Друг куманински вестник „Руско Възкресение“ напечата подборка материали, доказващи чифутския произход на Ленин. По телефона на Сергей обявиха мъмрене, засега без внасяне в личното дело.

Той събра редакторите и им забрани занапред, до нови разпореждания, да споменават във вестниците си вождовете на партията и пролетариата, ако ще да става дума за Роза Люксембург или Лазар Каганович. В края на разговора им нареди да преминат към битов антисемитизъм и ги заплаши да ги разтури.

После се случи по-сериозен гаф. Някой се бе изхитрил да запише на магнетофон една от лекциите му, изнесена в Академичното градче на Новосибирск, че на всичко отгоре го беше и фотографирал. Снимката се появи първо в един рускоезичен израелски вестник със заглавие „Новият Айхман — полковникът от КГБ Сергей Куманин — подготвя общественото мнение на СССР за още едно окончателно решение на еврейския въпрос“.

Куманин винаги изнасяше лекциите под чуждо име. Интересно беше кой и как го бе засякъл, макар и погрешно да го бе произвел в полковник. Възмущаваше го обаче съдържанието на самата статия, където се твърдеше, че е призовавал към масово унищожаване на еврейското население на страната като възмездие за убийството на царското семейство, макар че нищо подобно никога не беше имало. Напротив, всички ръководители на монархически организации, превърнати от Куманин в антисемитски, бяха предупредени: само да посмеят да се увлекат в бойната си стръв и да преминат известни граници — и веднага ще ги турят на място според свирепото съветско законодателство и никой няма да си мръдне пръста да ги отърве. А най-малкото споменаване на КГБ, колкото и да е недоказуемо, ще доведе само до удължаване срока на присъдата и до утежняване на режима.

Обаче няколко влиятелни европейски вестника с удоволствие препечатаха израелската клевета, а радио „Свобода“ не без ехидство цитира статията в своя обзор на пресата, като прибави и запис от лекцията на Куманин, където се говореше за изначалната склонност на евреите към ритуални убийства. На това му се викаше да настъпиш собствената си мина.

Беше му много обидно, че в сянка останаха отделите, денонощно борещи се срещу ционизма под ръководството на цял рояк генерали, а в лъча на прожектора попадна той, Куманин, който се бореше с проявите на руския шовинизъм. „Единственото малко подразделение, призвано да възпитава именно руснаците в духа на моралния кодекс на строителите на комунизма, беше въввлечено в борба с евреите и го издъниха.“ Само някой от своите хора можеше да издаде името на Куманин. Това беше ясно като ден. Куманин и сам добре знаеше как се прави това, не беше от вчера в кантората. Имената на оперативните работници са секретни, но щом потрябва, всяка чистачка ще ти назове името, като се оплаква, че не си изтриваш подметките преди да влезеш в отдела. И ще те уволнят с позор.

Тоя път полковник Кудрявцев поиска от Куманин писмено обяснение. При това псуваше на майка, но не Куманин, а „ония педераста от ЦК, които, разбира се, теб те сложиха на топа на устата, Сергей, за да си останат те самите в сянка, а да изложат КГБ.“ Очевидно гафът беше станал някъде вътре при тях.

Две седмици по-късно последва и извикването при генерал Климов. „Излиза, че Климов фактически го е отстранил от работата му, като го е взел под личното си командване.“ Иначе казано, свалиха го от подполковнишка длъжност, а на каква го сложиха — не е ясно. Може и изобщо да са го изключили от щата (такива случаи имаше колкото си искаш), за да им е по-удобно да се разправят с него по-късно. „Прав беше баща ми, като ме съветваше да избягвам подобни работи.“

„Но от друга страна, може ли това да се смята за немилост, когато той е избран от ръководството за изпълнение на задача, намираща се под контрола на Генералния секретар. Всичко е странно, трябва да се признае, много е странно.“

Такива хаотични мисли и спомени спохождаха Куманин по пътя към Измайлово, при баща му. С баща си не се бе виждал кажи-речи повече от два месеца. От много заетост рядко смогваше да посети стареца.

Степан Агафонович живееше сам в двустаен апартамент. Жена му Анна Сергеевна почина, когато Сергей беше на четири години. Самият Сергей живееше в едностаян апартамент, получен по милостта на Управлението, в голяма ведомствена кооперация недалеч от спирката на метрото „Аерогара“. По-големият му брат, подполковник от граничните войски, живееше със семейството си в Душанбе.

Степан Агафонович сам бе отгледал синовете си. След смъртта на жена си се отказа да се ожени повторно, „да не живеят момчетата с мащеха“, макар че имаше не малко възможности. И макар че днес обичаше да помърмори по адрес на младежта изобщо и синовете си в частност, в душата си се гордееше с тях: партията им бе оказала специално доверие — за чекист не вземат кого да е.

Куманин-старши не обичаше всякакви там прегръдки и целувки. Стисна ръката на сина си, огледа го сурово от глава до пети и измърмори: „Да беше се обадил поне, никакъв те няма. Вече си мислех, че си станал жертва на ритуално убийство, като младенец по времето на цар Ирод.“

— По-лошо е, — засмя се Сергей, — в такава работа се заплетох, че скоро всички ционисти ще ме погнат като че ли съм Айхман.

Бащата жегна сина си с тревожен поглед:

— Какво се е случило?

— Нищо особено — махна с ръка Сергей, — ако можех да ти разкажа, щеше да се посмееш.

В дома на баща му беше чисто, но неуютно като в казарма. Но това бе обстановката, в която Сергей бе израсъл, и затова я чувстваше близка.

Старият диван, на който спеше Степан Агафонович, денем се превръщаше в кресло. Вехтият бюфет бе украсен с бронзови бюстчета на Ленин и Дзержински, и двете не купени, а подарени на Куманин-старши за разни юбилеи. Грамотата от ЦК на ВЛКСМ, оброчена в скромна рамка, напомняше за довоенните времена, когато двадесетгодишният Степан Куманин бе изпратен като делегат от граничния отряд на конгреса на Комсомола в Москва. Над дивана, също в строга рамка — снимка на Степан Агафонович с покойната Анна Сергеевна. Степан и Анна като младоженци, с войнишки рубашки с лейтенантски ромбчета на нашивките. Лицата изразяват истинско щастие: току-що са се оженили.

Сергей разбираше, че наистина трябва да се съберат, но нямаше време да се занимава с размяна на квартири.

Влязоха в кухнята. Степан Агафонович нагости сина си с чай и гевречета.

— Искаш ли концентрирано мляко? — предложи баща му. — Във „ветеранския“ магазин давах по две кутии на калпак. В града никъде ги няма.

— Благодаря — отказа Сергей. — В нашия бюфет се продават цели сандъци от това мляко.

— С какво се занимаваш сега? — заинтересува се Степан Агафонович. — Още ли избличаваш евреите?

— Отстраниха ме от тази работа — призна си Сергей. — Сега, тате, преминах на работа непосредствено с ръководството. Явно в ЦК са ме забелязали. Голям човек ще ставам.

— Нещо май не ми го съобщаваш много радостно — забеляза баща му.

— Да ти кажа честно — призна си Сергей, — някъде изчезнаха всички жалони и ориентири, с които бях свикнал. Много върша, но малко разбирам. Дори на своя участък. Каж ми, за какъв дявол на някой там горе му е притрябвала цялата тая бъркотия с гласността и

перестройката? Както са викали по ваше време, къде е генералната линия на партията? Можеш ли да ми отговориш?

— Не знам — въздъхна Степан Агафонович. — При нас в лагера на ветераните също всички са объркани. Не можем да разберем какво става. Всички стоварват вината на ЦРУ и ционистите. Казват, успели са да се промъкнат в самото сърце на нашата партия, и почнали да я рушат отвътре. А за сигнал е послужила диверсията в Чернобил.

— Да — замисли се Сергей. — Кажу ми, тате, нямаш ли усещането, че някой отново иска да смени нашата власт с монархия?

— Какво? — не разбра баща му. — Монархия ли? Ами кой ще бъде цар?

— Е — усмихна се Сергей, — цар винаги ще се намери. Помисли си колко пъти преуспели генерали са се обявявали за императори. А у нас? За когото е гвардията, той е царят. Работата не е в личността. Този, за когото е нашата дивизия на Дзержински, го брой не само за цар, ами и за Бог. Но не за това ми е думата. Цар, крал, император — това е само персонификацията на монархическия строй на обществото. Струва ми се, че сега се набелязват измествания тъкмо в тази посока.

— Я не приказвай глупости — разсърди се Куманин-старши. — Аз може да не съм учен като теб, но и аз нещичко поразбирвам от тия работи — след войната две години учих в Политическата академия. Целият строй на монархията е основан на наследственото право и съсловните привилегии. А болшевиките от първия ден се заеха да разрушават тази система. Първо са били унищожени съсловията, а заедно с тях, естествено, и привилегиите. На всички са били предоставени равни възможности в зависимост от способностите. Нали към това винаги сме се стремили: „Всекиму според потребностите, от всекиго според способностите“.

— Я ми кажи, тате — попита Сергей, — защо не ме изпрати в музикално училище? Помниш ли като ученик колко хубаво свирех на китара. Някои даже казваха, че имам талант. А ние с брат ми станахме чекисти като теб. Не ми обяснявай, и без това е ясно — имаш си връзки, свои хора в този свят, когато трябва можеш да помогнеш, когато трябва и меко ще ни постелиш. Ето ти ги зачатъците на наследствено право и съсловни привилегии. Ако ти беше, да речем, оперен певец, и аз щях да стана артист. Ако работеше във Външното

министерство, след института нямаше да се окажа в КГБ, а в някое наше консулство, например във Варна.

— Не смесвай понятията — усмихна се Степан Агафонович, — това не са съсловни привилегии, ами, казано на нормален руски, връзки. Това са различни работи.

— Но в развитието си те неизбежно довеждат до наследствено право — възрази Сергей. — Я виж Северна Корея. Там вече длъжността на генералния секретар на партията е обявена за наследствена. Значи в самата социалистическа система е заложена постепенна трансформация в монархия. За целта трябва само да се приемат няколко постановления на Политбюро, отначало секретни. А после всичко ще си тръгне автоматично. Ленин пише, че в Русия са възможни само две системи на власт: царска или съветска, което според марксистката теория за единството на противоположностите говори за възможността за плавен, бих казал, безреволюционен преход на едната система в другата.

— Преработил си се — мрачно рече баща му, — затова те избива на такива аналогии. Ама я излез навън и питай хората за монархизма. Ще те вземат на подбив, и толкоз.

— Ама какво общо има това? — възмути се Сергей. — Хората отдавна са забравили разни там термини и формулировки, но в душата си остават монархисти, макар и да се смятат за комунисти или пък за никакви да не се смятат. Тази идея е в подсъзнанието на народа.

— В подсъзнанието на нашия народ — за голямо учудване на Сергей отговори Степан Агафонович, — има само една идея: на оцеляването. И всички се възползват от това, като му натрапват ту монархизъм, ту... — старецът засече и добави, — ...ту нещо по-лошо.

— Тате, какви ги говориш? — поразил се Сергей. — Какво имаш предвид?

— Остави — махна с ръка баща му. — Не се знае така какво още мога да изтърна. Спомних си как преди войната присъствах при разпита на един откачен старец. Той ни уверяваше, че цар Николай II не са го разстреляли, а са го държали като таен консултант, та да помогнел със знанията си на болшевиките да построят нова империя на социалистическа основа. И той май се бил съгласил, като признал, че социализмът е светско въплъщение в живота на православните идеи.

— И какво е станало с този старец? — заинтересува се Сергей.
— Какво друго разказа?

— Знаеш ли какво каза мишката, като срещнала котката? — без следа от усмивка попита на свой ред Степан Агафонович.

— Знам го тоя стар чекистки лаф — отвърна Сергей, — нищо не каза. Не успяла.

— Ами това е то — потвърди баща му. — В ония години рядко някой успяваше нещо да каже. Не обичаха да изслушват както сега... Разстреляха го този старец още същия ден. Разговорите тогава бяха кратки...

— Слушай, татко — прекъсна го Сергей, — много ми е интересно, кажи, значи преди войната са се носели слухове, че царя не са го разстреляли? Освен тоя старец, чувал ли си нещо за подобна версия?

— Какви ли не слухове се носеха — отговори Степан Агафонович, — имаше и такива като този. Че ужким бившият цар бил едва ли не съветник на самия другар Сталин, защото — старецът се разсмя, — сам другарят Сталин бил незаконен син на Александър III, така че са нещо като братя. Ленин, значи, искал да види сметката на царя, защото наредил да обесят брат му, а Сталин спасил своя брат и си го държал като приближен. Представяш ли си?

Нещо в последно време се бе променило в размислите на баща му, но какво именно, Сергей не можеше да определи.

Поредната изненада го чакаше, когато пожела на баща си лека нощ и отиде да спи в бившата си стая, където стояха два тесни кревата, неговия и на брат му. Минавайки през малкото антре, където на неголямо шкафче стоеше телефонът, Сергей чисто автоматически забеляза лежащо до него писмо, адресирано до баща му. Като погледна адреса на подателя, Сергей се учуди още повече. Писмото идеше от Ленинград, от някой си Израил Лазаревич Ариман, живеещ в люлката на три революции, на Василиевския остров, на адрес: Камска улица, 24. Той машинално, по професионален навик, отбеляза, че в адреса на подателя са посочени само улицата и номерът, но няма номер на квартирата. Куманин не предполагаше, че баща му има познати с такива звучни имена. Баща му много активно работеше в съвета на ветераните и водеше обширна кореспонденция едва ли не с целия Съюз. „С кого ли не е служил той едно време“. Държешесписька на

ветераните в голям червен тефтер с изображение на Спаската кула на Кремъл на обложката. Заспивайки, Сергей се запита с какво това писмо толкова го бе поразило — може би заради името на подателя. Впрочем, той скоро забрави за това.

II

Въпреки че в даденото на майор Куманин указание нищо не се говореше за необходимостта да бъдат проведени каквито и да било исторически изследвания, а се нареждаше да се намери най-сетне мястото на погребване на последния цар и семейството му след разстрела им през 1918 година, сам той разбираше задачата си повече като изследване, отколкото като разследване. Макар че каква е толкова разликата между тези две понятия? И тук, и там трябва да се ровиш в документи, да изучаваш извори, да привеждаш доказателства, да разпитваш свидетели, да правиш разни експертизи и така нататък. Разликата се състоеше само в това, че в резултат на разследването се откриват и закриват наказателни и други дела, а в резултат на изследването, ако ти провърви, се пишат реферати и монографии, защитават се дисертации.

Понякога на Куманин му идваше неясното желание да зарече всичко и да отиде някъде да преподава история, все едно каква. Той можеше професионално да предава в средното училище история на СССР, а във висше учебно заведение — история на КПСС. В една от катедрите даже го канеха, макар и на хонорар. Но това само като начало, а след година-година и половина можеше да защити и да стане доцент, а оттам се отваряше пътят в голямата наука. Ето и сега му мина през ума: „Не е ли време да започвам научна кариера“, но все пак реши отначало да се добере до истината.

На другата сутрин Куманин пристигна в Централния архив на КГБ, разположен скромно и без табелка в огромна сграда на два квартала разстояние от Лубянка. В архива, след като старателно провериха всичките пропуски и писма на Куманин, го отведоха при един слаб, дребен и сбръчкан дядко, седящ в мъничка стаичка на първия етаж. Видът на стаичката беше непредставителен и изобщо не се връзваше с помпозността на самата сграда, изградена от бетон и стъкло в къснобрежневски архитектурен стил. Архиварят бе облечен във военна риза без вратовръзка и униформени, но доста поизмачкани панталони.

— Дисертация ли пишете? — попита той, след като се запозна с пълномощията на Куманин. — Ако пишете, трябва да ви разочаровам. У нас, драги мой, се пазят само документи след 1954 година. А всичко, което е било по-рано, е на друго място. Трябва да отидете на Калужко шосе при околоръстния път. Там са всички документи от по-ранния период, макар че там са събрани главно документите на СМЕРШ от войната. А по интересуващия ви въпрос е най-добре да потърсите нещо в обикновените исторически архиви. Ей на, неотдавна по телевизията говори някакъв писател — та той за книгата си всичко е изровил в университетската библиотека.

— Аз имам задача от малко по-друг характер — поясни Куманин, — и затова...

— Разбирам — рече старчето, — но искам да ви кажа честно, тук нищо няма да намерите. Не у нас трябва да търсите, не в нашето ведомство. Хората в Екатеринбург, които са се занимавали с царя и семейството му, в крайна сметка даже не са били чекисти, ако се отнесем към този въпрос формално. Те са представляли местните съвети. После, много неща са се пазели в архивите на НКВД. Покъсно, през 1941 година, когато наркомата го разделиха, всичко са предали в архива на МВД. А и за това имам големи съмнения. Повтарям ви, че хората в Екатеринбург не са били от нашето ведомство. Ако използваме съвременен език — те са били преки представители на висшето партийно ръководство на страната. Може би трябва да търсите интересуващите ви материали в партийните архиви.

По фразата „занимавали са се с царя и семейството му“ в старчето веднага можеше да бъде разпознат бивш прокурор от военните трибунали на СМЕРШ, „занимавал се“ в живота си с много хиляди хора, а сега изпратен на доизживяване в архивния прахоляк.

Калужкото шосе се тресеше от грохота на многотонните камиони, носещи се на фона на някакви недовършени строежи и кранове, застинали в различни пози, подобни на вкаменени предисторически чудовища. Настана страшна жега, особено силно осезаема от вдигнатия от колите прах. Филиалът на архива на КГБ се намираше в ниска двуетажна сграда, обкръжена от висока — почти на едно ниво с покрива на сградата — плътна бетонна ограда с желязна порта, украсена с червените звезди на военното ведомство. В плътно затворената врата на пропуска беше зазидан звънец, показващ навън

само мъничко копченце. Куманин избърса с кърпичка изпотеното си лице и натисна копченцето. Наложил се да го натиска още четири-пет пъти, преди във вратата да се отвори мъничко прозорче, което Куманин не бе забелязал, а в него се показало сурово-зачервеното недоволено лице на дежурния ефрейтор. Той мълчеше, но лицето му сякаш изразяваше: „Е, какво си се раздрънчал? Кво искаш?“ Куманин му показало удостоверението си. С все същото изражение на лицето ефрейторът отвори вратата, пушна Сергей в пропуската, оттам го въведе в странична стаичка, в която стояха няколко стола на ветеранска възраст, помоли го да почака, като измърмори „Ми то сега е обедна почивка“ и отиде явно на някого да се обаждат.

На олющената маса се търкаляха няколко броя на „Правда“ и „Красная звезда“ от по-миналия месец. Те бяха пълни със съобщения за предстоящото извеждане на съветските войски от Афганистан. Куманин по асоциация си спомни, че отдавна няма новини от брат си, а вчера не бе питал баща си, защото се бе увлякъл в онзи съвсем безсмислен разговор, докато си пиеха вечерния чай.

След около четиридесет минути се появи някакъв старши лейтенант, извини се: „Имахме обедна почивка“, внимателно прегледа всички документи на Куманин.

— Документите са оформени неправилно, другарю майор — каза той. — Днес ще ви пушна да влезете, но вие си оформете в Управлението специална препоръка именно за нашия архив с пълно указание на списъка на интересуващите ви проблеми. Трябва да бъде подписана от един от заместник-председателите и от началника на Управлението. Към нея трябва да бъде приложена справка за вашето допускане. Имаме заповед от заместник-председателя Глушко за стесняване допускането до документите от държавно значение дори за действащи сътрудници.

После офицерът поведе Куманин в административната сграда, където той трябваше да се качи на втория етаж в стая 205.

В сградата, както се и полага да бъде в архив, цареше тишина на гробница, нарушавана само от далечно тракане на пишеща машина.

На вратата на стая 205 висеше табелка „Зам.-началник по науката полковник Науменко М.Т.“ Някои архиви ги управляват директори, а други — началници. Няма система.

Полковник Науменко, въпреки жегата, бе облечен в добре скроен костюм и носеше вратовръзка. Чувстваше се школата от средата на 70-те години, когато отсъствието на вратовръзка у някой сътрудник се приемаше за тежко дисциплинарно нарушение.

— Влезте, майоре — поздрави той Куманин. — Седнете. Вече ми докладваха от КПП-то. С какво можем да ви бъдем полезни?

Куманин изложи накратко същината на поставената му задача.

— Тук при нас няма нищо — каза заместникът по науката, — и никога не е имало, смее да ви уверя. Вече няколко души — вярно, нямащи право на допуск — са се обръщали към нас по този въпрос. Но когато започна да се възражда интересът към тези събития, дадох указание на сътрудниците да прегледат описите на документите, тъй като предполагах, че от въпроса могат да се заинтересуват и в централния апарат. Е, та у нас се оказаха на съхранение само материалите от следственото дело по търсенето на така наречените царски съкровища. В течение ли сте?

Макар че Куманин имаше смътна представа за царските съкровища, той кимна, като си помисли същевременно дали да не подсказе на Климов да преповери задачата на полковник Науменко, който за нула време всичко може да изрови. Той в този архив е стопанин, и в другите сигурно си има свои хора.

Но Сергей прекрасно знаеше какво ще му каже Климов в отговор: „Куманин, ако се отказваш от изпълняване на задачата, пиши официален рапорт за преминаване в стопанската част. У нас всеки си гледа своята част от работата: ти — твоята, полковник Науменко — своята, да не говорим за това, че той, за разлика от теб, не ми е подчинен.“

— Мога ли да погледна тези документи? — попита Куманин.

— За съжаление не — с интелigentен тон отговори полковник Науменко. — Работата е там, че оригиналите на документите не се дават на никого. В настоящия момент даже заявките от канцеларията на Президента на СССР се изпълняват само в ксерокопия и микрофилми. Касетите с микрофилмите именно на тази група документи бяха изпратени съвсем наскоро във вашето управление по заявка, ако не греша, на генерал Климов. Вие сигурно го познавате?

Куманин кимна мълчаливо.

— Документите са стари — продължи Науменко. — Ако всички вземат да ги ровят, скоро от тях изобщо нищо няма да остане. Разбирате ли?

— Другарю полковник — попита Куманин, — а в какъв архив може да се намерят материали, свързани с разстрела в Екатеринбург?

— Предполагам, че трябва да се търсят не в Москва, а в Свердловск — изказа предположение Науменко, — разбира се, нещо може да се окаже и в Москва. Както са ми разказвали, тъкмо от тези документи е започнала така наречената „Специална папка на Политбюро“. Вие, разбира се, сте чували за тази „папка“, нали?

— Чувал съм — потвърди Куманин, — но мислех, че това е просто най-високата степен на секретност.

— Съвършено вярно — закима с глава полковникът. — Никаква „папка“ не е. Тя заема място примерно три пъти повече от нашия архив. Ако искате да научите какво е станало в действителност тогава в Екатеринбург и кой носи отговорност за това, трябва ви именно правителствените документи. Впрочем, ако работите в нашата система достатъчно дълго, сам трябва да разберете, че далеч не всички свои тайни партията доверява на нашите архиви.

В централния партийен архив пуснаха Куманин без да кажат дума. Офицерите, които стояха там, чевръсто козируваха при вида на удостоверението му. След което той се яви пред една величава дама, забележимо гримирана, но със строг черен костюм и бяла блузка с изящна вратовръзка, която правеше не по-малко впечатление от вратовръзката на Науменко.

Дамата повъртя в ръце Куманиновото удостоверение, прегледа набързо пълномощията и каза с плътен отсечен глас, сякаш говореше на трибуната пред партийния актив:

— За допускане до документи отпреди 1941 година е необходимо разрешение на Общия отдел на ЦК. Искането на вашето ръководство трябва да бъде подписано от началника на политическите органи и партийния организатор.

Справедливо допускайки, че няма изобщо да го пуснат да припари в архива на МВР поради антагонизма между двете ведомства (а за какво да се заядат все ще се намери), вечерта Куманин се върна на Лубянка и доложи за всичко на генерал Климов, когото за късмет завари още там.

— Какво, не те ли пускат? — попита Климов. — Да не мислиш, че е заради секретността? Не. Просто са се размързеливили. На никого не му се занимава с теб, да рови по фондовете, да търси нещо. Дотам я докарахме! Да не пускат оперативен работник в родния му архив, а вместо това да го будалкат както свърнат. Те на едно разчитат — че ще те домързи да си оформяш всички тези документи и бумаги, ще зарежеш цялата работа и ще ги оставиш на мира.

Генералът вдигна слушалката.

— Науменко — каза той, — ти какво разиграваш моя майор като момченце? Какво „другарю генерал“? Ти трябва да имаш копия от всички доклади по това дело. Къде са ги взели? Ти внимавай, ще проверя. — Полковник Науменко още говореше нещо по телефона. Климов слушаше, мръщеше се и разлистваше настолния календар, като от време на време вмъкваше реплики: — Аз ли съм наредил? И сте ги изпратили? Микрофилми... Интересно... За пръв път чувам... Добре де, ще се изясни. — Той затвори телефона и вдигна очи към Куманин:

— Ти какво изобщо се надяваш да намериш по архивите? Всичко, което можеше да се намери, отдавна е публикувано. Чети литературата. Сейфът ти е натъпкан с такава...

— Другарю генерал — каза Куманин, — разрешете да запитам.

— Е? — Климов уморено се облегна в креслото.

— Полковник Науменко каза, че вие сте изискали някакви микрофилми за търсенето на царските съкровища — започна той.

— Е, и? — с известно недоумение попита Климов.

— Не бих ли могъл да се запозная с тях — не съвсем уверено помоли Куманин.

— Аз на теб какво ти наредих? Царските съкровища ли да търсиш? — изобразявайки раздражение, изръмжа генералът. — Наредих ти да намериш мястото на погребване на останките, а ти по архивите се мотаеш. Ти там ли мислиш, че ще намериш останките?

— Разрешете да доложам — възрази Куманин. — Например останките на Хитлер, както е известно, се съхраняват именно в архив. Защо да не са там и останките на Романови? Впрочем, съгласно една от версиите, Юровски е донесъл спиртосани главите на разстреляните в Кремъл. Може би в някой от най-секретните фондове те са запазени.

— Любопитно — Климов с интерес погледна майора, — продължавай.

— Ето какво си помислих — продължи Куманин, — там, където се пазят останките на Хитлер, има още няколко картонени кутии с различни печати. На някои от тях печатите са по образец от двадесетте години. Какво може да съдържат?

— Хм, интересно — каза генералът, — а кога си успял да влезеш в това хранилище?

— Бях още старши лейтенант — разказа Куманин, — когато мен и няколко младши офицери ни включиха в комисия по някаква архивна инвентаризация. Мъкнехме сандъци и кутии с архивни документи. Те нас затова и ни включиха в комисията, за да ни използват като хамали. Никакви актове после не сме подписвали. От наше име го направиха генерал Милин и двама полковници. Е, та когато мъкнехме тези сандъци, един от архиварите ни каза: „Знаете ли, момчета, какво има в тоя сандък? Черепът на Хитлер.“

— Да ми паднат тия дърдорковци... — започна Климов, но се съдържа и попита: — По-накратко. Какво предлагаш?

— Като начало — предложи Куманин, — да проверим всички останали сандъци в това хранилище.

— А кой ще ни пусне да влезем там? — попита генералът. — Ти днес пообиколи архивите и видя как посрещат нашего брата.

— Вие казахте — осмели се да напомни Куманин, — че делото е под контрола на Политбюро. Ако това е тяхна поръчка, нека ни отворят достъпа във всички архиви и хранилища.

— Ти за себе си си знаеш — усмихна се Климов, — но аз в тези хранилища не бих влязъл, дори и да ме пуснеха. Там такива неща можеш да научиш, че после и ден да не живееш. „Специалната папка“ вече е компютризирана. Сред тези, които се занимаваха с тази работа, имам предвид библиографите и техниците, никой никаква премия не е получил, ако не се брой това, че с погребението им се занимаваше лично Управляващият делата на ЦК. Схващаш ли? Ако там — генералът посочи нагоре, — решат да се поровят в собствената си пазва, за нула време ще открият какво се пази под носа им. Значи, или там няма нищо, или те искат да търсим всичко необходимо в Свердловск. Затова бях много учуден, че сутринта, вместо да хванеш

първия самолет за там, предприе поход по архивите. Няма ли да ми кажеш защо?

— Защото нищо няма да намеря в Свердловск. Ако там можеше нещо да се открие, отдавна да са го намерили. Търсили са не само Щелочков и Рябченко, търсили са и групи местни краеведи и разни неформални групи. Дори не говоря за нашите колеги, които имат на разположение целите местни архиви. Защо да тръгвам за там, другарю генерал? Да се ровичкам за стотен път по стари мини и кариери? Ключът за всичко не е там, а при нас, в Москва. Само тук може да се изясни въпросът за мястото на погребението. А вече след това, ако потрябва, може да отида до Свердловск или където е нужно. Вие ме посъветвахте да чета литературата. Аз, разрешете да доложам, последните десет години почти нищо друго не правя. Колкото съм иззел по този въпрос, ни един академик не го е сънувал...

— Ама че си самохвалко — учуди се генералът. — „Ни един академик не го е сънувал!“ Добре. Поработи засега над микрофилмите. В архивите без моя заповед повече не се пъхай...

В този момент пронизително задрънча един от телефоните, струпани като стадо на страничната масичка. Климов вдигна слушалката: — Температурата — попита той, — колко е? Трийсет и девет вече трети ден? А чак сега ми докладвате? А, мислели сте! Вие и мисленето... нали знаете... Откъде да ви намеря педиатър? Нямам такъв. Кажете на капитан Афонин, че съм изненадан. Той нали уж академията е завършил... Е, и какво детето?...

Климов махна с ръка на Куманин за довиждане. Последният си тръгна от кабинета.

III

„Съвършено секретно.
12 април 1922 година
До заместник-председателя на ОГПУ
другаря Уншлихт.

Продължавайки разработката на източника, успяхме да установим следното: източникът показва, че през 1918 година на първия етаж при подготовката за по-нататъшно етапиране, чието място тогава не е било известно на източника, са били взети мерки за спасяване и съхраняване на някои предмети от материално значение. За целта са били привлечени ред лица, на които, по думите на източника, може да се разчита, макар и без всякаква гаранция. Фамилните имена на тези лица са приложени. Настоящото им местопребиваване е неизвестно на източника.

Старши оперативен работник от ОГПУ
Лисицин А.Е.“

„Съвършено секретно.
23 април 1922 година
До заместник-председателя на ОГПУ
другаря Уншлихт.

Допълнение към предходното донесение от 12 април т.г.

Източникът предлага за опростяване на разследването да представи собственоръчно написано изискване към гореспоменатите лица, ако успеем да ги открием.

Старши оперативен работник от ОГПУ
Лисицин А.Е.“

„Свършено секретно.
До другаря Лисицин.

Постарайте се източникът да си спомни някакви допълнителни подробности относно гореспоменатите лица. Можете ли да си представите колко Василиеви има в Русия?

С комунистически поздрав, Уншлихт.“

„Свършено секретно.
3 май 1922 година
До заместник-председателя на ОГПУ
другаря Уншлихт.

Източникът преболедува испански грип. Поради забраната за допускане на медицински персонал болестта протече тежко. Голямата му дъщеря няма достатъчно медицински опит. Не е проведена никаква работа.

Старши оперативен работник от ОГПУ
Лисицин А.Е.“

„Свършено секретно.
7 декември 1922 година
До заместник-председателя на ОГПУ
другаря Уншлихт.

С източника постоянно работи др.Артузов. Имайки предвид здравословното състояние на източника,

съвършено ми е невъзможно в настоящия момент да работя в руслото на поставената ми задача. По-голямата част от времето съм принуден да употребя за нуждите на битовото обезпечение.

Старши о/работник от ОГПУ
Лисицин.“

„Съвършено секретно.
15 август 1923 година
До председателя на ОГПУ др. Менжински.

След известните Ви трагични събития източникът категорично отказва да разговаря с другаря Артузов и с мен, смятайки, че ние имаме някакво отношение към тези събития. Искане за свещеник, което му бе отказано. Не е ли възможно да се подбере надежден другар, който под вид на свещеник да пристигне в обекта? Това е въпрос от много голяма важност.

Старши о/работник от ОГПУ
Лисицин А.Е.“

„Съвършено секретно.
4 януари 1924 година

Вашата инструкция е изпълнена. С култослужителя Инокентий (Иваненко С.Д.) е постъпено според Вашите указания. Близки той няма.

Старши о/работник от ОГПУ
Лисицин.“

„Съвършено секретно.

5 юни 1924 година
До заместник-председателя на ОГПУ
др. Ягода.

Получихме част от книгите, включително два от петте албума, поискани от източника. Моля Ви да вземете мерки за откриването на останалите три албума, които може да се намират в Петроград. Необходимо е да се започне запасяването с дърва за зимата. Възнамерявам в най-близко време отново да се заема с източника.

Старши о/работник от ОГПУ
Лисицин.“

„Съвършено секретно.
18 август 1924 година
До заместник-председателя на ОГПУ
др. Уншлихт (написано на ръка).

Струва ми се, че не можем да изискваме от източника повече от това, което е възможно да знае. обстоятелствата са били такива, че някои подробности може би са му били просто неизвестни. Моето мнение е, че източникът, въпреки политическата си ограниченост, предразсъдъци и тежко заболяване, в настоящия момент ни дава искрени сведения. Не бих искал да прекрачвам известни граници на натиска, защото в такъв случай рискуваме изобщо нищо да не научим.

Старши о/работник от ОГПУ
Лисицин.“

„Съвършено секретно.
До другаря Лисицин.

Говорейки за усилване на натиска, имахме предвид създаване на някои ограничения в режима на задържане (лишаване от книги, намаляване на дневната дажба, недостатъчно отопляване на помещението), но в никакъв случай не мерки на физическо въздействие, които са строго забранени, също както и грубото отношение. С такива мерки може да бъде заплашван, но в много предпазлива форма, само по отношение на други лица, намиращи се в положението на източника. При това само в краен случай.

С комунистически поздрав, Менжински.“ (без дата)

„Съвършено секретно.
7 февруари 1925 година
До председателя на ОГПУ за Урал
др. Балицки.

Информираме Ви, че през 1918 година по време на пребиваването на бившето царско семейство Романови в Тоболск с помощта на епископ Варнава е бил допуснат в дома на бившето императорско семейство бив. свещеник от Тоболската Благовещенска църква Алексей Василиев, който е извършвал за царското семейство култови обряди и през времето на предварителното им изселване е бил духовник, имащ право на влизане в арестното помещение. А.Василиев скоро завоюва доверието им и се ползваше с голям авторитет пред царското семейство. Преди изпращането на б. царско семейство от Тоболск, когато последните започнаха да се безпокоят за запазването на своите ценности, от бившата царица Александра Фьодоровна е било заръчано на гореспоменатия А.Василиев да изнесе куфарче с диаманти и други ценности. Със съдействието на тогавашния началник на охраната полковник Кобилински и прислужника на Николай Романович Кирпичников Александър Петрович намиращите се в кожен куфар ценности са били изнесени

от Василиев вн от охраняваната къща. По-късно от Кирпичников А.П. е била изнесена от охраняваното помещение шпага в златен калъф с дръжка от високопробно злато, която той е трябвало също да предаде на А.Василиев. Към гореописания случай е имала отношение също и бившата прислужница в арестния дом Межанс Паулина (може би Гаспаровна или Каспаровна). Вземете мерки за откриването и ареста на гореспоменатите лица, които да не бъдат подлагани на разпит без упълномощен от Москва.

С комунистически поздрав, Уншлихт.“

„Съвършено секретно.
20 март 1925 година
До другаря Лисицин.

Не бихте ли могли да установите по-точно: Межанс Паулина ли е или Полина? Дайте, макар и в общи черти, нейния словесен портрет, а също словесния портрет на Кирпичников А.П.

Зам. председател на ОГПУ Уншлихт.“

Куманин изключи апарата. Той бе прегледал не повече от една пета от ролката с микрофилма, но вече го боляха очите и му се доспиваше. Генерал Климов втори ден отсъстваше и Куманин работеше в помещение, съседно на неговата приемна. Понякога излизаше в приемната, за да си побъбри с „прапоршчицата“ Светлана, имаща длъжност деловодител-машинописка. Светлана беше приветлива, но крайно неразговорлива, което беше лесно обяснимо: генералът обичаше да затрупва с работа секретарките си. На предишната му секретарка, Катя Малинина, ѝ стана лошо на работното място. Откараха я в болницата, където тя почина същия ден от сепсис

поради запуснат гноен апендисит, както пишеше в медицинското заключение. На погребението ѝ беше цялото Управление. Самият Климов с черен шлифер и шапка, която държеше в ръце, изглеждаше много огорчен. Куманин го чу да казва на стоящия до него генерал Абашвили: „Ето това е нашата служба! На 32 години хората не издържат!“ Абашвили само съкрушено поклати побелялата си глава.

От седенето в приемната, за да си почине малко от работата и от задушния въздух на съседното помещение, бързо го отучиха често надзъртащите там сътрудници от разни отдели. Всеки от тях, като видеше Сергей, считаше за свой дълг да каже нещо от рода на: „Куманин, ти сега адютант на негово превъзходителство ли си?“ или „Света, за помощник ли са ти го назначили?“

Като хапна в бюфета кифличка и чаша кефир, Куманин пак се зае да върти ролката с лентата. Пред очите му се мяркаха копия от безкрайни документи. В голямата си част това бяха докладите на старшия оперативен работник Лисицин, отново за недостига на дърва, с молба да изпратят том речи на адвоката Кони, ту докладващ за нашествие от плъхове в обекта, ту правещ запитване за датата на откриване на Троицкия мост в Петербург. Отговорите винаги бяха подписани от висшите чиновци на тогавашното ОГПУ: Уншлихт, Ягода, по-рядко от самия Менжински. Понякога те искаха Лисицин да уточни някакви имена, дати и да поясни неясни събития. Като в калейдоскоп се мяркаха годините: 1926, 1927, 1928. Като стигна до 1933 година, Куманин реши отново да си направи почивка, най-вече за да обмисли прочетеното.

Кореспонденцията на старшия оперативен работник Лисицин с ръководството на ОГПУ очевидно се отнасяше до търсенето на така наречените „царски съкровища“, но беше непонятно какво отношение има Лисицин към всичко това. Не е ясно къде са се намирали Лисицин и неговите тайнствени „източници“. Явно някъде далеч от Москва. В някой затънт провинциален затвор или лагер. В документите никъде нямаше дори и намек за местопребиваването на Лисицин и, ако не беше постоянното напомняне за дървата, можеше да се помисли, че е в чужбина. Но едва ли ОГПУ е снабдявало точките извън страната чак и с дърва за огрев. Впрочем, не е изключено под думата „дърва“ да се е подразбирало нещо съвсем друго. В този поток на преписката наистина бяха вплетени и няколко документа, имащи пряко отношение

към царските съкровища. Те бяха адресирани вече не до Лисицин, а до ръководството на ОГПУ, от уралски другари, които трябвало да намерят някого за тази цел и да доложат за проведените оперативно-следствени мероприятия.

Куманин прекъсна работа при документа без дата и адресат, писан очевидно в средата на 1933 година:

„Съвършено секретно.

Както изяснихме, шпагата в златен калъф и с дръжка от високопробно злато е била предадена от Кирпичников А.П. за съхранение на Алексей Василиев, който отначало я е криел в комина, а после — под прага на Благовещенската църква. Оперативно-разследователните мероприятия позволиха да се установи, че през 1929 или 30 година Алексей Василиев заедно с жена си Лидия Ивановна е заминал от Тоболск за град Омск при сина си Александър, който е напуснал Тоболск още през 1922–23 година. По пътя Алексей Василиев е умрял на гара Тара. Останалите ценности пазят жената на Василиев Лидия Ивановна и синът Ал. Алексеевич, живеещи в град Омск. Тези ценности са частично изразходвани от тях. Например: няколко броя диамантени огърлици, пръстени и гривни са продадени на бившия крупен търговец от град Тоболск Печекос Константин Иванович, който освен това е купувал и от други лица златни монети и предмети и преди две-три години е изчезнал. Открити са и са задържани под стража другите участници в това дело: Межанс Паулина и монахинята от Ивановския манастир Марфа Ужинцева. Разследването продължава.

Нач. на ЕКО ПП ОГПУ за Урал Самойлов.

Нач. на 8-ми отдел на ЕКО Шумков“.

Така се оформяше връзката: оперативникът Лисицин — Лубянка — Урал. Тайнствен триъгълник.

Куманин изключи апарата и отиде в специалното подразделение, състоящо се от безделници, водещи летописите на органите. Те изравяха от архивите някакви дела, „излъскваха“ ги, понякога ги

прекрояваха в „нужната“ насока и после ги предаваха в ръцете на жадуващи за слава писатели или пък в пресата.

Тези „историци“ също не бяха много-много допускани до секретните архиви, затова те най-често преписваха по нещо интересно (според тях) от разни закрити и полузакрити списания от типа на „Известия на ВЧК“, издавани със знак „За служебно ползване“, а понякога и без него.

Действията на това подразделение, ръководено от подполковник Лавров, практически не бяха под ничий контрол, и постоянно някой заплашваше да го разтури. В крайна сметка този отдел с мъка се трансформира в отдел на КГБ (а после на МБ и ФСК) за връзки с пресата. Сега за валута те се заеха да хранят с приказките си запада и на първо място САЩ. Всеки се спасява от разтуряне както може. Щатът на „историците“ постоянно се разширяваше. Кантората се превърна в нещо като утайник, в който пращаха всички, които по различни причини не можеше да оставят на оперативна работа, а да ги изгонят или тикнат в затвора беше неуместно. „Историците“ работеха в съответствие със строга инструкция, в която се казваше, че ще прокълнат часа, в който са се родили, ако в пресата или в някоя дръзка книга се промъкне макар и думичка истина за дейността на органите през всичките седемдесет години на героичното им съществуване или бъде назовано макар и едно истинско име освен официално разрешените. В официално разрешените влизаха: Дзержински, Менжински, Ягода, Ежов, Берия и Андропов. Всеволод Меркулов понякога бе разрешен за споменаване, понякога — не. По същия начин стоеше въпросът и с Абакумов, Серов, Семичастни, Шелепин. С имената на по-долния ешелон работата беше още по-сложна. Лавров постоянно изготвяше списъци и ги представяше за утвърждаване и в резултат за много години в историческия отдел се появи уникална картотека на бивши сътрудници на ВЧК, ОГПУ, НКВД, МГБ и КГБ. Тъкмо спомняйки си за тази картотека Куманин отиде при „историците“ с надеждата да научи нещо за личността на тайнствения старши оперативен работник Лисицин А.Е.

Както обикновено, в подразделението беше свършено празно, ако не се смята възрастният майор Никитин, непрекъснато дъвчещ зърна кафе за да замаскира устойчивия аромат на бъчва, който вече не зависеше от това дали Никитин е пил днес или не.

На времето той беше, както твърдяха, способен разузнавач и работеше в разни европейски страни под дипломатическа маскировка. Но пагубната страст към алкохола го докара дотам, че го отзоваха в Москва и искаха даже да го съдят, но „рунтави лапи“ измъкнаха чекиста и го пратиха на доизживяване в историческия отдел. Даже висшето началство не можа да направи повече за него. Мнозина, особено младите специалисти, открито се подсмиваха над Никитин, но той не се засягаше. Никитин не беше „лайно“, ако се изразяваме на работния жаргон на оперативниците.

— Здравсти, — каза Куманин, като влезе в помещението на „историците“. — Лавров тук ли е?

Никитин седеше зад бюрото си и дремеше, а пред него лежеше някакво старо дело с големи букви на обложката: НКВД на СССР.

— Няма го — прозина се Никитин, — отишъл е да инструктира някакви писатели. Останалите плъзнаха по разни архиви.

— А за какво ти е притрябвал Лавров? — попита пак Никитин. — Ако си търсиш компания за пиене, може и с мен.

— Ти само за пиене мислиш — в тон му отвърна Куманин, — ами кой ще работи?

— Бачкаме като каторжници — Никитин затвори папката. — Имаме нареждане до 91-ва година, демек до петдесетгодишнината от вероломното нападение на фашистите срещу нас, да съберем справки за наши хора за посмъртно удостояване със звание Герой — тия, дето са разкрили плана на Хитлер и са предупредили нашето командване. Вече петдесетина такива изровихме. Денонощно се ровичкаме в картотеката. Алергия хванах от праха. Казват, че преди войната на архиварите им давали по сто грама на ден за профилактика.

— По девет грама са им давали, — прекъсна го Куманин, — това съм го чувал. А що се отнася до профилактиката, то според мен тази си е най-добрата. След деветте грама никога вече няма да те боли глава.

— Нещо ти чернее хуморът — нацупи се Никитин. — Ти по работа ли си дошъл или просто да си побъбриш?

— Никитин — помоли Куманин, — направи ми услуга, намери ми във вашата картотека един човек от преди войната.

— Дай заявка, както му е ред — отвърна бившият разузнавач, — с подпис на началник отдела, Лавров така нареди. После показва тия заявки на началника на Управлението, когато оня ни нарича готованци.

— Е, сега за един човек ли да ти пиша заявка? — замрънка Куманин, знаейки, че Никитин много обича подобен тон. — Хайде, бъди мой човек, това е за минутка работа!

— За минутка! — измърмори Никитин. — Ти знаеш ли по колко на ден ми се мъкнат такива като тебе? Време нямам дъх да си поема. И поне едно „благодаря“ да каже някой от тях. Как му е името на твоя?

— Лисицин, — доложи Куманин, — Лисицин А.Е. Бил е старши оперативник през 20-те-30-те години.

— Лисицин? — повтори „историкът“. — Лисицин, значи? Сега ще видим. Ще имаш да ме черпиш.

— Че как иначе! — побърза да го увери Куманин.

Никитин се приближи към вратичките на огромния стенен шкаф, заключен с катинар, разтвори ги като щори и иззад тях се показва такова количество каталожни чекмеджета, на което би завидяла някоя солидна ведомствена библиотека.

Куманин обърна внимание на това, че чекмеджетата са отбелязани с всички букви на кирилица и латиница. Имаше даже чекмедже с буквата Ъ. Той искаше да се поинтересува какви са тези имена, които започват с Ъ, но си замълча: всяко подразделение си има своите малки хитрости.

През това време Никитин ровеше в чекмеджето с буква Л и мърмореше:

— Така, Ливи... Лидман... Лижанин... Липенко... А, ето го! Лисицин Александър Ефимович, роден през 1897 година.

Той измъкна картончето от чекмеджето и с малко тъга в гласа съобщи:

— Видяли са му сметката на твоя Лисицин през февруари 1941 година, като враг на трудовия народ. Никой не е подавал за реабилитация. Бил е в централния апарат. От 1940 година — капитан от Държавна сигурност. Т.е. носел е четирите ленти на армейски полковник и е бил голям човек. В кой отдел е работел — не е известно, във всеки случай на нас не е известно. Тук има червена звездичка. Това значи, че Лисицин не му е истинското име.

— А истинското? — попита Куманин.

— Нещо по-лесно няма ли да ме попиташ? — рече Никитин, — аз своето име си го спомних чак като дойдох в тая дупка.

Нямаше нужда да обяснява това на Куманин. Дори когато се въртеше сред монархистите и други представители на обществеността, той се криеше под измисленото име Коршунов Сергей Иванович. — Истинското име на оперативния работник струва много скъпо!

— А как може да се установи истинското му име? — заинтересува се Куманин.

— Само чрез Управление на кадрите — поясни Никитин, — и при това само ако пазят съответните архивни дела. А за какъв дявол ти е истинското му име? Може и сам да не си го е знаел. Щом на нашето картонче е попаднал под името Лисицин, значи с това име се е числил. А истинското може само железният Феликс да го е знаел. Тоя Лисицин е от 1918 година — явно е бил печен тип, щом се е закрепил чак до 1941 година. Всички започнали през 1918 година към 1934 вече са ги ликвидирали.

„Наистина — помисли си Куманин, — за какво ми е истинското име? По-важно е с какво този човек се е занимавал в нашата система?“ Той почти бе готов да се възползва от Климовите пълномощия и да отскочи до Управлението на кадрите, но после размисли и реши да изчака връщането на Климов.

Куманин се прибра в приемната на генерала, сдаде микрофилма на Светлана и си тръгна два часа преди официалния край на работното време.

IV

Щом се прибра, Куманин установи, че парчето хляб, което бе останало в шкафа, се е превърнало в покрит с плесен сухар. В хладилника освен стара полупразна бутилка с български доматиен сок и едно шише бира нямаше нищо. Помисли си да отскочи до магазина, но си спомни, че няма купони.

След въвеждането на купони за основните хранителни продукти, за да изгонят от московските бакалии пристигащите провинциалисти, магазините напълно се изпразниха и беше абсолютно безнадеждно да влизаш в тях. КГБ, за да запази сътрудниците си от поредните „временни трудности“, в добавка към вече съществуващата мрежа специални разпределители разгърна и допълнителни магазини за хранителни стоки към Управлението, където сътрудниците можеха да си напазаруват изобилно и без суетене. Семейните, разбира се, правеха това редовно, но лекомислените ергени, към чийто брой принадлежеше Сергей, постоянно забравяха да отскочат дотам през работния ден и след като се приберяха в къщи, често се оказваха принудени да гладуват до сутринта.

Вярно е, че още продаваха хляба без купони, но тъй като имаше постоянни неуредици със зареждането на магазините, в хлебарниците се нареждаха гигантски опашки и омиаха всичката стока до обяд. През останалата част от деня фурните оставаха празни, както по времената на военния комунизъм, колективизацията, Отечествената война и следвоенната разруха. Вярно е, че засега на хлебните опашки никого още не бяха премазали до смърт, както се случваше на опашките за водка. И въпреки че горбачовският антиалкохолен терор вече попреминаваше, да се купи бутилка водка в Москва беше толкова трудно, колкото и консерва омари.

За бутилката водка Куманин се сети по повод приближаващия рожден ден на баща му. За него това не представляваше особен проблем, но все пак трябваше да се погрижи отрано — не днес, разбира се.

Куманин реши да не ходи до магазина. Намери в бюфета полузабравен пакет бисквити и почти пълно бурканче с кафе. „Стига ми, за да изкарам до сутринта.“

Всичко, което успя да научи за оперативника Лисицин, не предизвикваше у Куманин никакви особени емоции. И това, че човека са го разстреляли през 1941 година, и това, че Лисицин му е работен псевдоним, а не истинско име, беше в реда на нещата — може да се каже, начин на живот, с който бяха свикнали вече няколко поколения. Би предизвикало учудване, ако случайно се оказеше, че Лисицин има звание генерал-майор, заемал е длъжността на началник на КГБ някъде в Архангелск, пенсионира се е през 60-та година, починал е преди пет години и е погребан с почести в комунистическия отдел на местното гробище. Тогава неволно би възникнал куп въпроси, и преди всичко — как е успял да оцелее през всичките етапи на строителството отначало просто на социализма, а после и на развития социализъм?

Инстинктивно усещайки, че тъкмо Лисицин е ключът за изпълнение на задачата на генерал Климов, Куманин дори малко се зарадва, макар че със съдбата на тайнствения „старши оперативник“ засега не се откриваше нищо загадъчно. Всичко си е като хората. Може би ще успее да изясни и останалото: какви въпроси е решавал този Лисицин и къде е работил.

При всяко положение, след завръщането на Климов ще има какво да доложи на генерала и за какво да го помоли.

Отдаден на такива размисли, Куманин се търкаляше на дивана по анцуг и се мъчеше да реши с какво да се заеме. Далеч не всеки ден му се удаваше да се прибере толкова рано. Едва минаваше шест вечерта. Помисли си дали да не отиде на стадиона Лужники, където „Динамо“ играеше срещу „Спартак“, но разбра, че ще го домързи. В крайна сметка реши да не мисли повече за Лисицин, а да си прекара вечерта тъкмо така, като се търкаля на дивана и гледа телевизия.

От състоянието на пълна „релаксация“ го измъкна звъненето на телефона. Сергей изруга. Телефонът можеше да значи спешно извикване в Управлението, което в момента не му се искаше никак.

Без да отваря очи, Куманин напипа слушалката на стоящия на пода телефон:

— Слушам...

— Серьожа — чу той гласа на баща си, — ти да не си се разболял? Защо си в къщи толкова рано?

— Избягах от работа, тате — засмя се Куманин, — докато началството го няма. Почивам си.

— Така далеч няма да стигнеш — предупреди го с недоволен глас Степан Агафонович, — ще те пратят в пожарната команда...

— Тогава Москва със сигурност ще изгори още веднъж — изсмя се Сергей, на когото му се вдигна настроението от самия факт, че се обажда баща му, а не някой от службата.

— Добре де — окашля се баща му. — Слушай за какво ти се обаждам: за известно време няма да ме има в Москва, така че не се притеснявай. Нали имаш ключове. Прибирай ми пощата, а цветята поливай поне веднъж седмично.

— Къде заминаваш? — не разбра Сергей. — Нали в събота ти е рожденият ден? Ще дойдат хора...

— Друг път ще го празнуваме — въздъхна Куманин-старши. — Хората ще минат някак без това... Пък и аз почти всички съм предупредил, че ще заминавам. Трябва да се срещна с един човек.

— Ама къде ще заминаваш, на мен поне не можеш ли да кажеш? — настояваше Сергей. — Къде и за колко време?

— Абе разбираш ли — каза баща му, както се стори на Сергей, с не особено уверен тон, — не сме се виждали отдавна. Кажи-речи от войната насам... После ще ти разправам. Целувам те. Хайде.

Това „целувам те“ беше вече съвсем неочаквано. Откакто Сергей се помнеше, баща му никога не беше му предавал целувки по телефона. А и в живота го бе целувал май два пъти. Единия път по случай завършването на института, а другия — при извънредното получаване на званието майор.

Куманин още малко подържа в ръка бибипкащата слушалка, после сложи телефона на корема си и набра номера на баща си с намерение да предложи на Степан Агафонович да го закара на гарата и да изясни по-подробно плановете му. Телефонът не отговаряше. Сергей сложи слушалката, после пак набра номера. Свободно, и никой не вдига. „Излиза, че татко е звънял не от къщи.“

Сергей сложи телефона обратно на пода, полежа още малко с отворени очи. Обаждането на баща му го изведе от отпуснатото състояние. „Къде е хукнал? Сигурно по поредните ветерански дела.

Старите чекисти умират да си измислят сами поредните секретни задачи. Все някого търсят, нещо разследват, пращат си шифровани писма. Като деца. Татко изглежда се е обаждал от Съвета на ветераните.“

Куманин стана и отиде в кухнята, за да си направи кафе и да погризе бисквити. Довършваше вече третата бисквита, когато в стаята пак зазвъня телефонът. Отначало Сергей реши да не вдига слушалката. „Къде ли не мога да съм в момента?“ Но после си помисли, ами ако пак се обажда баща му, и вдигна слушалката.

— Серьожа — чу той женско гласче. — Колко хубаво, че те заварвам. Слушай, нали няма да има проблеми, ако след час дойда за малко при теб? Имаш ли време?

Беше Надя Шестакова, негова съученичка. Не беше се обаждала сигурно от година. Куманин реши, че днес е вечерта на пълните изненади, и отговори:

— Много ми е драго да те чуя, Надюша. Идвай, разбира се. А какво се е случило?

— Не е за по телефона — отговори Надя със стандартната съветска фраза. — Като дойда, ще ти разкажа.

Телефоните на всички оперативни работници се прослушваха (за собствената им безопасност и контрол). Това бе известно на всекиго, който работеше в системата. Бяха се наслушали на печален фолклор на тази тема.

А виж, дали се прослушват къщите им — това никой не знаеше със сигурност. Самият Куманин неведнъж бе поставял в разни помещения микрофони за подслушване. По това с каква мъка я изписваха, какъв дефицит имаше за така наречената специална техника, се създаваше известна илюзия, че тъкмо за теб никой няма да разходва скъпо струваща техника. Но пълна сигурност нямаше. Впрочем, възможно ли е изобщо в наше време в нещо да си напълно сигурен. Даже застрахователната полица, на която се позоваваше Остап Бендер, не можеше да даде никаква гаранция. Затова оставаше да се разчита на старото правило: „Не дрънкай по телефона — дърдоркото е находка за шпионина.“

Куманин и Надя Шестакова имаха в училище любов, която, както повечето ученически любви, бе напълно невинна и не свърши с нищо.

По-късно, когато Сергей влезе в МГИМО, пътищата им се разделиха. Не се мина и без влиянието на Куманин-старши, който изглежда бе се размечтал след влизането на сина в толкова престижно учебно заведение, за партия като на капитан Чурбанов, който, както се знае, се ожени за дъщерята на самия др. Брежнев и за една седмица стана генерал-лейтенант. Впоследствие печалната съдба на брежневския зет донякъде охлади амбициите на Степан Агафонович, той престана да гради планове за велможни годеници и веднъж даже попита: „Що така Надя не ти се е обаждала отдавна? Да не сте се скарали?“

Не бяха се карали. Просто студентите от МГИМО не въртят любов с момиченца от педагогическия институт, където влезе Надя след училище.

Срещнаха се много по-късно и при твърде неочаквани обстоятелства — в един от столичните детски приюти (именно приюти, а не детски домове), където живееха сирачета до седем години, бяха установени странни изчезвания.

Следствието по предизвиканото от прокуратурата наказателно дело изясни картина, която можеше да стане сценарий на хубав „филм на ужасите“. Децата по разни причини биваха превеждани в провинциални приюти, но там кой знае защо бързо умираха по различни причини: от бронхопневмония, нещастни случаи, например падане по стълбата или от гимнастически уред. Така твърдяха документите — отчетните картони и смъртните актове. Няколкото ексхумации показаха явна измама — гробовете или бяха празни, или в тях лежаха останките на отдавна починали възрастни хора. Да се оправдават с кремация беше невъзможно, тъй като в повечето провинциални градчета, където се намираха приютите, нямаше никакви крематориуми.

Упоритите следователи от прокуратурата и криминалната милиция в края на краищата установиха, че сирачетата са били откарани в закрыта клиника, скрита под номер на пощенска кутия, както някой ракетен завод или лаборатория за производство на химическо или биологическо оръжие.

На територията на клиниката не допуснаха следователя от прокуратурата, макар че бе пристигнал с пълномощно от Държавната

Прокуратура на СССР, при това съпроводен от двама офицери от милицията.

В делото включиха КГБ. Сътрудниците от 5-то управление, които дори собственото началство в душата си смяташе за безделници, често биваха привлечани за съдействие на други подразделения. Те мръзнеха в огражденията заедно със служителите от 9-то управление по охраната по време на разни празници или посещения на важни лица в столицата, провеждаха външно наблюдение със сътрудниците на 7-мо управление, провеждаха обиски и задържания с колегите от 3-то управление.

Куманин, който тогава беше старши лейтенант, бе изпратен на майор Миронов от 8-мо управление „за съдействие на следствието“. Заедно с него Сергей отиде в приюта и тъкмо там пак се срещнаха с Надя. Тя работеше като възпитателка и, както стана ясно по-късно, първа бе вдигнала тревога по повод странното изчезване на деца.

В крайна сметка прокуратурата и милицията бяха отстранени от следствието, КГБ взе делото изцяло в свои ръце и след известно време го прекрати „поради липса на престъпление“. Вярно, директорката на приюта бе снета от длъжност „заради пропуски в работата“, но след време изплува на някаква синекурна длъжност в областния комитет на ВЦСПС.

Цялото участие на Куманин в това дело се свеждаше до това, че караше в служебна кола майор Миронов и още няколко старши офицери два-три пъти до приюта и един път до тази тайнствена клиника, в която допуснаха само полковника от 9-то управление, а останалите чакаха в колата. Положителен, ако може така да се каже, аспект на това следствено дело беше възобновяването на връзката с Надя Шестакова.

Връзката бе вече съвсем не така невинна, както в училище, но пак не доведе до никакви резултати.

Надя безумно обичаше работата си, по-точно не работата, а нещастните сирачета, които ѝ бяха поверени. В приюта тя прекарваше дни и нощи.

Куманин само два пъти мина през коридорите и веднага го заболя глава от детските крясъци и лудории, от специфичната миризма, свойствена на всички съветски учреждения за социални

грижи, и от някакво смъртно усещане за тревога. Как може човек да обича такава работа му беше свършено непонятно.

Бурно започналият втори етап на любовта с Надя взе бързо да затихва, тъй като нито Сергей, нито Надя имаха време за развитието му — и двамата имаха, както се казва, ненормиран работен ден. Обаче Сергей започна да забелязва, че и редките си свободни часове Надя не жадува да прекарва с него. На неговите обаждания тя, неизменно с приятелски тон, отговаряше с отказ, като се оправдаваше или с домашните си задължения, или с някакви приятелки, с които уж се била вече уговорила да прекара времето си днес, или с всякакви отбранителни причини, които жените изтъкват в отговор на нежелани претенции на мъжете.

Веднъж Сергей реши да задейства тежката артилерия. Изчака Надиния рожден ден, купи огромен букет цветя, бутилка шампанско, взе от канцеларията на Управлението два билета за Большой Театър (привилегия, която всеки младши офицер можеше да ползва два пъти месечно, а Куманин преди това никога не бе използвал) и без покана се изтърси в къщата на Надя. Той завари момичето в компанията на родителите ѝ (много мили възрастни хорица) и две приятелки. Те пиеха домашен ликьор и високо се смееха на нещо. Приятелките го позаглеждаха, а Надя само мило се усмихваше. Куманин я познаваше добре и виждаше, че момичето никак не е във възторг от внезапното му нахълтване. Оказа се, че Надя трябва да се върне за нощта в приюта и Куманин предложи да я изпрати. В таксито между тях протече разговор, който Куманин би искал да забрави, но не можеше. Достатъчно самоуверен поради естеството на професията си, той направо, както се казва, хвана бика за рогата:

— Обичам те — каза Сергей на Надя, — и ще съм щастлив, ако се ожениш за мен.

Надя известно време мълча. После с вълнение започна да говори, че едва ли Сергей ще е доволен от съпруга, която по цели дни и нощи е на работа която обича и не желае да се отказва от нея. Тя явно бе сварена неподготвена от решителната атака на Куманин и представяше толкова неубедителни доводи, за да се успокои. Даже изрече някаква дежурна фраза за това, че децата са бъдещето на нашата Родина и от тяхното възпитание в голяма степен зависи съдбата на страната след двадесет-тридесет години. И тутакси напомни на Куманин, че баща му

е отгледан в подобен интернат. Реакцията ѝ беше съвсем не типична за жена, на която току-що са се обяснили в любов.

— От всичко това — въздъхна Куманин, — може да се направи само един извод: аз не те устройвам като бъдещ съпруг. Иначе казано, не ме обичаш. Добре, че поне по този въпрос постигнахме яснота.

— Серьожа — Надя се обърна към него и в полумрака на колата той забеляза матовия блясък на влажните ѝ очи, — ти много ми харесваш. Имаше момент, когато бях много влюбена в теб, много. И сега... — Тя се прекъсна и вече с по-твърд глас продължи: — Но няма да се омъжа за теб. Никога...

— Защо? — почти заръмжа Сергей. — Само че, моля ти се, не започвай пак за децата. Децата не са причина.

Обяснението в любов вече преминаваше в нещо леко напомнящо разпит.

— Добре — отговори Надя, — ще ти кажа защо, ако ми обещаеш, че няма да ми се обидиш. Аз много те уважавам и не ми се иска да те засегна.

Ако Сергей вече преминаваше към професионалния език на разпита, Надя мина към методите на работа с деца, когато трябва да им обясниш недостатъците им и при това да не ги засегнеш.

— Ще се обидя — глухо каза Куманин, — ако единствената причина за отказа ти е необходимостта постоянно да се грижиш за подрастващото поколение бъдещи строители на комунизма...

— Никога няма да се омъжа за офицер от КГБ, — някак си просто, без никаква злоба и дори раздразнение, каза Надя. — Ще ме е срам да кажа на някого къде работи мъжът ми. Серьожа, винаги си бил умно, талантливо момче. Помниш ли как свиреше на китара на училищните събирания? Нима ти харесва работата, която вършиш?

Да се обсъждат с някого подобни въпроси в КГБ беше категорично забранено. Имаше също изискване незабавно да се докладва за тези, които се осмеляват да задават или се мъчат да натрапят подобни въпроси.

Куманин впрочем съвсем не беше сигурен в това, че Надежда не работи за някой оперативник, куриращ интернатите в този район на столицата, и че целият този разговор (с пикантни коментари) няма утре да легне на масата на началника му.

Потресен, той мълчеше и не знаеше какво да каже.

— Помниш ли произшествието в интерната? — продължи Надя, — това произшествие, благодарение на което отново се срещнахме. Прокуратурата тогава точно бе установила, че децата са купени за огромни пари от някакви негодници, за да ги изпробват като донори за пресаждане на органи. Прокуратурата вече беше по следите на тези хора, когато се намесихте вие и прекратихте делото. Вие сте ни превърнали всичките в някакви бели мишки, с които могат да се правят всякакви опити, да се постъпва както си искате, защото те, т.е. ние, не можем да се защитим и няма на кого да се оплачем. Аз тогава едва не се побърках, исках да се самоубия. А вие? На никого и окото му не мигна. Перчите се, надувате се като... — тя рязко се обърна към него и Сергей видя, че по лицето ѝ текат сълзи.

— Сергей, — тя дишаше право в лицето му, — напусни, за това не се иска никакъв героизъм, просто си подай оставката и напусни. Та ти можеш да работиш като учител, като какъв ли не. Нали имаш такова образование. За какво ти е всичко това? Напусни, и ще бъдем заедно...

Куманин мълчеше. Намери отговор, но съвсем не този, които Надя очакваше и които той самият искаше да изрече:

— Как можеш да говориш такива неща? На ония деца са им открили опасно инфекциозно заболяване и са ги изпратили в клиника, където има специално оборудване за лечението им. Кой ти е разказал тези щуротии за донорите? Всичко това са дивашки антисъветски приказки. Знаеш ли къде ги съчиняват? Не знаеш ли? Аз пък знам. Кой в прокуратурата ти е разправял такива неща?

Куманин разбираше, че говори не той самият, а инстинктът му за самосъхранение, но думите му успокоиха Надя като студен душ. Тя се усмихна и каза: „Серьожа, извикай ме с призовка и ще обсъдим с теб тези въпроси, а сега извинявай, но трябва да тръгвам.“ И слезе от колата.

Куманин беше сигурен, че казаното е камуфлаж, зад който Надя искаше да скрие наличието на по-щастлив съперник. Той никога не беше чувал от нея нищо подобно и реши, че тя повтаря нечии „дисидентски“ приказки. Всички момичета откровено зяпваха, а мъжете откровено завиваха, щом научеха, че е офицер от КГБ. Затова той сметна случилото се за проява на женска истеричност и желание да скрие истинската причина за отказ.

Куманин умееше да посреща ударите, но на първия 8-ми март все пак не издържа и се обади на Надя. Много мило си поговориха, а после Сергей хвърли въдицата: „Може би има смисъл да се видим?“ И получи отговор: „За какво? Серьожа, вече всичко сме си казали...“ После веднъж я поздрави за Нова година. Скоро след това получи звание капитан, а после предсрочно майор. Службата го увлече изцяло и мислите за Надежда се отдръпнаха на заден план. Тъкмо затова обаждането ѝ беше за Куманин пълна изненада и той сам вече не знаеше — приятна или не?

Изглеждаше така, сякаш са се разделили вчера. Разцелуваха се. Надежда сякаш бе предвидила, че Куманин нямаше какво да яде, и бе надонесла всякакви вкусотии. Направиха си кафе.

— Какво се е случило? — попита Сергей, разбърквайки захарта в кафето.

Надежда си играеше с лъжичката и бърчеше чело, като че ли си събираше мислите.

— Серьожа — каза тя, — ти ми трябваш.

— В качеството на какъв? — попита той.

— В качеството на мъж — без усмивка рече тя, — на единствения мъж, на чиято помощ мога да разчитам. Така ми е тръгнал животът. А като имам предвид твоя статут, мисля, че именно ти можеш реално да ми помогнеш.

— Някакви неприятности ли имаш? — попита Сергей.

— Аз лично нямам — усмихна се Надя. — Какви неприятности мога да имам аз? От работа няма да ме изгонят, защото все едно никого няма да намерят за мястото ми. Сега практически никой не се интересува от сираците. А броят им расте, сякаш страната води голяма война.

— Та какъв е проблемът? — отново запита Куманин. — От каква помощ имаш нужда?

— Разбираш ли, — неуверено започна Надя, — при нас в интерната пак започнаха да стават някакви криминални истории. Впрочем, все се случва нещо при нас: ту крадат храната, ту лекарствата, ту хуманитарната помощ, предназначена за децата, и за всичко това си затварят очите и директорката, и РОНО, и месткомът. Невъзможно е да се преборя, пък и не се опитвам вече. Работата е

друга. Мен ме бяха изритали в отпуска — две години не бях ползвала. Дадох ми и карта за почивка в Трускавец от месткома и всякакви такива благини. А като се прибрах след две седмици, установих, че още едно дете е изчезнало. Поразпитах директорката, сега шефка ни е Алевтина Шевчук, дете по-рано беше инструкторка в Краснопресненския район. Тя ми каза, че момчето е прехвърлено в друг интернат, във Вологда. Знам го този интернат. Той е за умствено недоразвити деца, които имат официална диагноза синдром на Даун. Знаеш ли какво е това?

Куманин кимна.

— А изчезналото момче не е болно от Даун, напротив, даже може да се сметне за вундеркинд. Кара шестата година, а почти свободно говори френски и немски. Можеш ли да си представиш? В наше време! Бях просто очарована от него. И от него, и от неговата, как да го кажа, тайна...

— Наистина — съгласи се Куманин, — откъде се е взело такова чудо при вас? Какви са родителите му?

— Пратиха го от ростовския разпределител. Имам предвид не Ростов на Дон, а Ростов Велики. Милицията го намерила на автобусната спирка на шосето Москва-Ярославл. Нямало никакви документи, изобщо нищо. Било облечено чисто и съвсем прилично. Отначало помислили, че просто се е загубило, слязло е от някой рейс или от някоя екскурзия за Ростов. Името си казало самт, но на никакви други въпроси не отговаряло. Нищо не успели да научат за родителите му. Останах с впечатление, че изобщо не знае какво значи тази дума. А между другото всичко показва, че е получило не просто забележително, но небивало възпитание. Говори чужди езици, и то как! Нашата преподавателка, баба Лора, казва, че такова произношение не може да се придобие във от естествената езикова среда. Иначе казано, трябва да живееш в чужбина, за да говориш така. Но то прекрасно говори и руски. Освен това вече може да чете, което за деца от неговата възраст в наше време е доста рядко. Много е начетено за годините си.

— Интересен сюжет — промърмори Куманин, — и после какво?

— Много се занимавах с него — продължи Надя, — по-скоро от любопитство. Заинтригува ме тайната му. Преди всичко се опитах нещо да разбере за родителите му, къде е живяло, с кого и с какво се е

занимавало преди появяването си на автобусната спирка. И нищо не успях да науча. Децата в тази възраст не умеят нищо да крият. Значи има някаква странна загуба на паметта. А същевременно главичката му е отлична! Рецитира наизуст стихове на Пушкин, на Хайне. На немски! Представяш ли си! И ето на, прибирам се от отпуска, а момчето го няма.

— Обади ли се във Вологда? — запита Куманин.

— Разбира се — отговори Надя, — казаха, че документите на момчето са пристигнали, но него самото го няма. По техни сведения се разболяло по пътя от бронхопневмония и е било хоспитализирано в Переславл-Залески. Отидох до там. Два часа чаках рейса в Загорск, претърсих всички болници на града — те са три там, но никой нищо не е чувал за момчето. Пак се обърнах към директорката, а тя ми вика: „Надежда Николаевна, заемете се с преките си задължения. Нашият интернат е препълнен, и ние сме длъжни да го разтоварваме, особено от деца със странности. Детето, както добре знаете, страда от остра загуба на паметта, не помни даже собствените си родители. То има нужда от специално медицинско наблюдение и го изпратихме в специалния интернат във Вологда. То е и намерено на територията на Ярославска, а не Московска област. Ние имаме директива да се занимаваме само с деца от Москва, в краен случай от областта.“ Разбрах, че нищо няма да постигна. И се сетих за тебе...

— Серьожа — помоли го Надя, — вашето ведомство е всесилно. Намери ми това момче. Е, или поне поговори с нашата Алевтина. Тя ще се уплаши и може би ще ти каже истината.

— Интересно — помрачня Куманин. — Как си го представяш това? На какво основание ще я разпитвам?

— Искаш ли — предложи Надя, — да ти напиша заявление?

— Напиши на кварталния — ядоса се Сергей. — На нас категорично ни е забранена всякаква самодейност. При това тя е бивша райкомовска инструкторка, как ли пък ще се уплаши от мен. Веднага ще звънне на моето ръководство, и какво да кажа тогава? Че съм изпълнявал молба, като Дон Кихот, на дамата на сърцето си?

— Какъв си пъзльо — огорчи се Надежда. — Колкото по-нагоре се издигаш, толкова повече те е страх от всичко. Е, добре де, не ходи при Алевтина. Само разбери къде е момчето. При вас нали се събира всякаква информация. Какво ти струва?

— Добре, ще се опитам — с явна неохота в гласа каза Сергей. — Как се казва момчето?

— Альоша Лисицин — отговори Надя, — така си е казал името в разпределителя.

Куманин въздъхна:

— Как каза?

Надя го погледна учудено:

— Лисицин, Альоша Лисицин. По медицински показатели на около пет и половина години. Коса светлоруса, очи като метличини, сини-сини. Какво ти става? Да не би вече да си чувал нещо за него?

Куманин прекара ръка по лицето си:

— Не, не. Нищо не съм чувал. Просто асоциация... Имаш ли негова снимка? В картоната му?

— Картонът е изпратен във Вологда — отговори Надя, — но имам негова снимка, и с цялата група и отделно. Много го обичах и сама се снимах с него. Цветна снимка. Ние понякога каним фотографии да снимат питомците ни.

— В къщи ли е или в службата ти? — уточни Куманин.

— Кой? Снимката ли? — попита Надя. — Имам и в къщи, и в службата.

— Добре — каза Куманин. — Утре следобед ще дойда в интерната ти, ще се опитам да изясня нещата. Ти явно си дала дума да направиш всичко, за да ме изгонят от КГБ.

— Напротив — извика Надя. — Много се радвам, че сред познатите ми има офицер от КГБ. Иначе какво щях да правя?

Тя изведнъж си погледна часовника и се разбърза да се прибира. Куманин изпита изкушение да ѝ предложи да остане, но се въздържа. Това би изглеждало като аванс за работа, която не е и започнал. Закара Надя до метрото и се върна в къщи. Неволно изплуваха в паметта му думите на генерал Климов, казани на някого по телефона, преди да изпъди Куманин от кабинета си: „Откъде да ви намеря педиатър?“ Значи в някаква точка, известна само на него самия, Климов държи по някаква причина някакво дете. За кого, ако не за дете, трябва педиатър? При това в тази „точка“ е трудно да се намери педиатър, макар че може би „точката“, където го държат, е секретна, но защо дете, при това болно, да го държат в такава „точка“?

Защо, още щом Надя назова името на момчето, той веднага си спомни за този странен телефонен разговор в кабинета на генерал Климов? Нима действително има връзка между тези събития? И за какво му е на Климов това дете? Глупости някакви! Сигурно просто е преработил.

И все пак Куманин легна да спи с твърдо решение да изясни този въпрос. Може би само за да види пак блясъка на Надините очи, както тогава, при последния им разговор в колата?

Но тук сякаш нещо го парна: „Альоша Лисицин? Старшият оперативен работник Александър Лисицин е разстрелян през февруари 1941 година. Идиотизъм! Малко ли Лисицини има в Русия?“

Неочаквано цялата тази история го развълнува.

Така и не намерил отговор на нито един от зададените въпроси, Куманин заспа дълбоко.

ГЛАВА 3

I

„Съвършено секретно.
20 декември 1932 г.
До другаря Лисицин.

Другарю Лисицин, изпращам Ви копието от разпита на арестуваната в град Тоболск гражданка Межанс Паулина Каспаровна, извършен от уралските другари от 8 отделение на ОГПУ. Изпратете съображенията си по съществото на показанията, като запознаете с тях вашите източници.

Поздравявам ви по случай празника на ВЧК-ОГПУ. Вашето ходатайство скоро ще бъде решено положително.

Зам. председател на ОГПУ Г. Ягода“

Приложение:

От протокола на разпита на гражданката Межанс Паулина Каспаровна. 31 октомври 1933 година.

„В момента, когато в Тоболск се намираше царското семейство и имаше охрана начело с полковник Кобилински Евгений Степанович, известно ми е, че у царското семейство имаше много ценности, не оставени в Ленинград (така е написано в документа), а донесени в Тоболск. Щом се смени охраната, полковник Кобилински много помагаше на царското семейство във всичките му работи, в частност пускаше при тях монахините от манастира. Добре си спомням Ужинцева Марфа, която носеше мляко, яйца и други продукти и имаше връзка с придворната дама Гендрикова. Посети веднъж царското семейство игуменката на Ивановския манастир, постоянно беше допускан свещеникът на Тоболската Благовещенска църква Василиев Алексей, не му знам бащиното име, който

извършваше църковните обреди и водеше службата. Той беше много обичан от цялото царско семейство, беше техен духовник. Последният им обещавахе, че скоро ще стане преврат и пак ще има монархия. Той казваше, че заедно със синовете си ще организира това. Също така с голямо доверие се ползваше Кирпичников Александър Петрович. Помня, че в края на 1917 — началото на 1918 година царското семейство започна да се безпокои за ценностите си. Бе заръчано от царицата Александра Фьодоровна и царя Николай Александрович да изнесе и скрие диадемите (т.е. короните на царското семейство, както на Александра Фьодоровна, така и на дъщерите ѝ) и ред други диамантени предмети и украшения. Аз добре видях короната на Александра Фьодоровна, тя беше брилянти. Част от тези скъпоценности с помощта на Кирпичников А. бяха изнесени от ареста от последния и от свещеника Василиев, който имаше достъп. Друга част от златото и брилянтите беше поверена на полковник Кобилински. Кирпичников Александър Петрович беше добре осведомен за всичко това и знае къде се намират и се пазят сега тези ценности. В мое присъствие Кирпичников Александър Петрович изнесе с някакво бельо шпага със златна украса, дръжката на която беше от високопробно злато, а дъщерите на царя му надянаха на врата бисерните си огърлици, които той също изнесе от арестното помещение, а къде ги е сложил не знам. По това време придворната дама Гендрикова ми казваше, че ще ги пратят в манастира при игуменката да ги пази. По-късно научих, че царската шпага е била скрита в Тоболск от последния. Първо я държали някъде в земята, а после била скрита под прага на Благовещенската църква, за което лично на мен ми каза свещеникът Василиев, когато в града се намираха белите. Придворната дама Гендрикова ми казваше, че на полковник Кобилински е предадено ковчеже, в което се съдържали царските брилянти.“

Разпитал: Акулов М.В.

„Опитайте се да изясните допълнителни подробности за споменатите в протокола лица. Особено: за Кирпичников и Ужинцева Марфа.“

„Свършено секретно.

12 януари 1933 година

До заместник-председателя на ОГПУ др. Ягода Г.Г.

По Вашето запитване от 20 декември 1932 година успях да установя следното: Кирпичников А.П. е бившият личен писар при двора на Николай Романов. През периода на пребиваването на царското семейство в изгнание в Тоболск е изпълнявал ролята на особено доверено лице на Николай II. Непосредствено доверения му запечатан с пет въсьчни печата пакет от Николай II е предал на съхранение на бившия епископ Гермоген, изнесъл е златната шпага на наследника Алексей и я е предал на съхранение на бившия духовник на царското семейство в Тоболск Василиев Алексей. От дъщерята на Николай Романов — Олга Николаевна — му е била надяната на врата много голяма бисерна огърлица. След връчването на пакета от Николай Романов на Гермоген, Кирпичников е донесъл на Романов отговор от Гермоген, където той убеждавал Николай да не се предава на болшевиките и здраво да се държи, да не подписва никакви задължения, за да «не закрепости Русия на болшевиките».

Освен това в края на февруари или в началото на март 1918 година в Тоболск са пристигнали придворната дама баронеса Буксгевден и камериерката Николаева (чиито имена източникът не може да си спомни). В дома, където се помещавали Романови, те не са били допуснати и са живеели на частни квартири до заминаването на царското семейство в Екатеринбург. Тези жени чрез Волков А. Н. са имали връзка с Александра Фьодоровна и с епископ Гермоген. Чрез тях също са били предавани и ценностите, които вероятно се пазят именно от тях.

Що се отнася до Ужинцева Марфа, то източникът почти нищо не може да си спомни за нея, освен че бащиното ѝ име май било «Андреевна» и е била монахиня от Тоболския Ивановски манастир, като е служела за посредница между Романови и игуменката на манастира. Доколкото ми е известно Ужинцева е била арестувана от ГПУ още през 1924 година. Така че няма да е трудно да я намерим.

Ст. о/работник Лисицин.“

„Съвършено секретно.
7 февруари 1933 година
До другаря Лисицин.

Относно Вашето запитване. Другарят Юровски твърди, че целия пакет с известните на Вас документи той Ви е предал още през лятото на 1918 година срещу разписка от Вас. Обаче не можахме да открием нито документите, нито разписката. Постарайте се да си спомните на кого сте предали пакета при връщането си в Москва.

Зам.председател на ОГПУ Ягода Г.Г.“

„Съвършено секретно.
11 февруари 1933 година
До заместник-председателя на ОГПУ
др. Ягода Г.Г.

Напуснах Екатеринбург през нощта на 16 срещу 17 юли и, както можете да разберете, не съм имал никаква възможност да получа от др.Юровски споменатия пакет, а още помалко да му пиша разписка. Имахме уговорка, че Юровски, който трябваше да замине за Москва след мен

(доколкото си спомням, след около седмица), ще оформи предаването на документите на мен след като пристигне. Но след това повече не съм се виждал с Юровски и не съм получил от него документите. Затова нека той си спомни къде са. Може би са останали в Държавното хранилище.

Старши оперативен работник Лисицин А.Е.“

„До другаря Лисицин
Старши оперативен работник на обект 17

Колегията на ОГПУ взе положително решение по Вашето ходатайство относно сина Ви, който е зачислен в една от специалните школи на ОГПУ край Москва. Що се отнася до замяната Ви на обекта, за това засега не може да става и дума. Аз лично докладвах на другаря Сталин, който каза: «Другарят Лисицин е истински чекист-болшевик и трябва да разбере, че макар и да няма незаменими хора, тъкмо него няма с кого да заменим. Това го разбрах, когато сам бях на обекта при другаря Лисицин.» Мисля, че тъй висока оценка от страна на вождя на нашата партия и народ ще Ви послужи за най-добро поздравление по случай приближаващата 16-та годишнина от Октомврийската Революция.

От свое име и от името на колегията на ОГПУ Ви желая успехи в работата и крепко здраве.

Заместник-председател на ОГПУ Ягода Г.Г.“ (без дата).

Куманин смаяно гледаше екрана и не вярваше на очите си. Той вече свикна, че цялата кореспонденция на Лисицин, обикновен старши оперативник, какъвто беше и самият Куманин, се водеше само с двама-трима представители на висшето ръководство на ОГПУ, макар че по

служебна йерархия между Лисицин и да речем Уншлихт или Ягода би трябвало да стоят цяла армия от чиновници и телени мрежи от инстанции. Но това, че за Лисицин са докладвали на самия Сталин, при което ставаше ясно, че великият вожд е познавал Лисицин и е ходил на обекта му, порази Куманин. „Партията е задължена на другаря Лисицин.“ Партията бе върнала дълга на другаря Лисицин, като го бе разстреляла през февруари 1941 година.

И тъй, той успя да изясни няколко значителни факта. Обектът носеше номер 17 и, като се съди по някои дати на документите, се намираше недалеч от Москва. На 7 февруари 1933 година Ягода праща писмо до Лисицин за някакви документи, загубени или от него, или от Юровски. А на 11 февруари Лисицин вече отговаря на това запитване. На документите имаше печати, удостоверяващи, че са били изпращани чрез куриерска поща за съвършено секретна кореспонденция. Значи, ако Ягода е подписал писмото на 7 февруари, то е било изпратено на 8-ми и получено или в същия ден, или на 9-ти, тъй като на 11-ти на Лубянка вече са четяли отговора.

Освен това от кореспонденцията ставаше ясно, че Лисицин е отпътувал от Екатеринбург през нощта на 16 срещу 17 февруари, т.е. присъствал е на разстрела на царското семейство, а после толкова е бързал да замине, че не е успял дори да оформи някакви документи, получени от Юровски, или най-вероятно в бързането просто е забравил за тях. Какво го е накарало толкова спешно да замине? Какво е откарвал със себе си? На тези въпроси може да се отговори с голяма вероятност: той е откарвал някакви царски ценности. Съвсем очевидно е и това, че Лисицин едва ли не от 1918 година лично се е занимавал с търсене на царските съкровища. Изглежда този обект номер 17 е представлявал някакъв филиал на Държавното хранилище, където са се пазели ценности и документи, чийто анализ е правил Лисицин. А кои са били неговите тайнствени „източници“? Защо са го смятали за незаменим? От кореспонденцията между Лисицин и ръководството личи, че на обекта с някакви хора е работел и знаменитият Артузов — началникът на секретно-политическия отдел на ВЧК-ОГПУ. Значи той също е бил включен в търсенето на съкровищата, или пък е изпълнявал заедно с Лисицин други задачи? Може би „обект 17“ е знаменитата секретна лаборатория, в която са се правели фалшиви чужди банкноти и паспорти? Не, не може да бъде. Има ли някъде

разшифровка на предвоенните секретни „точки“ на НКВД? Сигурно в общата картотека има разшифровка на „пощенските кутии“?

Куманин бавно превъртя лентата още веднъж. Следващият кадър съдържаше друг документ:

„Свършено секретно.
28 ноември 1933 г.
До старшия оперативен работник от ОГПУ
другаря Лисицин.

Изпращаме Ви копия от документите, изпратени от ОГПУ за Урал, чиито другари, благодарение на Вашата прекрасна работа, върнаха на народа ценностите, толкова необходими за осъществяване на Сталинския план за индустриализация на страната. Вие сте предложен за висока правителствена награда.

Заместник-председател на ОГПУ Ягода Г.Г.“

После идваха показанията от протокола за разпита на намерената и арестувана монахиня Ужинцева Марфа Андреевна, която се бе опитала да отрича, но не бе издържала и едно денонощие и бе започнала да си признава.

„...признавам, че в първите си показания показвах неправилно примерното място на царските ценности, които Чемодуров скри и ми показа.

В действителност нещата стояха така: преди да откарат царското семейство от Тоболск, при мен в метоха дойде камериерът на царя Терентий Иванович Чемодуров, връчи ми голям пакет и ме помоли да го предам на игуменката в манастира. Чемодуров каза, че в него се намират ценностите на царското семейство, за което и сама

се досещах. Тези ценности се намираха у игуменката до пролетта на 1923 г., когато затвориха манастира. При затварянето на манастира игуменката скри манастирските ценности и подведе монахините да се съпротивляват при тяхното изземване. Като разбра, че за това я заплашва арест, игуменката ми предаде ценностите на царското семейство и ме помоли да ги пазя, докато се установи «истинската власт», както каза тя. Взех пакета, обвих го с пешкир и го пуснах в кладенеца на манастирската градина.

Скоро след това ме арестуваха и прекарах в затвора 18 денонощия. Докато бях в затвора, много се тревожех за ценностите, страх ме беше, че ще се развалят от кладенчовата вода. И щом ме освободиха, веднага хукнах в манастира, в градината при кладенеца, и измъкнах ценностите. Като измъкнах ценностите от кладенеца, ги зарових в един гроб в манастирското гробище. Обаче не можах да се успокоя, все ме беше страх, че ще ги откраднат. От страх си загубих и съня, и апетита, и паметта. Като съвсем се изтормозих, накрая реших да хвърля ценностите в Иртиш. Преди да изпълня това решение, обърнах се за съвет към Василий Михайлович Корнилов — местния производител на риба, който беше свързан с нашия манастир и с когото бяхме познати. Когато казах за решението си на Василий Михайлович, той ужасно се уплаши и ми се развика: «Какво говориш, какво говориш?! Нали като се върне истинският ред, истинската власт, тогава сметка ще ти искат, в Иртиш ще те накарат да скочиш да търсиш ценностите.» Аз съвсем се обърках, не знаех просто какво да правя. После помолих Василий Михайлович да прибере ценностите и да ги пази той. Той първо отказваше, после даде съгласие временно да ги съхранява. Няколко дни след разговора с Корнилов дойдох в дома му, донесох ценностите, два стъклени буркана и две дървени кутии. В тези буркани и кутии преместих ценностите от пакета, слязох с Василий Михайлович в подземие, и там заедно ги закопахме. Това беше май през 1925 година, точно не помня.

След известно време Корнилов си замина от Тоболск. В къщата му се заселиха нови обитатели, които не познавах. По някое време там живееха милиционери. Аз все се тревожех за ценностите, страхувах се да не се развалят или да не ги откраднат... През месец октомври т.г. бях арестувана от ОГПУ и докарана в Свердловск...”

После имаше следствена справка за Корнилов В.М.:

„Преди революцията и след революцията и по време на НЕП Корнилов се е занимавал в град Тоболск с рибна промишленост и търговия, с последната — през периода 1924–25 година. По поръчение на благочинната на Ивановския манастир се наел със съхраняването на царските ценности, състоящи се от две брилянтни диадеми (корони), редица други едри брилянти и златни кръстове. Пазил ги е в гр.Тоболск в собствения си дом на Улица на декабристите под къщата в земята, в криенето на които е вземало участие и семейството му. Във връзка с това, че през 1928–29 г. в качеството си на рибопромишленник и търговец е бил разкулачен, той е напуснал град Тоболск заедно със семейството си, с жена си първо заминал за гр. Свердловск, а после в Казан. Синът му се намира в Свердловск.“

След това идваше сводният доклад, който завършваше дадения етап на операцията.

„Съвършено секретно.
До заместник-председателя на ОГПУ др.Ягода.
Спец. бележка
«За изземването на царските ценности
в г.Тоболск»

В резултат на продължително разследване, на 20 ноември т.г. в град Тоболск са иззети ценностите на царското семейство. Тези ценности, по време на пребиваването на царското семейство в г.Тоболск са били предадени за съхраняване от камериера на царското семейство Чемодуров на игуменката на Тоболския Ивановски манастир Дружинина. Последната малко преди смъртта си ги предала на своята помощничка, благочинната Марфа Ужинска...

На 15 октомври т.г. Ужинцева призна, че е съхранявала ценностите на царското семейство, и посочи тяхното местонахождение. На посоченото първоначално от Ужинцева място ценностите не се откриха. Тогава бе докаран в Тоболск Корнилов В.М. Той посочи действителното място на съхранение на ценностите. След посочването на мястото от Корнилов ценностите бяха иззети (ценностите са в два стъклени буркана, вложени в дървени буренца, бяха заровени в подземиято, в дома на Корнилов).

Сред иззетите ценности са следните:

- 1) брошка брилянтена 100 карата,
- 2) три фуркета с брилянти по 44 и 36 карата,
- 3) полумесец с брилянти до 70 карата (според някои сведения този полумесец е бил подарен на царя от турския султан),
- 4) диадемите на царските дъщери и царицата и др.

Общо по предварително изчисление на нашите експерти са иззети ценности на сума три милиона и двеста и седемдесет хиляди шестстотин деветдесет и три златни рубли (3.270.693 руб.).

ПП на ОГПУ за Урал Решетов
Нач. на ЕКО ПП на ОГПУ Самойлов.“

След този доклад следваше списък на иззетите ценности, съдържащ 154 предмета, и предварителната им оценка от експертите. В края на списъка с ръката на Ягода бе написано: „До др.Лисицин! Моля Ви проверете наличието на ценностите по списъка. Да не е изчезнало нещо? Може ли да се счита този етап за завършен? Я.Г.Г.“

„Съвършено секретно

17 декември 1933 г.

До заместника на ПП на ОГПУ др.Ягода Г.Г.

Проверихме списъка. Като че ли всичко съвпада, ако не се брои липсата на няколко предмета скъпоценно оръжие: шпага, две саби, кортик (морски) и два сребърни кинжала.

На допълнителния Ви въпрос давам справка. По-голямата част от ценностите е била поверена на бившия полковник Кобилински Евгений Степанович, командвал в Тоболск охраната на царското семейство. Имайки свободен достъп до арестуваните, а също право на влизане и излизане от арестния дом по всяко време, Кобилински Е.С. е изнесъл от арестните помещения по-голямата част от ценностите. През годините на гражданската война Кобилински Е.С. е воювал на страната на белите, а после напуснал страната и живял в Харбин. Разработването му от нас бе започнато още през 1921 година. Успяхме да получим специално писмо на негово име, за да се върне и да предаде ценностите на посочено в писмото лице (наш сътрудник). Целта бе изясняване на мястото, където Кобилински крие ценностите. Кобилински повярва на гореспоменатото писмо и през 1927 година тайно пристигна в СССР. За съжаление скоро след пристигането му, поради несъгласуваност в действията на местните органи на ОГПУ, частично обясними от голямата секретност на операцията, Кобилински е бил арестуван преждевременно, а опиталият се да го прикрие наш сътрудник е бил убит. Кобилински не пожела да отговаря

на никакви въпроси и на третия разпит почина от разрив на сърцето. Официално се води разстрелян за контрареволуционна дейност. Опитвахме се да открием жена му Кобилинска Клавдия Михайловна, но в следвоенния хаос не ни се удаде да я намерим. Трябва отново да се вземат мерки по нейното издирване.

Освен това успях да установя, че част от ценностите се пази в старообрядния монашески скит св. Димитрий, който се намира на 200 версти североизточно от Тоболск, у някоя си Меженска Мария Сергеевна, криеща се там от 1918 година. До този скит може да се стигне на кон само през лятото. Мисля, че сега работата ще тръгне много по-бързо, тъй като мнението, че ценностите и валутата трябва да принадлежат на народа, а не на частни лица, се споделя фактически вече от всички.

Ст. о/работник Лисицин.“

В този момент в помещението, където работеше Куманин, влезе „прапоршчицата“ и извика Сергей на телефона, който стоеше в приемната на бюрото ѝ.

Климов още го нямаше в Управлението. Куманин го видя за малко на екрана на телевизора, застанал под чадъра си вляво от Горбачов. Дъжд се лееше в някаква европейска столица, може би Брюксел, може би Бон. Не му се влизаше в подробности. От това следваше, че генералът няма да се появи в града преди завръщането в Москва на Генералния секретар.

Куманин взе слушалката.

„Сергей — чу той гласа на своя приятел капитан Горелов, — моят шеф те кани в кабинета си. Ела сега при него.“

Шеф на Горелов беше генерал-майор Александър Стебликов, възглавяващ твърде тайнствения отдел „Нови икономически отношения“, чиято цел беше създаването на съвременни лостове за управление на икономиката със зачатъци на пазарни отношения. На практика обаче засега това означаваше арест на всеки, който направи

дори и половин крачка встрани от държавната икономика без знанието на КГБ.

Куманин бе много учуден от това, че Стебликов проявява интерес към него, тъй като никога не беше се занимавал с икономически проблеми.

— Сергей Степанович — каза генералът, като с жест покани влезлия Куманин да седне, — имам към вас няколко въпроса.

— Слушам ви, другарю генерал — с готовност отвърна Куманин, като хвърли поглед на старинния каменен часовник, който украсяваше генералския кабинет.

Беше вече дванадесет и половина, приближаваше обяд, след който Куманин бе обещал на Надя да отиде в интерната.

— Днес — прочете нещо в работния си бележник генерал Стебликов — в 18 часа би трябвало да прочетете лекция пред представителите на обществеността в клуба „Червеният Октомври“ на тема „Ритуалното убийство на царското семейство“. Помните ли?

— Да, разбира се — смутено проговори Куманин — той съвсем беше забравил, — но, другарю генерал...

— Александър Иванович — дружелюбно го поправи Стебликов.

— Със заповед на генерал Климов, Александър Иванович — продължи Куманин, — аз съм командирован в негово разпореждане за изпълнение на задача, която е трудно да се съчетава с четене на публични лекции.

— Това ми е известно — каза Стебликов, — но съгласете се, не е работа ей така внезапно да се прекъсва дело с държавно значение, Степан Сергеевич.

— Сергей Степанович — подсказа Куманин.

— Извинете — усмихна се Стебликов, — толкова имена имам в главата, че понякога се обърквам. И така, смятам, че няма никакъв смисъл да се прекъсва толкова важно и полезно дело.

Куманин с целия си вид демонстрираше солидарност с мнението на генерала, но не му беше съвсем понятно, от коя страна всичко това се съчетава с „Новите икономически отношения“, с които се занимаваше отделът на генерал Стебликов.

— И затова — заключи генералът, — набеязаната за днес лекция не може да се отменя по никой начин. — Той с жест на ръката прекъсна възраженията на Куманин и продължи:

— Аз съвсем не желая, пък и нямам право да отменям заповедите на генерал Климов. Но след като вие не можете повече да се занимавате с тази работа, аз съм готов да прочета лекцията вместо вас и изобщо да взема върху себе си някои ваши задължения по наблюдението на групите граждани с монархическа ориентация. Моля ви да ми предадете конспектите на лекциите си.

— Лично аз с нищо не мога да ви помогна, Александър Иванович — честно си призна Куманин, — когато генерал Климов ми заповяда да се явя на негово разпореждане, аз предадох подразделението си на капитан Осадчий, който по разпореждане на полковник Кудрявцев трябва временно да ръководи всички дела в това направление.

— Аз говорих с Кудрявцев — генералът изкриви в усмивка тънките си устни, — той твърди, че всички материали са останали във вашия запечатан сейф, от който той няма ключове.

Куманин беше предал ключовете на Кудрявцев, и щом той казва, че не са у него, значи не иска да дава нищо от своя отдел на Стебликов и, разбира се, се надява, че Куманин няма да го подведе.

— Съвършено вярно — потвърди Куманин, — ключовете от сейфа предадох на генерал Климов, който временно заповяда да се прекрати просветната дейност до специално разпореждане.

Куманин беше сигурен, че Стебликов сто пъти ще премисли, преди да се реши да иска ключа от Климов. Още повече, че него го няма на място.

— У Климов ли? — помрачня Стебликов. — А той сега къде е?

Куманин разпери ръце, давайки да се разбере, че не е посветен в плановете на командването.

— Впрочем — все така мрачно продължи генералът, — съмнявам се, че Климов ще окаже съдействие на моя отдел. Изглежда той, както и много други, не разбира приоритета на икономиката над политиката.

Куманин почтително слушаше и тайничко си поглеждаше часовника. Съвсем не му се искаше да дискутира на тема „какво разбира и какво не разбира генерал Климов“. Подобни дискусии никога не свършваха с добро за редовите сътрудници. Затова реши да насочи мислите на генерал Стебликов в друга посока:

— Разрешете да запитам, Александър Иванович. Аз също не разбирам, какво влияние могат да окажат моите лекции на икономическото положение на страната, което, както е известно от материалите на последния пленум, преживява някои трудности, причинени от...

— Не разбирате ли? — учуди се Стебликов. — Най-пряко отношение. Съществуват, грубо казано, два вида икономика. Единият вид — можем да го наречем юдо-ционистки — предполага задължително получаване на печалба на всички равнища на икономическите структури, поставя богатството над духовността и съборността. Вторият — бих го нарекъл истинно славянски — достига до самите извори на нашата руска цивилизация. Той предвижда приоритет на духовността пред материалните блага, и затова отрича примата на печалбата. Целия краен продукт на икономиката народът, благодарение на своята съборност, дава на любимата си страна, а тя на свой ред разпределя полученото по равно между всички. На мене ми се струва, че юдо-ционистите точно затова са убили царя — вие успяхте ясно да го докажете, Сергей Степанович — за да сменят истинно руската икономика със своя. Това се е диктувало, освен всичко друго, и от вечния им стремеж към облаги и печалба. Улавяте ли мисълта ми?

Най-малко от всичко на света Куманин обичаше да спори с генерали, и затова кимна с готовност, давайки да се разбере, че не само улавя генералската мисъл, но и напълно я споделя. Тази мисъл явно беше съгласувана с някого, иначе Стебликов никога не би се осмелил да я изкаже. Но там горе са говорили за нещо друго, а генералът, преразказвайки това, което му е било доверено, най-вероятно всичко е объркал, тъй като се ориентираше в икономиката толкова добре, колкото и във всички останали сфери на човешкото знание. Даже от курса на средното училище беше ясно, че икономика, основана на примата на печалбата, е съществувала точно при Николай II, а „съборната икономика“, основана на присвояване от страна на държавата на крайния продукт и по-нататъшното му разпределение по собствено усмотрение, беше измислена от юдо-масоните, които бяха убили царя.

Генералът се зарадва на поддръжката на Куманин и го помоли да уточни какво има предвид, когато говори за ритуално убийство на

царя, в какво се заключава същността на ритуала и къде може да се прочете за това.

Куманин отговори, че подробен разбор на ритуалите има само в книгите на немски език, издадени в годините, предшествали идването на нацистите на власт, както и през първите години на властта им, ако не се смята разбира се средновековната литература, с която той за съжаление не е запознат. Процедурата в Екатеринбург е трябвало да протича така (Куманин специално каза „е трябвало да протича“, а не „е протичала“, за да се застрахова в случай, че Стебликов записва разговора им на магнетофон, за да му иска после сметка за дезинформация):

— Юровски и командата му е трябвало да закачат царя за краката на тавана и да извършат около него древен танц с пляскане с ръце и подскачане със задължителното присъствие на равин. В това време останалите е трябвало да размесват свещената маца.

— Равин ли? — попита Стебликов, който слушаше Куманин с явно удоволствие, даже с леко отворена уста, — нима там е имало равин?

— Непременно — потвърди Куманин, — при това не местен, а специално дошъл от Москва с ритуалния нож на върховния колач, изпратен от Варшава.

Генералът набързо конспектираше думите на Куманин, като кимаше с глава.

— Именно с този нож — продължи Куманин, сдържайки усмивката си с всички сили, — равинът е прерязал гърлото на царя и августейшата кръв е била налята в специален съд, наричан „халеш“, след което сипана в чаши и изпита от всички присъстващи, а частично излята в тестото за маца, която след това са изяли. После тялото е било хвърлено в бъчва със сярна киселина и разтворено, което също се явява част от ритуала. Горедолу така вероятно е станало всичко.

— А името на равина известно ли е? — поинтересува се Стебликов.

— Той се е криел под псевдоним — съобщи Куманин, — и си е заминал още същата нощ. В материалите фигурира под името „черният равин“.

— И всичко това се е правило противно на заповедите на Владимир Илич Ленин и ВЦИК? — продължаваше с въпросите

генералът.

— Разбира се — потвърди Куманин, като с безпокойство погледна часовника.

— И много ли такива разработки имате? — попита Стебликов, като си затвори тефтера.

— Според указанията на ръководството и секретариата на ЦК, ние провеждахме подобни разработки най-вече с цел компромат на нашето монархо-националистическо движение в очите на обществеността както вътре в СССР, така и в чужбина. Имам съставени конспекти на пет-шест лекции на тази тема, но искам да ви предупредя, другарю генерал, че няма никакви исторически доказателства за всичко това.

— Че на кого са притрябвали доказателства? — позасмя се Стебликов. — Необходимо е на вашите разработки да се даде широка гласност. Не бихте ли могли да помолите генерал Климов да предаде тези материали на мен?

— Струва ми се — каза Куманин, — че за вас самия ще е много по-лесно да го направите. Въпросите се решават винаги значително по-просто на ниво генерали, отколкото с посредничеството на майори...

— Харесва ми скромността ви — усмихна се Стебликов, — сред младите офицери днес тя е голяма рядкост. Всички майори си въобразяват, че са най-малко маршали. Но тук има друг въпрос. Вие все пак сте автор на тези материали, като при това не може да ви се отрече талант и творчески подход при изпълняването на поставена заповед. Сега грижата за руското национално движение и в частност въпросите на монархизма бе дадена като партийно поръчение на мен. Мисля, че на мен ще бъдат преподчинени и подразделенията, занимаващи се с борба срещу всички прояви на ционизма. Когато решите всички задачи, свързани с откомандирането ви на разположение на генерал Климов, ще ви помоля да си помислите за преминаване под мое началство на длъжност полковник. В настоящия момент се разглежда въпросът за преобразуването на моя отдел в управление, в което на поста началник на водещия отдел бих искал да видя вас. Какво ще кажете?

— Поласкан съм от толкова висока оценка на работата ми, — отговори Куманин, който съвсем не бе очаквал подобен обрат на

събитията.

— Сега само от такива млади патриоти като вас, майоре — доста високопарно каза Стебликов, — зависи бъдещето на страната ни и на партията. Голямо руско благодаря за вашата работа.

Трябва ли на такива думи да се отвърне по устав: „Служа на Съветския Съюз!“ Куманин не можа да прецени, но за всеки случай се изправи и застана в някакво подобие на стойка „мирно“, което също се хареса на генерала.

— Ако имате време — с усмивка му протегна ръка Стебликов, — елате да чуete лекцията ми, която ще изнеса вместо вас.

Генералът се закани на Сергей с пръст и отново се усмихна с тънките си устни.

II

Беше вече към три следобед, когато Куманин пристигна при интерната. Преди да предприеме каквото и да било, искаше му се да поговори още веднъж с Надя. Още в портиерната дежурната заяви, че Надежда Николаевна я няма.

— Вече си е тръгнала? — огорчи се Куманин.

— Изобщо не е идвала — каза дежурната, — освен когато бях на обяд... — и започна да върти вътрешния телефон:

— Люба? Надя Шестакова там ли е? Търси я един другар от...

— РОНО — подсказа Куманин.

— Няма я — затвори телефона дежурната, — от сутринта не е идвала. Може да е болна, а може да е отишла в районното социално осигуряване да издейства разни работи за дечицата. Вече втори ден нямаме топла вода. И това е предучилищно учреждение! Представяте ли си?

— Представям си — съгласи се Куманин. — Може ли да се обадя оттук?

Куманин набра телефонния номер на Надя. Дълго никой не вдигаше, после се чу познатият глас на майка ѝ.

— Добър ден, Лидия Фьодоровна, Серьожа Куманин се обажда — представи се той. — Мога ли да говоря с Надя?

— Здравей, Серьожа, — отвърна Лидия Фьодоровна. — Надя е на работа. Ще се прибере късно. Нещо да ѝ предам?

— А отдавна ли излезе? — попита Куманин.

— Както обикновено, от сутринта. Серьожа, извинявай, готвя в момента, ще ми загори. Ще ѝ предам, че си се обаждал — и затвори телефона.

Като разбра, че директорката си е на мястото, Куманин се качи на третия етаж, като с отвращение вдъхваше миризмата на загоряла каша и хлорна вар.

В приемната на директорката русолява дамичка пишеше на машина.

— Търся директора — каза Куманин.

— Алевтина Ивановна е на съвещание... — вдигна очи от машинката дамичката, но млъкна при вида на Куманиновото удостоверение и хукна към вратата на директорката: „Алевтина Ивановна, търси ви един другар от органите!“

Алевтина Ивановна, висока пълнееща дама на около четиридесет и пет години, седеше на бюрото си, хапваше сладкиш и си пийваше чай от голяма чашка с нарисувана на нея червена ягода във венец от зелени листенца. Втори сладкиш лежеше на чинийката. За миг директорката застина със сладкишчето в ръка, после го сложи обратно на чинийката, покри го със салфетка, сложи го заедно с чашката някъде под масичката с телефоните, избърса устни с кърпичка и попита:

— Откъде сте? От милицията ли?

Куманин, както и всеки оперативник, имаше цяла колекция различни удостоверения, включително милиционерско, но реши да не хитрува, а веднага да извади главния коз:

— От Комитета съм — и подаде на директорката удостоверението си.

Лицето на Алевтина Ивановна стана на петна:

— Шестакова вече и до Комитета е стигнала. Интересно. Заради тези непрекъснати интриги, другарю майор, човек няма кога работата да си гледа, няма кога с децата да се занимава. По цял ден трябва да пиша обяснения по разни инстанции.

— Съчувствам ви — каза Куманин, — но съгласете се, че когато посред бял ден изчезват деца, това не е нормално.

— Какво значи „посред бял ден“? — пламна директорката. — Детето беше не съвсем нормално. Имаме медицинско заключение по въпроса. За такава категория деца в предучилищна възраст съществуват специални интернати, които са препълнени, както и нашият. Ние взехме момчето временно, и щом като се освободи място във Вологда, го изпратихме там. А какво е ставало преди мен, при предишния директор, за това не съм в течение.

— Но детето по някакви причини не е пристигнало във Вологда — прекъсна я Куманин. — Не знаете ли защо?

— И не искам да знам — злобно каза Алевтина Ивановна. — Аз го изпратих, Вологда го прие. И без това имам много друга работа.

Тя помълча, после попита:

— И какво още ви е наприказвала Шестакова?

— Струва ми се — подсети я Куманин, — че е по-добре да извикате Шестакова тук, да я изслушаме и най-сетне да изясним всичко това.

Куманин каза това в надеждата да разбере от директорката къде се намира Надя, но сгреши.

Директорката отиде до вратата на кабинета си, откряна я и извика в приемната:

— Лена, извикайте при мен Надежда Николаевна Шестакова. Спешно.

Русолявата глава след много кратко време се вмъкна във вратата и каза:

— Алевтина Ивановна, Надежда Николаевна я няма в отделението.

— А къде е? — попита директорката. — Къде е излязла?

— Казват, че от сутринта я нямало — каза секретарката, — изобщо не била идвала. Там са само лелите и санитарката.

— Сигурно пак някъде тича с жалбите си — злобно проговори Алевтина Ивановна. — Ще взема да я изгоня за неявяване на работа. Може ли цял ден да зареже децата без педиатър!

— А тя нима е педиатър? — попита Куманин. — Предполагах, че е възпитателка.

— Педиатър е — неохотно потвърди директорката. — Завърши преди година медицинския без откъсване от производството. Но все едно ще я изгоня, ако продължава да се занимава с интриги. И месткомът ще ме подкрепи.

— Извинете — каза Куманин. — Аз дойдох не за да се намесвам във вашите трудови конфликти с подчинените. Искам да си изясня всичко за изчезването на детето и да сложа точка на това, без да довеждам нещата пак до прокуратурата и официално следствие. Възможно е наистина Надежда Николаевна да е прекалено впечатлителен човек, и затова може би вие ще ми отговорите на няколко въпроса.

— Слушам ви — сухо реагира Алевтина Ивановна и добави: — Само по-бързо, моля ви, в четири часа имам педагогически съвет.

— Добре — кимна с глава Куманин и погледна часовника си. — На това момченце, Альоша Лисицин ако не се лъжа, официално му са

били признати психически и други отклонения. Мисля, че това се прави от медицинска комисия, която съставя специален документ за решението си?

— Разбира се — потвърди директорката, — съставя се акт по форма II и съобразно с него на детето се съставя акт, както е редът.

— Мога ли да погледна този акт? — запита Куманин.

— Заповядайте — директорката стана, доближи се до простия канцеларски шкаф между двата прозореца, извади оттам папка с надпис „Актове“ и подаде на Куманин две листчета, съединени с кламер, който придържаше малка, около четири на четири сантиметра, снимка.

— За какво има да се говори — каза Алевтина Ивановна, подавайки на Куманин актовете. — Момчето е почти на шест години, а не помни нито майка си, нито баща си, нито къде е живяло преди да го намери милицията на Ярославското шосе. Вие можете ли да смятате такова дете за нормално?

Куманин вдигна рамене, преглеждайки актовете. Под тях се мъдреше подписът на самата Алевтина Ивановна, чието фамилно име беше Петухова, на лекаря на интерната и на някаква възпитателка.

— Това са подписи на ваши сътрудници, нали? — запита Куманин, като разглеждаше снимката на Альоша Лисицин. „Къде можеше да е виждал това момче по-рано? Много познато лице.“

— Искате да ги разпитате ли? — поинтересува се директорката.

— Кого? — не разбра Куманин.

— Тези, които са подписали акта — подсказа директорката.

— Не е необходимо — отговори Куманин, — но имам още въпроси към вас.

— Моля — въздъхна Алевтина Ивановна и сви устни.

В очите ѝ нямаше дори сянка от тревога, по-скоро недоумение на възрастен човек, когото карат да играе някаква непонятна игра.

— По какъв начин — запита Куманин, — изпратихте детето във Вологда? С кола, влак, самолет? Кой от вашите сътрудници го е съпровождал или по-точно го съпровожда, тъй като детето не е пристигнало във Вологда? И най-сетне, нали някой, който е поел от вас детето, е трябвало да остави при вас разписка или друг документ? Ако отговорите на всички тези въпроси, смятам, че лично към вас и към вашето учреждение няма да има никакви претенции.

Настъпи мълчание.

Алевтина Ивановна гледаше Куманин с непонятен интерес, на устните ѝ заигра странна полуусмивка-полугримаса.

— Вие сериозно ли? — някак странно запита тя.

— Смятате ли, че съм дошъл тук да се шегувам? — започна да се ядосва Куманин.

— Те какво, искат да ме злепоставят ли сега? — В гласа на директорката започна да се губи увереността.

— Кой те? — не разбра Куманин. — За какво говорите?

— Не се правете, че нищо не ви е известно, — продължи Алевтина Ивановна, — Вие да не би да ме проверявате?

— Вижте какво — въздъхна Куманин. — Ако ще говорите с намеци, май ще трябва да се разходите с колата ми до Лубянка и там да напишете официално обяснение на всичко, което се е случило. И ако то не ме задоволи, ще ви издействам задържане за седемдесет и два часа за начало, тъй че да имате време да си редактирате обяснението. Вие изобщо давате ли си сметка с кого говорите? Разбирате ли сериозността на положението?

— Ама вие какво? Изобщо? — пребледня директорката. — Първо се оправете там при вас! — с истерични нотки в гласа продължи тя. — Вие на глупачка ли ме правите? Или си мислите, че на вас всичко ви минава. Едни вземат детето, друг идва пък да го търси. Какви номера! У вас си търсете детето! Щял бил задържане да ми оформи за седемдесет и два часа! Ти на своите хора оформи каквото трябва.

— Моля ви — намръщи се Куманин, — без истерии. И не се опитвайте да ме впечатлите с крясъци. Спокойно. Кой откара Альоша Лисицин? Кажете ми ясно.

— Вашите го взеха, да не би да не знаете? — директорката се опитваше да говори по-спокойно, макар че пискливите нотки още звучаха в гласа ѝ.

— Нашите ли? Какви наши? — повтори Куманин.

— Вашите. От Комитета — злобно изстреля Алевтина Ивановна. — Дойдоха трима с милиционер. Детето било обявено за всесъюзно издирване. Родителите му нещо такова са забъркали, че и да се каже е страшно. Та затова взеха детето.

— Някакви документи показаха ли ви? — попита Куманин.

— Ами разбира се — в гласа на директорката отново започна да се появява известна увереност. — И всичките си имат същите документи като вас. И имаха нареждане от градската прокуратура. Казаха, че заради секретността трябва да се оформи превод на детето в интернат в друг град, и ми взеха подписка за неразгласяване. Защо тогава са ви пратили, да изясняват нещо ли? Проверяват ме дали всичко съм разбрала или не!

— Имената им не знаете ли? — попита Куманин.

— Не, не — бързо отвърна директорката. — Никакви имена не помня. Притесних се и не ги прочетох в документите.

— Значи какво излиза — някой е прибрал детето и следи не е оставил. Ни бележка, ни разписка? — Куманин продължаваше да върти в ръцете си снимката на Альоша.

— Нищо не оставиха — потвърди Алевтина Ивановна. — Пък и аз се стреснах: представяте ли си, цяла бригада чекисти пристигат да приберат малолетно дете, сякаш е шпионин от ЦРУ. Че и подписка за неразгласяване ми искат...

— Добре — каза Куманин, като все още се опитваше да съобрази защо лицето на Альоша Лисицин му се виждаше така познато. — Вземете лист хартия. Пишете: „До старши оперативен работник от КГБ майор Куманин С.С. От гражданката Петухова Алевтина Ивановна, директор на интернат 4, домашен адрес...“ Написахте ли? Пишете по-нататък: „обяснение“. И на нов ред: „Аз, Петухова А.И., предадох непълнолетния Лисицин Алексей на представителите на КГБ по тяхно изискване на еди-коя си дата.“ Кога беше това, спомняте ли си? Сложете датата. Подпишете се и поставете днешна дата. Това е във ваша полза. Никой повече да не ви представя претенции. Запишете си телефона ми, и ако работата има продължение, моля да ми се обадите. Снимката на момчето ще взема.

Той отвори куфарчето си и сложи в него листа с обяснението на директорката и снимката на Альоша Лисицин.

— Вие така извъртяхте работата — каза клюмналата Алевтина Ивановна, — като че ли не е трябвало да им давам детето? Така ли?

— Не съм казал такова нещо — възрази Куманин. — Вие, както и всеки съветски човек, сте длъжна да се подчинявате на нарежданията на органите. Но спецификата на вашия случай е такава, че вие сте била длъжна да зафиксирате по някакъв начин това събитие. Да речем, че

пак същата Шестакова ви доведе хора от прокуратурата. Какво ще им кажете? Вашата легенда за Вологда няма да преживее и час. Къде са ви доказателствата, че не сте продали детето на някое бездетно азербайджанско семейство за пет или десет хиляди? Вие поне за последиците за себе си помислихте ли?

Директорката мълчеше и изплашено гледаше Куманин.

— Нарушаването на подписката за неразгласяване — продължи Куманин, — се явява много сериозно престъпление, предвиждащо лишаване от свобода за срок от пет години нагоре. В разговора си с мен вие имахте това право, но в разговор със служители на прокуратурата, милицията или друг правозащитен или надзорен орган вие няма да имате такова право. По този начин цялата отговорност пада върху вас. Разбирате ли ме?

— Но, другарю майор, — възрази Алевтина Ивановна, — нали ще потвърдите, ако нещо стане...

— Не съм сигурен — прекъсна я Куманин. — Вашето обяснение ми дава основание за проверка на случая. Ако момчето са го взели наистина наши сътрудници, ще мога да ви прикрия. Ако обаче сте измислили цялата тази история, за да ме объркате, ще отговаряте с цялата строгост на действащия закон...

— Кълна ви се — гласът на директорката трепна, виждаше се, че е готова да се разплаче от жалост към себе си.

— Успокойте се — каза Куманин, — и проверете дали е дошла Шестакова.

Шестакова не беше идвала.

Беше вече към пет следобед, и Куманин реши да се върне в управлението, за да разбере дали не се е появил генерал Климов, после да обядва, а след това, ако му се удаде (ако след пет Климовата „прапоршчица“ си е на работното място), да допрегледа микрофилмите. Но странният случай с Альоша Лисицин не му излизаше от ума. В приютите на страната има огромно количество деца, чиито родители са осъдени и лежат в безбройните затвори и лагери. Но той лично никога не бе чувал дете в предучилищна възраст да бъде търсено от органите, във всеки случай в следсталиново време. Напротив, всички — и КГБ, и милицията — веднага изпращаха детето, чиито родители бяха в затвора или бяха обявени за издирване, в някое детско учреждение.

Престъпници, правещи търговия с деца, едва ли биха отишли при директорката, размахвайки комитетски удостоверения. При това им е трябвало не кое да е дете, а конкретно: Альоша Лисицин. А ако това наистина са били момчета от КГБ, то той, Куманин, се бе забъркал в твърде неприятна история, тъй като, без да има пълномощия, се бе намесил в чужда операция. А пълномощия той нямаше, нито пък основания за намеса, тъй като молбата на Надежда в никакъв случай не можеше да се счита за такова основание.

Ако си признае честно, той реагира не на молбата на Надя, а на името на момчето и странния телефонен разговор в кабинета на Климов. Интуитивно почувства, че изчезването на момчето и този разговор са свързани по някакъв начин, и сега се убеди, че е прав. Детето е взето от интерната по заповед на Климов, това може да се смята за доказано. А ако е така, той е готов да твърди, че между тайнствения оперативен работник Лисицин, разстрелян през 1941 година, и Альоша Лисицин, откаран от сътрудниците на КГБ от интернат 4 през 1989 година съществува някаква връзка, може би не само роднинска, но и причинно-следствена.

И тъй, той притежава документ с подписа на гражданката Петухова А.И., потвърждаващ, че това не е фантазия. Ако се съди по това колко лесно му беше да изплаши директорката на интерната и да я принуди да напише обяснение, тя няма връзка с Климов и няма да може да му се оплаче от Куманиновия произвол, макар че и в това не може да бъде напълно сигурен. Трябва още веднъж да поговори с Надежда и да се помъчи да уточни някои подробности на тази работа. Може би Надя също не му е разказала всичко, което е знаела. Освен това, за да подсигури самия себе си, ще трябва, щом като Климов се прибере, да му доложи в една или друга форма за всичко, уж между другото, санким какви любопитни съвпадения има в живота.

Куманин се върна на Лубянка и отиде в архива на управлението.

Наближаваше краят на работния ден. Ако работният ден на оперативните работници се смяташе за ненормиран, то много служби, включително архивите, секретните библиотеки, магнетофонните картотеки и други подобни, по правило затваряха от шест вечерта до сутринта.

Полковникът в оставка Максимов, който работеше в оперативния архив, бе започнал работа в НКВД още по времето на Генрих Ягода. Сега беше към осемдесетгодишен, но изглеждаше бодър, пазеше в облика си суровостта на миналите времена. Имаше си и малки слабости, за които знаеше цялото управление; например много обичаше младите сътрудници да се обръщат към него по всички правила.

— Здраве желая, другарю полковник — заяви Куманин, като влезе в архива с усмивка и придаде на фигурата си някакво подобие на стойка „мирно“. — Разрешете да запитам. Майор Куманин.

— Не реви така. Свободно — миролюбиво измърмори Максимов. — Какво търсиш, Серьога? Хайде по-бързо, че отивам в медицинското отделение на физиотерапия.

— Василий Никитич — помоли Куманин, — трябва ми разшифровката на една точка отпреди войната. Тя се среща по документите като „обект 17“. Какъв е този обект и къде се е намирал?

— Сега ще видим — измърмори Максимов, приближи се до масивна каса, отвори я и измъкна огромна канцеларска книга, обкичена с восъчни печати. Старецът разтвори главната книга и заследи редовете с пръст, мърдайки устни.

В старите времена Максимов беше заместник-началник на изолатора — знаменития вътрешен затвор на Лубянка — и сигурно можеше да разкаже много интересни неща. Разправяха, че той лично бе привеждал в изпълнение присъдите на знаменити личности, от Ягода до Мейерхолд. Началникът му, генерал-майор Опанасенко, в хрущовско време получи петнадесет години затвор и там се спомина. А Максимов се измъкна и дори след оставката го пратиха далеч от изкушенията, та да не вземе да пише мемоари, и бе оставен в управлението на техническа работа. Той можеше много неща да разкрие, но не разказваше нищо, както и другите ветерани на НКВД: от думите, особено собствените, се страхуваха като от куршуми. Много примери помнеха те, в които случайно изтърваната дума се превръщаше в куршум, който правеше кръг над главата ти като бумеранг и те улучваше в тила.

„А пък не е изключено, — помисли си Куманин, — тъкмо чичо Вася да е разстрелял Лисицин през 1941 или да е присъствал на разстрела. Да го питам или не?“ Реши да не го пита.

— Няма 17-ти обект — междувременно обяви Максимов, като затвори книгата и я прибра на място в касата. — След 15-ия идва направо 21-ви. А 17-ти го няма.

— Какво значи това? — попита Куманин озадачен. Старецът мрачно го погледна:

— Това значи, че или обекта бързо са го премахвали по някакви причини, или действа до ден-днешен. А действащите обекти са в друг списък. Не при мен. По номерацията това е много стар обект. Не покъсно от втората половина на 18-та година. Най-вероятно се е намирал или в самата Москва, или в Московска област.

— А вие нищо ли не сте чували за него? — осмели се да попита Куманин.

— Каквото съм чувал, съм го забравил — усмихна се Максимов, — и теб, Серьога, те съветвам: по-малко неща запомняй от тези, които не те засягат, и по-малко се интересувай. Нашето главно правило е: научих — забравих. А ако и нищо не си научил, така е най-добре. Нареджат ти, изпълняваш, и толкоз. Е, тръгвай, трябва да сдавам помещението и да запечатвам.

Приемната на генерал Климов се оказа затворена. Куманин слезе в столовата. „Най-добре е да не демонстрирам служебно усърдие, а да се прибера вкъщи и да се опитам отново да се срещна с Надя“ — реши той.

III

След като пийна кафе в кухнята, Сергей отново се обади на Надя. Майка ѝ вдигна слушалката и съобщи, че Надя още я няма и че тя вече се тревожи, защото са се обаждали от интерната също да я търсят, понеже, както се оказало, не била идвала днес на работа.

— Не се ли е канела някъде да ходи? — запита Куманин. — Може някъде да се е отбила и да се е забавила.

— Не, Серьожа — каза майката на Надя. — Нищо не ми е казвала. Излезе, както обикновено. Те днес трябваше да имат педагогически съвет. Казваше, че ще се забави в работата. Но ти знаеш, че тя изобщо никога не се прибира от приюта преди десет вечерта, а понякога остава и за през нощта.

Куманин обеща да се обади по-късно и затвори телефона. Беше около осем вечерта. Звънна в интерната и попита дежурната дали е там възпитателката Шестакова. Възрастен женски глас отговори, че Шестакова днес изобщо не е идвала: „Потърсете я утре.“

За да се поразсее, Куманин пусна телевизора. На екрана показваха празните полици на московска бакалия, разярените лица на продавачките и огромна тълпа хора, бутаци се пред затворената врата в надежда, че нещо ще докарат. Гласът на говорителя зад кадър гърмеше: „Опашките за всичко, от салам до ножчета за бръснене, отдавна станаха съставна част от живота на съветските хора. За гражданите на страната, строяща атомни електростанции и космически совалки, е унизително да се редят за калъп сапун. Но хората се редят...“

На екрана се появи някакъв другар с охранен вид, типичен секретар на районен комитет, но, ако се съди по надписа, който възникна на екрана, това беше директорът на ГУМ Станислав Сорокин. Той с усмивка говореше по микрофона, който му подаваха: „Дефицитни са, както казва старият виц, стоките с буква «в» — «всички». Убеден съм, че изход има само във вноса...“

След него се показва възрастен офицер от милицията с пагони на подполковник: „Опашката е поле за дейността и на спекулантите, и за

злоупотребите на търговските работници. Достатъчно е да се каже, че в хода на специална операция, продължила две седмици, милицията откри в магазините на Москва скрити под тезгяха стоки на сума шестнадесет милиона рубли. А за годината имаме петнадесет хиляди подлежащи на наказателни дела случаи на укриване на стоки. Ето откъде е и дефицитът!“

Куманин превключи канала. На екрана се появиха стари дървени постройките, дъсчени шлюзове, хора, размахващи кирки, стълб с голям самоделен плакат: „Да живее ръководството на ОГПУ!“ После на екрана изникнаха Сталин и Ягода, които нещо оживено обсъждаха. „Феноменът на Сталиновия канал — разказваше говорителят, — до днес е изпълнен с тайни. Защо на Сталин му е било необходимо да убие на този строеж триста и осемдесет хиляди души, чиято енергия би намерила мястото си при отблъскването на вероломното нападение на хитлеровците срещу Съветския Съюз...“ Куманин изгаси телевизора.

Откакто Горбачов по непонятни причини обяви курс към перестройка и гласност, страната съвсем явно се сринаше в пропастта. Чернобилската авария, страшното земетресение в Армения, стотици други големи и малки катастрофи по суша, въздух и море превърнаха огромната територия на ядрената свръхдържава в зона на бедствия. Това се придружаваше от пълно изчезване на стоките от магазините, въвеждане на купонна система за хранителните продукти и основните промишлени стоки, ръст на престъпността и падение на нравствеността. „Налице са всички симптоми на приближаващия край на света в отделно взета страна“ — спомни си Куманин циничните думи на един разпитван.

Още повече поразяваше парализата на всички властови структури, които вече не бяха в състояние да помогнат не само на страната, но и на самите себе си. Всички те покорно крачеха по неясната пътечка, където ги зовеше вълшебната свирка.

Даже непоколебимата Лубянка губеше гранитно-пролетарския си имидж.

Първото Главно Управление (външно разузнаване) — гордостта на органите — се гърчеше от небивало в историята на тайните служби предателство на резидентите в чужбина, десетки от които преминаваха на запад. На времето един такъв случай беше достатъчен, за да

разстрелят началника на тази служба, или да го пратят на вечен пансион в някое неотбелязано на картата кътче. А днес началникът на това управление генерал Шебаршин получава само благодарности и повишения. Човек може да си помисли, че подобно количество изменници, бягащи при противника, е някаква хитра разузнавателна операция, за изпълнението на която се полагат награди и чинове.

А в неговото родно Управление обстановката вече беше близка до паническа. Последва указание да се освободят от лагерите всички, излежаваци присъда по 70-ти и 190-ти „прим“ член от Наказателния кодекс. Още оставаха по лагерите осъдените по член 64-ти за държавна измяна, но знаещи хора разправяха, че изглежда и тях ще трябва да освободят. Нахалос отиваше творческият труд на няколко поколения чекисти поне от трите последни десетилетия. Пристигналите от лагерите антисъветчици и изменници вече открито искаха кръвта на оперативните работници и следователите, които някога ги бяха премахнали от съветското общество, за да не пречат на строителството на комунизма. Началството даваше кураж на подчинените си, доколкото можеше, но и то самото, очевидно без да го забелязва, бе изгубило предишната твърдост. Очите на генералите шаваха уплашено даже по време на инструктажите.

Аналитиците на КГБ — елитът на нацията, както обичаха да ги наричат преданите журналисти — някъде изчезваха един подир друг. Дори полковник Кудрявцев, бившият началник на Куманин, веднъж го срещна в бюфета, седна при него с чашка кафе и заговори, че „става невъзможно да се служи“. „Цялата тая лагерна паплач пристигна в Москва, и какво да правим оттук нататък — не знам.“ После той призна, че в едно загубено вестниче неговото име, Кудрявцев, било поставено редом с думите „душител на свободата и гласността“. Вестничето го разгонили, но той е сигурен, че това е само началото.

— Тук — поясни Кудрявцев, — няма някаква импровизация, в нашата страна не са възможни подобни импровизации, а нечия насочена политика за дискредитация на органите. Щом имената ни се появиха в печата, значи вече са набелязани изкупителните жертви за спасението на онези горе. Сега — продължи полковникът, допивайки кафето си, — човек трябва да се гмурне надълбоко, а когато му дойде времето, да изплува на нужното място. И теб, Сергей, те съветвам да сториш това. Името ти съвсем не случайно се появи сред вражеските

гласове. Значи и тебе са те набелязали за заколване на талмудическия жертвеник. Евреите на такива като нас с тебе не прощават.

Куманин не пророни нито дума, дъвчеше си салатата, но слушаше внимателно. „И наистина, с какво се занимава той, когато страната се гърчи в конвулсии, много приличащи на агония? Търси гроба на последния руски цар! Дали да не последва тези, които вече се гмурнаха? Някои вече успяха и да изплуват в кооперативите, съвместните предприятия и по някакви тъмни борси. Гадост!“

Бившият началник на външното контраразузнаване от 1-во управление генерал Белугин, навремето награден с орден на Бойното Червено Знаме за организирането на убийството в Лондон на българския дисидент Марков с отровен чадър (екзотика и полет на творческата мисъл!), специалист по убийства от най-висока класа, изведнъж заяви, че не може повече да служи в такава престъпна организация като КГБ. Гласът му гръмка зазвуча по демократичните митинги и по телевизията с искания да се накажат „престъпниците от Лубянка“, макар че, разбира се, би трябвало да започнат от него.

След шефа си незабелязано изчезнаха от хоризонта неговите „легендарни“ подчинени: полковник Нечипуренко, който някога бе подготвял Ли Харви Осуалд, полковник Тихой, който бе работил с Агджа и бе организирал атентата срещу римския папа, полковник Тиусов, който бе инструктирал самия „Чакал-Илич“. Опитните „плъхове“ първи усетиха, че нещата не вървят добре на техния „кораб“ и първи се устремиха към заслужен отдых. През времето на плодотворната и много трудна своя дейност в КГБ всички те си бяха уредили докторски степени по история и икономика, а така лесно можеха да заменят бурната служба с тихо академично пристанище.

Да защитиш дисертация по история и икономика на Лубянка беше смехотворно лесно. Темата е закрыта, опонентите са закрыти, защитата е закрыта. Раз-два — и вече си кандидат или доктор. На Куманин също му предлагаша да защити, даже темата беше близка, по профила на работата му: „Кризата на самодържавието и Великият Октомври“, но той все отлагаше: „Има време.“ Искаше първо да стане подполковник. Ако нещата продължат така обаче, може вече и да не успее.

За да се разсее отново от мрачните мисли, Сергей пак пушна телевизора. Предаваха програмата „Време“. На екрана важно вземаше

завоя самолет. Гласът на говорителя коментираше: „На летището Генералният секретар на нашата партия бе посрещнат от другарите: Яковлев, Медведев, Шеварнадзе, Лигачов и други официални лица.“ По стълбичката слизаше заедно с жена си широко усмихнатият М. Горбачов.

Куманин се залепи за екрана, надявайки се да види в свитата на Генералния секретар генерал Климов, но той никъде не се виждаше. Освен семейство Горбачови от самолета излезе само началникът на личната охрана полковник Медведев от 9-то управление. А сред посрещачите на заден план скромно стоеше началникът на това управление генерал Плеханов, когото Горбачов дори не удостои с ръкостискане: „обслужващ персонал!“

Вече минаваше десет, когато Куманин се обади още веднъж в дома на Надя. Лидия Фьодоровна вече бе преминала на плач.

— Надя не си е идвала и не се е обаждала. Не знам какво да мисля. Къде ли не се обаждах: болници, морги, отдели на МВД. Никой нищо не знае. В МВД отказаха да ми приемат заявката, трябва отсъствие не по-малко от седмица, за да започнат издирване. Дежурният ме утешава: „Сигурно купонясва някъде“.

— Серьожа — помоли го Лидия Фьодоровна, — може би ти нещо ще можеш да научиш? Звънни някъде, а после на мен. — Тя пак заплака и в слушалката се чу бибиפקане.

Куманин се обади на оперативния дежурен за града от МВД. Него разбира се го нямаше, сигурно спеше. Но помощник на оперативния се оказа познат на Куманин — майор Рагозин. Едно време, още при Андропов, част от младите офицери на КГБ ги изпратиха в МВД „за укрепване на кадрите“. По този начин покойният Юрий Владимирович планираше да завземе ведомството на генерал Щелочков отвътре. Мнозина от тези, на които бе наредено да станат „ченгета“, смятаха това за край на собствения си живот. Някои дори искаха да се застрелят, но нищо — свикнаха. На някои в милицията дори повече им хареса, отколкото в КГБ.

„Работата е истинска, жива, а игрите, които се играят на Лубянка, на никого не са ясни. Радвам се, че се магнах“ — каза веднъж при среща Рагозин на Куманин, по времето, когато и двамата бяха още лейтенанти.

— Серьожа — учуди се майор Рагозин, когато Куманин си каза името. — Как си, приятел?

— Всичко е наред — отговори Сергей. — По работа ти се обаждам, Боря. Виж сред произшествията за града днес не фигурира ли Шестакова, Надежда Николаевна, на около 30 години.

— Позната ли ти е? — попита Рагозин.

— Свидетелка по много важно дело — излъга Куманин, — и е изчезнала. Много ми трябва.

— Ще видим — измърмори Рагозин. — Ще ти звънна от друг телефон. Телефона ти го имам.

Той се обади скоро и съобщи, че няма такава. Има два неопознати женски трупа, но на много по-възрастни жени. В болниците не е постъпвало лице с това име.

— Освен да е в изтрезвителното — предположи той. — Но оттам не ни изпращат данни, ако не се е случило нещо изключително.

— Къде може да е изчезнала? — въздъхна Куманин. — Ама че бея...

— Къде да е изчезнала ли? — повтори Рагозин. — В Москва всеки месец изчезват средно по десетина хиляди души. Безследно. Имаш ли ѝ снимката? Ако толкова чак ти е притрябвала, ще я покажем по московската програма на телевизията или ще я пъкнем в някоя програма от рода на „Взгляд“. От колко време отсъства? Днес ли е изчезнала? Ама и тебе си те бива, Серьога! Изчезнала — това значи поне месец да я няма. Къде ли не може да е отишла. С приятелки го е ударила на живот или нещо подобно. Омъжена ли е? Не? Значи се скатава при някой мъж. Трийсетгодишните мадами ден не могат да изкарат без мъж. Не, сериозно, ще я имам предвид. И ти също я потърси. Във вашия зелен канал влиза повече информация, отколкото при нас. А ако не се появи — прати ни снимка или словесен портрет, разни там бенки, ако има такива. За опознаване.

Куманин се притесни. На времето всички Надини бенки бе нацелувал, и сега, като си представи Надя в моргата за опознаване, лежаща на студената маса, усети пристъп на гадене. Поради характера на службата му, в КГБ рядко му се случваше да се сблъсква с трупове, но никакви емоции при това не изпитваше. А сега му призля само от мисълта.

Под влияние на разговора с Рагозин, Куманин си помисли да се обади на някои Надини приятелки, чиито телефони знаеше, но се отказа. Ако Надя беше при приятелка или, да кажем, при приятел, то непременно щеше да се обади в къщи. Отношенията в семейството ѝ бяха добре известни на Куманин. Надя просто обожаваше родителите си и не би могла да ги накара така да се тревожат. Щом не се е обадила до сега, значи или е загинала, или е в безсъзнание, което е малко вероятно. Тя си носеше документите и ако беше попаднала в някоя болница след нещастен случай или престъпно нападение, оттам непременно щяха да съобщят за това в Градското управление на МВД. Най-вероятно е да е жива и здрава, но да не може да се обади, и това е много странно. Ако тя е, да речем, арестувана направо на улицата, то следователите от прокуратурата и милицията, даже от КГБ, разрешават веднага да се обадиш в къщи на близките си, или пък се обаждат те самите. Не веднага, но в течение на три-четири часа непременно. Има, разбира се, и изключения, когато фактът на ареста на едно или друго лице заради интересите на следствието трябва да се запази в тайна. По този начин арестуваха на улицата Пенковски, Поляков, Павлов, Третяков. Но това бяха многоопитни шпиони, разровили до дъно всички държавни и военни тайни на Съветския Съюз. По този начин арестуваха един главатар на банда убийци, като го „пипнаха“ от влака още на гарата при пристигането му в столицата. А Надя? В какво може да я обвини директорката? Най-много в кражба на детски храни. Дори и да беше така, дори да бе откраднала годишния резерв детски храни за цяла Москва и Московска област, то щяха да я арестуват в службата, непременно щяха да я откарат у дома за провеждане на обиск, а оттам щяха да я закарат в изолатора за временно задържане. Може ли Надежда да е извършила нещо такова, че да я хванат на улицата като Пенковски? Непостижимо. Може би са я примамили по пътя за интерната, а после са я убили или отвлекли? И за какво?

Вярно, статистиката на столичните престъпления фиксира всякакви случаи, включително „редки“, от типа на „разчленяване“. Например, на спирката до една жена се доближава детенце и казва: „Леличко, затвориха ни детската градина. Мама е на работа, а аз не мога да си отворя вратата. Моля ви, отворете ми. Живея в ей онази къща.“ Жената отива, отваря вратата. Тогава в апартамента я вмъкват родителите на детенцето, убиват я, събличат я, разчленяват я,

разполагат останките ѝ по разни чанти и ги отнасят по автоматичните гардероби на различни гари. А парцалките ѝ продават. Но подобна екзотика се случва в Москва веднъж на пет или седем години, не често.

Не, никакво логично обяснение за изчезването на Надя не можеше да се намери. Надя излизаше от къщи около седем и половина сутринта, когато беше вече светло и улиците бяха пълни с бързащи за работа хора. Спирката на тролея, с който Надя стигаше до метрото, се намираше практически срещу къщата ѝ. До метрото имаше три спирки. После още три спирки трябваше да мине с метрото, без прекачване, и малко да повърви пеша — от метрото до интерната имаше не повече от двеста метра. Пътят минаваше по булевард, винаги много оживен.

Куманин си спомни, че по пътя от метрото до интерната има няколко будки. Едната — „Съюзпечат“ — се намираше на около двадесет метра от спирката на метрото. Малко по-нататък имаше будка за цигари, украсена с емблемата на фирмата „Ява-Москва“, а по-нататък — плод-зеленчук. И почти до самия интернат се бе свила будката на Московски градски справки. Ако с момичето нещо се е случило, то най-вероятно е станало точно на този отрязък от пътя. Утре ще трябва да обиколи тези будки, да покаже снимката на Надя и да поразпита хората. Може някой да я е видял. В наше време нищо не може да се направи незабелязано, винаги ще се намери някоя скучаеща до прозореца бабичка, понякога даже с бинокъл, способна да провали плановете на всички престъпници и органи.

Ако утре генерал Климов не се появи в управлението до обяд, реши Куманин, във втората половина на деня той ще се заеме с частно разследване. Не се реши да се обади още веднъж на родителите на Надя. Ако Надя се беше прибрала вкъщи или беше се обадила отнякъде, те сами щяха да му съобщят.

Като хапна за вечеря купените в бюфета сарфалади и пийна чаша айрян от пликчето, Куманин отново си препрочете обяснението на директорката на интерната и погледна снимката на Альоша Лисицин.

Той все още не можеше да се отърве от впечатлението, че вече някъде е виждал това момче, но къде? „Какво ли толкова са сторили родителите му, та цяла бригада от КГБ да дотърчи в интерната и да

грабне оттам това дете, тъй като самото момченце на такава възраст нищо не може да е сторило.“

Факта, че сред пристигналите в приюта сътрудници е имало милиционер, Куманин не вземаше предвид — той самият си имаше в кабинета за всеки случай милиционерска униформа. При известни обстоятелства тази униформа действа на хората успокояващо и това позволява на цивилните сътрудници да си вършат работата спокойно.

И какво значи „момчето не помни родителите си“? Детето може и да не ги помни, но милицията трябва все нещо да е установила?

„Може да се наложи да отскоча при колегите от Ростов Велики, където са намерили детето, и да науча подробности за появяването му на Ярославското шосе.“

Скоро след полунощ Куманин се тръшна да спи, като реши, че утрото е по-мъдро от вечерта.

Насън видя Надя с дете на ръце. Тя стоеше с гръб към него, главичката на детето лежеше на рамото ѝ. Куманин не виждаше лицата им, но съобрази, че Надя носи на ръце именно Альоша Лисицин. Сергей я извика, но тя не реагира, тогава той изкрещя „Надя!“, но тя бавно мина през стената и изчезна. Куманин се хвърли към стената, като се мъчеше да намери врата. Мяташе се покрай стената, опипваше я с ръце, но не намираше изход. Обзе го паника. Помещението, което отначало изглеждаше голямо, се превърна в малка стаичка. Стените го притискаха. Струваше му се, че ей-сега ще го смажат. Той закрещя насън и се събуди.

Светещите стрелки на будилника показваха пет и половина сутринта. Куманин лежеше на гръб и гледаше сивеещия правоъгълник на прозореца.

„По дяволите! Как можа вчера да не се досети? — Надя са я прибрали хората на Климов. Нали им трябваше педиатър за детето!

Но защо именно Надя? Първо, тя вече е работила с Альоша Лисицин и доста добре го е познавала като възпитателка и лекарка. Това им е позволявало да минат без нови хора, които да въвеждат в ситуацията. Това, че Климов не е в Москва, абсолютно нищо не означаваше. Той принадлежеше към тези хора, които и от гроба могат да дават разпореждания на подчинените си.

Второ, Надя е «идеална находка». Неомъжена, свои деца няма. Има родители, но те могат неочаквано да изчезнат или да се споминат,

както стана, да кажем, с родителите на стрелялия по Брежнев (по лична заповед на генерала от КГБ Цвигун) лейтенант Илин. Оформя се много интересна картина. Догадките биха могли да направят чест на дедуктивните способности на майор Куманин, ако можеше да отговори на въпроса кой стои зад всичко това? Защо бригада от КГБ арестува в интерната петгодишно дете, а след това посред бял ден отвлича в центъра на града възпитателката му?“

Без отговор на тези въпроси (а отговор нямаше) цялата построена от Куманин логическа верига изглеждаше като забавна приказка, не повече. Ако я разкажеше на някого, всеки би му задал въпроса: „А за какво им е притрябвало детето?“

Едно време съществуваше съкращението ДВН — Деца на Враговете на Народа — в които влизаха деца до дванадесетгодишна възраст. От дванадесет нататък гражданинът на СССР подлежеше на пълна наказателна отговорност, чак до разстрел.

Имаше и друго съкращение — ЧСВН — Членове на Семейството на Враговете на Народа.

Да, но дори ДВН-овците, ако вече се намираха в приютите и домовете за приютяване на деца на НКВД, никой не ги закачаше, като ги оставяше да израстат до възрастта на пълна наказателна отговорност. Вярно е, че понякога там ДВН-овците умираха за месец-два като мухи през ноември, но това вече си бяха престараванията на началниците по места.

А сега? Нима партията има такива врагове, че трябва да се вземат подобни мерки дори срещу малолетните им потомци? И после, ако е така, защо за арестуваното дете да се търси персонален педиатър. „Добре — въздъхна Куманин, — ще видим. Човек може да изчезне безследно в Москва само ако никой не го търси. В противен случай все ще се намерят някакви следи.“

Той стана, взе душ, направи двадесет лицеви опори на пода, после по навик, създаден му от баща му от детство, старателно си оправи леглото, облече се и преди да отиде на работа още веднъж се обади у Надя. Телефона вдигна баща ѝ, Николай Кузмич:

— През нощта на Лидия Фьодоровна ѝ стана лошо. Викахме бърза помощ, сложиха ѝ инжекция. Сега спи. Серьожа, не би ли могъл, ако имаш време, да наминеш днес у нас? Трябва да поговорим.

Куманин обеща. После набързо си свари кафе, изпи го без особено удоволствие и отиде на работа.

IV

„Съвършено секретно.
20 април 1935 година.

По предложение на колегията на НКВД за изпълнение на особено важно държавно поръчение да бъде награден старшият оперативен работник от НКВД другарят Лисицин Александър Ефимович с втори орден «Червено знаме».

(Указ на ВЦИК от 15 април 1935 година)...

Кога и за какво старшият оперативник Лисицин е получил първи орден „Червено знаме“, не ставаше ясно. Не беше ясно и за какво е получил втория орден, но поне посочена датата на получаване беше точна. Куманин обърна внимание на това, че документите на микрофилма бяха грижливо отсети и това не му даваше възможност да състави пълна картина на ставащото. Понякога бяха налице докладите на Лисицин, но ги нямаше отговорите на ръководството, а друг път беше обратното: ръководството отговаряше на някакви питання на Лисицин, а самите питання отсъстваха на микрофилма. Оставаше много простор за смътни догадки.

„Съвършено секретно.
До оперативния работник от НКВД
другаря Лисицин.

Специалистите твърдят, че 19-ти (допълнителен) том на Руския Биографичен Речник под редакцията на проф. Половцев не съществува. Другарю Лисицин! Нима мислите, че ако този том съществуваше, нямаше да Ви го

изпратим? Такъв том няма. И изобщо вземете мерки там при Вас да не откачат.

Нарком... Ягода.“

Ама че кореспонденция между нарком и оперативник! Беше очевидно, че народният комисар така се е разнервничил заради някакъв си том от речника на Половцев, че бе преминал от канцеларско-официалния стил на служебната кореспонденция към стила на общуване от родната си паланка.

„Съвършено секретно.

22 април 1935 година.

До старшия оперативен работник от НКВД
другаря Лисицин.

Изпращам Ви извадки от протоколите на разпитите на лицата, имащи отношение към укриването на ценностите. Проверете точността на показанията. Относно молбата Ви отговарям: моето лично пристигане на обекта Ви е съвършено изключено. За това, повярвайте ми, има достатъчно уважителни причини. Обаче аз всяка седмица докладвам за състоянието на нещата в Политбюро (лично на другаря Сталин). Затова нямате причини за безпокойство. Другарят Сталин обеща, че в най-близко време ще вземе окончателно решение по засегнатия от Вас въпрос. Бъдете бдителен и пределно предпазлив. Враговете на нашия народ, мечтаещи за реставрация на властта на помешчиците и капиталистите, отново започнаха активна борба, като използват ренегатите сред членовете на партията и троцкистите.

Нарком на НКВД Генрих Ягода.“

Приложение:

„Из протокола на разпита на обвиняемата Василиева Лидия Ивановна от 28 август 1934 година.

Въпрос: Децата ви споменават, че царските ценности действително са били предадени на вашия мъж Василиев Алексей. След смъртта на мъжа ви тези ценности безусловно е трябвало да преминат във ваши ръце. Кажете къде са скрити?

Отговор: Не отричам, че ценностите на царското семейство действително бяха предадени на мъжа ми Алексей, който ги пазеше тайно от мен и не ми ги е предал преди смъртта си, затова не знам къде са скрити сега.

Записано по думите ми правилно и прочетено от мен. Удостоверявам, Василиева.

Разпитал: подпис.“

„Из показанията на Кирпичников Александър Петрович, дадени по време на разпити от ноември 1933 година до декември 1934 година. При някои разпити към обвиняемия са били приложени специални методи на следствие.

Въпрос: Гражданино Кирпичников, вие сте арестуван като бивше приближено лице на Николай II и сте обвинен в укриване от народа на ценностите, предадени ви от бившия цар за съхранение. Какво можете да кажете по съществуването на представеното ви обвинение?

Отговор: Аз действително бях писар при Николай II, когато той вече беше задържан под стража в Тоболск. Никакви ценности от последния никога не съм получавал и на никого не съм ги предавал. Не мога да разбера откъде знаете такова нещо?

Въпрос: Ние много неща знаем. Гражданино Кирпичников, съветвам ви да не се инатите, а честно да си признаете вината, което ще ви даде възможност да се надявате на облекчаване на съдбата ви. Вие сте били не писар, а приближено лице на Николай Романов. Иначе

защо щяха да се състоят между вас тайни разговори на четири очи?

Отговор: Какви разговори, гражданино следовател? Та аз царя съм го виждал само два-три пъти по време на разходка, при това отдалече. Бъркате ме с някого, гражданино следовател.

Въпрос: Ако паметта ви е толкова лоша, гражданино Кирпичников, ще ви припомня. В края на декември 1917 година, в навечерието на бившия религиозен празник Коледа, вие с Николай Романов сте се оттеглили в стая на втория етаж на бившия дом на губернатора в Tobолск и сте имали продължителен разговор. Николай Романов ви е казал, че ви счита за истински руснак, православен, готов да умре за Русия. Вие сте целунали ръката на бившия цар и сте изразили готовност да умрете не само за Русия, но и лично за него, т.е. за Николай Романов. После бившият цар ви е казал, че ставащото в момента в Русия е временно умопобъркване на руския народ, каквото вече се е случвало в историята, и е довеждало руската държавност до временна гибел. В миналото татарите и литовците, по-късно — поляците и шведите, а днес — немците и евреите са успявали временно да съкрушат държавата. Но Русия винаги е намирала сили отново да се възправи и да тръгне по отредения ѝ исторически път. Вие твърдите ли, че сте имали такъв разговор с бившия цар Николай Романов, гражданино Кирпичников?

Отговор: Как сте научили това? Кой може да ви е донесъл за този разговор?

Въпрос: Въпросите тук задавам аз, гражданино Кирпичников. От НКВД нищо не може да се скрие. И така, потвърждавате ли, че такъв разговор се е състоял?

Отговор: Не помня. Сигурно е имало нещо. Но толкова години минаха...

Въпрос. Ще ви напомня още. Бившият цар ви е казал, че щом Русия е загинала, той вече чувства, че ще загине и той, и семейството му. Казал дословно следното: «Всичко е в ръцете Божии. Щом е загинало царството, което Домът

ни управлява 300 години, то и нам не подобава да надживеем това царство.» И после ви е казал, гражданино Кирпичников, да вземете и запазите царските скъпоценности и регалии, като е уточнил, че родът му е бил не собственик, а пазител на тези съкровища, а те принадлежат на Русия. И ви е наредил да ги пазите дотогава, докато Русия не се възроди, тъй като всичките ценности не представляват украшение, а символ на руската държавност. Това, гражданино Кирпичников, не е бил единственият ви разговор с бившия цар. Ако е нужно, ще ви припомним всичките разговори. А сега предайте поверените ви ценности на народа. Честно ще ви кажа, гражданино Кирпичников, че засега като че ли се опитваме да ви убедим с добро, но после... Търпението ни, разбирате ли, не е безкрайно. Искам да ви кажа, че със самия факт на общуване с бившия Николай Романов и укриването на валутата му напълно сте заслужил смъртно наказание. А спрямо престъпници от такъв вид, т.е. врагове на народа, ние имаме пълното право да вземем съответните мерки... Разбирате ли? По-добре не утежнявайте положението си и предайте цялата валута и другите ценности. Или ще продължавате да твърдите, че нищо не знаете?

Отговор: Аз лично зная, че за всички ценности отговаряше самата Александра Фьодоровна, която именно ги криеше. Основното, предполагам, се намира у полковник Кобилински, после у камериера Волков, който уж живеел в Ленинград, а според мен и у бившия свещеник Василиев. Той самият умря, но семейството му — баба попадия и синовете му — се намират в Омск. Това семейство би трябвало да пази част от царските ценности. Още повече, че при Колчак, по лично нареждане на последния, у тях търсиха шпагата на наследника Алексей Николаевич, дете май била златна, но не съм я виждал, мен също колчаковската полиция ме разпитва за царските ценности и дали Николай II не ми е оставил някакви документи. Но аз им отговорих, че нищо не знам и че не

може той на мен да ги е поверил, защото бях просто писар. Нищо не знам и не мога нищо да добавя.

Прочетох протокола, в уверение на което се
подписвам.
А.Кирпичников

Разпитал: оперативен работник
от 8 отд. на ЕКО на НКВД Шилов.“

12 ноември 1933 г.

Допълнителни показания на Кирпичников А.П.:

„Признавам, че при първите си показания скрих от вас, че взех участие в укриването и изнасянето на бившите царски ценности. В действителност аз сам лично преди царското семейство да замине от Тоболск за Екатеринбург, по поръчение на гуверньора Жиляр Пьотр Андреевич, който обслужваше царевич Алексей, изнесох шпагата. Тя беше от жълт метал, злато или не — не знам, но блестеше. Той ме помоли да я изнеса от арестното помещение и да я предам на свещеника Василиев Алексей, и аз изнесох гореспоменатата, като я поставих в дълга кутия. Отидох в дома на свещеника Василиев и я предадох на последния. Къде е сега — не знам. Най-вероятно е при синовете му... Всички подробности за царските диамантени ценности по-добре знае лицето Иванов Сергей Иванович, който беше прислужник на дъщерите. Той всичко стопанисваше и точно знае какви именно са били ценностите и къде са. Аз лично не съм я виждал, но съм чувал от разговора на наши служещи, че от Ленинград е докарана диамантена корона, много скъпа. Но къде я е сложил, не знам, предполагам, че или у камериера Волков, или у полковник Кобилински. Смятам, че за това трябва да знае Иванов Сергей Иванович. Той живееше в Тюмен през периода 1930–31 година. Що се отнася до бисерните огърлици, и тях съм

виждал да ги носят княжните, но не съм ги изнасял, не са ми заръчвали, не знам къде са... Повече нищо не мога да добавя по този въпрос, за което се подписвам.

А. Кирпичников.“

22 декември 1933 г.

Допълнителни показания на Кирпичников А.П.:

„Признавам, че на задаваните ми преди това въпроси относно някакво писмо, което съм носил на Гермоген, отначало не можех да си спомня, а сега си спомних, че действително имаше такъв случай. Така беше: камериерът Чемодуров през март 1918 година преди откарването на семейство Романови в Екатеринбург ме извика, предаде ми голям пакет с пет восъчни печата и нареди да го предам на епископ Гермоген, тъй като пристигналият комисар възнамерявал да прави някакъв обиск. Аз взех пакета, завих го във вестници и, като свободно минах през охраната, го занесох и го предадох на епископ Гермоген. Но последният, когато му го предавах, ми каза, че и сам е в такова положение, че всеки момент ще го арестуват... Едновременно ми предаде да връча на Николай Романов писмо на два листа, което занесох и връчих на Чемодуров, а последният — на Николай Романов. След няколко дни Чемодуров ми върна предаденото от Гермоген писмо и ми заръча да му го предам обратно и да взема онзи пакет, който бях предал на Гермоген... Като отидох там, вече не заварих Гермоген, защото е бил арестуван заради църковното шествие, което той беше организирал по града. Затова трябваше да се обърна към дякон Демян, който ми каза, че пакетът се намира в планината недалеч от храма, където живеят майка и дъщеря. На тях им е бил предаден за съхранение, тъй като това семейство винаги е укривало всички тайни документи и даже при тях се е крил самият Гермоген от обиски и арести. Като отидох в този дом, при

това семейство, на които не знам нито собствените, нито фамилните имена, и като казах кой съм и че ми трябва онзи пакет, който се пази там, те ми го предадоха. Донесох го и го връчих обратно на Чемодуров. Нищо друго не знам...

Въпрос: А какво имаше в този запечатан пакет?

Отговор: Не ми е известно.

Въпрос: А царят нима не ви е говорил за това?

Отговор: Може и да ми е говорил. Не помня вече. Някакви документи относно чуждестранни банки. И още нещо. Не помня вече. Не ме мъчете повече...

Въпрос: Всичко зависи от вас, гражданино Кирпичников. Сам себе си не жалите. На вас за какво ви е да умирате заради тия царски корони и пари? Да не би да са ваши? Предайте всичко и си вървете у дома при семейството си. Тях също ще ги пуснем. Та какво стана с този пакет? Къде се е дянал?

Отговор: Дадох го на Чемодуров. След това не съм го виждал.

Въпрос: А короните? Коронационните корони. Къде сте ги скрили?

Отговор: За короните нищо не знам.

Въпрос: Нима царят не ви е казвал: «Запази тези корони и пакета, Александър Петрович. В тях е същината на Русия и бъдещето ѝ»? Казвал ли ви е така?

Отговор: Не помня какво ми е казвал.

Въпрос: Очна ставка искаш ли?

Отговор: С кого?

Въпрос: С Николай Романов.

Отговор: Шеги си правите вие. Каквото знам, ви разказах..."

„Добре са го давали момчетата срещу контрите“ — помисли си Куманин и изключи апарата, за да си поеме дъх и да размисли за прочетеното.

Климов го нямаше още и Куманин въртеше лентата, като от време на време поглеждаше часовника с намерение да изчезне от управлението малко след един следобед; за щастие друго началство, освен генерал Климов, в момента той нямаше. Можеше и по-рано да си тръгне, но с всеки изминал час лентата го заинтересуваше все повече, като го караше да забрави дори за изчезването на Надя.

Куманин осъзна, че го интересува не толкова самата Надя, колкото фактът на тайнственото ѝ изчезване. След онзи студен душ, с който тя го беше заляла тогава в колата, от предишните му чувства почти нищо не бе останало. И сега той изпитваше не толкова тревога за изчезналата любима, колкото възбудата на опитния оперативник, който разбира, че интуицията му няма да го излъже и че поредицата от нелепи случайности всеки момент ще свърши. Искаше да се обади у Надя направо от приемната на Климов, за да научи последните новини, но се отказа. Всичките вътрешни и външни телефонни линии на Лубянка се прослушваха от специалния отдел на КГБ. За това никога не се говореше, но всички го знаеха. За потвърждение служеше фактът, че началството научаваше всички семейни новини на сътрудниците, да не говорим за други неща. Куманин отново включи апарата.

„Съвършено секретно.

Без дата.

До народния комисар на НКВД другаря Ягода Г.Г.

На Кирпичников са били поверени огромни ценности, които той е трябвало да укрива заедно с полковник Кобилински.

Грубата оперативна грешка, довела до разстрела на Кобилински, в настоящия момент може да бъде поправена по мое мнение само по един начин. Кирпичников трябва да бъде доставен при мен, където той, безусловно, ще си каже всичко. В противен случай, мога да Ви уверя, по-скоро ще умре, отколкото да каже нещо определено. След като даде показания, поради съвкупността на вината му и обстоятелствата, ще бъде целесъобразно да му бъде изпълнена смъртна присъда.

Старши оперативен работник от НКВД
Лисицин А.Е.“

„Свършено секретно.
7 май 1935 година.
До коменданта на специален обект 17
старши оперативен работник от НКВД
другаря Лисицин.

Вашето предложение, разбира се, може да се приеме. Обаче, както ни съобщиха уралските другари, Кирпичников А.П. преди три дни е бил намерен мъртъв в килията на следствения затвор. Другарят Самойлов е получил предупреждение. Трябва още и да се изясни няма ли в случая умишлено вредителство.

Генрих Ягода.“

След това идваше явно обяснителна бележка на престаралите се при разпитите на Кирпичников уралски другари:

„Данните от следствието определено установяват злостно укривателство от страна на Кирпичников на ценностите на царското семейство, и ако се прибави към това, че докато е бил в Тоболск по време на контрареволуционното въстание на местната буржоазия през периода 1920–1921 години и завземането на властта, Кирпичников А.П. е бил активен участник на това въстание, борил се е срещу Съветската власт с оръжие в ръце, като се е сражавал в окопите (с щик и пушка), то очевидно е ясна целта на Кирпичников да не предава царските ценности на болшевиките като на омразна за него власт...“

„Свършено секретно.
До народния комисар Ягода Г. Г.

Смъртта на Кирпичников, както и смъртта на Кобилински, прекъсва практически всички нишки на следствието. Само с пролетарска ненавист тук нищо не може да се постигне. Те трябва да разбират, че в този случай става дума за нещо много по-голямо, отколкото възвръщането на държавата на ценности за определена сума. Последна нишка в това дело се оказва сега Кобилинска, Клавдия Михайловна, която в миналото е била съпруга на Кобилински — полковника от личната охрана на семейството на бившия цар Романов. Самата Кобилинска е била възпитателка на дъщерите на Романови.

При пребиваването си в Тоболск Кобилинска К.М. е вземала непосредствено участие в укриването на ценностите, принадлежали на семейство Романови. Семейство Кобилински са получили лично от Николай Романов кутийка със скъпоценности, коронационните регалии и скъпоценното оръжие на бившия цар и на наследника му. Кобилинска К.М. се е върнала заедно с мъжа си от Харбин и е била арестувана, но по-късно е била пусната. Вземете мерки за издирването ѝ.

Комендант на обекта Лисицин А.Е.“

„До Народния Комисар на Вътрешните Работи
другаря Ягода Г.Г.

Аз свършено не мога да разбера защо не можете да се ориентирате в такава проста схема и ме принуждавате да се оправдавам. През периода от 10 до 12 юли 1918 година изобщо не съм бил в Екатеринбург. Колко пъти трябва да го повтарям? Пристигнах в Екатеринбург едва на 14 юли заедно с Филип Голошчокин (което той може да потвърди)

и заминах оттам през нощта на 16 срещу 17 юли. Преди това не познавах Яков Юровски и никога преди не бях го виждал, така че да подозирате някакви оформили се преди това отношения между нас е необосновано. Наистина той говореше за някакъв пакет, който след връщането си в Москва трябвало да предам на другаря Свердлов. Но някакъв пакет той не ми е предавал, като каза, че ще го донесе сам. И аз никога не съм се представял за немец. Юровски сам ме заговори на немски език, и аз му отвърнах на същия. Аз знам не само немски език, но и френски, италиански и английски. Впрочем, Юровски и Голошчокин говореха помежду си не на немски език, а на идиш, който прилича на немски. Аз затова бях избран за пътуването до Екатеринбург, защото добре владее немски език, тъй като ме придружаваше команда, разбираща само немски. Не знам какво сега фантазират на тази тема, но тогава това не предизвикваше ничие учудване. Съберете ни всички у Вас, и аз се надявам, че ще изясним този толкова прост въпрос.

Комендант Лисицин.“

„Другарю Лисицин!

Никой в нищо не Ви обвинява и не Ви подозира. Съвсем не изключвам възможността Юровски да е предал този пакет на Свердлов, което им е позволило да прешифроват цялата схема, а това в крайна сметка е довело до гибелта на самия Свердлов, а скоро след това и на Ленин. В революционния си порив те не са разбрали опасността на тази адска машина, до която са се докоснали. Разбира се, че сейфовете на Ленин и Свердлов отдавна са проверени. Те бяха натъпкани със златни монети, сечени по царско време, брилянти и паспорти на различни имена от почти всички европейски и южноамерикански страни. Цялото съдържание на сейфа на Дзержински е било предадено от специална комисия на ЦК (без участие на

наши представители) лично на другаря Сталин. Във връзка с това другарят Сталин смята, че е необходимо да се започне следствие по персоналната отговорност на всички без изключение лица, замесени в това дело, независимо от постовете, които заемат. Обаче, ако гореспоменатият пакет беше намерен, то въпросът за него нямаше да бъде повдигнат с такава острота и на такова високо ниво. Няма съмнение, че в този случай Кирпичников е говорил истината, което Вие успяхте да докажете. Николай Романов не е имал друга възможност, освен да вземе пакета със себе си в Екатеринбург. Отначало той е искал да го скрие с помощта на Кирпичников, но, като се е ориентирал в обстановката и е разбрал в какво несигурно положение се намират Гермоген и останалите лица, на които той в някаква степен е можел още да се доверява, е поискал пакета обратно. От Романов пакетът е бил отнет от Юровски, който отначало твърдеше, че го е предал на Голошчокин, а после на Вас. Аз лично се придържам към мнението, че един от тях е предал пакета на Свердлов. Но не е изключено и двамата да прехвърлят всичко на Вас, както прехвърляха на Стоянович, докато мислеха, че е загинал или е избягал зад граница. Вас те изглежда също смятат за загинал. Затова и ще стоварват всичко на Вас. Явно е, че Ви предстоят няколко разговора, които при други условия би било желателно да се избегнат. Опитваме се да докажем, че да се смятат за виновни поголовно всички, вземали участие в събитията от ония години, не е правилно. Мнозина са били просто измамани и не са знаели какво правят.

Както и да е, другарят Сталин иска решително да си изясни всичко това, на първо място със Зиновиев, Каменев и някои други, да не би те, както и техните съучастници, да отнесат тайната си в гроба. Внезапната смърт на другаря Менжински и самоубийството (така е в текста — И.Б.) на Киров говори, че започва нов етап на заличаване на следите и то трябва да бъде пресечено чрез най-решителни мерки.

Относно Вашите оперативни разработки съобщавам следното: Кобилинска К.М. бе открита и арестувана. На разпита даде показания, че съпругът ѝ, чийто разстрел на мен, както и на Вас, се струва твърде подозрителен, е предал за съхранение ценностите на семейство Романови на съпрузите Печекос: Константин Иванович и Анил Викентиевна. Съпрузите достатъчно бързо бяха арестувани. Отначало отричаха всичко, но по време на очна ставка с Кобилинска стана ясно, че Кобилински е предал, освен всичко друго, и някакъв пакет, запечатан с пет восъчни печата.

Ето кратка извадка от протокола на очната ставка:

«Въпрос: Кажете, гражданин Кобилинска, познавате ли Печекос Константин Иванович, идвал ли е у вас в Тоболск, а също вие у него?

Отговор: Представеният на очната ставка Печекос Константин Иванович е именно този Печекос К.И., за който по-рано дадох показания. Печекос К.И. е идвал в дома ни в г.Тоболск. Аз лично също съм ходила у Печекос К.И. заедно със съпруга си Кобилински, а също и сама.

Въпрос: Кажете, гражданин Печекос, защо вие преди, по време на предварителното следствие, скрихте, че нееднократно сте ходили в дома на Кобилинска, и че добре познавате жената на Кобилински Клавдия Михайловна?

Отговор: Отхвърлям показанията на Кобилинска, тъй като никога не съм ходил у тях и изобщо не познавах Клавдия Михайловна в г.Тоболск.

Въпрос: Кажете, гражданин Кобилинска, потвърждавате ли дадените по-рано показания за предаването на ценностите на царското семейство от вашия мъж Кобилински Е.С. на Печекос К.И. с цел укриване?

Отговор: Да, напълно потвърждавам.

Въпрос: Защо вие, гражданин Печекос, укривате тези ценности от Съветската власт, или не знаете, че за укриването им ви очаква сурова разплата и не само вас, а и всичките ви роднини?

Отговор: От Кобилински ми бе предаден само един пакет, който впоследствие му беше върнат обратно от мен.

Въпрос: Кажете, когато бяхте у Печекос К.И., какво говореше той на тема укриването на ценностите в дома му?

Отговор: Когато бях в дома му, лично от Печекос К.И. чух да говори за укриване на ценностите в дома си и добави, че са скрити добре.

Въпрос: Гражданино Печекос, кажете направо — получил ли сте ценностите от Кобилински и Николаева?

Отговор: Не помня дали съм получил ценностите от Кобилински и Николаева...»

По-нататъшните следствени действия доведоха до съвършено неочаквани резултати. Когато следователят попита Печекос за пакета, даден му от полковник Кобилински и върнат обратно на него, Печекос неочаквано отговори, че си е спомнил къде пази ценностите на семейството на бившия цар Романов, споменавайки къщата, принадлежала на брат му. Той доведе следствената бригада на петия етаж в къщата, показва място в стената, където уж били зазидани съкровищата, и, като се възползва от това, че вниманието на служителите от НКВД бе отвлечено от преглеждане на стената, се хвърли от прозореца на петия етаж.

Арестуваната заедно с него съпруга Печекос А.В. се самоуби в килията, като погълна счупена на няколко части алуминиева лъжица. На следващия ден в килията почина от сърдечен пристъп Кобилинска К.М.

Какво ще кажете за възможността да бъде подмамен да дойде в СССР, както това бе сторено с Кобилински, бившият възпитател на царските деца Пьотр (Пиер) Жиляр, живеещ в настоящия момент в Швейцария? Представете съображенията си.

Началник на Секретно-политическия отдел на НКВД
М. Кацнелсон.“

Куманин се отпусна на облегалката на стола. „Ама че сюжетче! Ако можеше това да се публикува, какъв телевизионен сериал би станал. Юлиан Семьонов не е и сънувал такова нещо!“ Бележката на Кацнелсон сякаш бе открехнала пред него някаква бездънна, но кипяща бездна, способна да погълне цели народи и държави.

Боляха го очите и Куманин реши за днес да спре дотук с филма. Като предаде на „прапоршчицата“ микрофилма и се разписа в дневника, той каза, че отива в архива „Октомврийска Революция“.

— А ако дойде Виктор Иванович? — попита тя.

— Ако дойде Виктор Иванович — отвърна Куманин, — той и вдън земя ще ме открие.

ΓΛΑΦΑ 4

I

Щом зърна представеното от Куманин милиционерско удостоверение, продавачът на будката на „Съюзпечат“, украсен със значка на участник във Великата Отечествена война и два реда ленти от ордени, веднага се разяри и се развика на тема развихрянето на хулиганството и бандитизма.

— Вече два пъти някой се опитва да подпали будката, а стъклата ги трошат, кажи-речи, всяка нощ. И никой не го е еня. Докога ще трае това безобразие?

— Не се нервирайте, другарю — ободри ветерана Куманин. — Скоро така ще ги притиснем, че черен ще им се види животът. Вие кажете по-добре: ей тази жена да ви се е случвало да видите? Да кажем, да е минавала наблизо или да ви е питала за нещо?

Приложеният от Куманин метод беше достатъчно примитивен, но се смяташе за доста ефектен. Имаше случаи, в които стотици сътрудници на КГБ и на милицията по този начин преглеждаха цели райони, обикаляйки всички апартаменти в стотици блокове и показвайки една и съща снимка или фоторобот.

Ветеранът си вдигна очилата на челото и заразглежда снимката на Надя.

— Не — рече той накрая, — не съм я виждал. Може и да е минавала оттук, ама то колко народ минава, нали метрото е наблизо. Не мога да им запомня лицата.

Куманин продължи нататък и, противно на всички закони на всеобщата гадост, много бързо му излезе късметът, ако разбира се на това можеше да му се вика късмет. Продавачът от плод-зеленчук — не твърде стар човек от „кавказка националност“ — отначало се стресна, защото сметна Куманин за новия квартален, дошъл да си получи „данъка“. Едва-що се бяха споразумели с предишния за мирно съвместно съществуване — и ето че иде нов и „данъкът“ ще скокне.

Но щом разбра за какво става дума, той каза, че се казва Алик Хилюев, избърса ръце о престилката си и с интерес заразглежда снимката на Надя.

— Виждам съм я — каза той, като смръщи чело. — Кога я видях? Вчера беше, ей тук — той посочи пейката на булеварда край нескопосна топола. — Ей тук седеше.

— Седеше? — учудено попита Куманин.

— Тя беше, тя беше — потвърди Алик. — Седеше на пейката. Аз даже си помислих: „Ей, каква красива жена седи“. Искан да ѝ подаря един банан, ама нямаш банани. Само картофи и цвекло.

— Само без фантазии — прекъсна го Куманин. — Значи, викаш, седеше на ей тази пейка? А после какво стана?

— После — Алик върна снимката на Куманин, — спря тук една кола. Тя се качи и замина.

— Кола ли? — повтори Куманин — Каква кола? Черна „Волга“?

— Чак пък „Волга“! — учуди се Алик. — На „Волга“ само шефовете се возят, при това черна. „Жигулка“ беше, „шестичка“ май. Светла. Та с нея замина. Седеше, изглежда, че тази кола чакаше, за да замине нанякъде.

— Спомни си — продължаваше да настоява Куманин. — Тя сама ли се качи в колата или някой я вкара вътре насила? Кой беше в колата, забеляза ли?

— Някакъв мъж беше — отвърна кавказецът, — доста възрастен. Той излезе от колата, доближи се до жената, взе ѝ чантата и я понесе към колата. А тя тръгна след него и седна в колата до неговото място. Онзи прибра чантата в багажника. После заминаха. Всичко точно видях.

— За каква чанта говориш — опита се да уточни Куманин, — каква чанта е носела?

— Такава, обикновена, — сви рамене Алик, — сак за багаж. Оня чичко, докато го мъкнеше, се поизпоти.

— А тоя чичко можеш ли да го опишеш? — попита Куманин.

Кавказецът се замисли:

— Ами чичко като чичко, на около петдесет, а може и на повече. Него не съм го разглеждал. Май прошарен беше. И с такава, как се казваше... — Той прокара пръст по темето си.

— Плешивина — подсказа Куманин.

— Да, да — кимна Алик, — с голо теме.

— Висок, дребен, тънък, дебел? — измъкваше от кавказеца сведения Куманин. — Как беше облечен?

— Не помня бе, началство — на кавказеца явно му бе омръзнал този въпрос, — не го гледах него. Аз жената гледах. Жената е същата, която търсиш. И за номера на колата не ме питай, не съм обърнал внимание.

Макар че зарзаватчията можеше ако не да излъже нещо, то да сбърка, разказът му съвършено объркваше Куманин. Първо, родителите на Надя не бяха споменавали че е тръгнала за работа с тежка пътна чанта. Тя не е могла да го стори незабелязано — майка ѝ винаги я изпраща до вратата за работа. Освен това, ако се предположи, че в чантата е имало някакъв багаж на Надя, тя е трябвало да я пригответи предварително, което също не би останало незабелязано. Ако Надя се е канила да заминава за някъде, тя със сигурност би предупредила родителите си. Чантата е била тежка — неизвестният мъж, по думите на продавача, я е мъкнал към колата с видимо усилие. А как Надя я е домъкнала от къщи? Куманин попита Алик не е ли видял как жената се е доближила до пейката. Сама ли е била или не? Кавказецът отвърна, че я е забелязал, когато вече е седяла на пейката. А чантата лежала на земята до краката ѝ. Как се е появила там — не е видял.

Второ, ако се вярва на зарзаватчията, Надя никой не я е отвличал. Тя е отпрашила за някъде, ако се съди по всичко, съвършено доброволно, с човек, който според описанието не приличаше особено на някакъв герой-любовник.

При това произшествието се бе случило на пътя на Надя към интерната, а ако се каже съвсем точно — на пет минути пеша от него. Всичко това беше повече от странно. Ако се съди по тежката чанта, Надя изобщо не е имала намерение да се явява на работа, но все пак е стигнала почти до самата си месторабота. Ако с някого се е уговорила да пътува, то пак заради тежката чанта тя би могла този човек с „Жигулито“ би могъл да я качи някъде по-близо до къщи.

Стоп! А тя от къщи ли е взела чантата? Това изобщо е под въпрос. Продавачът я е забелязал седнала на пейката с чантата в краката. Но чантата е могъл да я донесе или докара някой друг от друго място. Откъде? Разбира се, от интерната. Какво може да се намира в донесена от интернат за предучилищни деца чанта? Разбира се, детски вещи. Детски вещи за Альоша Лисицин. Значи Надя е

знаела къде се намира той? Но нали предния ден дойде при него и молеше да ѝ помогне да открие детето.

Куманин вървеше по булеварда по посока към интерната и продължаваше да разсъждава. Разбира се, не можеше да се изключи и възможността Алик зарзаватчията всичко да е объркал или просто да го е измислил, за да „се натегне на ченгето“. Ако все пак той не е излъгал и не е изфантазирал, чантата може да е донесъл някой от интерната. Някоя дружка на Надежда, с която работят заедно. А виж, да натъпчеш с дефицитни детски вещи, а може би и с провизии цял сак и да го пренесеш през пропуска, за да го предадеш на възпитателка „в немилост“ — да се реши на такова нещо може далеч не всеки, освен може би някоя близка приятелка. Едва ли, особено ако познава обстановката в интерната изобщо, а по-специално отношенията на Надя с директорката. Ако спипат някого (и на първо място Надя) с такава чанта, свършен е. Петухова ще раздуха нещата и непременно ще привлече и следствените органи, та да разкрие моралния облик на този, който пише срещу нея оплаквания. От каквито и добри намерения да се ръководят сътрудничките, не биха могли да се очистят вече никога. Значи, чантата е могла да бъде изнесена единствено само с разрешение на самата Петухова, не е изключено да го е сторила тя самата. В такъв случай и Петухова, колкото и уплашена да изглеждаше, му е разказала далеч не всичко, което е знаела. Излиза, че и тя, и Надя са били в някакъв неразбираем сговор, да не кажем в съюз, който действително не можеше да скрие взаимната неприязън, както често се случва между жени.

Ако е тъй, то защо тогава Надежда дойде вечерта при него? Знаела ли е, че на следващата сутрин ѝ предстои пътешествие с „Жигули“ с натъпкан сак? Искала ли е да си осигури някакво допълнително прикритие, или пък да опъне още веднъж нервите на Алевтина Ивановна?

В този момент вървящият по булеварда Куманин се оказва тъкмо срещу интерната. Помисли си дали да не направи още едно посещение на директорката и от раз да се опита да я притисне до стената, като ѝ зададе въпрос за тежката чанта, която вчера е предала на Шестакова, но след здрав размисъл реши да не го прави. Засега. Доказателства той нямаше, а фактите, основани на показанията на Алик зарзаватчията (впрочем никъде не засвидетелствани), можеха да се нарекат факти

само с голямо приближение. Като реши кой знае защо, че Петухова няма да му избяга, щом в джоба му е собственоръчно написаното от нея обяснение (което беше едновременно и доказателство за нарушаване подписката за неразгласяване), Куманин тръгна обратно към метрото, за да посети родителите на Надя.

Николай Кузмич и Лидия Фьодоровна живееха близо до къщата на Куманин-старши, където бе минало детството на Серьожа, на 3-та Паркова улица (Куманини живееха на 5-та Паркова). Трябваше да стигне с метрото до спирка Измайлово или до Първомайска, а после да повърви малко пеша. Можеше едновременно да отскочи и у баща си, да извади пощата от кутията и да полее цветята, както баща му го бе помолил преди неочакваното си заминаване.

Слизайки в метрото на спирка Електрозаводска, Куманин се усмихна, като се сети, че генерал Климов му бе дал съвсем конкретна задача: да намери мястото на погребване на последния цар и семейството му, а вместо това той през работно време търси изчезналата си любовница, макар и бивша.

Едно време, ако някой му беше разказал това, той нямаше да повярва. Следователно в известна степен са прави тези, които твърдят, че в цялото съветско общество, включително и КГБ, тече процес на разлагане. Впрочем, Куманин знаеше, че това, с което се занимава в работно време, е детска игра в сравнение със заниманията на други сътрудници от необятното им ведомство. Да кажем, за отговорника на консерваторията разправяха, че той кротичко изнудвал музикантите за пари. Той предлагал с приятна усмивка на уста: „Или вие, Михаил Аронович, ще давате на мен половината от хонорара си от турнетата извън страната, или никога вече няма да видите чужбина. Е?“ (А ако гореспоменатият Михаил Аронович започне да беснее и да се дуе, той тутакси ще бъде арестуван за незаконни валутни операции, за опит да продаде в чужбина цигулка Страдивариус или в краен случай за хомосексуализъм.)

Един отракан куратор в Ростовска област събирал дан от всички действащи храмове, като в противен случай заплашвал да ги затвори като „опиум за народа“. И хранил по този начин цялото ръководство на своето управление. А когато изгърмял заради собствената си лакомия и започнал да си разказва всичко пред московската комисия, още същия ден скоропостижно починал в килията на изолатора за временно

задържане от остра сърдечна недостатъчност. За такива случаи, които с времето натрупваха около себе си подробности като търкаляща се снежна топка, на Лубянка разказваха със смях и ирония, но без каквото и да било възмущение. „Сами са си виновни, че са прекалили. Ако бяха вземали по-малко, никой никога нямаше да научи“ — така според слуховете беше реагирал Крючков на поредния регионален скандал. И никой още не разбираше, че КГБ вече е попаднал в черната паяжина на непробиваем рекет, който трябваше ако не да провали, то поне значително да задържи движението на страната „по пътя на пазарната икономика, по посока на общочовешките ценности“, както веднъж не без гордост се изрази Михаил Сергеевич.

На фона на всичко това нарушенията, които си позволяваше оставеният без надзор майор Куманин, приличаха на лудории на невинно дете, което се преструва, че спи, за да не му пречат да се забавлява с дрънкалката.

Мислите на Куманин пак се върнаха към Надя, и той си помисли, че всъщност не знае както трябва нищо за нея. От времето на техния роман бяха минали повече от пет години, в продължение на които той на практика не беше чувал за нея нищо. Не знаеше даже, че Надя била завършила вечерния педиатричен институт. С кого общува, какви са й отношенията с колегите на работата, с какво живее — за всичко това той можеше само да се досеща. А образът на влюбена в работата си възпитателка на предучилищно заведение от затворен тип беше в крайна сметка създаден от него самия по „думите на потърпевщата“, ако се изразяваме с езика на официалните протоколи. „Спирка Измайловски парк — проскърца високоговорителят на вагона. — Следваща спирка Измайлово.“

Вратата му отвори разплаканата Лидия Фьодоровна. Николай Кузмич пушеше цигара в кухнята. По лицата им можеше да се помисли, че двамата са се върнали от погребението на Надя. Куманин успокои старците колкото можа.

В никакви сводки за убийства и нещастни случаи за последното денонощие Надя не фигурира. Той има данни, че Надя е жива и здрава, просто е била принудена спешно да замине и не е могла да предупреди родителите си. Разбира се, това лошо е, но не бива толкова да се притесняват. Сигурен е, че всичко ще се оправи. Впрочем, онази сутрин Надя не е ли взела някаква чанта или куфар, когато е тръгвала

за работа? Оказва се, че не, не е взела. Само дамската си чантичка и найлоновото пликче — задължителна принадлежност на съветската жена, която никога не може да знае какво ще ѝ попадне по магазините през деня.

Въпреки че Куманин говореше само общи фрази, без сам да е сигурен в нито едно от изказаните утешения, Лидия Фьодоровна се поуспокои и направи предположение, че заминаването на Надя може би е свързано с дисертацията ѝ.

— Дисертация ли? — учуди се Куманин. — Надя пише дисертация?

Той се увери в това, когато Николай Кузмич сложи пред него на масата огромна папка, в която се оказаха уводът и първите три глави на дисертация за научна степен кандидат на медицинските науки на тема „Патологични изменения в детската психика при отглеждане в предучилищни заведения от затворен тип“. Дисертант: лекар-педиатър Шестакова Н.Н., научен ръководител: професор Иванко А. Д. Ръководителят ѝ живееше някъде извън града.

Освен напечатаните на машина и грубо поправяни страници, в папката имаше и две касети. Като попрелисти страниците, Куманин се увери, че в основата на бъдещата дисертация се намираше изследването на поведението на Альоша Лисицин, руснак, на пет и половина години, сирак.

Ставаше ясна поне една от причините за отчаянието на Надя заради изчезването на момчето — с това ѝ отнемаха възможността да си завърши дисертацията. Като пропъди от главата си тези така цинични мисли, Куманин помоли родителите ѝ да му разрешат да вземе папката само за три дни. Може би от текста ще стане ясно къде и при кого е заминала.

— Впрочем, — заинтересува се той, — а на тоя професор Иванко не сте ли се обадили? — Куманин посочи с пръст заглавната страница на дисертацията. — Той се води неин научен ръководител. — По думите на Алик от плод-зеленчука някакъв човек на около петдесет години с плешиво теме е придружавал Надя.

Оказа се, както често става, че професор Иванко само се води научен ръководител, а в действителност Надя е контактувала с един доцент, отговарящ за работата на аспирантите в задочна аспирантура. Родителите ѝ го бяха виждали веднъж-дваж, когато изпращаше Надя с

кола и се отбиваше при тях да пият чай. Името му е странно — Феофил. На около тридесет и пет години. Живее извън града, а телефон май няма.

Куманин искаше да попита, нямала ли е Надя някакъв роман с тоя Феофил, което би могло да обясни много неща, но го сметна за неудобно. Няма да бъде много трудно да бъде намерен този доцент и тогава всичко ще се изясни от само себе си.

Николай Кузмич отиде в другата стая и се върна оттам със снимка в рамка, която изглежда е стояла на нощната масичка или на тоалетката в Надината стая. На снимката се виждаше Надежда, усмихната, на ръце с момченце на около пет години, което Куманин веднага позна, че е Альоша Лисицин. До тях стоеше висок мъж с дълги почти до раменете коси, руса брадичка и доста странен израз на лицето. Това, по думите на родителите, беше въпросният Феофил. А къде са се снимали, те не знаеха.

Излиза, че или доцент Феофил (макар че той повече приличаше на свободен художник от така наречения „ъндърграунд“) е посещавал интерната, или пък Надя е мъкнала Альоша при задочната аспирантура, където е учила. Като фон на снимката се виждаше храст касис. Такива храсти, доколкото си спомняше Куманин, около интерната нямаше, пък и около института също. Наистина децата ги водеха някъде през лятото, но сега също беше лято, а децата си бяха в града. Възможно е снимката да е правена извън града, там, където живее Феофил. И Надя да е ходила там заедно с Альоша Лисицин? Впрочем, ако тя е изучавала поведението на Альоша за дисертацията си, в това няма нищо чудно. Трябва да попита Петухова разрешени ли са такива волности с децата или не? Интуицията подсказваше на Куманин, че трябва да намери тоя Феофил, макар че той по никакъв начин не отговаряше на описанието, което му беше дал зарзаватчията.

— Серьожа — прекъсна мислите му Лидия Фьодоровна, — мислиш ли, че всичко е наред? Жива ли е Надя?

— Мисля, че да, — отговори Куманин. — Ако с нея се беше случило нещо в града, даже в областта, аз бих научил. Мисля, че ще я намерим.

В КГБ винаги казваха „ние“, давайки на слушателя да разбере, че има работа не с някакъв самотен рицар, а с мощна и разклонена

организация, от която не може да се скрие никой и нищо.

Макар че Куманин каза „ние“, той в дадения случай не представляваше никаква организация, след като, казано на оперативен език, се занимаваше с „незаконни импровизации“. Ако за тези импровизации научеше началството му, можеше доста да пострада. Можеха даже да го изгонят от органите, защото това, което се прощаваше на един млад-зелен лейтенант (и то не винаги), за майорите вече съвсем не беше позволено. „В нашата работа няма нищо по-лошо от самоволните действия с използване на служебното положение“ — поучаваше белокосият полковник в школата на КГБ, където Куманин минаваше годишната си преподготовка след завършване на института. Това беше не само устно правило.

Структурата на КГБ с нейната система на подчиненост, разпределение на задълженията, строга отчетност за извършената работа, постоянно следене на хората помежду им, системата на контрол съвършено изключваше възможността за някакви импровизации от страна на сътрудниците, независимо от ранга им. Уникалността на ситуацията на Куманин се състоеше именно в това, че, бидейки командирован под разпореждането на генерал Климов, той се беше измъкнал изпод опеката на многочислените инстанции, които бяха длъжни да контролират действията му. Така получи немислима за неговото положение свобода. Никой не знаеше (и нямаше право да знае) същината на заданието, което му беше възложил генералът. И макар че това задание даже на самия Куманин изглеждаше странно, да не кажем нелепо-смешно, то откриваше възможности, за които даже преди седмица той не би могъл и да мечтае. И това беше така, защото единственият човек, който имаше право да дава на него, майор Куманин, заповеди — генерал Климов — по цели седмици се движеше в някакви задоблачни висоти, откъдето такива малки хора като Куманин просто не се виждат. Наистина от тези висоти, както от Олимп, можеха да ударят гръмове и мълнии на началническия гняв с непредсказуеми последствия. Но ако си спомним какво му заповяда Климов, когато изчезваше нанякъде заедно с Горбачов, нямаше за какво да се заядат. Климов беше му заповядал да изучи съвършено секретен микрофилм, получен от архива. С което той все пак добросъвестно се беше занимавал, макар и не през целия си работен ден. Беше останала малко непревъртяна лента и даже ако генералът се

появи неочаквано точно днес, в което Куманин силно се съмняваше, той ще има какво да доложи. Разбира се, „прапоршчицата“ Светлана ще разкаже на генерала за изчезванията на Куманин от управлението в разгара на работния ден. Но и за такъв случай Сергей беше намислил един куп оправдания, които да свидетелстват за „разумната му инициатива в рамките на получената заповед“.

Но, ако говорим сериозно, Куманин добре си даваше сметка, че се е отпуснал именно благодарение на полученото от Климов задание. Той не можеше да се освободи от усещането, че са го откъснали от важните работи и са го накарали да се занимава неизвестно с какво. Да намери погребението на Николай Втори! Ако там горе наистина искаха да научат това, то можеха да го научат за един миг. Хората, които са разстреляли царя и семейството му в Екатеринбург, е просто невъзможно да не са отбелязали в рапортите си мястото на погребението. Когато разстрелваха кой да е адвокат или лавкаджия в така наречените времена на червения терор, да не говорим пък за покъсните години на Големия терор и съвсем близките времена на Постоянния терор, изпълнителите бяха длъжни да фиксират мястото на погребението. А в този случай са разстреляли държавния глава и не знаят къде са го закопали! Някой да повярва в това „Няма балами.“ Дори и да се държи това място в тайна по някакви причини, но пък не от Горбачов? Няма такива тайни, които да не могат да бъдат достъпни за Крючков или за Чебриков, който сега стана член на Политбюро. Едно телефонно обаждане и след петнайсет минути документ, съставен по времената на Иван Грозни, вече би лежал пред тях на масата, при това оригиналът. И изведнъж възлагат работата на някакъв майор, когото, въпреки всички пълномощия, нито в един спецархив фактически не го пускат даже на прага. И цялата тази работа, по думите на Климов, се намира под контрола на самия генерален секретар! Смешно. От всичко това лъхаше такава несериозност, че Куманин загубваше всяко желание да проявява усърдие и инициатива. А пък тайнственото изчезване на Надя въобще измести проблема за царското погребение някъде на втори план. Ако началството е решило да го използва за свои цели, както се казва „слепешката“, то нека ръководи стъпките му. Може да вървиш по минно поле, след като си получил заповед, но да се луташ по него по собствена инициатива е глупаво. Когато Климов се появи, той ще му доложи съображенията си

по този въпрос. А докато го няма, ще се опитва да намери Надя или поне мястото, където тя се крие.

Като гледаше снимката, на която радостно се усмихваха Надя и рошавият Теофил (не се усмихваше само Альоша Лисицин в ръцете на Надя), Куманин почувства нещо средно между завист и ревност, макар да смяташе, че всички чувства към Надя отдавна са се размили във времето.

Той поиска от родителите на Надя разрешение да вземе за известно време тази снимка. Отказа се от предложението чай и обеща да им се обади, щом научи нещо ново за Надя, после още веднъж се опита да успокои старците, но те все пак забелязаха, че в гласа му не се чувстваше достатъчно увереност.

Куманин реши днес да не се връща в Управлението и си отиде направо вкъщи. По пътя си спомни, че искаше да намине при баща си, за да извади пощата и полее цветята. Като си даде дума да мине през жилището на баща си в най-скоро време, Сергей реши да не се връща обратно.

Щом си влезе, включи телевизора и с известно учудване видя Горбачов, който махаше шапка от стълбичката на самолета, придружен от съпругата си и полковник Медведев. Отначало Куманин реши, че повтарят вчерашния репортаж за пристигането на Генералния секретар в Москва, но се излъга. Оказа се, че М. С. Горбачов пак е излетял някъде. Говорителят даваше необходимите обяснения: „Днес Генералният секретар на ЦК на КПСС и Председател на Върховния Съвет на СССР Михаил Сергеевич Горбачов отпътува от Москва за Бон на официално посещение по покана на федералния президент на ГФР Рихард Вайцзекер. Заедно с Михаил Сергеевич Горбачов заминаха съпровождащите го: членът на Политбюро на ЦК на КПСС, министър на външните работи на СССР Едуард Амвросиевич Шеварнадзе, секретарят на ЦК на КПСС Александър Николаевич Яковлев, заместник-председателят на Министерския съвет на СССР Иван Степанович Силаев. Другарят Михаил Сергеевич Горбачов бе изпратен от членовете на Политбюро, другарите Зайков, Лигачов, Медведев, Никонов, Рижков, Слюнков, Чебриков, кандидат-членовете на Политбюро на ЦК на КПСС другарите Бирюкова, Власов, Лукианов, Маслюков...“

Куманин изключи телевизора. От всичко видяно можеше да се направи изводът, че генерал Климов още не се е връщал в Съюза, а очаква Генералния секретар в Германия. Следователно той разполага с още поне два дни почти пълна независимост. През това време трябва да се опита да открие следата на Надежда, която, както убеждаваше сам себе си Куманин, неизбежно ще го доведе до Альоша Лисицин, отвлечен от интерната, ако се вярва на директорката, от куманиновите колеги.

Като хапна набърже, Сергей отвори папката с дисертацията на Надя. В увода тя отбелязваше, че в последно време се раждат все повече деца с патологични психични отклонения от нормите, които години наред са се смятали за усреднени за нормално развиващо се дете. Полюсите на патологията са: от пълни идиоти, чийто мозък така и не се удава да бъде включен в работа, до съвършено непонятни „вундеркинди“, чийто мозък работи с много по-голяма интензивност, отколкото при нормалните деца, но крайно избирателно. Дете на четири-петгодишна възраст може подробно да разказва, да речем, за реформите на Бисмарк, но при това да не знае името на собствените си родители и много други неща, които в повечето случаи лесно се усвояват от деца в тази възраст. Подобни случаи се срещат значително по-рядко от първите. Проявите на пълен идиотизъм с фактическо отсъствие на каквито и да било адекватни реакции на обкръжаващата среда е необходимо да се разглеждат в същия ключ и с прилагане на същите методики, не като изключения, а като частни случаи на общо поражение на централната нервна система. „Тъй като случаите на избирателна интензивна работа на мозъка са редки и практически не са научно описани, именно изследването на един от тях се явява предмет на настоящата дисертация. Тя си поставя за задача доказването на факта, че тези непонятни причини, които блокират нормалната дейност на мозъчните връзки, същевременно възбуждат още непознати центрове на главния мозък, аномални както по обема, така и по характера на съдържащата се в тях информация“ — четеше Сергей. Той дори тръсна глава като боен кон. Ако някой му беше казал, че Надежда е способна да пише такива засукани работи, никога в живота си не би повярвал. Колко интересно излиза! Живеем едни до други, а всъщност нищо не знаем един за друг. Та нали Надя не от вчера е започнала да се интересува от тези проблеми! Той винаги бе смятал, че

основното ѝ занимание е да бърше сополите на дечурлигата и да ги слага на цукалата, и затова се учудваше как може горещо да обичаш такава работа.

Сега вече малко се проясни онова странно нейно отношение към него. Кой беше той в нейните очи? Чекист? А какво значи чекист? Може би нещо средно между портиер и квартален милиционер? Май че така бе определил Херцен понятието „жандарм“. Вярно е, че тогава кварталните не са се казвали милиционери, но това са подробности.

„Изследването на подобни аномалии — продължаваше дисертантката Шестакова Н.Н. увода към труда си, — дава преди всичко възможност за създаване на работна хипотеза, че цялата или по-голямата част от информацията, натрупана от човечеството в процеса на еволюцията си и историческото си развитие, се съдържа в човешкия мозък още от раждането, но се блокира по силата на още неизследвани причини. И тук не става дума за предаване на информация от родители на деца и така нататък на биологично и генетично равнище, а за наличие на огромен обем информация в мозъка като даденост, заложен в човешкото същество. Тази информация включва в себе си обширни, макар и непълни сведения от много (а може би и от всички) области на човешките знания. Обаче фактът, че цялата тази информация, заложен в човека при раждането му, е блокирана и че за жизнената му дейност и градивна работа му е необходимо наново да натрупва обем информация, т.е. да започва от нула, говори за обща аномалия на развитието на хората и поставя дългосрочна задача по разкриването на този феномен. Подробното изследване на блокиращите механизми на главния мозък и тяхната функционална връзка с общото развитие на организма може да създаде сигурна методика за разблокирането на мозъчните връзки, което ще даде възможност за връщане към нормален и пълноценен живот на хиляди болни деца.“

След това идваше така наречената закрыта част, която трябваше да се съхранява в първи отдел на института. В тази „закрыта“ част беше представена статистика на раждане на деца с отклонения и патология на умственото развитие в РСФСР (данни за целия СССР нямаше или се смятаха за свършено секретни) за последните пет години. Вярно, конкретни цифри нямаше, но графиката говореше за проблема не по-малко красноречиво. Кривата, започвайки от доста

средни показатели през 1985 година, излиташе нагоре като ракета, за да достигне към 1989 година космически висини, като на диаграма за ръста на благосъстоянието на трудещите се при изпълнение на плана за текущата петилетка.

По-нататък Надежда, както е редно в дисертация, засягаше историята на въпроса. „Обаче световната статистика за изтеклите три века, когато са започнали да се оформят научните методики за регистриране и описание на подобни явления, измествайки религиозните интерпретации, съдържа достатъчно количество факти, позволяващи предварително обобщение“. След това следваха многобройни примери, започващи от някой си Каспар Хаузер, намерен край Нюрнберг през май 1828 година, който потресъл мнозина учени със знанията си, въпреки възрастта си, и скоро загинал при тайнствени обстоятелства, и завършващи с Лучия Ебобер, малко момиче, инициирало през 1916–1917 години така нареченото Фатимско чудо. Лучия е била напълно неграмотна (никога не е ходила на училище), но не само говорела на няколко чужди езика, а и свободно се ориентирала в плетеницата на тогавашното международно положение, изострено от кипящата първа световна война.

„Свободно боравейки с имена на страни и градове, имена и длъжности на държавни и военни дейци, както съвременни на нея, така и исторически, неграмотната португалска пастирка на 10 години, никога не напускала пределите на родното си селце, прави истински фурор в цял свят със серия политически и икономически прогнози. За съжаление католическата църква избързва да прекрати пророчествата ѝ, като затваря Лучия в манастир. Единствен неин кореспондент става римският папа, който получава откровенията на Лучия в запечатани пликкове, които и до ден днешен се пазят в тайните архиви на Ватикана. Сменящите се на ватиканския трон папи не искат и да чуят за разсекретяване на споменатите документи. Момичето не е било подложено на медицински изследвания и е завършило живота си в манастира. Тайнствената ѝ дарба Църквата интерпретира от своя гледна точка, изключваща всяка възможност за научен подход...“

За подобни явления Куманин не само никъде не беше чел, но дори не бе и чувал. Той с любопитство прегледа доста големия списък на деца, родени в разни части на света с непонятни патологии. Оказва се, че в САЩ е живяло момиче, родено в Калифорния, което на

петгодишна възраст проговорило на древноиндонезийско наречие. В разните университети и научни центрове по целия свят се наброявали не повече от пет-шест специалиста по древните наречия на Индонезийския архипелаг. Всички те се събрали в Калифорния, като научили за това чудо, за да изобличат мистификацията. Обаче, когато чули говора на петгодишното момиченце, което не само свободно говорело на този език, но при това поправяло тяхното произношение и граматика, учените мъже били поразени. При това детето, притежаващо такава феноменална дарба, не можело да запомни добре собственото си име и имената на родителите си.

После идваше описание на бразилско момче, което от възраст една годинка умножавало наум седемцифрени числа, извличало корен от всякаква степен, а на три години решавало най-сложни математически задачи, без да знае при това името на града, в който живеело.

В заключителната част на увода се посочваше, че дисертантката — лекар-педиатър Шестакова Н.Н. — в течение на няколко години е работила в предучилищни детски заведения от затворен тип (интернати), като е провеждала сериозен научен анализ на развитието на детските патологии. Беше отбелязано, че представената работа е основана главно върху наблюденията над поведението на възпитаника на интерната Альоша Лисицин, на пет и половина години, притежаващ много редки и слабо изучени аномалии на психиката...

После текстът ставаше пълна мъгла — поне за Куманин: някакви графики, таблици, непонятни формули, кръвни картини, всякакви там РУЕ, левкоцити, хемоглобин, данни за кръвното налягане, изследвания на урината и така нататък, включително и ръст, тегло, обем на белите дробове, невропатологична анамнеза и много други неща, в които беше изключено да се ориентира неспециалист.

Ако подобна дисертация по някакви причини беше попаднала в КГБ по официалния път, веднага щяха да я пратят на експертиза в някой НИИ с подходящ профил, за да получат стандартен отговор на въпросите: представлява ли дадената работа научен интерес или не, използвани ли са в работата данни или изводи, противоречащи на марксистко-ленинската теория на познанието, не изпада ли авторът във формализъм или идеализъм и силно ли ще пострада науката, ако авторът се наложи да бъде изваден от обществото за около пет-десет

години? А тъй като отговорите на експертите бяха предварително закодирани във въпросите, цялото внимание се обръщаше към последния въпрос: трябва ли авторът да бъде тикнат в затвора, за да не се прави на интересен, или може да се ограничим само с уволнение от работа?

Много млади учени, изпаднали в отчаяние, че им пресичат от всички страни кислорода, започваха да се суетят и стигаха дотам, че предлагаха трудовете си за публикация на Запад. При това те не се замисляха, че отнемат на страната си приоритета за някое научно откритие, засилват научния потенциал на противника, и като цяло им се събираха деяния, попадащи напълно под 64-ти член на наказателния кодекс, тълкуващ тези действия като държавна измяна. Такава беше съдбата на научните разработки, попадащи в обсега на КГБ, макар че на Лубянка съществуваше цял отдел за анализ на научни трудове. Но там се занимаваха най-вече с различни изследвания и разработки, откраднати или купени от Запад. При анализа трябваше преди всичко да се определи военно-приложната им стойност, а също и да се изясни — истински ли са тези разработки или са подхвърлени за дезинформация с цел да доведат до задънена улица някой съответен съветски отрасъл на науката.

Редът на Куманиновите мисли, навени от Надината дисертация, бе прекъснат от звъна на телефона. Обаждяха се от провинцията.

Сергей вдигна слушалката и чу гласа на брат си:

— Брато, здрасти — дочуваше се през пукането в слушалката гласът на Андрей Куманин от далечния Душанбе. — Слушай, нещо не мога да се свържа със стария. Къде е той? Какво става с него?

— Замина някъде — отвърна Сергей и се почувства пълен идиот, защото не знаеше закъде е заминал баща му.

Брат му, естествено, извика по телефона тъкмо този въпрос.

— Някъде по ветеранските си задачи — доста неуверено промърмори Куманин. — Обеща скоро да се прибере, не се безпокой...

Пукането в слушалката спря и Андрей спокойно каза:

— Общо взето не се безпокой. Искях да го поздравя за рождения ден, нали утре...

Сергей съвсем беше забравил, че утре баща му има рожден ден.

— Може би утре ще се върне? — предположи брат му.

— Много е вероятно — Сергей се зарадва на такъв обрат на разговора. — Обади се утре вечер, а аз ще се постарая да намина към него.

Поговориха още някоя и друга минута за живота и службата и след като получиха на стереотипните въпроси също такива отговори от типа на „като че всичко е нормално“, братята се сбогуваха и Сергей пак се доближи до масата, където се намираше папката с дисертацията на Надя. Да чете по-нататък, да се промъква през непонятната терминология и още по-непонятното значение, нямаше никакъв смисъл. Оставаше само да прослуша двете малки касети, които бяха приложени към недовършения ръкопис. Куманин включи касетофона и веднага чу гласа на Надя:

„Альоша, как се казва майка ти?“

„Не зная“ — отговори детски глас.

„А татко ти?“

„Не зная.“

„Но нали знаеш как се казваш?“

„Аз се казвам Альоша Лисицин.“

„А кой ти казваше така? Помниш ли?“

„Всички ми казваха така.“

„Кои са тези всички, Альоша?“

„Не зная кои са. Но те ми казваха Альоша Лисицин.“

„Но какви бяха — чичовци, лели? Колко бяха? Къде живеете?“

„Живеехме в стая. Стаята беше голяма. Не зная какво е чичовци и лели.“

„Альоша, ти на мене как ми казваш? Спомни си.“

„Казвам ти леля Надя.“

„Браво. Значи, аз съм леля. Има момчета, а има и момичета. Разбираш ли това?“

„Разбирам. Аз съм момче, а пък има момичета. Момчетата стават жени, а пък момчетата мъже. Само че не знаех, че жените при вас ги наричат «лели».“

„Ти каза при «нас». Какво значи при «нас», Альоша?“

„Тука, при вас. В тази стая, в която седим. Аз преди това не знаех тази дума.“

„Добре, Альоша. А преди, къде живееше?“

„В стая, в голяма стая. Там имаше закачена голяма картина.“

„Картина ли? На нея нещо нарисувано ли имаше?“

„Да. Тя ми харесваше.“

„Какво имаше нарисувано на нея, Альоша?“

„Гибелта на Дантон.“

„Какво? На Дантон? Ти знаеш ли кой е Дантон?“

„Зная. Това е голям френски лайнер. Има пет комина. Потопила го е немска подводница. Това е бил най-големият успех на немските подводничари през по-миналата световна война в Средиземно море. Лельо Надя, аз няма вече. Не се сърдете.“

„Не, не, Альоша. Аз съвсем не ти се сърдя. Страшно ми е, но никак не се сърдя. Кой е закачил тази картина в стаята ти?“

„Не зная. Тя винаги си беше закачена.“

„А кой ти е разказвал съдържанието ѝ?“

„Учителят.“

„Учителят ли? Това е бил мъж, а може би е била жена?“

„Не зная.“

„Но учителят разказвал ли ти е за войната или изобщо за войните? В коя световна война е потънал корабът, който си виждал на картината?“

„У вас е прието да я наричат първа световна, но това не е правилно. Даже ако не се броят войните през древността и средновековието, тази война е била вече четвърта световна.“

„Четвърта?“

„Според това как са се разширявали представите за света, световните войни са обхващали все по-голяма територия. Трийсетгодишната война за своето време вече е била световна и Седемгодишната също. Световна е била и войната с Наполеон. В тази война са участвали даже Съединените Щати.“

„Боже мой! Откъде знаеш това?“

„Четох една книга, лельо Надя. Написал я е Джеймс Бърнес. Издадена е в Лондон през 1897 година. Казва се «Войната в Атлантика през 1912 година».“

„Откъде си взел тази книга?“

„Даде ми я учителят.“

„Учителят ти моряк ли беше?“

„Не беше моряк. Беше учител.“

„А ти знаеш ли какво е моряк?“

„Знам. Това са хората, които карат кораби.“

„Добре, Альоша. Кажу ми, в тази стая само една картина ли имаше?“

„Да. Само една. Беше много красива: море, взрив и огромен кораб. Учителят казваше, че така ще загине и целият свят, ако не се събуди.“

„Господи, какво говориш? А прозорци имаше ли в твоята стая?“

„Имаше. С перденца.“

„И ти никога ли не си излизал от тази стая? Ходеше ли на разходка? Както тук?“

„Ходех на разходка всеки ден. Отварях вратата на стаята и излязах в градината. Там имаше дървета и цветя. Птици и животни“.

„Животни? Какви животни?“

„Не ги познавам. Питам учителя, но той каза, че и той не знае“.

„Виж тази картинка, Альоша. В градината имаше ли животни, които приличат на тези тук?“

„Не помня.“

„А как се оказа на мястото, откъдето те докараха при нас? Кой те отведе там?“

„Излязох в градината да се разходя и се оказах там.“

„На спирката на рейса ли? Какво ти е?“

„Пишка ми се, лельо Надя.“

Куманин слушаше цялата тази щуротия със зяпнали уста. Той даже се стресна, когато се чу щракване, сигнализиращо, че касетата е свършила. Той я обърна и продължи да слуша.

„Альоша, — чу той отново гласа на Надя, — защо учителят е окачил в стаята ти тази картина? През войните са загивали и други кораби. Защо е избрал тази?“

„Защото на самия Дантон са му отрязали главата, така казваше. А после са нарекли кораб на негово име. Че хората първо ги убиват, а после ги прославят. Той смяташе, че това е странно. Дантон не е можел да си представи, че приятелят му Робеспьер ще го прати на гилотината. Никой не си е помислял, че лайнерът «Дантон» ще загине от едно торпедо. Учителят смята всички тези неща за сънища. Той винаги ми е казвал, че кошмарите насън могат да те задушат, ако не се събудиш.“

„Увери ли се, Фил? — попита Надя. — Какво ще кажеш?“

„Да-а — провлечено каза мъжки глас, очевидно принадлежащ на Феофил. — И да искаш, не можеш го измисли. Проверява ли му щитовидната жлеза?“

„Всичко е в пределите на нормата — отвърна гласът на Надя. — Усмиваш се, а, Фил? Надявам се, не мислиш, че съм го накарала да научи всичко това наизуст и да го преразкаже в твое присъствие? Ти самият чувал ли си нещо за този «Дантон»? За кораба. Аз, например, не зная дори през коя война е станало това. А ти?“

„Нямам понятие — призна Фил, — откъде да знам такива неща? Такава информация по света имат само много тесни специалисти. Сигурен съм, че в Москва ще се намерят не повече от пет души, които да знаят. От тях половината са диспансеризирани към психиатрията. Ако човек знае и помни такива неща, той е ненормален. Повярвай ми.“

„Това е станало — обади се гласът на Альоша, — на 19 март 1917 година край бреговете на Сардиния. Немска подводница U-64...“

„Альоша — каза Феофил, — ти разбираш ли какво говориш?“

„Разбирам“ — отговори момчето.

„Какво е подводница?“

„Подводницата е военен кораб, който поради здравия си водонепроницаем корпус и чрез система от цистерни за потопяване може да действа под водата. Едно време за тази цел са се използвали бензинови и електрически двигатели, по-късно дизелови, а в днешно време атомни. Въпреки че този вид оръжие съществува от по-малко от сто години, именно подводниците днес могат да унищожат планетата само за няколко минути с ядрените си ракети, пуснати от океанските дълбини. Учителят ми казваше...“

Настъпи мълчание. После Надя попита:

„Какво има, Альоша?“

„Лельо Надя — каза момчето — вие ми обещахте бонбонче, ако разкажа на този чичко за «Дантон».“

„Альоша — отговори гласът на Надя, — не бива да ядеш толкова много сладки работи. Може да се разболееш.“

Чу се хленченето на детето и гласът на Феофил:

„Дай му бонбонче. Какво толкова! Вземи, Альоша, не плачи, мъничък.“

После пак гласът на Надя: „Е, какво ще кажеш, Фил?“

„Да, всичко това е много интересно, — отвърна Феофил, — знаеш ли, Наденце, в някои подробности това напомня онова, което се е случило във Фатима. Там момиченцето е говорило като че ли от името на Света Богородица, когато е предупреждавало хората. А това момче говори като че ли от свое име, явно е още малко, за да осъзнае, че служи само за рупор, и може би поради някакви особености на организма му. Нали забеляза, че той ту се включва, ту се изключва, и при изключването се държи съвсем адекватно на възрастта си. Точно така се е държала и Лучия Ебобера във Фатима. Макар че тя е била малко по-голяма от Альоша. На колко години е била? Помниш ли?“

„Май че на 9 или 10 — каза Надя. — Непрекъснато се опитвам да разбера какво искаш да кажеш, Фил, но не мога напълно. Ако децата са служели само за нечий рупор, то — чий? Та това е област, напълно далечна от науката. Дори бих казала, че това е чиста фантастика, при това даже не много научна фантастика. Това вече е из областта на приказките.“

„Разбира се, може всичко да се смята за приказки — отвърна Феофил, — ако не е едно дребно обстоятелство. Така нареченото «Фатимско чудо» има стотици свидетели, а Альоша Лисицин нямаше сега да седи до теб на дивана. Прав ли съм, Альоша?“

„Прав си — отвърна момчето малко неясно, сигурно защото имаше бонбон в устата. — Чудото във Фатима е станало на 13 май 1917 година, около месец след включването на Съединените Щати във войната и свалянето на царската династия в Русия. Учителят казваше, че в противен случай войната е щяла да продължи още поне петнадесет години. А трябвало бързо да я прекратят...“

Отново настъпи мълчание. После гласът на Фил попита:

„Ако главната мисия на Лучия Ебобера е била прекратяването на първата световна война, то за какво ти, Альоша, се появи тук?“

„Къде?“ — попита детето.

„У нас — продължи да настоява Фил, — тук.“

„Леля Надя ме докара, — отвърна Альоша и добави: — С кола.“

Касетата свърши. Куманин още няколко секунди седя и тъпо гледа млъкналия касетофон, после взе втората касета.

Стаята се изпълни от весела мелодия: „От изворчето почва голямата река, а дружбата започва със усмивка...“ Куманин чак

подскочи от изненада, но изслуша песничката до края и с удоволствие, като си спомни, че това е мелодия от някакъв детски рисуван филм. Песничката свърши, смени я друга: „Антошка, Антошка, с нас копай картофи...“

Двете страни на втората касета бяха изпълнени с детски песнички и весели мелодии. Очевидно Надя я използваше при работа с децата в групата си. Като прослуша лентата на голяма скорост и се увери, че освен детски песни не съдържа нищо друго, Куманин изключи касетофона. Искаше още веднъж да изслуша първата касета, но се отказа. Ако това, което бе чул, не е мистификация, може, разбира се, да си пукнеш от учудване. Впрочем, Надя никога не беше се отличавала със склонност нито към фантазии, нито към евтини лудории. Тя винаги е била много сериозно момиче, добре се учеше, учителите я смятаха за много добросъвестна, а приятелките — за малко отнесена. Сега поне стана ясно, защо Надя се беше втурнала при него да търси изчезналия Альоша. Тя му беше разказала за удивителните способности на това дете, но той, разбира се, не би могъл да си представи нищо подобно, докато не беше прослушал записа. Впрочем той всъщност реагира повече на името на детето по асоциация с името на тайнствения оперативник. Изигра роля и откъсът от телефонния разговор на генерал Климов, на който бе станал случаен слушател. Разбира се, ако всичко не е някаква фалшификация и в Москва наистина се е появил такъв хлапак, то някъде нагоре напълно можеше да се е вдигнала суматоха. А по силата на това получават някакво логично обяснение и по-нататъшните събития, свързани с Альоша Лисицин, интерната и Надя Шестакова. „Фатимското чудо.“ Някъде беше чел за него, но къде — не можеше да си спомни. Май че в някаква брошура се разказваше за хитрините на църковните кръгове, които се опитвали да забъркват главите на простия народ и да спечелят повече пари. Там се изброяваха различните машинации на църковните деятели в стара Русия и в другите страни. Спомни си, че там се говореше за едромасабна мистификация, организирана от царската тайна полиция, която уж открила мощите на Серафим Саровски, едва ли не по заповед на самия Николай II. Между другото там се споменава за нещо подобно в португалския град Фатима. Но, ако се съди по записа, Надя и Фил говореха за това събитие напълно сериозно.

А „Дантон“? Какъв е този „Дантон“? И какво общо има тук „Дантон“?

Създаваше се впечатление, че Альоша Лисицин просто се подиграва с възрастните. Това е характерно за малките деца, които си мислят, че знаят нещо, за което възрастните нямат понятие. Обикновен рефлекс от типа на „А пък аз знам, аз знам...“ Детето се наслаждава, когато се убеди, че възрастните „наистина“ нямат понятие за това, което то снизходително им е разказало. Такива снизходителни нотки се чуваха на записа в гласа на Альоша. Интересно би било да може да се види при това изразът на лицето му и израза на лицето на Надя също. Кой е натъпкал в главата на детето всички тези съвършено ненужни знания. Учителят. Какъв е този учител? Да можеше да установи личността на този с извинение учител, и да го привлече под съд за опити с малолетни. През последно време толкова се развъдиха разни магьосници и — как бяха? — екстрасенси. Внушават на децата всякакви щуротии. Сигурно са откраднали Альоша Лисицин от някакъв приют, а може да са го купили или направили фалшиви документи за осиновяване, а после са го изоставили в Ростов на автобусната спирка. Само да получиеше разрешение за официално разследване, цялата история можеше да се разнищи за едно денонощие. Учител! Даже името си не е казал на момчето. Изглежда опитен аферист! Впрочем, ако колегите му са взели момчето от интерната, значи някой вече води следствие. Възможно е върху Альоша да са проверявани нови, разбира се секретни, психотропни средства. Май че с това може да се обясни интересът на КГБ към даденото дете. Момчето са го взели от интерната, разбира се, за да стигнат до учителя и да арестуват този мерзавец. Но тогава какво общо има Надя? Както и да го въртиш, засега нещата в тази история не се връзват.

Куманин си спомни, как неговият първи началник подполковник Волков на всички директиви, постъпващи отгоре, и всички непонятни рапорти, постъпващи от подчинените отдолу, винаги казваше с усмивка: „Нищо, ще си изясним“. „Ще си изясним“ — помисли си Куманин, но веднага си спомни, че никой не го е упълномощавал да изяснява тази работа. С тази мисъл той се пъкна под душа, а после се разположи да спи.

II

„Съвършено секретно.
17 август 1936 година
До капитана от Държавна сигурност
другаря Лисицин А. Е.

Вашето обяснение беше доложено на народния комисар. Обаче той счита, че Вие, както и Голошчокин с Юровски, нещо не доизказвате и не желаете да внесете достатъчна ясност в този въпрос, който е въпрос от специална важност за държавата, и не се замисляте за последствията не само за Вас, но и за мнозина други.

Юровски и Голошчокин смятат за напълно изключено пакетът да е оставен в Екатеринбург през 1918 година в чиито и да е било ръце и продължават да настояват, че пакета сте отнесли в Москва Вие. Другарю Лисицин! Вашата партийна и чекистка дисциплина не предизвиква съмнения у никого от ръководството. Обаче ако след предаването на пакета на Свердлов, Дзержински или на самия Ленин Вие сте дали известната Ви «болшевишка клетва» да мълчите, то сега ваш дълг се явява не запазването на тази тайна, а разгласяването ѝ, тъй като такава е изискването на вашето ръководство. Вие знаете от какво загинаха вашите другари. Те продължават да загиват и Вие с мълчанието си можете да погубите всички.

Сега Вие се намирате в особено привилегировано положение, но такава положение няма да трае вечно. И Вие ще загинете заедно с всички. Разберете поне това.

Агранов Я. С.

Занапред цялата кореспонденция да бъде изпращана на мое име.“

„Съвършено секретно.

/Без дата/

До заместника на

Народния комисар на Вътрешните работи

Другаря Агранов Я. С.

Съвършено не разбирам какви сведения искате да получите от мене. Аз съм виждал Свердлов и Дзержински един път през живота си преди заминаването ми за Екатеринбург през 1918 година. Другаря Ленин въобще никога не съм виждал. Наистина другарят Свердлов ми възложи да взема от Юровски някакъв пакет. За съдържанието му тогава не знаех нищо, и другарят Свердлов спомена за това между другото, без по никакъв начин да подчертава важността на това поръчение. Аз отивах в Екатеринбург със съвсем друга цел, и когато съобщих на Юровски за молбата на другаря Свердлов, той отначало се съгласи да изпрати пакета по мене, но после в бързината изглежда е забравил. Преди самото ми заминаване от Екатеринбург аз му напомних за поръчението на Свердлов, но пакетът в този момент не беше в помещението на Дома със Специално Назначение. Той се намираше в сейфа на другаря Юровски в града. Ние не можехме да губим време, тъй като и без това бяхме силно закъснели, а аз трябваше да тръгна от Екатеринбург много преди разсъмване, за да не поставя цялата операция под заплахата от провал.

Юровски каза, че сам ще достави пакета и аз не възразих. Вие знаете целите, с които се появиха в Русия всички, като се започне от Ленин и се свърши с мен. Тези цели не само не съответстваха, но бяха и почти пълна противоположност на тези цели, които днес поставят пред страната нашата партия и нейните вождове. В момента на

появяването ни в Русия се появиха и други групи на движението със свои задачи, което по принцип съответстваше на създаването на хаос. Никой не разбираше опасността от влизането в този тунел.

Всичко това преди месец аз лично доложих на другаря Сталин по време на пребиваването на вожда на нашата партия и народа на моя обект. Другарят Сталин се съгласи с моите доводи и изказа мнение, че пакетът навярно е бил предаден от Голошчокин чрез Дзержински на Парвус, след което последният е изчезнал.

Това, че пакетът е бил предназначен за Парвус, не предизвиква никакво съмнение. Обаче показанията на моите източници дават възможност да се предположи, че пакетът, след като е бил предаден на полковник Кобилински, не е бил върнат от последния на царя, а изнесен в чужбина. Възможна е и още една версия: Кобилински е върнал пакета на царя, той от своя страна го е предал на Яковлев (Мячин), а последният го е предал на Свердлов. Вие разбирате не по-зле от мен, че Свердлов спокойно е можел, без да информира нито Ленин, нито Дзержински, веднага да прехвърли пакета на Парвус. Това се потвърждава и от бързата гибел на последния. Струва ми се, че след това Свердлов и Голошчокин са могли просто да инсценират изчезването на пакета, като се опитват да печелят време. Прекрасно разбирам важността на тази работа, но за съжаление с нищо не мога да помогна, ако не за друго, то поради собствената изолираност.

Комендант на обект 17,
капитан от държавна сигурност Лисицин А.Е.“

„Съвършено секретно.
26 февруари 1937 г.
До Народния Комисар на Вътрешните Работи
другаря Ежов Н.И.

Никога не съм се срещал с врага на народа Ягода и не съм го виждал даже на портрет. За мен той беше мой началник, когото партията е поставила над мен. Свързваше ни само служебна кореспонденция, в което лесно можете да се уверите, като прочетете копията от неговите инструкции и моите доклади. Никакво участие в изменническо-вредителската дейност на врага на народа Ягода не съм вземал и не съм могъл да взема.

Майор от държавна сигурност Лисицин А.Е.“

Излиза, че Лисицин е бил майор, а не капитан, както фигурираше в картотеката на Никитин. Куманин пое дъх и изключи апарата. Генерал Климов все още не бе се появил в управлението. Прапоршчицата Светлана вече беше обсадена от заместниците и помощниците на Климов, тъй като върху тях се бяха струпали множество проблеми, които можеше да реши само генералът. Беше събота, както и всяка друга събота — обикновен работен ден на Лубянка. Наистина мнозина се бяха възползвали от отсъствието на Климов и от общото падение на нравите (а следователно и на дисциплината), а също и от прекрасното време, и още от петък се пръснаха по вилите си, разположени в най-живописните места на Подмосковието. Но такава волност можеха да си позволят само полковниците и висшите чинове. Редовите сътрудници бачкаха както обикновено. Даже неделята не им беше гарантиран неработен ден. Всеки момент можеше да пристигне някое нареждане, объркващо всички планове за неделния ден.

За празниците и дума да не става — те винаги са били по-лоши от обикновените делници. Понякога по време на празник службите на Лубянка минаваха едва ли не на казармено положение. Вече на длъжност майор, Куманин едва ли не всяка втора неделя дежуреше или в управлението, или в града, или пък стърчеше в някакви негласни кордони. Началството добре помнеше, че той е ерген, и използваше максимално това обстоятелство.

Неочакваното преминаване под командването на генерал Климов, освен всичко друго, го освободи и от нарядите и тям подобните тъпотии от рода на физическа подготовка, огнева подготовка и политзанятия, които бяха задължителни за всички офицери, включително подполковници. Полковниците вече можеха да си позволят да се отпуснат във всичко, освен в политзанятията, за посещението на които бдително се следеше. Няколко поредни пропуска можеха много болезнено и съвсем неочаквано да изскочат в най-неподходящ момент, например при оформяне на командировка в чужбина или при атестация за повишение. Куманин, след като Климов го измъкна от отдела, вече бе пропуснал едно политзаявление и добре помнеше това. Тук, на върховете, близки до Олимп, не се провеждаха никакви политзанятия, което също се смяташе за една от привилегиите на голямото началство.

Куманин разчиташе до обед да догледа филма, а после пак незабелязано да се измъкне и да се заеме с издирването на следите на изчезналата Надежда. Той отново включи апарата.

„Съвършено секретно.
20 юли 1937 г.
До другаря Сталин И.В.
Скъпи другарю Сталин,

Тъй като получих заповед да се обръщам непосредствено към Вас по въпросите, отнасящи се до Обект 17, прескачайки непосредственото ми ръководство, моля Ви да ни окажете съдействие по следния въпрос. Спешно ни е необходим лекар-специалист за отстраняване на аденом.

Това не е рядка болест. В една или друга форма от нея страдат всички мъже в напреднала и преклонна възраст. Когато е запусната, тя може да представлява заплаха за живота. Разбирам доколко е неуместно да отнемам на Вас — Великия Вожд на нашия народ — време за решаването на подобни въпроси, но според Инструкция

12-А от 10 януари т.г. ми е наредено по всички въпроси да се обръщам само към Вас. Още веднъж моля за извинение.

Комендант на Обект 17
Старши майор от държавна сигурност Лисицин“.

Лисицин вече е станал старши майор, т.е. носел е на петлиците си два ромба като армейски командир на корпус! Кариерата му е тръгнала нагоре след замяната на Ягода с Ежов. Това бе очевидно.

Следващият документ представляваше последна страница от някакъв махнат материал. Тя явно беше попаднала под обектива на микрофилматора случайно, по невнимание на архиварите. На нея пишеше: „Общо — 27 милиона и 862 хиляди златни рубли. Оценката е предварителна. И подпис.“

Куманин се вгледа внимателно: не е ли това случайно подписът на самия Сталин? Не. Не прилича. Значи Инструкция 12-А е действала през някакъв кратък период, след което вождът е престанал да се занимава с Обект 17 лично.

„Съвършено секретно.
20 декември 1939 г.
До другаря Лисицин.

Ние вече Ви съобщихме, че Юровски умря без нищо да каже. Голошчокин също е арестуван, но с него ще работят не в «кремльовката», а както му е ред.

Вие изглежда се оказахте прав: пакетът е попаднал при Свердлов чрез Мячин, който също е арестуван. Другарят Сталин счита, че за престъпления срещу народа и държавата всички трябва да носят персонална отговорност, независимо от това от какви съображения са се ръководили и кога е ставало това.

Отделният плик е предназначен не за Вас.

Сърдечно Ви поздравявам по случай Деня на ВЧК-НКВД и предстоящата 60-годишнина на нашия вожд и

учител Великия Сталин.

Нарком на вътр. раб. Л. П. Берия.“

„Съвършено секретно.

8 юли 1940 г.

До другаря Лисицин.

Ръководството счита за напълно възможно допускането на всякакви специалисти — медици на вашия обект с условие да се спазват известни мерки за сигурност от страна на пациентите. Другарят Сталин изрази недоумение, че сте допуснали такъв прост въпрос да прерасне в проблем.

Заместник на наркома В. Меркулов.“

„Съвършено секретно.

24 август 1940 г.

До коменданта на обект 17
другаря Лисицин.

Значението на последните събития би трябвало да е по-понятно за Вас, отколкото за всеки друг. Благодарение на гениалното ръководство на другаря Сталин успяхме в пълен обем да възстановим държавата, която се считаше фактически за унищожена. И не само да я възстановим в чисто географски смисъл (макар че и това е много важно), но да я направим дори по-могъща, отколкото е била някога, способна да решава всички поставени от историята задачи.

Във връзка с това другарят Сталин изказа мнение, че тази новина Вие трябва да чуете от него самия. Заключение на лекаря го убеди, че да се отлага това мероприятие е нецелесъобразно. Нещо повече, съществува такова мнение, че на обекта трябва да съществува

«Положение 7» — общо за всички обекти, посещавани от
вожда на нашата партия и народ.

А. Н.Поскръбишев.“

„Съвършено секретно.
25 декември 1940 г.
Другарю Лисицин!

Има мнение, че погребението трябва да бъде извършено на най-близкото гробище със спазване, ако това е наистина толкова необходимо, на каквито желаете обряди. Никой не смята да се намесва във волята на починалия, но напълно можеше да се мине и без старорежимни предразсъдъци. Всички останали повдигнати от Вас въпроси най-вероятно ще получат положително решение в най-близко бъдеще. Разбира се, че статусът на специалните заселници беше оптимален. Мисля, че така и ще стане.

Ваш Лаврентий Берия.“

„Ваш Лаврентий Берия!“ Браво бе! Какви хора е имало по наше време!

„Съвършено секретно.
18 февруари 1941 г.
Специална папка.
ДО ПОЛИТБЮРО НА ЦК НА ВКП (б)

С цел окончателно почистване на органите на НКВД и НКГБ от ягодо-ежовските вредители и врагове на народа да се приложи смъртно наказание по списъка на изредените по-долу враждебни елементи, проникнали в органите.

Народен комисар на Вътрешните работи
Берия Л.П.“

Следваше списък от 142 души. Лисицин беше в него на петнадесето място. Срещу името му беше написано от нечия нервна ръка:

„Да се изясни къде е дянал детето.“

На полето на списъка с широкия почерк на Сталин беше драснато: „Считам за целесъобразно.“ И едрият подпис на вожда. Подолу следваше подписът на Молотов, после на Каганович, по-долу — на Маленков и най-отдолу — на Калинин.

Опашката на лентата изскочи от бобината и изчезна в барабана с ролката. Екранът светна празен. Куманин изключи апарата с чувство на някакво облекчение, каквото се получава след като гледаш филм на ужасите. Въпреки че знаеше предварително, че Лисицин ще бъде разстрелян, но не предполагаше, че всичко ще стане толкова делнично, особено след като под някои документи бе видял подписа „Ваш Берия.“

Излизаше, че старшият майор от държавна сигурност Лисицин накрая е откраднал някакво дете.

„Напоследък, — помисли си Куманин, — непрекъснато се сблъсквам с някакви почти мистични истории с деца.“ Какво дете „някъде е дянал“ оперативникът Лисицин? Да не би да е Альоша Лисицин? Но в такъв случай Альоша сега би трябвало да е поне на петдесет години. Впрочем, ако се съди по знанията му, спокойно можеше да се сметне за петдесетгодишен.

Минаваше дванадесет. По радиото предаваха пресконференцията на Михаил Горбачов и канцлера на ГФР Хелмут Кол. Звучаха думи: ново мислене, общочовешки ценности и пазарни отношения. Никой си нямаше понятие какво значат, а и не се опитваше да ги разбере — началството по-добре знае.

Куманин предаде филма и съобщи на Светлана, че отива в архива, където може да бъде намерен, ако генералът се появи и го извика.

Куманин се канеше да отиде в Надиния институт и да открие в деканата на задочните аспирантури личните данни на Феофил или да открие него самия. В стола, където той се отби да хапне, преди да тръгне, беше многолюдно като за събота. Куманин си взе както обикновено чаша кефир и кифла и огледа залата в търсене на познати. Забеляза на една от масичките Олег Морозов — офицер от Специалния отдел на Главния щаб на флотата. Както и всеки офицер от Специалния отдел на КГБ, Морозов се кипреше с пълна униформа на капитан 3-ти ранг с три златни нашивки на ръкава. На времето си бе завършил някакъв институт и заедно с Куманин премина подготовка в школата на КГБ.

— Олег, здрасти — поздрави го Куманин, като седна на масата му. — Как ти върви работата?

— Работата е на Лубянка — усмихна се Морозов, поглъщайки шницела си, — а при нас има само работица. А ти как си, Серьожа? Още ли не си станал подполковник?

— Сега човек може да стане само за резил — в същия тон му отговори Куманин, — и въобще чух, че всички повишения в комитета са замразени за неопределено време.

— Ами, — не се съгласи Морозов, — моите документи се придвижват. Обещаха ми да стане за ноемврийските празници. — Той отмести чинията и се зае с чашата айрян.

— Трябва ми една справка — помоли Куманин.

Морозов вдигна към него разтревожен поглед.

— Каква справка?

— Случайно да знаеш имали ли са французите кораб „Дантон“?

— „Дантон“? — повтори Морозов. — Дантон — има такъв деец от тяхната революция. Гледах един филм за него. Отсекли са му тиквата на гилотината...

— Това и без теб го знам — прекъсна го Куманин, — аз за кораб ти говоря, наречен на името му. Имало ли е такъв по време на първата световна?

— Много лесен въпрос ми задаваш — засмя се Морозов. — Отде да знам, още повече пък през първата световна. Аз и за нашите, освен крайцера „Аврора“, нищо не знам.

— Може би при вас в щаба има някакви справочници, където да проверя, — настояваше Куманин, — за работа ми трябва, Олег.

— Чакай — каза капитанът, — сега ще оправим работата. При нас в щаба има един откачен в оставка — всичко знае. При Андропов за малко дори да го вкарат в затвора. Прекалено много знае. Тикнаха му звание капитан 1-ви ранг и го натириха в запаса. Но без неговите знания щабът беше като без ръце. Самият Горшков ходатайства за него. Та трябваше да го оставят на служба. Ако ти е спешно, мога да му се обадя.

— Моля те, обади му се, — помоли Куманин, — спешно ми трябва.

Морозов си избърса устните със салфетката и се качиха на четвъртия етаж, където се помещаваше Специалният отдел. Постоянно се канеха да ги изселят оттам, защото си имаха помещения при „обслужваните“ от тях военни части, а штатове на Лубянка растяха непрестанно и хронично не достигаха места за новите отдели и управления, които започнаха да се роят още по Андропово време. От своя страна военното командване се опитваше да ги изгони от заеманите помещения, като се аргументираше, че си имат места на Лубянка. Но хората от Специалния отдел бяха заели кръгова отбрана и не отстъпваха, а напротив, от време на време си гушваха по още някое помещение и тук, и там. „Напират като израелски танкове“ — веднъж недоволено ги спомена самият генерал Чебриков.

В стаята, където Морозов доведе Куманин, имаше два огромни сейфа и две бюра с телефони, висеше портрет на някакъв адмирал с йезуитско лице — спартанска обстановка като в обсадена крепост. Морозов вдигна слушалката:

— Сергей Сергеевич там ли е? Извикайте го, моля ви. Сергей Сергеевич, здраве желая. Морозов ви безпокои. Как сте? Е, радвам се. Сергей Сергеевич, тук за една малка справка ви търся. Мисля, че ще можете да помогнете — закри слушалката с длан и попита Куманин:

— Как каза, че се казвал корабът, „Дантон“ ли? — и продължи по телефона:

— Сергей Сергеевич, кажете ми, моля, французите имали ли са през първата световна война кораб „Дантон“? — и с жест показва на Куманин: „Записвай.“

— И така ще го запомня — махна с ръка Куманин.

— Моля? Имало е такъв, така ли? Цели шест еднотипни? Чудесно. А какво е станало с тях? Немците са ги потопили? Кога? През

март 1917-та? Е, благодаря ви много, Сергей Сергеевич. Извинете за безпокойството — Морозов затвори телефона. — Ще черпиш — каза той на Куманин. — Имало е такъв кораб. Немците са го потопили през 1917 година — и се засмя, — в чест на Октомврийската Революция.

— Благодаря — усмихна се Куманин, — потопили са го, значи? Нищо, все пак благодаря — и излезе от кабинета.

Сергей даже изпита облекчение, че прослушаното вчера на касетата получи потвърждение, а не се оказа бълнуване на болното въображение на малък дебил. Един въпрос се изясни. Сега трябва да научи какво всъщност е станало през същата тази година във Фатима.

Куманин вече бе тръгнал да излиза от Управлението, но в този момент неочаквано си спомни къде бе попаднал на описание на произшествието във Фатима през 1917 година. Това беше в една от многобройните конфискувани книги, пазени в сейфовете и металните шкафове в неговия кабинет. Книгата беше издадена в Ню-Йорк на английски език през 1975 година. Тя се казваше „Домът със Специално Назначение“ и беше съставена по материали на бившия учител на царските деца Чарлз Сидни Гибс. Негов далечен роднина ги бе подготвил за публикуване.

Куманин се върна, намери Кудрявцев и го помоли за ключовете от своя кабинет и сейф, като излъга, че е забравил там анцуга си и още някакви лични вещи.

В кабинета на Кудрявцев седяха двама дългокоси млади свещеници, които полковникът инструктиреше. Затова, без да задава въпроси, той излезе в коридора, даде на Куманин ключовете и само измърмори:

— Носи ги у себе си или ги предай на Климов. Апропо, от твоите ключове се интересува Стебликов, иска да си присвои всички наши разработки. Голям глупак ще си, ако му ги дадеш. Всички те си падат по свършената от друго работа...

Куманин благодари на бившия си началник и отключи кабинета си. По принцип беше редно това да се прави в присъствие на комисия, назначена от началник-отдела, нали ако Куманин, като отвори кабинета си, намери там широко разтворени празни сейфове или изчезнал телефонен апарат (и такива неща се случваха), за всичко щеше да трябва да отговаря той, при това строго в съответствие със

законодателството можеше да последва наказание в диапазон от парична компенсация до затвор.

Справедливо предполагайки, че монархическата литература няма да му я краде даже генерал Стебликов, а за откраднат телефонен апарат все ще може някак да плати, Куманин смело скъса печатите и влезе в помещението. Сред книгите на чужди езици — те бяха събрани на едно място — той бързо намери книгата на Чарлз Гибс, пхна я в куфарчето си, отново старателно запечата сейфа и кабинета и със съзнание за изпълнен дълг напусна Управлението.

III

Събота е тъкмо този ден, когато във всички висши учебни заведения на страната кипи живот в задочните отдели, включително задочната аспирантура. Именно на това разчиташе Куманин, като се отправи към медицинския институт, който Надя бе завършила задочно и в който сега правеше задочна аспирантура.

Завеждащата задочния отдел за аспирантура — млада миловидна жена, която се представи като Ирина Сергеевна, — моментално смъкна от лицето си усмивката, щом видя показаното от Куманин милиционерско удостоверение. Усмивката се смени с тревожно изражение, характерно за всеки съветски човек, заставащ пред представител на славните правозащитни органи.

Куманин я попита за Надя.

— Шестакова ли? — повтори Ирина Сергеевна. — Отдавна не е идвала. По-добре я потърсете в работата ѝ. Такава ѝ е работата в интерната, че не ѝ остава свободно време. При това и дисертация... Мога да ви дам адреса на интерната.

— Благодаря, няма нужда — каза Куманин, — адреса на интерната го имам. Имам още един въпрос към вас. Трябва да намеря един ваш доцент на име Феофил. Познавате ли такъв?

— Феофил Пименович ли — попита завеждащата — той отдавна не работи при нас.

— Тъй ли — учуди се Куманин, — а адреса му не можете ли да ми дадете?

— Вижте в отдел Кадри — каза Ирина Сергеевна, — аз не го знам.

Като научи, че отдел Кадри днес работи само до два часа, Куманин побърза да отиде там — беше вече два без четвърт.

Вратата на отдела беше облицована с поцинковано желязо и имаше шпионка като на килия в затвор. Освен надписа „Отдел кадри“ на вратата висеше и още един — „Първи отдел“, та затова вратата беше плътно затворена, като излагаше на показ само мъничко копче на звънец.

Куманин със сила натисна с пръст копчето. Шпионката се откряна и Куманин вдигна към нея удостоверение си. Вратата безшумно се отвори, както ставаше винаги при изпълнение на подобен ритуал.

Един възрастен мъж с измачкан костюм, традиционно окичен със значка на участник във Великата Отечествена война и стандартен набор лентички от медали, се оказа началник на първи отдел. Стана ясно, че кадровиците в събота работят чисто символично и по обед всички инспектори се изнизват.

— Нищо — успокой го Куманин, уплашен, че сега ще трябва да изслуша поредната лекция за падението на дисциплината и отсъствието на елементарен ред, — мисля, че вие ще можете да ми помогнете.

— Слушам ви, другарю... — началникът на отдела въпросително погледна Куманин.

— Майор — подсказа Куманин, като още веднъж приближи към очилата на началника отвореното си удостоверение.

— Слушам ви, другарю майор. Заповядайте в кабинета ми. — Той разтвори тапицираната с дерматин врата с табелка „Началник на Първи отдел“. Табелката беше с такива размери, че можеше напълно да мине за мемориална дъска.

Кабинетът на началника на първи отдел беше малък и обзаведен без претенции за разкош. Оказа се запълнен със сейфове и железни шкафове, сякаш не се намирал в педиатричен институт, а в разузнавателния отдел на генералния щаб. В малката пролука между бронирания с решетки прозорец и грамадния сейф бе прикътана маса с настолна лампа служебен фасон и два черни телефона. В друга още по-мъничка пролука между застрашителната стомана на шкафовете беше вмъкната масичка с пишеща машина за секретното делопроизводство.

— Вие по повод кражбата на престилки ли сте дошли? — попита началникът на първи отдел, който се представи като Иван Никифорович.

— Не, не — Куманин даже вдигна ръка, тъй като Иван Никифорович вече се канеше да отвори огромна папка, в която явно се съдържаша материали проведеното от него предварително следствие по случая с открадането на бели престилки.

— Не, не — отново повтори Куманин, сядайки на твърдата табуретка, върху която привиканите в първи отдел сътрудници на института трябваше да осъзнават нищожеството си, гледайки в очите Иван Никифорович.

— Интересува ме един от вашите сътрудници — продължи Куманин, — доцент Феофил Пименович...

— А! — оживи се Иван Никифорович. — Значи той и по ваша линия се води на отчет.

— Да не би още нещо да е сторил? — на свой ред любопитства Куманин. — По каква линия?

— Едни другари идваха да се интересуват от него — уклончиво отговори началникът на първи отдел, който си знаеше работата.

„Другарите сигурно са били от Комитета, за което някакъв си майор от милицията не е задължително да знае.“

— Трябва да го разпитаме, засякохме го в един случай — също така уклончиво съобщи Куманин. — Бих искал само основните му данни да получа. И тъй като той е работил при вас...

— Уволнихме го ние — не без гордост съобщи Иван Никифорович. — Поради пълно несъответствие със заеманата длъжност. Ние младежта възпитаваме, а то какво се разбра — че преподавателят е регистриран към психодиспансера и дърдори, представете си, дявол знае какво на занятията си. Ние тук сме с повече женски контингент, нали разбирате...

— И отдавна ли го уволнихте? — попита Куманин.

— Има към половин година. Искахме дисциплинарно, ама нали знаете какви времена са сега. Накарахме го да напусне по собствено желание — горчиво призна Иван Никифорович. — Той по образование е детски психиатър. Веднага след завършване е защитил дисертация. Казват, че не бил некадърен. Но тогава взехме да получаваме сигнали, че на лекциите си приказва нещо за Бога, за Божествената същност на съзнанието и други такива буржоазни дивотии. Знаете ли, другарю майор, аз в органите четиридесет календарни години съм прослужил и тия типове ги знам — веднага наредих да проверят да не е откачен. И какво мислите? Диспансеризиран е, и то как! Като се разровихме, се оказа, че още в предишната му служба са го разобличили и са го пратили на принудително лечение с помощта на органите. Той и там дърдорил врели-некипели. Санким, отричането на Бога пречело на

развитието на науката и деформирало самото понятие „психиатрия“. Това е станало точно през 1979-та. Пуснали го от лудницата, а пък той — право при нас, нали печати в паспортите не им слагат, и той си скрил миналото. Аз щом разбрах това, веднага се обадох в органите — идвайте, значи, да си го приберете росен-росен. И получавам отговор: нас вече това не ни засяга, вземете административни мерки. Аз тутакси правя изложение до ректора с копие до районния комитет. Добре че има такъв член, по който откачените нямат право да работят в системата на висшето и средното специално образование. Щото иначе пак нямаше да си намери майстора...

— А той като психиатър ли работеше при вас? — уточни Куманин.

— Като психолог — поправи го началникът на първи отдел, — на половин бройка. Деца някакви мъкнел на лекциите си, представете си, показвал ги на студентите си. Откъде ги е взимал тия деца и какво после е правил с тях — няма да е зле да се разбере. Вие по този повод ли го търсите?

— Да кажем — измъкна се от отговор Куманин. — Ако може адреса му да получа...

— Ей-сегичка — с готовност се обади Иван Никифорович, стана от стола и отвори мощния сейф, който би направил чест на всяка банка.

В сейфа, доколкото можеше да види Куманин, се намираше картотека с личните картони на сътрудниците, преподавателите и студентите, които бяха под специалния надзор на първи отдел.

— Добре следите кадрите си — похвали Куманин ветерана, — в пълен ред ви е всичко, да му е драго на човек да го гледа.

— Че може ли другояче? — На Иван Никифорович похвалата явно му беше приятна. Кой друг би могъл да оцени работата му, щом като беше секретна — само офицерите от КГБ, милицията и инструкторите от районния съвет.

— Кадрите решават всичко, както е казал другарят Ленин — началникът на първи отдел подаде един от картоните на Куманин, като остави сейфа полуотворен. — Тук са ми събрани всички според инструкцията на районния комитет. На първо място евреите и тези, чиито роднини са били репресирани, като представляващи повишена обществена опасност. Трябва да се знаят техните настроения. После

злоупотребяващите с алкохол, склонните към присвояване, спекула, аморално поведение...

— А много ли евреи има при вас? — попита Куманин, най-вече за да поддържа разговора със симпатичния ветеран.

— По-рано имах с тях работа до козирката — призна си Иван Никифорович, — ама сега малко по малко ги поразтребиха. Едни заминаха, други ги съкратиха. Сега са в рамките на пет процента, както е редно. Нови не приемаме без указание, — той посочи с пръст нагоре.

— Изобщо, всичко е в пълен ред — констатира Куманин, преписвайки от картона данните на Феофил:

„Пименов Феофил Пименович, р.1948 г., руснак, безпартиен, образование висше, лейтенант от запаса на медицинската служба. Временно местожителство на адрес: г.Москва, Самаркандски булевард 7, ап.114. Постоянно местожителство на адрес: с.Нефьодово, Серпуховски район на Московска област, Прелез на Комунарите 5. Неженен.“ На картона имаше черен печат: „Уволнен“.

— А за задочните аспиранти имате ли сведения? — попита Куманин, след като затвори тефтера си.

— Не са обхванати, — с въздишка каза началникът, — само списък има. Трябва да се проверява в основната им месторабота. За студентите от вечерното обучение можем да ви съобщим нещо, ако трябва.

Куманин благодари за съдействието и излезе навън, съставяйки си план за по-нататъшни действия. Реши да не губи „оперативно темпо“ и отпраши с „жигулката“ си към Самаркандския булевард, който се намираще съвсем в периферията на Москва. Отвъд редиците с новопостроени блокове при крайната спирка на рейс 209 започваше пустош, буйно обрасла с трева и бурени.

Но на мястото го постигна разочарование. Хазайката на квартирата, където временно беше регистриран Феофил, каза, че квартирантът ѝ се е отписал преди два месеца и си заминал на адреса на постоянното си местоживееене, т.е. в село Нефьодово, Серпуховски район.

Увлечен от гонитбата, Куманин едва не обърна посоката, за да поеме на юг към Серпуховското шосе. По хубав път до Серпухов можеше да се стигне за по-малко от час. Но се отказа — вече беше

четири и половина. За да излезе на шосето, трябваше да обиколи половината град, а после и да търси Феофил в самото Нефьодово. А да нощува в колата Куманин не обичаше. Той отложи ходенето в Серпухов за утре (на следващия ден беше неделя) и реши да отскочи до баща си, който днес имаше рожден ден. Не бе изключено Степан Агафонович именно днес да се върне от пътуването си.

Още щом влезе във входа, Куманин разбра, че Степан Агафонович още не се е върнал — от препълнената пощенска кутия стърчаха вестници. Освен няколко броя на „Правда“ и „Червена звезда“ имаше списание „Комунист на Въръжените Сили“ и квитанция за плащане на междуградски разговор с Ленинград.

В апартамента беше тъмно заради спуснатите щори на прозорците. Куманин светна лампата и влезе в кухнята. На кухненската маса лежеше бележка, написана от Степан Агафонович:

„Мили Серьожа! Не се безпокой и, моля те, не прави никакви опити да ме откриеш. Аз сам ще ти се обадя. Прегръщам те. Татко.“

Сергей, като прочете това послание, се разтревожи. Какво значи това „не прави никакви опити да ме откриеш“? Честно казано, той нямаше намерение да търси баща си, но тъкмо сега усети страстно желание да се заеме именно с това. Къде, защо и за колко време е заминал баща му? Защо не иска Сергей да го търси? Явно се страхува, че синът му ще започне да го търси, като използва служебното си положение. С други думи, той го моли да не намесва в работите на баща си могъщото си ведомство. А ако не е така, тогава изобщо нищо не е ясно. Подобни бележки са пишели в романите от XIX век жените, напускащи мъжете си: „Прости ми и не ме търси“ или нещо подобно, но не и седемдесет и тригодишните ветерани на НКВД-МГБ.

Куманин още веднъж препрочете бележката и сви рамене. Като хвърли на масата вестниците и списанието, той видя как квитанцията за заплащане на междуградския телефонен разговор се изплъзна от купчината и падна на пода. Сергей я вдигна и, поддавайки се на настроението, възникнало след прочитането на бележката от баща му, погледна номера на телефона, на който, ако се съди по датата, преди седмица се е обаждал Степан Агафонович: 335-99-93. Изпита желание да го набере и да поздрави баща си за рождения ден, но трябваше да се

откаже. Щом баща му го молеше да не го търси, значи така искаше, и не трябва да му се бърка в работите. Освен това нямаше никаква сигурност, че баща му се намира точно на този телефон. На кого ли не може да се е обаждал в Ленинград. Това изобщо не значи, че е отишъл именно там.

Докато поливаше цветята, Сергей си спомни за странното писмо, което бе забелязал до телефона при последната си среща с баща си. Писмото също беше от Ленинград, при това подателят беше някой си Израил Лазаревич, което тогава бе учудило Куманин. Той отиде при шкафчето, на което стоеше телефонът, и видя, че писмото си стои все там, до последния телефонен указател за Москва, който се разпространяваше изключително сред инвалидите и ветераните на Великата Отечествена война.

След миг колебание Куманин взе писмото, извади от плика лист от карирана ученическа тетрадка, на който с гладък и уверен почерк беше написано следното:

„Скъпи Стъопа! Разбирам всичките онези въпроси, с които ти ме затрупа. На твое място бих задал и още повече, при това може би в много по-рязка форма. Обаче не мога и не искам да поверявам на хартията много от нещата, които бих могъл да ти разкажа. Струва ми се, че има смисъл да се срещнем за втори и сигурно за последен път. Ако намислиш да идваш, предупреди ме по телефона (ленинградския, разбира се): 355-99-93. Ще те посрещна. И.Л.“

Писмото успокои Куманин, особено това „Скъпи Стъопа“. Толкова фамилиарно можеше да се обърне към Степан Агафонович само човек на неговите години или по-възрастен. Това, че човекът е еврейин и че Сергей нищо не е чувал за него, нищо не значи. Всеки чекист носи със себе си (и отнася в гроба) много неща, за които не знаят нито съпругите, нито децата. Това вече Куманин го знаеше и по собствения си опит. Преди войната, по време на нея и веднага след завършването ѝ органите са били направо натъпкани с евреи, така че в това няма нищо необичайно. Степан Агафонович винаги е бил немногословен, а пък за службата си и дума не обелваше.

Куманин усети, че го хваща мързел. Не му се прибираще в къщи и реши да ноцува у баща си, сутринта да отскочи до бензиностанцията

да зареди, а след това да се отпрати да търси Феофил. Надяваше се, че Надя и Феофил са някъде заедно, и като намери Феофил, ще открие и нея.

Колкото и да е странно, никой не се обаждаше да поздрави Степан Агафонович за рождения му ден, впрочем навярно баща му беше предупредил за заминаването си не само него. Действително, отново звънна брат му от Душанбе. Сергей го успокои, като му каза, че е разбрал точно — стария е отишъл в Ленинград при някакъв стар колега. Каква работа имат двамата, не се знае; сигурно скоро ще се появи.

Гледа новините по телевизията и разбра, че Горбачов все още е в Бон, оттам ще заминава за Париж, а с него — и това беше особено приятно — Климов, разговарящ за нещо с Едуард Амвросиевич, който в близкото минало също беше генерал от КГБ. Впрочем, Куманин знаеше, че да се съди за придвижването на толкова високопоставени лица по екрана на телевизора беше най-малкото неразумно. Могат да пуснат на запис как Горбачов и свитата му наблюдават минаването на почетния караул на берсалиерите някъде в Рим, а те вече отдавна са пристигнали в Москва и след час или два, след като излетят от някое никому не известно летище, ще се окажат на друго място.

Куманин изключи телевизора и се обади на Надините родители, за да разбере дали не са научили нещо за дъщеря си. Отговори му Николай Кузмич. Не знаеха нищо ново. Надя не се е появявала и не се е обаждала. Ходил в три московски морги за опознаване, на жена си нищо не е разказвал. Слава Богу, Надя я нямало между представените му за опознаване трупове. Лидия Фьодоровна е много зле, може да се наложи да влезе в болница. Идвал някакъв младеж, представил се за научен работник от катедрата, към която Надя си прави дисертацията, и помолил да му дадат папката с дисертацията, защото приближава така наречената вътрешна защита и научните опоненти искат да се запознаят с труда ѝ.

— Надявам се — изтръпна Куманин, — не сте му казали, че дисертацията е при мен?

— Защо да не му кажа — простодушно отвърна Николай Кузмич, — казах му, че един приятел на Надя я е взел да я прегледа и скоро ще я върне.

— А името ми споменахте ли? — разпитваше Куманин, макар да разбираше отлично, че ако на лов за дисертацията са тръгнали същите хора, които са откарали от интерната Альоша Лисицин, те и без името ще се досетят за нула време.

— Не — каза Николай Кузмич, — казах му само, че за малко я е взел един Надин приятел. Той се огорчи и си отиде.

— А как изглежда? — попита Куманин. — Можете ли да ми го опишете.

— Как изглежда ли? — повтори Николай Кузмич. — Не помня точно. На около тридесет и пет години, с руса брадичка.

— Косата му дълга ли е? — разпитваше Куманин.

— Косата... — мъчеше се да си спомни Надиният баща, — не помня, май не беше, коса като коса, обикновена...

— Не си ли каза името?

— Не. Тръгна си веднага. Видях от балкона, че се качи в кола, друг някакъв човек седеше на волана. И заминаха.

— А колата каква марка беше? Не обърнахте ли внимание?

— Не. Не помня — призна Николай Кузмич, — не забелязах.

Куманин излетя от къщата на баща си, като си обличаше самото в крачка, скочи в колата си и отпраши по тъмните улици край московските нови комплекси към къщи. Подмина асансьора и излетя на своя етаж. Огледа вратата на апартамента си. Всичко като че ли беше наред; той отключи вратата и запали лампата. Всичко изглеждаше така, както и преди да излезе от къщи. Но папката с дисертацията на Надя я нямаше на масата.

ГЛАВА 5

Догадката на Куманин за пребиваването на Михаил Горбачов във ФРГ се оказва правилна. И Горбачов, и Климов пристигнаха за уикенда в Москва, макар че за това, разбира се, не се съобщаваше никъде, тъй като официалната визита на Горбачов във ФРГ продължаваше.

Генералният секретар обичаше всяка събота да ходи на сауна, и сигурно дори началото на трета световна война не би го накарало да се откаже от обичайното удоволствие. Впрочем, в бункера му, предвиден за термоядрена катастрофа, също беше оборудвана сауна. Възможно е, както твърдеше канцлерът Кол, във ФРГ да има и по-хубави сауни, но нищо не можеше да замени привичната интимна обстановка, в която можеш напълно да се отпуснеш и да си поприказваш с особено приближени другари, без да мислиш, че всичките разговори се записват от някоя западна тайна служба.

Впрочем той бе поканил и Хелмут Кол да отскочи до Москва, за да се наслади на сауната и да си почине. Канцлерът отказа и никой не настояваше: интимността на разговорите щеше да изчезне, а при това той щеше да довлече със себе си цяла камара секретари и лични съветници. За разлика от Горбачов Кол не можеше да се изниже от страната незабелязано — това веднага щеше да се отрази във вестниците, западните, разбира се, които след месец-два щяха да се намират и в Москва.

„Столицата на света, сърцето на Русия“ — Москва — в средата на 1989 година, както, Впрочем, и сега, беше тайнствен, слабопознат, херметично изолиран от външния свят град. Плътни бетонни огради, здания-чудовища, простиращи се на стотици метри без входни врати и с плътно закрити с щори прозорци, цели квартали постройки със заключени входове, стоманени порти и тайни вратички, по-скромни къщи с милиционерски КПП-та в главните входове. Никой не знаеше тяхното предназначение, а умело разпространяваните слухове говореха нещо мъгляво за секретни институти, подготвящи тайно оръжие за окончателната победа на труда над капитала.

Мнозина сигурно биха били силно разочаровани, а някои дори възмутени, ако можеха да научат, че тъй строгите мерки за сигурност и средновековна тайнственост обкръжават сгради, зад чиито стени се простират луксозни клубове, басейни, сауни, площадки за голф, тенис-кортове, складове за хранителни и промишлени стоки, специални фризьорски салони, специални пунктове за химическо чистене, специални шивашки ателиета, специални поликлиники и специални болници, специални библиотеки и специални книгохранилища, специални автопаркове и дори специално бюро за погребални услуги. Всичко това грижливо се криеше от външни погледи, тъй като принадлежеше на съвсем друга страна, нямаща име и неотбелязана на географските карти, в полза на която работеше цялата огромна империя, наричана Съветски Съюз, считана за свръхдържава.

И наистина, последният беше чисто и просто колония на тази малка тайнствена страна, която се беше ограда от свръхдържавата с бетонни огради и вратички, при които постоянно дежуреше въоръжена охрана, която също нямаше достъп зад оградата. В тази страна нямаше километрични опашки за предмети от първа необходимост, не съществуваше дефицит на стоки и услуги, даже в кошмарите си там не можеха да си представят комуналните квартири, осраните стълбища, неосветените и непавирани улици, мръсните тълпи по гарите, пиянските псувни на опашките за водка, смрадта на входовете, умиращите от липса на лекарства деца и старци. До тази страна не достигаха нито антиалкохолните кампании, нито кампаниите за борба с нетрудовите доходи, нито законите за неработещите, чейнчаджиите, спекулантите, предателите, отцепниците и антисъветистите, действащи в мащаби, които никой извън пределите на тази страна не можеше и да сънува. Тук си имаше своя подсъдност, свой морален кодекс, свой начин на живот (който можеше да бъде висок, среден или нисък, но и най-ниският с цял порядък превишаваше най-високия отвъд плътната стена), свои навици и дори своя валута. Въпреки че тук предпочитаха не измислените бонове и сертификати, а пълноценни долари и дейчмарки, за притежаването на които отвъд стената пращаха в затвора.

Тази мъничка държава, за която — заради някоя грамота или тенекиен медал — фактически безплатно се трудеха милиони роби, беше създадена от гения на Ленин и Сталин, които в името на тази

велика цел бяха унищожили около сто милиона души, не вписващи се в техните социални теории. Окончателните си форми и кодификация тя придоби през епохата на Брежнев.

Да станеш гражданин на тази „страна“, ако не си получил това право по наследство, беше много трудно. Горбачов и Климов нямаха наследствени права — и двамата бяха „прехвърлени“ през бетонната стена от стечението на обстоятелствата. Нещо не беше задействало добре в плетеницата от интриги при двора на четиримата предишни Генерални секретари, трима от които бяха умишлено отправени на оня свят.

За съжаление разкошната изолираност на тази малка страна, която клеветниците — завистниците от СССР и чужбина — бяха кръстили „Съветската страна отвъд огледалото“ или „Страната Номенклатурия“, през последните години все повече напомняше за изолираността на обсадена крепост. Отдолу напираше тристамилионното, лишено от елементарни човешки права, три пъти ограбено и измамено население на последната в света робовладелска държава; отгоре не по-малко мощно притискаше потенциалният противник — останалият свят, изскочил далеч пред това сиромашко царство, което вождът на световната революция се бе опитал да преобрази в „депо“ на тази революция.

Жителите на „Номенклатурия“ вече отдавна се бяха убедили, че посоченият от Ленин път за построяване на първата в най-новата история робовладелска държава върху кървавите основи на перманентен терор и икономически разврат, доведе до задънена улица, където на всички им е отредено да загинат, и затова с надежда гледаха най-младия от всички Генерални секретари, който твърдо бе заявил: „Ще спася страната“, имайки предвид, разбира се, страната „Номенклатурия“. За останалата страна отдавна бяха забравили и тя никого не интересуваше, още повече след Чернобилския апокалипсис.

Зато плени и благодушни след сауната и сеанса по специален масаж, загърнати в мъхести хавлии, Горбачов и Климов, полулежаха като древноримски патриции в дълбоките си кресла, наслаждавайки се на зеленикаво-огнения франко-немски ликьор „Вестфалия“. И макар че вкусът им беше силно повреден от ставрополското минало, където за най-изискана напитка се смяташе внасяната от Кавказ ракийка, животът „отвъд огледалото“ ги бе научил на много неща, включително

да се ориентират в сложните букети на западните и родните колекционни вина и ликьори.

— Когато покойният Юрий Владимирович, — мечтателно си спомняше М.С.Горбачов, — на гарата в Минерални Води ме представи на Леонид Илич, последният ме погледна изпод рунтавите си вежди и каза: „Ти ще спасиш страната.“

— Грешите, Михаил Сергеевич — възрази Климов. — Той не е казал, а е попитал: „Ти ли ще спасиш страната?“. А вие, доколкото ми е известно, не сте казали тогава нито дума, и по тази причина днес не сте длъжен за нищо да носите отговорност.

— Не, не — засмя се Горбачов. — Всичко беше не съвсем така. Даже съвсем не така. Но както и да е било, тогава ми се струваше, че веднъж само да започна, всичко ще се нагласи и процесът ще тръгне. Но всичко се оказа много по-сложно. — Генералният секретар въздъхна и отпи от ликьора.

— Когато ходех на училище — каза Климов, — в пети или шести клас ми попаднаха морските разкази на Борис Житков. Имало е такъв писател преди войната. Там има един забележителен разказ. Заглавието не помня, но основното е това: кораб в океана, в трюма му под тежък и взривоопасен товар започва пожар поради самозапалване на контрабандна селитра. Няма начин да се стигне до източника на пожара, но измерването на температурата в трюма ясно показва на капитана и на още един офицер, който знае за пожара, горе-долу колко време има до момента, в който корабът ще хвъркне във въздуха. А на борда освен товара има и около двеста пътници: жени, деца, старци и други подобни безпомощни хора. Корабът е обречен, но капитанът решава да спаси пътниците. Преди всичко трябва да предотврати паниката. Затова сведенията за пожара в трюма дълго се държат в тайна, а един пътник случайно подушва цялата работа и се принуждават да го хвърлят през борда.

Напоследък доста често се чувствам като член на екипажа на този кораб. В трюмовете бушува страшен пожар, не може да се угаси, и ние знаем, скъпи Михаил Сергеевич, че скоро нашият величествен бял лайнер, наречен Съветски Съюз, ще гръмне във въздуха, ще се разхвърчи на парчета, които бързо или бавно, но неизбежно ще потънат. Дай Боже да задържим на повърхността Русия и да не допуснем да се разпадне след СССР...

— Да, да — оживи се Михаил Сергеевич, — вие всичко правилно излагате, Виктор Иванович, защото, ако изпуснем момента, ще настъпят тежки последствия. Щом процесът е тръгнал, трябва да го ускорим, да го задълбочим, разбирате ли. От друга страна ние през декември ще съберем втори конгрес на народните депутати и ще започнем постепенно да формираме процеса, който вие така образно описахте. Аз за жалост много неща не съм чел. Знаете ли, все бях зает: комсомолска работа, партийна школа, после ВУЗ. Аз бях там комсомолски секретар заедно с Лукянов. Та смятате ли, че ще успеем да спасим пътниците преди нашият кораб да се разпадне?

— Ако бяха само двеста души, както на онзи кораб — замислено промълви генералът, разглеждайки срещу светлината изумрудните отблясъци на чашата с ликьор, — бихме могли да спасим всички. Но тъй като нашите пътници са триста милиона, ще се наложи да спасяваме само пътниците от първа класа, както на „Титаник“. Останалите ако изплуват — изплуват, а ако не — вечна им памет.

Горбачов се разсмя:

— Много ми харесва как поднасяте най-сериозни неща с хубаво, бих казал, чувство на хумор. Когато ние с Раиса Максимовна бяхме през 1972 година на почивка в Италия във вилата на ЦК на КПСС, бях още, може да се каже, малък човек, и за двамата ни се полагаха само петнайсет хиляди долара на месец. Вие дори не можете да си представите какво беше отношението към нас, но аз не за това говоря. Настаниха ни в стая, откъдето в случай на пожар беше съвършено невъзможно да се излезе, а пък в стаята от най-висока класа са предвидени мерки за бърза евакуация при всякакви извънредни произшествия: наводнение, земетресение и дори изригване, въпреки че нямаше нито един вулкан наблизо. При приближаващия катаклизъм е много важно за нас да запазим гръбнака на нашата партия, нейните, така да се каже, най-здрави и творчески сили. Имам предвид да я запазим в ръководната ѝ роля за страната. В тази насока трябва да се работи. Ако използвам вашите аналогии, мястото в спасителните лодки няма да стигне и за половината пътници, които днес се намират в каютите на първа класа. Ще трябва да пожертваме мнозина, особено другарите от Източна Европа и някои от нашите, които не разбират сериозността на момента и така са се сраснали, разбирате ли, със символиката и терминологията, че са готови да умрат в името на разни

несериозни работи и при това да погубят всички. Разбира се, ние ще проведем необходимата работа с другарите, но ако... Нали разбирате?

— Да — кимна Климов, — и ако Съветския съюз така и така е обречен, трябва да се вземат мерки да не жаят много-много за него. Нали уж е „Империя на злото“, както се изрази президентът Рейгън. Ние вече задействахме мощна кампания за дискредитация на Сталин — така наречената втора вълна. Засега сме в рамките на вашата теза за „деформации на социализма“, а постепенно ще минем и към Илич, тъй като и за мавзолея едва ли ще се намери място в спасителната лодка — прекалено тромаво съоръжение е той.

Горбачов въздъхна:

— Владимир Илич, разбира се, е опростявал много въпроси и ги е разбирал не съвсем вярно, както показва времето. Но като създател на партия от нов тип, като партиен организатор и вожд, съумяващ да спаси партията при всякакви условия от натиска на външни сили и от вътрешно разцепление, при това, забележете, без никого да разстрелва. Имам предвид, естествено, гръбнака на партията. В това отношение той винаги ще бъде, въпреки общоизвестните си недостатъци, идеал за вожд в моите очи, идеал за партиен ръководител.

— Да — съгласи се Климов, — на гения може само да се подражава. Страхувам се, че няма да успеем да се издигнем до Илич не само при решаването на вътрешнопартийни въпроси. Твърде много мероприятия ще трябва да провеждаме със съвсем противоположен знак, макар и с подобни методи.

— Какво имате предвид? — с известна тревога в гласа попита Горбачов.

— Владимир Илич е насочил цялата енергия на могъщия си ум — поясни Климов — към унищожаване на Руската империя. В едър план той е мечтал да преобрази по свое виждане целия свят, както и Русия. Нашите задачи са много по-скромни. Не ни е нужно нищо да унищожаваме, защото то умира самт. Трябва само според силите си да контролираме този процес. Да контролираме — това не значи да го забавяме. Понякога за целите на контрола процесът, напротив, ще трябва да бъде ускоряван.

— Да, да — одобрително кимна Горбачов, — това е много хубаво. Перестройка и ускорение, дори може да се каже: „Ускорение-90“, като се има предвид идващата година. Нашият народ

обича кратки и понятни лозунги. Даже ако лозунгите не са съвсем понятни, важното е да са кратки.

— Разбира се — съгласи се Климов, — краткостта е сестра на таланта. Нашите приятели — генералът направи многозначителна пауза — смятат, че след априлските събития в Тбилиси подобни мероприятия трябва да се извършат даже в малко по-широк мащаб, но само по периферията, като се използва традиционният расов, религиозен и, разбира се, политически антагонизъм. Това ще позволи на Русия относително безболезнено да се отдели от републиките с най-малка опасност от едромасщабни кланета. Преди това ни предстои много работа. Главното, струва ми се, е, че имаме на разположение максимум година-две, за да успеем да изнесем от Европа целия си взривоопасен товар. Имам предвид армиите: Западната група войски, Южната група и другите. Събитията, които ще се разразят в страните от Варшавския договор, могат да детонират взрив във войските. Ако те са си у дома, има много по-малко шансове за взрив.

— Напълно съм съгласен с вас — отбеляза Генералният секретар, — но за да не възникне у никого съмнение в нашето искрено желание да вървим по пътя на демократичните промени, всичките ни мероприятия трябва да бъдат достатъчно ефективни крачки именно в тази насока.

— Те вече са достатъчно ефективни, просто някак си ги замаскираха такива събития като Чернобилската катастрофа и гибелта на двете нови подводници. Особено последният случай с подводницата, която, след като потъна, беше наречена „Комсомолец“. Много символично, но ако питате за моето мнение, бих предложил да я нарекат „Съветски Съюз“ — Климов продължаваше да пие на малки глътки ликьора.

— Шегувате се вие — отново въздъхна Генералният секретар, — а пък на мен ми докладваха, че подводницата е била много хубава, дори нямала аналог никъде по света: титанов корпус и така нататък...

— И ядрени торпеда — добави Климов. — Когато ги разяде морската вода, ще получим още един Чернобил. За щастие по това време Съветският Съюз сигурно няма вече да съществува и всички катастрофи ще се пишат на сметката на комунистическата тоталитарна система. Впрочем, докладваха ли ви вече за взрива край Уфа? Той за нищо ли не ви говори?

— Хайде недейте на тая тема — видимо помрачня Горбачов. — Тая работа е, знаете ли, въпрос на най-обикновено престараване. Понякога, разбирате ли, чак губя кураж от всеобщата глупост. Ето, вие сега споменахте, че след две-три години всичко ще може да се пише на сметката на КПСС. Това според мен не е съвсем правилен подход. Аз ви казвах, че тъкмо сега е моментът да се създаде в страната многопартийност, за да се подели отговорността за всичко, което е станало и ще става. Но с тая работа така се замотаха, че явно вече няма да успеем. Това и на Запада щеше да се хареса. Откога са се развикали за нашата едностранност. Най-много си падат там по либерални демократи. Спомняте ли си, бях ви казал, че трябва да създадем собствена либерално-демократическа партия, като назначим в състава на ръководството й сигурни другари от вашето ведомство и от ЦК, да им намерим помещение, да им организираме финансиране и всичко, което е необходимо, за да могат другарите нормално да работят...

— За целта — възрази Климов, — е нужно първо да се отмени член 6-ти от Конституцията за ролята на КПСС като единствена политическа сила в страната. А това е вече ваша задача, не моя. Второ, аз ви предлагам кандидатура за ръководител на тази партия, но той, кой знае защо, не ви хареса.

— Вие смятате този тип за либерален демократ? — учуди се Горбачов. — Ами че той е, извинявайте, типичен троцкист от най-върлите. Та нито един уважаващ себе си западен политик няма да седне да преговаря с него, повярвайте ми.

— И не е необходимо — сви рамене Климов. — Той и партията му не за това са предназначени. Нека народът ни види какво е либерална демокрация, и тогава всички само ще се молят комунистите да се върнат на власт. То ест, не се изразих съвсем правилно. Трябваше да кажа, че комунистите никога не биха били отстранени от властта, защото всичко, което планираме, е да поставим навсякъде наши хора, и в центъра, и по места, особено по места. А разните либерални демократи и тям подобни, които ще изникнат сред развалините на Съюза, ще имат право само да изразяват мнението си по въпроса, което няма никого да интересува сериозно. В това е и главната операцията на това, която нарекохме перестройка. Запазването на властта и на всички фондове, които владеем, даже увеличаването им, но в друга форма. Без идеология, която, уви, вече умря. Трябва да я отхвърлим.

Властта на парите, властта на собствеността — те са много по-силни от властта, основана на нашите стари лозунги.

— Ако сега ви слушаше Ленин — горчиво промълви Горбачов, — какво ли щеше да каже?

— Той щеше напълно да се съгласи с мен — усмихна се Климов. — Спомнете си колко често той самият си е сменял лозунгите, понякога по три пъти на ден. Ту „Цялата власт на Съветите“, ту „Долу Съветите“. Главното качество, което е направило Ленин велик, е мигновената му ориентация в политическата обстановка на деня. Нали сте чели тайните му записки, когато партията се е готвела отново да минава в нелегалност през 1919 година? Фактически Илич ни е оставил цялата методика на действие за днешния ден. Разликите са само в подробностите. Ленин сам никога не се е вкопчвал в идеологията. Главното е организацията — така ни учи той. Той е бил образец за вожд. Дори притиснат до стената, е виждал начини да спаси не само себе си, но и организацията с всичките ѝ фондове и институции. Спомнете си, когато довежда своя отбор до властта през 1917 година, той е в ръцете на немците. Тази участ, която му отрежда немското окупационно командване и което у нас е прието да се нарича „младата Република на Съветите“, е фактически немски полупротекторат-полуколония. Тогава немските войски вече навлизат в Тбилиси, а какво прави Илич? Крепи кадрите и строи планове за световна революция. Тогава Германия се срива и обстановката коренно се променя. Сега партията ни преживява трудни времена. Страната се руши, както се е рушила през 1918 година. Но кой ще даде гаранция, че скоро няма да се случи нещо със Съединените Щати? Никой. Тази страна сега се гласи за световна хегемония, а подобни амбиции могат до доведат до неочаквани последици. През целия следвоенен период балансът на световната система се поддържаше от двата противовеса — САЩ и СССР. Сега СССР се срива, падна и скоро ще се разпадне. А какво ще стане с втория противовес? Ако в геополитиката действат законите на физиката, и с него това ще стане. А щом с него се случи нещо, ние ще отхвърлим всички глупости, свързани с „новото мислене“ и други подобни, и благодарение на кадрите, оставени на нужните места, създаваме режим, да речем, на национална диктатура и възстановяваме доминиращото си положение в света. Схващате ли мисълта ми, Михаил Сергеевич?

— Да можеше от вашите уста... — за трети път въздъхна Горбачов (Климов броеше въздишките на Генералния секретар). — За едно сте прав: трябва да се запази организацията, както и да се нарича, и да съхраним в нея вашите и моите хора, въпреки че и името, разбира се, си има значение. Как ви се харесва, например, „Партия на демократическия социализъм“?

— Изобщо не ми харесва — призна Климов. — При вас все още взема връх старото мислене. Ако все едно не може да се мине без етикет, то той не трябва да съдържа дори и намек за социализъм, нито за демокрация, защото и двете понятия са вече достатъчно компрометирани. Просто далеч не всички разбират това напълно. Етикетът трябва да бъде съвсем неутрален, въпреки че може при това да бъде звучен, нещо като „Световна Банка Империял“ или „Общоруски инвестиционен фонд“ и дори, ако сте съгласен, просто „Фонд Горбачов“. Аз ще работя в него като скромен счетоводител, а кабинетът ми ще бъде, да речем, в Амстердам. Но за това не бива да знае никой, освен нас двамата. Спомнете си безсмъртния Парвус. Неговата скромна „Вносно-износна кантора“ в Стокхолм в последна сметка унищожи Руската империя и издуха от трона Николай II като прашина. Нали знаете, че ако не беше Парвус, сега никой нямаше и да помни Ленин. Той тихо щеше да си спи вечния сън на някое забравено еврейско гробище край Цюрих...

— Като казахте за Николай II — сети се Горбачов, — какво става с поръчението ми относно останките му? Върши ли се някаква работа в тази насока? Вярвайте ми, Виктор Иванович, това е много важно, защото подобни стъпки слагат началото на много неща.

— Отначало тази задача ми се видя много лесна — призна си Климов, — и, да си кажа право, Михаил Сергеевич, не се отнесох към нея с нужната сериозност. След това, както си спомняте, се обърнах към вас с молба да прегледате необходимите документи в „Специалната папка“ на Политбюро. Но пътуванията ни по света и сложната работа, която сега провеждаме със западните приятели, измести поръчението ви от кръга на спешните проблеми на заден план. Но скоро ще стане. По проблема се работи. А вие успяхте ли нещо да откриете в „Специалната папка“?

— Представете си, не — отвърна Горбачов. — Дадох поръчение на Болдин да ми събере нужните документи. Той доложи, че нищо не е

намерил, освен предсмъртното писмо на Юровски, в което той си признава, че не е убил царя.

— Така ли? — учуди се Климов. — Значи царят...

— Не ме разбрахте, — Горбачов прекъсна генерала. — Той признава, че не е убил царя лично, както е прието да се смята. Дълги години е траяла полемиката между Юровски и някой си Медведев — кой от тях лично е изстрелял куршума в главата на Николай II. Работата веднъж стигнала дори до Контролната комисия на ЦК, докато другарят Сталин не наредил да се прекратят тези дискусии, защото сметнал за несъществено чието и да било лично участие на редови изпълнители във всенародното дело от огромно историческо значение. Но караницата, както навярно знаете, е продължила едва ли не до наши дни, кой е убил царя: Юровски или Медведев? Та значи, от писмото на Юровски от Кремълската болница лично до другаря Сталин става ясно, че нито Юровски, нито Медведев не само не са убили царя, но дори не са присъствали на екзекуцията. Как ви се харесва това?

— Много ми се харесва — призна Климов. — Та кой тогава е изпълнил присъдата?

— По думите на Юровски това е сторил някакъв специален упълномощен, пристигнал за целта от Москва по лична заповед на Ленин и Свердлов — Горбачов разпери ръце. — Иди се оправяй сега в тази бъркотия. Била го придружавала цяла команда, сред които никой не говорел и не разбирал руски. Самият упълномощен говорел само на немски. Та именно те са изпълнили присъдата. После качили труповете на един камион и ги откарали някъде. Къде точно? Юровски твърди, че не е знаел и не знае. Такива ми ти интересни работи. В писмото му пише, че той, Медведев и Никулин били толкова пияни, че не могат добре да си спомнят подробностите от онази нощ. Той се опитал да придружи упълномощения на кон, но паднал от седлото и силно се ударил. Разбира се, както разбрах от това писмо, ставало е дума не толкова за царя, колкото за загубата на някакви изключително важни документи, изчезнали през тази нощ в Екатеринбург. Имало е опасение, че Юровски или някой от хората му са изпратили тези документи през границата на Парвус, за който вие споменахте. А Юровски се оправдава, че упълномощеният, който е разстрелял царското семейство, е откарал тези документи със себе си.

— А назовава ли името на този упълномощен? — интересува се Климов.

— И това е интересно — отвърна Горбачов. — Ако се съди по съдържанието на писмото, името му е било известно и на Юровски, и на Сталин, но там то не се споменава. Посочва се само, че този човек е бил немец. Юровски дълго е живял в Германия и добре е познавал немците. Той твърди, че е бил типичен немец, ако се съди по произношението. А по стойката си личало, че е бивш офицер от кайзеровата армия, каквито по това време в Лениновото обкръжение е имало много.

— А какво става тогава с общоизвестния рапорт на Юровски, който се цитира от историците и у нас, и в чужбина? — попита Климов.

— В това писмо признава Юровски — продължи Горбачов, — че едва много по-късно, през 21-ва или 22-ра година, той точно не помни, вече като началник на Държавна сигурност, веднъж бил повикан при Ленин, или пък случайно го е срещнал в Кремъл. И Ленин ужким го бил попитал той ли е разстрелял Николай II. По думите на Юровски, опитал се да обясни как са станали нещата, но Илич му рекъл: „Вие, вие сте го разстреляли, мой човек. Напишете ми доклад за това, ама всичко да бъде правдоподобно.“ Юровски писал рапорта цяла седмица, а после лично го предал в ръцете на Ленин. Но Илич в този момент бил зает и само кимнал, а иначе никак не реагираше.

— Не бихте ли могли да ми предадете копие от това писмо на Юровски? — помоли Климов.

— Не, какво говорите! Разбира се, че не мога — чак се възмути Горбачов, — та това е документ от „Специалната папка“. За предаването му в кое да е ведомство е необходимо решение на Политбюро, аз дори нямам право да ви го преразказвам без съгласието на другарите от Политбюро. Надявам се, че като стар приятел няма да ме издадете.

— Значи — усмихна се Климов, — аз вече имам право да ви привлека под отговорност за разгласяване в устна форма на документ с особена държавна важност.

— Да — усмихна се в отговор Горбачов, — но в устна форма и без признаци на държавна измяна. Аз, знаете ли, също съм завършил юридическия факултет на МГУ, знам си правата и задълженията. —

Генералният секретар се засмя. — Това е всичко, което Болдин е успял да намери в архива.

— Сигурен ли сте, че Болдин чак толкова старателно изпълнява поръченията ви? — полюбопитства Климов.

— Сигурен или не — сви рамене Генералният секретар, — има неща, които е практически невъзможно да контролираш. Няма лично да отида да се ровя в архива, я. Още повече, че те там са сложили компютърна защита и за да се ориентираш във всички тънкости, трябва да завършиш поне още две специалности: архиварство и радиоелектроника. Когато трябва да се изрови нещо наистина важно, пращам Александър Николаевич Яковлев. Той губи сума време, но понякога намира по нещо. Например тайните протоколи по пакта Молотов-Рибентроп, които ни молят да обнародваме като доказателство за новото ни мислене. Аз първо поразпитах самия Громико. Той ми отговори, без да му мигне окото: „Никакви протоколи не е имало. Всичко това са измислици на западните антисъветисти.“ И прибави: „Вярвайте ми, Михаил Сергеевич, ако протоколите бяха съществували, ако не друг, то аз щях да знам. Не е имало никакви протоколи.“ Не повярвах и дадох на Болдин поръчение да ги потърси в „Специалната папка“. Той три пъти ми докладва, че там нищо няма и не може да има. Тогава пратих Яковлев. Александър Николаевич е много опитен човек от суловска закалка. И какво мислите? Той цял месец време изгуби, и тока му спираха в архива, и тръба се спуска, та заля всичко, и помещението искаха да затворят за ремонт. Друг на негово място би плюл на всичко и би зарязал търсенето, а той беше инат и — какво мислите? — намери всички тайни протоколи, към тях беше приложена дори карта на разделяне сферите на влияние между СССР и Германия, подписана от Сталин и Рибентроп. Нещо повече, докато търсеше тайните протоколи, Яковлев се натъкна на постановлението на Политбюро за разстрела на полските офицери в Катинската гора. Там ги има всички подписи, като се почне от Сталин и Берия, та до Калинин и Ворошилов. Тези документи сега са при мен, и ще им дадем ход, когато сметнем за целесъобразно. Как ви се харесва това?

— Забавно е — прокоментира Климов, допивайки ликьора си.

— И какво мислите? — продължи Горбачов. — Едва другарят Яковлев успя да поработи две седмици в архива, и при мен пристига

вашият началник — Крючков — заедно с бившия си шеф Чебриков и тъй да се каже в конфиденциален тон ми съобщават, че са получили данни, никога няма да познаете какви.

— Че Яковлев е евреин — предположи Климов.

— По-страшно — засмя се Горбачов, — че е кадрови агент на ЦРУ, вербуван още през време на учението си в Колумбийския университет. Че е необходимо без излишен шумда бъде освободен от всички длъжности, а след това да бъде отстранен с помощта на изкуствен инфаркт, който, доколкото си спомням, във вашата система се нарича „Специално средство «Вечно Блаженство»“. Тъй ли беше?

— Не — усмихна се в отговор генералът, — „Вечен покой“, а не „Вечно блаженство“. „Вечно блаженство“ се вика на причисляването към специален разпределител от висша категория.

— Ама че глупости! — реагира Горбачов с раздразнение. — Така могат да мислят само хора, които никога не са влизали в такъв разпределител, а само са се натъпкали с разни безпочвени слухове. Забелязахте ли, че в нашия разпределител посред лято няма нито малини, нито...

— Нито омари в консерва — добави Климов. — След парижките или мадридските магазини, да не говорим за брюкселските, на човек дори не му се влиза в нашия разпределител — толкова е деградирало всичко. Обаче ние се разсеяхме, Михаил Сергеевич. Значи, Крючков и Чебриков ви представиха компромат срещу Яковлев и изискваха отстраняването му, и политическо, и физическо. Правилно ли ви разбрах?

— Не — меко възрази Горбачов. — Те нищо не изискваха. Знаете ли, хич не обичам, когато от мен нещо изискват. Аз още бях първи секретар на окръжен комитет, когато на Едуард Амвросиевич, тогава първи секретар на ЦК на компартията на Грузия, му скимна да изисква предаването на някакви преселници от Грузия, които се бяха настанили в Ставрополски окръг. Добре знаете как свърши тази работа... И тия двамата добре знаят, че утре ще свикам пленум, а после ще трябва да чакат на ветеранската опашка в ГУМ, за да получат десетина готови кюфтета. Затова те нищо не изискваха, а само клеветяха, ако може така да се каже.

— И вие мислите — попита Климов, — че това е било реакция на тези търсения, които Яковлев е правил в Специалната папка?

— Не мисля, а знам — отвърна Горбачов. — Като доказателство, че Александър Николаевич е агент на ЦРУ, Крючков ми съобщи за факта, че той търси в архивите на Политбюро документи, които могат значително да уронят престижа на СССР и партията не само по света, но и в очите на собственото ни население. Той ме молеше да прекратя дейността му.

— И какво отговорихте? — На Климов явно му беше приятен разказът за бедите на непосредствения му началник.

— Знаете ли — призна си Генералният секретар, — аз засега не искам много да си изострям отношенията с тях. Още повече, че при определено развитие на събитията Крючков е от тези, които ще излетят, и то направо от кабинета си. Преди време ние много старателно подбирахме кандидатури сред вашите колеги, които би могло при необходимост да бъдат пожертвани, за да „дадем на народа да си поглезга кокал до насита“, както обичаше да се изразява покойният Никита Сергеевич Хрущов. А засега нека Крючков си стои на мястото. Благодарих на другарите за бдителността им и обещах всичко да изясня. И какво си мислите? Когато на другия ден Александър Николаевич отишъл в архива, му било съобщено, че е изгорял електромоторът, който отваря стоманените капаци на полиците с архивните дела. Нали знаете тази система? Набира се код, който задейства електрически двигател, който на свой ред задвижва стоманени врати и те откриват стелажите с документите. Александър Николаевич е човек по природа много сдържан, но суров. Той никога не повишава тон, но може да прати в ГУЛАГ цялото ръководство на някой научен институт заради недостатъчна нагледна агитация за историческата роля на партията при достигането на всички наши победи. Тъкмо това е и правил, между нас казано, през сталинските времена на чудовищна деформация на социализма. Та значи, другарят Яковлев събрал цялото ръководство на архива и попитал съзнават ли те отговорността си, като саботират указанията на член на Политбюро. По лицата им си личало, че я съзнават, но са готови да я изтърпят, вероятно за да не се подложат на още по-голяма отговорност пред преките си началници от Лубянка.

— Хм, забавно — каза генералът. — И дотам ли приключи случаят?

— Практически да — въздъхна Горбачов. — Другарят Яковлев е прекалено зает на своето поле за работа, за да губи толкова време в архива. Още повече, че всичко, което ни е необходимо сега, той го намери. Не мога все пак да го изпращам отново в архива, за да търси мястото на погребване на последния цар! Първо, той може да не разбере защо е нужно това и на какво то поставя начало. А пък ако тръгна да търся сам, всички ще се паникьосат и ще тръгнат слухове, че Горбачов е решил да реставрира монархията. Пак браво на Болдин, че поне нещо намери. Известно ми е например, че дори Иосиф Висарионович е бил отрязан от архива. Представяли му само тези справки, които били нужни на обкръжението му. А когато не можели да ги открият, без никакви скрупули ги фабрикували. Помните ли, в края на 1952 година всичко това така омръзна на другаря Сталин, че той взе решение изцяло да обнови партийния апарат чрез физическа ликвидация на стария, като се започне от членовете на Политбюро...

— Да — съгласи се Климов. — Много добре го помня, но още по-добре запомних как свърши тази работа. Имам предвид събитията, станали през нощта на 27 срещу 28 февруари 1953 година. За това никога не бива да се забравя, тъй като подобно нещо може и да се повтори. Пътниците от първа класа, осъзнали факта, че се канят да ги зарежат на борда на загиващ кораб, могат да нахълтат в каютата на капитана и да го убият от омраза, а и просто от отчаяние.

— Да — кимна Генералният секретар. — Аз сам често си разсъждавам по тази тема. Дори не по темата как това е могло да стане в края на февруари 1953 година. Нима Иосиф Висарионович дотолкова е бил обзет от мания за собственото си величие, че не е усетил, както се казва, този „детски мат“ в два хода? Сигурно така и няма да разбере напълно как е станало това.

Горбачов стана и с вид на гостоприемнен стопанин наля във високи чаши вино от издължена бутилка, на чийто етикет бял щъркел стремително пикираше надолу и носеше в клюна си сочна чепка грозде.

— Опитайте — предложи Генералният секретар на Климов, — След ликьора това вино прави потресаващ букет и освежава. Трябва като самокритика да признаем, че свършено не умеехме да се ориентираме в подобни въпроси. Пиехме каквото падне, без да разбираме, че и този процес може да доставя удоволствие. —

Генералният секретар отпи глътка, попримлясна с устни като опитен дегустатор и се обърна към Климов: — Вие споменахте за събитията от февруари 1953 година, тъй като смятате, че те могат да се повторят? Правилно ли ви разбрах?

— Ако се повторят — замислено проговори Климов, продължавайки да сръбва от ликьора (той не обичаше вино), — то явно, както се полага, ще е във вид на фарс. Макар че трябва да сте изключително внимателен. Може би ще успеем да ги провокираме да извършат някоя глупост в последния етап на операцията. Все пак, съгласете се, Крючков не е Берия и не е Андропов. Даже притиснат до стената не си го представям много опасен. Ще поръмжи като мишка. С това работата ще приключи.

— Като мишка? — учуди се Горбачов. — Нима мишката може да ръмжи?

— Ръмжи на миши език — без следа от усмивка забеляза Климов. — Не се учудвайте. Ръмжащата мишка прави на много хора голямо впечатление именно защото е мишка. Освен това тя може да се пъкне в такива места, където никакъв тигър не би проникнал, ако няма подкрепата на поне две танкови дивизии. Но дори в този случай си остава просто мишка, която е лесно да бъде смазана. През 1953 година е било съвсем друго положение. Иосиф Висарионович е бил вече прекалено стар и благодушен и много неща не е забелязвал. При това той е имал някои слабости и предразсъдъци, от които те — трябва да им го признаем — са се възползвали много умело. Промъкнали са се към вожда под прикритието на димната завеса на антисемитизма, а когато са изскочили от нея, Иосиф Висарионович не е успял и да гъкне.

— Искате да кажете — не разбра Горбачов, — че другарят Сталин е бил докаран до инсулт от безотговорното поведение на лица от висшия партиен ешелон?

— Да — въздъхна Климов, — от два изстрела от упор не само инсулт може да ти стане, но и какво ли не още...

— Какви ги приказвате? — Горбачов прекъсна генерала. — Какви изстрели? Бях чувал, че са използвали обикновен...

— Има ли разлика? — учуди се Климов. — Има ли разлика по кой начин пращат човек на оня свят? Вие тъй сте чували, аз знам иначе. Това не е принципен въпрос. Само че не вярвам някой от тях да

е можел да се сети за това, което на вас са ви докладвали. Най-умното, което тогава са били способни да измислят, е „димната завеса“ на антисемитизма, за която ви споменах, а това, нали разбирате, е старо като света. Ако целта е съсипване на държавата, нищо по-добро не може да се измисли.

— Но нали вие сам предложихте — възрази Горбачов, — да приложим тази „завеса“ и днес, като ни уверявахте, че тя ще бъде дори по-ефективна от Чернобил. Не се ли страхувате, че и сега под прикритието на тази „завеса“ могат да тръгнат процеси, които ще ни бъде трудно да проконтролираме?

— Старото проверено средство винаги е по-сигурно от нещо ново и неизпробвано — мрачно отвърна Климов. — Засега успяваме да държим нещата под контрол. Разбира се, от него можем и да се откажем, ако знаем, че ще се случи някоя катастрофа. „Всичко набелязано от партията ще изпълним“ — цитира той с видимо удоволствие. — Честно да ви кажа, Михаил Сергеевич, все пак под завесата на антисемитизма е по-безопасно да се действа, отколкото в заревото на Чернобил. Апропо, знаете ли колко души са получили облъчване от 1-ва и 2-ра степен при „падането на звездата Полин“, както е било предсказано в Библията?

— Докладваха ми нещо по въпроса — недоволно измърмори Генералният секретар. — Какво значение има това сега?

— Около петстотин хиляди души — продължи Климов. — Три пъти повече, отколкото в Хиросима и Нагазаки. Все едно че сме били подложени на масиран ядрен удар практически без да го забележим. Е, не сме ли велика страна?

Горбачов мълчеше.

— Пожарникари и войници на срочна служба само по ризи — със спокоен глас на телевизионен говорител, четящ съобщение от вестниците, без да чака отговора на Генералния секретар, продължаваше разказа си генералът — са се опитвали с вода от маркучи да залееят радиоактивното светене, и това в присъствие на цяла дузина академици. Лекарите смятат, че половината от тези хора няма да изкарат и десет години, а останалите ще останат завинаги инвалиди. Стотици хиляди деца, попаднали в ивицата на заразяване, а тя, както ви е известно, е към една трета от европейската територия на

Съюза, също са обречени или на смърт, или на доживотна инвалидност...

— Защо ми разказвате всичко това? — с леко раздражение в гласа запита Горбачов. — Знам го. Трябва да ви уверя, че зная даже повече от вас.

Гласът на Генералния секретар звучеше глухо:

— Върху изгнили из основи темели, в които са хвърлили милиони трупове и са напompали океан от кръв, нищо не може да се построи. Всичко, което са се мъчили да издигнат, почти веднага се пукаше, рушеше и разпадаше. Това важи и за високите технологии. Върху такива основи те ставаха двойно по-опасни и само допринасяха за бързото разрушаване на цялата постройка. Войници в присъствието на академици заливат с вода радиоактивно светене, офицери в подводница нямат понятие, че притежават система за автоматично извеждане на спасителните средства и загиват в ледената вода. Всичко това добре ми е известно. Но, слава Богу, към мястото на корабокрушение на социалистическия ни лайнер успяхме да извикаме много спасители под различни флагове. И затова се надявам, че ще успеем да избегнем глобална катастрофа с нови милиони жертви. Главното във вътрешната политика е да се създаде ядро на другари с ново мислене, които правилно да разбират всички тънкости и да работят именно в посоката на спасението. Все пак съвсем прави са били Ленин и Сталин, като са казвали, че кадрите решават всичко. Аз си набелязах неколцина млади другари от ЦК и областните комитети на партията и комсомола, на които възлагам големи надежди. Струва ми се, че те разбират всичко или поне ще разберат, когато им обяснят. Когато вземеш човека от самите низини и го водиш след себе си, както, да кажем, покойният Юрий Владимирович водеше мен, а аз водя Лукянов, може да не се съмняваме в искреността и сигурността на другарите. Как мислите?

— Да — съгласи се Климов. — Точно такива надежди, както се знае, Сталин е възлагал на Киров, понеже се запознал с него в някакъв партиен нужник и го промъкнал със себе си чак до Политбюро. Нали знаете какъв се е оказал в крайна сметка нашият легендарен Сергей Миронич? Сталин сам признава, че след този случай вече никога на никого няма да повярва. И е прав, да ви кажа. За да не изпаднете в

същото положение, съветвам ви от сърце да не идеализирате никого, а особено Лукянов.

— Защо, да не би да има някакви сигнали? — разтревожи се Генералният секретар.

Климов се разсмя.

— Би ми било мъчно — с тъга в гласа промълви Горбачов. — Та ние с него, знаете ли, още от института... Аз бях секретар на комсомолската организация, а Анатолий Иванович — член на бюрото. Разбира се, тая работа може да е с последствия, но пък от друга страна такъв е животът, както казват французите. Е, все си мисля, че тук между нас някак си ще се оправим. Сега е по-важно да докажем пред Запада необратимостта, тъй да се каже, на гласността, перестройката и прехода към общочовешки ценности, с две думи, на новото мислене. Нали го знаете Запада и общественото му мнение не по-зле от мен. Стига само да заменим първите секретари — имам предвид названието, разбира се — с президенти, говорители...

— И даже емири, — изсмя се Климов.

— Точно така — зарадвано се съгласи Генералният секретар, — много леко се работи с вас, Виктор Иванович, защото всичко разбирате от половин дума. Та значи, стига само да заменим названията на длъжностите на отговорните лица, и там вече ще са доволни от нас. Те там, в Европа, да не говорим за САЩ, придават прекалено голямо значение на термините и символиката. Върховен съвет е лошо нещо, а парламент — хубаво, ако ще там да останат същите хора и порядки. Областен комитет на КПСС е много лошо, а например администрацията на губернатора — както ще се нарича бившият секретар на областния комитет — е хубаво. И най-важното не е дори какво мислят те, а, че са готови да плащат за тези неща, и то не малко! Да сменим „сърпа и чука“, щом чак толкова ги дразнят, с нещо друго — и ще получим милиарден кредит. Зле ли ще е?

— Това е чудесно — потвърди Климов. — Всичко разбирам прекрасно и още днес съм готов да заменя всичките сърпове и чукове с двуглав орел или православен кръст, стига само без особени загуби да се измъкнем от горящия трюм.

— И затова — продължи Горбачов, който бе превзел инициативата в разговора, — сега няма нищо по-важно именно от чисто символичните жестове от рода на връщането на Андрей

Дмитриевич Сахаров от изселване и други подобни. После постепенно ще преминем към отмяна на член 6-ти от Конституцията, а скоро след това някак си ще се разтворим, сякаш никога не ни е имало, а при това всичко ще остане на местата си. Схващате ли мисълта ми, другарю Климов?

Генералът сложи в уста сочна черешка, предвидена да смекчи жара на „Вестфалия“, и мълчаливо кимна.

— Във връзка с това — след кратка пауза каза Генералният секретар, — смятам за целесъобразно да се решат по-бързо няколко, както вече отбелязах, чисто символични проблема, на които обаче на Запад отдават много по-голямо значение, отколкото по мое мнение те заслужават. Но те, както се казва, по-надалеч виждат. Вратовете им са по-дълги.

Горбачов се изсмя и продължи:

— Сред тези проблеми главно място заема проблемът с погребването на бившия цар. Сякаш не Ленин, а ние с вас, Виктор Иванович, сме го разстреляли. Това изобщо не е моя прищявка, както бихте могли да си помислите, и е продиктувано съвсем не от желанието да видя английската кралица или друга някоя коронована особа, а усещането, че това мероприятие ще постави началото на пълното разбиране за необратимостта на ставащите у нас процеси от страна на Запада. Ако вътре в страната са необходими разни там „димни завеси“, както вие ги наричате, то за пред Запада такива жестове трябва. Държавното погребение на останките на бившия цар и членовете на семейството, разбира се, с всички почести, с привличане на обществени и религиозни дейци, ще предизвика такъв резонанс в света, че всички ще повярват, че в замислената от нас перестройка няма никаква измама или хитрина. Защото иначе, както казва моят секретар по печата Грачов, те всяка наша крачка „пробват на зъб“, страх ги е, яко се е настанила в тях „Империята на злото“. Виждат, че загиваме, но пак не ни вярват, страх ги е. А един погребален ритуал с всичките му там военни почести, оркестър, венци и речи... това, знаете ли, целия свят ще разлюлее.

— Ами къде ще погребем царя? — усмихна се Климов. — В стената на Кремъл? И цялото Политбюро на трибуната на мавзолея...

— Ще намерим къде да го погребем — прекъсна го Генералният секретар. — Вие все изпадате в някакви подробности и искате да

сведете нещата до шега. А аз говоря напълно сериозно и искам да се отнесете към този въпрос по същия начин, каквото до момента не забелязвам. Нали ви обясних вече колко е важно това. Ако се започне този процес и се задълбочи, ще се оформи решение на много сложни проблеми. Не забравяйте, че на запад цар Николай и семейството му се считат едва ли не за свети мъченици. Разказах ви какво успя да открие Болдин в „Специалната папка“, а после вие, както винаги, отплеснахте разговора в друга посока, вие това много умело го правите. А аз, помните ли, ви попитах какво сте успял да изясните по този въпрос?

— Да си призная, много малко — отвърна Климов. — Първо, нямах никакво време да се заема с този въпрос лично. Но дадох задача на един много способен от моя гледна точка офицер от нашето 5-то управление. Той има историческо образование, дълго време контролира монархическите прояви в съветското общество, после беше един от тези, които, напротив, възраждаха интереса на обществеността към този въпрос и същевременно поставяше „димната завеса“, за която стана дума. Той е запознат с проблематиката и, като имам предвид енергията му, и дори бих казал, неговия хъс, със сигурност нещо ще открие, ако изобщо, разбира се...

— Ако какво? — запита Горбачов.

— Ако царят и семейството му изобщо някъде са били погребани. Аз вече започвам да се съмнявам в това.

— Какво искате да кажете? — не разбра Генералният секретар.

— Искам да кажа, че никой от тези, които години наред бяха смятани за причастни към разстрела на царското семейство, е нямал понятие къде са погребани. Всичко това свидетелства в полза на писмото на Юровски, което Болдин по ваше поръчение е открил в архива. Аз също направих някои справки. Когато Ленин през април 1917 година пристига от емиграция в Петроград (нали помните цялата тази история с „пломбирания вагон“), той е съпровождан от поне една дузина кайзерови офицери, които е трябвало да осигурят бъдещия преврат. Сред тях е бил някой си капитан Ойген Фокс, който прекрасно е говорел руски, преди това е служил в така нареченото бюро на полковник Николаи.

— Кой е това? — попита Горбачов, който слушаше Климов с леко зяпнала уста.

— Николаи ли? — повтори Климов. — Това е тогавашният началник на немското военно разузнаване, може да се каже, прародител на бъдещия абвер на адмирал Канарис. Много способен разузнавач, лично е познавал другаря Дзержински, курирал е Парвус и Урицки и много други. Та значи, този капитан Фокс е бил един от офицерите, които са се занимавали с източното направление. Преди войната три години е живял в Петербург, при което в течение на година е работил на дребна чиновническа служба в знаменитата компания „Зингер“, която произвежда шевни машини. Никой не знае с какво се е занимавал по време на войната, но има сведения за доста честите му пътувания до Копенхаген и Стокхолм, където се е срещал с Парвус. Фокс е бил един от организаторите на преминаването на Ленин през територията на Германия от Швейцария до Русия и, както вече ви казах, пристига през април 1917 година заедно с Илич в революционния Петроград. Историята на онези дни е много неясна, но все пак може да се предположи, че именно капитан Фокс е донесъл необходимите заповеди на полковник фон Руперт за организацията на бойни отряди сред немските и австроунгарските военнопленници с цел военно осигуряване на болшевишкото въоръжено въстание. После капитан Фокс заминава заедно с първото съветско правителство за Москва и взема участие в организацията на органите на ВЧК, т.е. представлява един от бащите-основатели на нашето ведомство.

Виждам, че това ви учудва, но колкото и да е тъжно, фактът си е факт — след подписването на Бресткия договор Ленин и провъзгласената от него Съветска Република са били марионетки на кайзерова Германия. И прекрасно са го разбирали. Впрочем, капитан Фокс е убеден монархист, смятащ кайзерова Германия за образец на държава с оптимален баланс на власт и демокрация, ярък пример на демократически авторитаризъм. Към болшевиките се е отнасял, меко казано, без особен възторг. Но те предоставят на родината му Германия такива възможности, особено от гледна точка на историческата перспектива, че той, ако се съди по откъслечните данни, с които разполагаме, от една страна е правел всичко, за да не стане нещо, не дай Боже, с болшевишкия режим, а от друга е бил готов всеки момент да ликвидира този режим, ако получи съответна заповед от Берлин.

— Как така? — не разбра Горбачов и с учудване загледа Климов.

— Какво има тук за разбиране — с известна снизходителност в гласа забеляза Климов. — Немците се съгласяват на сделка с Ленин, както знаете, от немай-къде. За да се спасят от неизбежно поражение във войната, те е трябвало да откъснат Русия от Антантата. Ленин не само твърдо им го е гарантирал, но и им е наобещавал куп неща, от които на някои хора в Берлин просто им се е замаяла главата. Когато практически всички обещания на Ленин, колкото и фантастично да са звучали, да кажем, през 1912 или 1916 година, стават реалност, немците, а най-вече кайзерът и кабинетът му, започват да се измъчват от комплекси. Същината на тези комплекси е, че императорското правителство приема сделка с „купчинка“, или банда, както казват някои, крайно леви екстремисти, обхванати от безумни идеи за световно господство. Нали знаете, даже под немски ботуш Владимир Илич неуморно работи над тактиката и стратегията на световната революция, и „болшевишкият бацил“, както са го наричали тогава и го наричат и до днес, стремително се разпространява в измъчената от дълга война Германия. Извинете ме за известната доза цинизъм, но немците в търсене на спасение се навират в зона на повишена инфекциозност, но се оказват достатъчно умни, за да го разберат. Като осъзнават всичко, те, естествено, решават да унищожат създадения от самите тях режим в Москва, което тогава са могли да сторят бързо и лесно.

— И какво после? — попита Горбачов с някаква непонятна уплаха, сякаш в момента течеше „бойната 1918 година“ и му предстоеше да отиде при фон Мирбах за инструкции.

— За наше щастие — продължи Климов, — немците са били колкото умни, толкова и лакоми. Замайва им се главата от това, което са успели да придобият според Брест-Литовския договор, и те, вече на ръба на гибелта, започват да градят планове за създаване на огромна империя от Париж до Ташкент с център, разбира се, в Берлин. Адолф Хитлер, когато идва на власт, не измисля фактически нищо принципино ново, което не е съществувало в старите тевтонски имперски мечти. Спомнете си какво те успяват тогава да постигнат. Руската империя рухва и се разпада. Окупирани са цяла Украйна, Прибалтика, Крим, немските войски дебаркират в Кавказ, окупират Грузия и тръгват да се съединят с турските си съюзници, за да започнат поход към Средна Азия. И всичко това със съгласието и одобрението на Москва, която

изнудват непрестанно за нови допълнения и протоколи към Бресткия договор. Естествено немците имат нужда от постоянно потвърждаване на легитимността на Бресткия договор и, преди да унищожат съветското правителство, трябва да формират някакво друго, което би потвърдило всички съществуващи и запланувани точки от този договор. На теория всичко изглежда лесно осъществимо. Руската армия вече не съществува, флотата или е завзета от немците, или е под контрола на болшевиките, което на практика е едно и също. Промислеността и селското стопанство са в състояние на пълен хаос. Изглежда, че всяка политическа партия би приела предложението на немците, ако не за друго, то от ненавист към болшевиките...

— Никога не съм чувал нищо подобно — дори някак смутено си призна Горбачов. — За какви политически партии говорите? За есерите ли?

— Не — отвърна генералът. — Вие забравяте, че немците са окупирали големи градове като Киев, Рига, Ревел, и целия Крим. В тях избягват от Съветска Русия много представители на водещи политически партии на Русия, та страната е била многопартийна.

— Кога? При Керенски ли? — попита учуден Горбачов.

— И при царя — поясни генералът.

— Русия е била абсолютна самодържавна монархия, доколкото ми е известно от курса по история, в която никога не са съществували никакви политически свободи — започна да спори Генералният секретар, — и тъкмо това е помогнало на болшевиките да завземат и задържат властта. Виктор Иванович, та това е „а бе“-то на историята! Какви ги говорите?

— „А бе“-то на нашата история, — търпеливо разясни Климов, — е създадено от Сталин, Жданов и Киров. Напразно ме упрекувате, че не съм чел „Краткия курс“. Чел съм и зачоти съм полагал по него. Но, както се казва, по служебно задължение ми се наложи да прочета още много други неща. Аз сега не ви разказвам приказчици, а докладвам по същината на поръчението, което вие смятате за толкова важно.

— Добре — каза Горбачов, като се настани удобно в креслото и си наля още чаша вино. — Извинявайте, че ви прекъснах. На мен, за разлика от вас, ми се налага да чета само партийни документи и селскостопански сводки. Продължавайте, моля.

— До къде бяхме стигнали? — Климов допря ръка до челото си. — Да. И така: нито един от най-видните руски политически дейци, тези, които с единия си авторитет биха могли да създадат правителство, поне преходно, до нови избори за Учредително събрание, не се съгласява да направи това под немски протекторат. За потвърждаване на Бресткия договор никой не иска и да чуе. С други думи никой няма желание да получи властта от ръцете на окупационните власти в замяна на половината Русия. За немците това е изненада, позволила им още един път да оценят гениалността на вожда на световния пролетариат. Всички останали руски политици се оказват старомодни, изключително консервативни и без никакви наченки на интернационално мислене.

— Вие някак си иронично поднасяте фактите — с известна обида в гласа се обади Генералният секретар, — но дори и от вашето изложение се вижда колко гениален политик и пророк е бил Владимир Илич. Знаете ли, който е способен да извърши това, за което никой друг не може да се реши, дори и само с това вече е изключителен човек.

— По този въпрос никой не спори — съгласи се Климов. — Който е могъл да вземе инициативата, за да поведе народа през огън и пропасти, е не просто гений, тук ни трябват други определения. Но, моля ви за извинение, Михаил Сергеевич, вие все ме прекъсвате. Аз ви докладвам по съвсем друг въпрос, а вие постоянно ме отклоняте към темата „Владимир Илич Ленин — велик организатор и вдъхновител на Октомврийската революция“.

— Извинявайте — каза Горбачов, — но аз винаги много навътре приемам всяка критика по адрес на Владимир Илич, дори ако в известна степен е справедлива. Все пак ние с вас сме членове на Ленинската партия. А ако ви слуша човек, излиза, че той е бил маниак, готов на всичко в името на натрапчивите си идеи за световно господство. При това не давал пет пари за Русия, унищожил в огъня на революциите и войните руския народ, а на останките от него посочил път, водещ към пропастта. Просто излиза същински Хитлер. Моля ви, Виктор Иванович, когато говорите за Ленин, да избягвате оскърбителните оценки и интонации, ако не за друго, то поне от уважение към мен.

— Мога ли да продължа? — въздъхна генералът.

— Разбира се, разбира се — отвърна Горбачов. — Моля, продължете. Но имайте предвид приятелските ми забележки.

Горбачов знаеше какво говори. Службата на същия този генерал Климов или службата на кое да е друго управление по негово указание можеше да направи запис от този разговор. Касетата с този запис, както се случваше понякога, можеше изведнъж да се появи на някой извънреден пленум на ЦК и да послужи за повод за освобождаването му от длъжност „поради здравословното му състояние“. При това за събеседника на Генералния секретар, който в този случай беше генерал Климов, никой няма и да се сети, тъй като всички ще са наясно, че сътрудник от КГБ просто е проверявал истинското отношение на Горбачов към всичко, „което трябва да е свято за всеки съветски човек“. Въпреки че изцяло поверяваше на Климов почти всичко за своите намерения и планове, Генералният секретар все пак се държеше много предпазливо, когато в негово присъствие той или някой друг се опитваше да нарича нещата със собствените им имена, без да прибъгва към идеологическо двусмислие и новоезик. Както се полагаше да бъде в една средновековно-клерикална държава, при това клерикално-езическа, трябваше да се къдне във вярност пред каменните истукани, които са я направили такава.

Настъпи мълчание, през време на което генералът стана, протегна се, отиде при барчето и извади оттам закръглена бутилка коняк с черен етикет, украсен със златни корони, лъвски глави, знамена и алебарди.

— Не, не — избърза да заяви Горбачов, — знаете ли, ликьор, коняк, вино — така не обичам. Почва да ми играе кръвното, пак ще започнат неприятности с лекарите. И вас не съветвам. Утре в колко заминаваме обратно?

— Наредих да приготвят въртолета за единадесет сутринта — каза Климов, като си наливаше, въпреки предупреждението на Горбачов, чашка коняк. — Ще успеем да се наспим. Наздраве, Михаил Сергеевич!

— И вие бъдете здрав, Виктор Иванович — отвърна Генералният секретар, като отпи от високата чаша. — Хайде, продължавайте, моля ви. Аз много внимателно ви слушам. Не крия, че ми е интересно това, за което докладвате.

Климов замези с черешка, седна пак в креслото, съсредоточи се и продължи:

— И така, опитът на немците да създадат някакво алтернативно на болшевиките руско правителство, което да потвърди членовете на Брест-Литовския договор, не се увенчава с успех. Тогава те си спомнят за руската династия и за бившия цар Николай II, който живее със семейството си в Тоболск. Всички те се пазят под арест, който напълно може да се смята за мек и домашен. Някои членове на дома Романови по това време се намират на окупираните от немците територии, в частност вдовстващата императрица, жената на Александър III Мария Фьодоровна, датчанка по произход, великият княз Николай Николаевич, който до 1915 година е върховен главнокомандващ на руските въоръжени сили, великият княз Александър Михайлович и някои други лица. Немците предпазливо сондират настроенятия им, като обещават да изпъдят болшевиките, да възстановят руския трон и да поставят на него този, който признае Бресткия договор. Отговорите са от учтиво-студени до откровено оскърбителни. Не помагат и заплахите, към които загубилите търпение немци започват да прибегват, включително и заплахата да предадат всички на болшевиките. Общото мнение е, че смъртта е за предпочитане пред подобен позор.

— Вижте колко горди са били — прокоментира Горбачов, — може дори да се каже, хора с дълбоки убеждения. „По-добре смърт, отколкото позор.“ Жалко, че сега не са останали хора, готови на смърт заради убежденията си.

— Те смятат — продължи Климов, — че нито една педя руска територия не може да бъде предмет на пазарлък. Някои наистина приемат мир с немците, но при условие на запазване на статуквото, съществувало до август 1914 година. Тогава немците се сецат за самия цар. Не че по-рано не са се сецали за него, и още как са се сецали: Николай II е отбелязан в един секретен член на договора като подлежащ на предаване заедно със семейството му в ръцете на немците. Трябва да се каже, че Николай II знае за това и много се опасява от подобна възможност, смятайки такъв акт за продължение на руския позор. Казват, че той дори за първи път в живота публично заплакал, когато научил за подписването на Бресткия мирен договор. Сега, след седемдесет години, би могло да се каже, че е трябвало само

да се радва: измъкват го от ареста и го предават на „братовчеда“ Вили, както той нарича немския император Вилхелм II. Но такъв руски патриот, какъвто несъмнено е бил Николай, гледа на всичко това съвсем иначе. Но немците не губят надежда. Те залагат, че Николай II е много добър и мек човек...

— И затова е получил прякор „Кървавия“? — саркастично полюбопитства Горбачов.

— Михаил Сергеевич — с раздражение забеляза Климов, — за Бога, престанете постоянно да ми демонстрирате, че в училище сте имали отличен по история на СССР, а в института — по история на КПСС. Знам това и знам също и друго — колко тежко беше за нас, ставрополците, да получаваме отлични бележки в московските институти. Сега поне е общоизвестно, че през цялото царуване на Николай II са били екзекутирани по-малко хора, отколкото след него са екзекутирали всекидневни. Тъкмо затова са го нарекли „кървав“.

— Аз изобщо не разбирам — засмя се Горбачов, — как вие, Виктор Иванович, на времето сте се изхитрили да завършите института?

— Завършил съм — призна си генералът — селкостопански техникум, в който, ако не ме лъже паметта, сте учили и вие. Само че за агроном, а аз — за ветеринарен фелдшер. Ако зависеше от мен, целия личен състав на разузнаването и контрразузнаването щях да набирам от бивши ветеринари.

— Това пък защо? — учуди се Горбачов.

— Защото — обясни генералът — човек не може да попита ни коня, ни кравата от какво са болни или какво ги боли. Трябва сам всичко да разбереш, осмислиш и вземеш решение. Особено ако си спомним времената, когато за смърт на крава отиваш в затвора, а за смърт на кон — на разстрел. Помните ли как е било разстреляно цялото ветеринарно командване на Червената Армия?

— Наистина — разсмя се Генералният секретар, — аз някак си никога не съм разглеждал професията на ветеринаря от тази гледна точка. И много ли ветеринари имате на Лубянка?

— За съжаление — в същия тон измърмори Климов, — имаме повече гинеколози...

— Как не ви е срам — скастри генерала целомъдреният генерален секретар. — Все ще докарате разговора до... Аз, знаете ли,

даже на младини... Впрочем, няма нищо. Продължавайте.

— Вие все ме прекъсвате — недоволно промърмори Климов. — До къде бяхме стигнали?

— Дотам — подсказа Горбачов, — че цар Николай е бил добър и мек човек...

— Именно — сети се Климов. — Той е прекалено добър и мек, което изобщо не отговаря на ролята на самодържавен монарх, какъвто той се смята по тогавашните руски закони. Знаете ли, той нито веднъж в живота си не е повишавал тон пред никого, нито веднъж не е използвал неограничената си власт, а пък е могъл да го стори, да прати на бесилото или в затвора когото си иска без съдебно решение.

— Какво говорите? — отново се учуди Горбачов. — Никога не съм чувал за това. Продължавайте, другарю Климов. Всичко това звучи много интересно и много ново. Знаете ли, аз много обичам нестандартно мислене като вашето.

— Той обича семейството си — продължи генералът. — Макар че то далеч не винаги му се отплаща със същата любов. Прибавете към това смъртноболен син, и пред вас ще се изправи образът на един много интересен човек, който, имайки зад гърба си 15-милионна войска, заради безпокойството си за жената и децата си се отрича от престола в този момент, когато само няколко решителни дори не постъпки, а думи са били достатъчни, за да бъде смазан метежът на уплашилите се от фронта запасни батальони и пияната столична сган.

Горбачов искаше пак да поправи Климов, който нарече бойния авангард на работническата класа — петроградския пролетариат — „пияна сган“, но реши да не го прави, а само попита:

— Е, и какво доказва това? Това, че е бил безхарактерен, е общоизвестен факт!

— Там е работата — съгласи се Климов. — Този човек, имам предвид царя, през всичките двадесет и три години на царуването си демонстрира, че благополучието на семейството му е по-скъпо от благополучието на държавата. Понякога бремето на царския пост — а вие, Михаил Сергеевич, по-добре от всеки друг днес можете да оцените какво бреме е това — е за него свършено непосилно. В такива моменти той или заминава с яхтата си към финските фиорди и островчета, или отива на лов в Беловежската гора, по-далеч от задълженията. Тъкмо в такъв момент на душевна слабост го спипват в

Псков през февруари 1917 година. При тогавашната гласност е било доста лесно да си създадеш представа за едно или друго състояние на психиката на държавния глава. Като се възползват от положението на царя и на семейството му през 1918 година, немците замислят следната операция. Те предлагат на царя възстановяване на престола му в замяна на мир по условията на Бресткия договор. Болшевиките той ще може сам после да ги избеси, или те ще сторят това вместо него с не по-малко удоволствие. Повтарям: когато у немците възниква подобна мисъл, бившият цар със семейството си се намира в Тоболск, където се ползва от относителна свобода, приема гости, ходи на църква — апропо, той е много религиозен човек, и изобщо, по признание на обкръжението, през този период за пръв път в живота си истински си почива и, колкото и да звучи парадоксално, се чувства свободен.

В Тоболск пристигат първите съобщения за Бресткия договор, после в края на февруари 1918 се появява баронеса Буксгевден — бивша придворна дама. Тя предава на Николай предложението на немците. Той категорично го отхвърля. Баронесата съветва бившия император да не взема никакви окончателни решения, а да обмисли всичко и да се готви да се пресели в Москва, а оттам — в Германия. С други думи, баронесата му дава да разбере, че ще бъде предаден на немците. А те ще намерят начин да го притиснат, за да признае членовете на злополучния договор. А пък царят е готов да живее в Тоболск или в друг още по-затънтен град неограничено дълго в качеството на частно лице, но да не взема участие в политиката, и още повече в такъв позор.

Немците са сигурни, че той ще си промени мнението, ако попадне в ръцете им, а семейството му остане в Сибир. Тогава, като наблягат на безопасността на семейството му, ще могат да убедят царя да възстанови едно орязано Руско царство в качеството му на немска подмандатна територия, нещо като днешна Намибия. Мечтателите немци засега дори не подозират, че на тяхната империя ѝ остава малко повече от половин година съществуване, но в голямата политическа игра всички кой знае защо се смятат за безсмъртни. Ако можеше всеки император или вожд да осъзнае смъртността си, човешката история щеше да потече по друго русло. Щеше ли Хитлер да започне втората световна, ако знаеше, че след шест години ще бъде принуден да се застреля в бункера? Щеше ли Ленин да захване всичките си глобални

мероприятия, ако знаеше, че само след пет години ще започне да ходи под себе си?

— Ама нали ви помолих — почти изстена Горбачов, — да не говорите за Ленин в мое присъствие с подобен тон. Наистина, стига вече с вашите исторически екскурси. Какво толкоз ви е сторил Ленин? И въобще, откъде сте се натъпкали с тия антисъветщини?

— От службата — доста рязко отвърна Климов. — И така, немците искат от съветското правителство да достави Николай II в Москва. Забележете — само Николай. Преди, при подписването на договора, те обосновават искането си с това, че императрицата е немкиня по произход, следователно дъщерите ѝ трябва да се смятат за немски принцеси, а синът — за курфюрст на Германската империя. За самия Николай не става въпрос. Немците просто ликуват, че са успели да го свалят от престола, като провалят набелязаното за пролетта и лятото на 1917 година мощно, съгласувано със съюзниците настъпление на руската армия, което, според всички изчисления на специалистите, би довело до падането на Германия с една година по-рано, но с неизмеримо по-лоши последствия за нея. Немците се страхуват най-много от това, че някоя неконтролирана от тях сила отново ще издигне на трона Николай, и той ще обяви денонсиране на Бресткия договор, а после ще възобнови войната с Берлин. Затова сега те искат да бъде докаран в Москва и дават неясни обещания някога в бъдещето да доведат семейството му.

— Интересно — каза Горбачов. — Нима съвсем очевидните планове на немската страна не са били известни на Ленин и другите болшевики?

— Разбира се, че са били известни — отвърна Климов. — Предполагам, даже във всички подробности. Но когато отсъстват реални сили, осведомеността за плановете на противника може да доставя само морално удовлетворение. Всичко, което могат тогава да си позволят Ленин и съратниците му, е да протакат и да лъжат немците според възможностите си, понякога неприлично грубо и примитивно. Всяка сутрин Владимир Илич иска подробен доклад за обстановката на Западния фронт, сякаш не е ръководител на Републиката, а началник щаб на маршал Фош. Работата е там, че в навечерието на тези събития във войната на страната на Антантата се включват Съединените Щати, и Ленин постоянно успокоява обкръжението си: „Щом Америка се е

намесила във войната, значи на немците им се вижда краят, иначе тя нямаше да се намеси.“ И всеки ден чака потвърждение на думите си. Но докато американците превозват през океана във Франция експедиционните си войски, му остава само да протака. Общо взето, положението напомня действията на врабец, попаднал в лапите на котка, който се опитва с чуруликане да отвлече вниманието на котката, като по този начин иска да отложи неизбежния край. Щом нещо стане не по техен вкус, немците заплашват да окупираат Москва и Петроград, да арестуват Ленин и компания, да ги предадат на съда с обвинение в международен тероризъм, въпреки че през тези години това се е наричало малко по-различно.

— Помислете си само какви негодници! — не успя да се сдържи Горбачов. — Как ловко са се опитвали да се възползват от нашите временни трудности.

— Война е — сви рамене Климов, — и двете страни отлично разбират това. Военното време донякъде се различава от мирното. Нали сте преживели окупацията в Ставропол, Михаил Сергеевич?

— Да — с мрачна въздишка отвърна Генералният секретар, — само че тогава той не се казваше Ставропол, а Ворошиловск. Стана отново Ставропол по нареждане на немския комендант. А когато нашите освободиха града от немците, забравиха пак да го преименуват. Тогава аз бях още дете, но ще ви кажа, между нас да си остане, че немците даже във военно време на чужда територия не сториха и една десета от това, което в нашия край бяха сторили преди войната Шеболдаев, Фриновски и Каганович. Много е хубаво, че нашата партия така откровено призна каква чудовищна деформация на социализма допусна Сталин. Бих казал дори, че партията стана по-силна, като се отграничи от крайностите, свързани с култа на личността.

— Несъмнено. — съгласи се Климов, като вдигна изучаващ поглед към Генералния секретар: сериозно ли говори или не. Макар и добре да познаваше Горбачов, генералът така и не можа напълно да се ориентира кога той говори искрено, а кога специално за магнетофонния запис, особено ако не знаеше със сигурност дали го записват или не.

— Но ние пак се отвлякохме. — забеляза Климов и погледна красивия каминен часовник (подарък от един амстердамски банкер), —

впрочем, имаме още време. Ще слушате ли продължението, Михаил Сергеевич, или вече ви уморих?

— Продължавайте, продължавайте — помоли Горбачов, — докладът ви е изключително интересен. Не ми се случва толкова често да слушам нещо интересно, при това свързано с мое собствено поръчение. Ако ми бяхте представили доклад, както си му е ред, в писмена форма, то, признавам си, нямаше да намеря време да го прочета, но дори и да го бях прочел, половината от него нямаше да стигне до съзнанието ми. А сега вече започвам да разбирам някои неща. Така че, моля ви, продължавайте.

— И така — продължи Климов, — под натиска на немците в Тоболск бива изпратен някой си Василий Яковлев със заповед, подписана от Свердлов, да докара царя в Москва. Този Яковлев е много загадъчна личност, от бившите есери терористи. Отначало се е предполагало, че името му е Мячин, но после е станало ясно, че името му е Стоянович, макар че и за това няма пълна сигурност. Избират него именно защото е откровено пронемски настроен. Тогава партията, най-общо казано, се разделя на две фракции: пронемска и антинемска. Този Яковлев има големи амбиции, но в ръцете на хора като Ленин и Свердлов той е само пешка. А с пешката, както е известно, може да се прави само ход напред (назад вече не може да се върне) и в случай на нужда може да се пожертва без каквото и да било съжаление, особено ако трябва да засилиш собствената си позиция в някой гамбит, който още не се знае докъде ще доведе. И тъй, на немците, за да ни оставят на мира, е доложено: Яковлев начело на доста силен отряд със специално назначение е изпратен в Тоболск да прибере царя.

— Това съм го чувал — оживи се Горбачов, — същевременно Свердлов праща тайна телеграма в Екатеринбург до Филип Голошчокин, свой стар приятел, който тогава е начело на Екатеринбургския съвет, в никакъв случай да не пускат царя с Яковлев и да го държат под арест.

— Така е прието да се смята — възрази Климов, — но работата е била малко по-различна. Никакви данни, че Свердлов едновременно с изпращането на отряда на Яковлев дава никакви тайни инструкции на Голошчокин в Екатеринбург, няма. Напротив, има сведения, че по време на завръщането на Яковлев с царя към Москва се подготвя нападение срещу тях. Искат да го припишат на татарските и

башкирските националисти. При това Николай и Яковлев е трябвало да загинат. Доколко подготовката на подобно мероприятие е минала към практическа разработка, е трудно да се каже, защото събитията се развиват съвсем не така, както предполагат в Москва и в Берлин. В средата на април 1918 година Яковлев-Мячин пристига в Тоболск и обявява на Николай, че има заповед да го откара в Москва, при това сам. Николай, естествено, се интересува за какво го пращат в Москва и защо сам? Той заявява с нехарактерна за него решителност, че никъде няма да замине сам. Те с Яковлев водят няколко продължителни разговора на четири очи, за които по-късно Яковлев, след втория си арест през 1937 година, доста подробно разказва при разпитите. Царят решително казва, че никога няма да потвърди членовете на Бресткия договор, дори под заплаха от смърт. Той има предвид, разбира се, собствената си смърт, а не смъртта на някой от своите близки, за съдбата на които все още съвсем не се безпокои. Той все пак е свикнал да смята Русия на ХХ век за цивилизована страна.

— Слушайте, Виктор Иванович — отново не се стърпя Горбачов, — във вашия разказ през цялото време тече един неконтролируем подтекст, който намирисва на антисъветизъм. Не за пръв път го забелязвам.

— Че аз не чета доклад пред пленума — озъби се Климов, — а се опитвам да обрисувам обстановката такава, каквата е била. Ако ви трябва идеологически издържан текст, поровете се в пълното събрание на съчиненията на Ленин или прочетете книгата на Касвинин „Двадесет и три стъпала надолу“. И няма да има нужда нито да нервничите, нито да ме прекъсвате на всеки две минути, така че разрешете да продължа.

Яковлев напомня на царя, че той е под арест и трябва да се подчинява. Още повече, че той, Яковлев, само изпълнява заповед. Царят е объркан. Изобщо не иска да заминава за Москва, където немците, превръщайки семейството му в зложници, ще му продиктуват позорните си условия. Да, не се учудвайте, но Николай II именно така разбира създалата се ситуация и в много неща е прав. Единственото, което не разбира, е къде си съвпадат, а къде се разминават плановете на немците и на болшевиките. В този случай той обективно налива вода в мелницата на болшевиките, които отлично знаят за какво е притрябвал на немците.

В отчаянието си царят се обръща за помощ към единствения човек, на когото още може в някаква степен да се доверява — началника на конвоя, който го пази в Тоболск, полковник Евгений Кобилински, та той да направи всичко възможно да не го откарват в Москва. Полковник Кобилински, който по това време има обширна агентура в района, започва да разпространява слухове, че целта на Яковлев е да отвлече царя без знанието на центъра, да го докара във Владивосток и после да го изведе през границата. На Яковлев уж са обещали едва ли не милион златни рубли, които той бил обещал да дели с Ленин и Свердлов. Уралският областен съвет веднага нарежда Яковлев да предаде на тях бившия цар, а тъй като той отказва, го обявяват извън закона, блокират железопътните линии и вземат мерки той по никакъв начин да не може да откара царя в Европейска Русия. Съвършено обърканият Яковлев води безкрайни преговори със Свердлов по пряката връзка. При преговорите до Свердлов се намира вече познатият ни капитан Фокс. Другарят Свердлов му обяснява обстановката, като набляга, че царят не желае да пристига в Москва, тъй като не иска подобно на древните руски князе да стане заложник на татарите и да умре в Ордата край юртата на хана.

— Тук трябва да се разбира, че четири години тече кръвопролитна война с немците, подобна на която тогавашната история още не познава, и отношението към немците е съответно: варвари, хуни и така нататък. Впрочем тази война се е наричала в Русия Втора Отечественна, и царят мрази повече немците, отколкото болшевиките, които, ако не се смята отношението му към Бресткия договор, той изобщо не познава, нямал е време да ги опознае. Към този момент съветската власт едва-що е успяла да се разпростре до Урал. Затова, колкото и парадоксално да звучи, Николай предпочита да се остави под покровителството на болшевиките като единствена съществуваща тогава власт в страната, вместо да бъде предаден на немците. Той е руснак до мозъка на костите си.

Фокс разбира, че дори ако постигне насилствено завръщане на царя в Москва, това все едно няма да даде никакъв резултат: императорът никога няма да потвърди Бресткия договор. А какво могат всъщност немците да му сторят? Да го измъчват? Никога. Да го убият? Невероятно е Вилхелм II да даде санкция за нещо подобно. Единственото, което би могъл да си позволи, е да настани царя в някое

имение в покрайнините на Берлин, за което моментално ще научи целият свят, и да го убеждава лично или с помощта на красноречивите си министри. Но това е дълго и безнадеждно мотаене. Затова немците измислят друг, наистина дяволски план. Нека царят бъде преведен в някой местен град, който има железопътна връзка с центъра, откъдето винаги могат да го вземат, и да се ожесточи режимът. Тогава представителите на тези сили, които мечтаят за отменяне на членовете на Бресткия мир и възобновяване на войната с Германия, няма да могат, като завладеят царя, да вдигнат реваншистско знаме. В това позициите на немците и на болшевиките напълно съвпадат.

Както е известно, царят е откаран в Екатеринбург, където го настаняват в така наречения Ипатиевски дом и назначават за началник на охраната някой си Авдеев, пияница и хулиган.

Промяната на обстановката в сравнение с режима в Тоболск е поразяваща. Царят и семейството му постоянно се сблъскват с грубост и издевателства, чуват псувни и пиянски заплахи. От този момент нататък императрицата и четирите ѝ дъщери са задължени, извинете за израза, като се намират в тоалетната, да държат вратата отворена, за да са под надзора на стражата.

Междувременно немската агентура в града, използвайки изключително богатия си опит по организиране на безпорядък в Русия, насъсква местната сган, тоест, извинявайте, пролетариата, с искания да се екзекутира „коронованият палач“ и други подобни. Страстите се нажежават до такава степен, че властта е принудена да ограда имението с допълнителна ограда и да построи наблюдателници за часови с картечници поради опасения за саморазправа на тълпата. Паралелно се разпространяват и слухове за възможно депортиране на царя в Москва, ужким за публичен съд над него, където, както ви е известно, Троцки е трябвало да участва като обвинител. По този начин чрез своята агентура и своите хора във ВЧК немците, казано народно, докарват царя до нужния хал. Като разбира ситуацията, той ще стане по-сговорчив. През това време вдигат глава и се организират след кратък шок различни сили на съпротивление срещу болшевиките. Част от тези сили — въоръжените отряди на директорията — започват с поддръжката на чехословашкия корпус, попаднал в съвършено идиотско положение след сключването на Бресткия мир, настъпление срещу Екатеринбург. Съществува опасност, че Николай ще попадне в

техните ръце, а това, според мнението на немците, незабавно ще доведе до анулиране на мирния договор и възобновяване на войната.

Множество грешки на немците произтичат от невярното разбиране на изключително сложните социални процеси, които протичат тогава в Русия. Трябва да се признае, че в сравнение със събитията, ставащи през 1918 година, годините на царуване на Николай II изглеждат вече нещо средно между Царството Божие и комунизма, който обещава Ленин. Съответно расте и популярността на царя, особено сред тези слоеве, които традиционно се смятат за антимонархически. Всичко това, редом с постоянно влошаващата се обстановка на Западния фронт, тласва немците към решителни действия.

В Екатеринбург вечно пияният Авдеев е сменен от студения и стегнат Юровски — знаменития комендант на Дома със Специално Назначение, както сега го наричат в историята. Пиянските издевателства над семейството на бившия цар са прекратени, настъпва известна пауза. А кого чакат всички? Ами чакат нашия познайник капитан Фокс, който с един взвод немски войници — ветерани в боевете в Петроград и на Пулковските височини — заминава за Екатеринбург.

Ние научихме това от завезените от американците документи на германското министерство на външните работи след края на втората световна война. От тях (копията получихме с голям труд, защото американците почти нищо не огласяват) стана ясно, че след убийството на немския посланик фон Мирбах в Москва съветското правителство вече не може да се съпротивлява на немските изисквания, както преди, макар че и дотогава тези възможности са били твърде ограничени. Принуждават се да прибегват към хитрости, дори към груби измами с една-единствена цел — да спечелят време.

В началото на юли се взема решение да се изпрати в Екатеринбург капитан Фокс, за да предаде лично на царя ултиматум: или се съгласява да потвърди Бресткия мир и с помощта на немските щикове се връща на престола, или Фокс със съдействие на местните власти ликвидира Николай и цялото му семейство, та немците да си нямат повече грижи на тая тема. Днес всичките немски мотиви може би изглеждат не твърде убедителни, но тогава за немците този въпрос е от изключителна важност.

Що се отнася до болшевиките, то тъкмо те в този момент не са склонни към крайни мерки. Троцки и Свердлов мечтаят за показен процес над царя по образец на процеса над Луи XVI, а по-практичният Ленин смята, че е по-добре да се запази царското семейство като заложници, ако случайно, както той често казва тогава, „ние изгърмим и се наложи да се връщаме в Цюрих“.

На 16 юли 1918 година капитан Фокс с командата си пристига в Екатеринбург. В града цари почти обсадно положение. Чува се артилерийска канонада. Войската на директорията и части от чехословашкия корпус доближават столицата на Урал от всички страни. Ясно е, че няма никаква възможност да удържат града. При тези условия Фокс провежда съвещание с Юровски, Голошчокин и Белобородов, след това около два часа разговаря с царя. Какво става после — не е напълно ясно. Ако се съди по онова писмо на Юровски, което Болдин е открил в архива, да изпълни смъртна присъда и след това да откара някъде трупове може само капитан Фокс с командата си. Юровски и неговите хора най-много да са забърсвали кръвта и може би са пренасяли трупове на камиона, макар че и това изглежда съмнително.

— Та какво имаме в крайна сметка? — попита Горбачов. — Къде са погребани останките на нещастното семейство?

— В крайна сметка имаме много странна история — каза Климов. — Никой никога оттогава насетне не е виждал нито капитан Фокс, нито царя, нито някого от членовете на семейството му, нито някой човек от свитата му — нито живи, нито мъртви. Но ако се предположи, че Фокс е откарал някъде трупове и ги е изхвърлил или заровил на някое място, то къде се дяват самият той и командата му? Не успяхме да открием никакви негови следи в Москва. Не се появява и в Германия след края на първата световна война.

Всичко това ни кара да мислим, че той е загинал на връщане към Москва. При тогавашното положение на нещата да загинеш в Русия, както разбирате, е било много лесно.

Разбира се, възможен е и друг вариант. След като унищожава царското семейство, Фокс просто се скрива, разбирайки каква отговорност е поел. Той знае, че собственият му кайзер няма да му даде медал за заслугите. Може би си е сменил името, напуснал е Русия, без да минава през Москва. Впрочем, не е било задължително

да се прибира в Германия. Тъй като Фокс е дезертирал през военно време, той е могъл да се установи и да се натурализира в коя да е друга страна в Европа или Америка. В полза на тази версия говори и фактът, че заедно с царя изчезват и ценностите, принадлежащи на семейството му, а също и редица много важни документи. Като убива и ограбва царя, Фокс просто си плюе на петите, въпреки цялата си любов към родината и кайзера. Такива възможности падат в ръцете веднъж на столетие, ако не и по-рядко. Освен това, като изчезва с труповете, той поставя в идиотско положение целия Екатеринбургски Съвет преди всичко пред местните работници, на които се принуждават да разказват фантазмагориите за бъчвата със сярна киселина. Експертите ми казаха: за да се разтворят единадесет трупа е нужна като минимум влакова цистерна с киселина. Но нашият народ каквото и да го лъжеш, ще повярва. В това му е силата. И нашата.

— Доколкото разбирам — каза Горбачов, — точното място на погребване на царското семейство на никого не е известно и не може да бъде открито?

— Ще продължаваме да търсим, — обеща Климов. — Никой още не се е занимавал с тази работа сериозно. Имаме някои данни, за които да се захванем. Ще опитаем. „Да му кажа ли за момчето или не? — помисли си генералът. — Не, няма да разбере. Или ще каже нещо от рода на: «Време ви е вече за пенсиониране, Виктор Иванович, а в такива сфери излитате. Впрочем, този въпрос може да се обсъди на пленума.» Или все пак да му разкажа?“

— Да — въздъхна Горбачов. — Колко е сложно всичко в нашата страна. Аз пък си мислех, че във вашето ведомство със сигурност знаят кой къде е погребан. Оказва се, че и при вас редът е като навсякъде.

Климов искаше нещо да отговори, но в този момент се разнесе нежното писукане на телефона. Генералният секретар вдигна слушалката и чу гласа на жена си.

— Откъде се обаждаш — попита Горбачов, — от Женева ли? — той внимателно погледна Климов. — Да. Е, и какво? В неделя вечерта ще се върна в Бон. Какво? Ще минат и без мен. Ами разбира се, купи го, щом ти харесва. Скъпо ли? Ами не знам. Сама си реши. Какво значи скъпо, щом имаш неограничен кредит? Какво как? Добре, като се върна, всичко ще уредя.

Горбачов затвори телефона, усмихна се и каза на Климов:
— Тия жени с техните проблеми! Край тях такива неща стават, а те от друго, освен от дрънкулките си, не се интересуват.

ГЛАВА 6

I

За чест на Куманин трябва да признаем: той рядко губеше самообладание. Изненадите, каквито и да бяха, никога не го хвърляха в състояние на обърканост, а дори напротив, го караха да работи по-стегнато и съсредоточено, като мобилизираше всичките си скрити резерви, за да вземе оптимално решение.

Като установи изчезването на папката с дисертацията на Надя, която той така непредпазливо беше оставил на масата наред стаята, Куманин не застина във въпросителна поза, не се втурна да се рови по шкафовете и чекмеджетата с надеждата, че сам я е преместил някъде, а веднага отиде при входната врата и я разгледа внимателно.

Блокът, в който живееше Куманин, беше ведомствен, населен от разнородни дребни риби от Лубянка, от дългогодишни прапоршчици до млади полковници. В доброто старо време във всички входове бяха настанени денонощни милиционерски постове, където дежурните сержанти играеха ролята на караул или портиерка. Те спираха посетителите, учтиво питаха кой при кого отива, проверяваха този факт по вътрешния телефон и задържаха неуютните, за да ги пратят в най-близкото отделение на милицията за установяване на самоличността им. Наред с очевидните преимущества подобна система предизвикваше и много неудобства, тъй като всички посетители на блока трябваше да се регистрират в специална тетрадка и беше напълно невъзможно да си вкараш в къщи любовница, докато я няма жена ти.

Обаче още много преди Леонид Илич Брежнев да формулира гениалната си теза, че „икономиката трябва да бъде икономична“, дежурните сержанти един след друг заизчезваха при тайнствени обстоятелства. На мястото им възникваха прапоршчици в оставка, които по правило живееха в същите блокове. Пенсионерите, които в миналото бяха работили като надзиратели в затвор, контрольори и конвоири, се оказаха не по-добри от предшествениците си, тъй като доносничеха вдъхновено и с майсторлък, свидетелстващ за огромен опит. По силата на същото брежневско епохално икономическо

откритие трябваше да им плащат за „работата“ за сметка на живеещите в блока, което никого особено не радваше. Срещу пенсионерите зрееше мълчалива опозиция; тъй като дежуреха на собствените си адреси, те си позволяваха често да отсъстват от поста си ту поради собственото здравословно състояние, ту заради боледуващи внучета. От това се възползваха, и „институцията на прапоршчиците в оставка“ беше ликвидирана.

КПП-тата останаха празни за непродължително време. Помещението във входа, където живееше Куманин, го бе или купила, или взела под наем някаква кооперация, сключила взаимноизгоден договор с Лубянка, която, подобно на ледоразбивач, откриваше пред страната си пътя към новите пазарни отношения. Появи се огромен катинар на вратата, а на остъклената стена — решетка, и помещението започна да се изпълва с разни кашони и сандъци с надписи на корейски. Само международните знаци с формата на чадърче говореха, че съдържанието на сандъците е чувствително и се разваля от влага.

Ликвидирането на караулните постове никак не се отрази на „криминогенната обстановка“ във ведомствения блок: и обирджиите, и обикновените пияндурници, търсеци място да си поделят бутилката, прекрасно знаеха по какви къщи и входове може да се завират, а по какви — не. С никакви съблазни те не можеха да бъдат привлечени във ведомствен блок на КГБ. Даже легендите, че всичките апартаменти на този дом са буквално затрупани с електронна аудио и видеотехника от Запад и Япония, не съблазняваха разбивачите, въпреки че по другите къщи в Москва изколваха цели семейства с единствената цел да задигнат някое конфекционно видео южнокорейско производство.

В резултат вратите на „чекистките“ къщи бяха снабдени с крайно примитивни ключалки, поставени още от строителите на къщата. Единственото, което си позволяваха някои обитатели, беше да си тапицират вратите с дерматин с красиви медни кабърчета.

Куманин не представляваше изключение. На вратата му имаше обикновена секретна брава, която при желание можеше да се отвори с кламер, да се изкърти с рамо или да се разбие с отвертка. Видео Куманин си нямаше, макар че можеше да си купи в магазините на така наречения конфискат. Тъкмо по това време на Лубянка два отдела водеха във всесъюзен мащаб безпощадна война с видеоманетофоните и видеопродукцията, която, естествено, беше сто процента западна

(тъй като в СССР тази дейност се намираше в ембрионално-зачатъчно състояние) и следователно попадеше под разни членове на наказателния кодекс или под безбройните подзаконови секретни инструкции.

Всяка видеокасета можеше лесно да бъде класифицирана като откровено антисъветска, пропагандираща войната и насилието, порнографска или просто идеологически вредна. Първоначално на собствениците на видеоматериалите лепваха присъди със задължителна конфискация на апаратурата и касетите. Но с „либерализацията“ и разпространението на „новото мислене“ престанаха да раздават присъди, като се ограничаваха само с предупреждения, но продължаваха да изземват апаратурата и видеоматериалите.

Всичко това доведе до рязко покачване на цените на съответните стоки при прекупвачите. Процъфтя „черният видеопазар“, на който отраканите момчета от КГБ продаваха на едро част от конфискуваното, като по този начин насаждаха новите икономически отношения.

Кумамин имаше като ценни вещи само телевизор и западногермански магнетофон, купен с благородната цел да възобнови заниманията си с музика през свободното време.

Затова Куманин сметна, че едва ли някому ще му дойде на ум да се пъха в апартамента му с надеждата да открие там нещо достойно за внимание. Като огледа вратата, Куманин се убеди, че е била отворена с монтьорско лостче, следата от което се виждаше на касата. Нямахше основание да подозира колегите си. На Сергей му се беше случвало да влиза в чужди апартаменти, за да постави там подслушвателна апаратура или да проведе негласен обиск (преди официалния). Както всеки оперативник, той знаеше как да направи това без да прибъгва към такива груби предмети като лост или длето. А когато трябваше да се имитира кражба с взлом, се прилагаха специални методи.

Куманин реши да продължи разследването и излезе на улицата. Край къщата собствениците на коли със свои сили бяха оборудвали нещо като охраняван паркинг, въпреки че „екстериорът“ на блока се ползваше със същата слава, както и интериорът му.

Дори младежите от спортен тип с черни якета, които работеха в кооперацията, се приближаваха към блока предпазливо, сякаш влизаха

в църква, а като влезеха във входа, уплашено въртяха глави, като че ли очакваха да видят нещо страшно.

Паркингът се пазеше от „чичо Паша“, който преди това бе работил тридесет години на централния пропуск на Лубянка. В последно време той започна подозрително често да си сръбва от шишето (в което, както казваха, имаше самогон) и заспиваше на поверения му пост, в специално построена за целта будка. Но тъй като нищо не се случваше с колите, на това злостно нарушаване на устава на караулната служба се гледаше през пръсти и с известна доза здрав хумор.

Чичо Паша си беше на поста. Настроението му по редица причини беше повишено.

— Чу ли? — попита той Куманин. — На ветераните от органите щели да дават водка без купони.

— Вярно — потвърди Куманин, който не искаше да разваля настроението на ветерана. — Я ми кажи ти, чичо Паша, днес отлъчвал ли си се за дълго от поста си?

— Ти да не си началник на караула? — обиди се старецът, — отлъчвал съм се — не съм се отлъчвал, теб какво те интересува? Аз пред председателя на кооперацията се отчитам...

— Ама аз не за това — каза Куманин. — Ти какво веднага се заяждаш. Да си забелязал случайно да се е приближавала чужда кола към нашия вход? — И той посочи с ръка входа, намиращ се на около четиридесет метра от будката.

Преминаването на разговора в привичната служебно-следователска насока изтри от лицето на чичо Паша изражението на обида. Професионалният поглед на стария портиер фиксираше такива неща автоматично.

— Имаше такова нещо — доложи той като вътрешно се надигна, — само че не баш срещу вашия вход, а някак си между вашия и съседния. Червено „Жигули“. От него излезе един гражданин, постоя до входа, погледа табелката с номерата на апартаментите. Аз тъкмо си помислих дали да не го задържа, документчетата му да погледна...

Чичо Паша въздъхна:

— Само че сега властта никаква я няма, отмениха постовете по входовете. Разправят, нямало било пари, а пък портиерните са ги дали на някакви чернилки за складове...

— Значи, викаш, постоя, почака — прекъсна Куманин лекцията на чичо Паша за кризата на властта, — а после какво?

— Какво после? — повтори пазачът. — После влезе във входа. Помислих си дори да не е телевизионен техник. Куфарче носеше...

— А случайно да си забелязал номера на колата? — запита Куманин.

Чичо Паша отново въздъхна:

— Далечко беше. Очите ми вече не са каквито бяха. Не можах да видя. А ти що питаш? Да не е станало нещо? Тоя с куфарчето след около половин час, да не те излъжа, излезе, качи се в колата и си замина.

— Нищо не е станало — успокои Куманин ветерана, — просто чаках един приятел, ама се прибрах късно. Благодаря, чичо Паша. Приятно дежурство.

Куманин се прибра вкъщи и внимателно огледа масата, на която беше оставил папката. Като всеки ерген Сергей не бършеше често праха от масата и другите си мебели. Под косата светлина на настолната лампа той ясно видя черен правоъгълник на мястото, където бе лежала папката.

„Сигурно някъде на масата или на вратата са останали отпечатъци от пръстите му — но няма да взема да викам милиция.“ Разбира се, той си нямаше у дома криминалистко куфарче, а ако си кажем честно, нямаше такова и на работата си. За да го получи от отдела по криминалистика, трябваше да изгуби най-малко половин ден. При това можеха да му натрапят присъствието на криминалист, който сега щеше само да му пречи.

Убеждението, поддържано стабилно сред обществото, че ако престъпникът си е оставил някъде отпечатъците, непременно ще го намерят, беше просто поредната проява на социалистическия реализъм, този път в криминалистиката. Откритите отпечатъци от пръсти, дори ако ги имаше в дактилоскопската картотека, далеч не винаги можеха да бъдат идентифицирани, главно заради първобитното състояние, в което се намираще дактилоскопската служба. Тя беше затрупана с десетки хиляди картони, за чиято систематизация отдавна никой не мечтаеше.

Говореше се за компютризация на картотеката, но работата в тази насока вървеше бавно, ефектът от нея се очакваше не по-рано от 1994

година. Затова Куманин прекрати „следствените мероприятия по изчезването на папката с глави от дисертацията на аспирантката Шестакова“ и отиде в кухнята да хапне. Сложи чайника да се топли и, докато вадеше от куфарчето си пакетче масло и половин салам, видя книжката на Гибс „Домът със Специално Назначение“, която беше взел сутринта от собствения си кабинет и за която, да си признае, беше съвсем забравил. Докато си хапваше скромната вечеря и пийваше чай, Сергей прелистваше книгата с надеждата да намери нужното място, което преди три или четири години бе отбелязал в паметта си.

Книгата започваше с описание на посещението на английския крал Едуард VII в Ревел през един прекрасен летен ден, 9 юни 1908 година. Кралят акостира на ревелското пристанище с яхтата си „Виктория и Алберт“. Царските яхти „Щандарт“ и „Полярна Звезда“, украсени с пъстри флагове и огромни платнища на императорските и кралските знамена и издигнати на стенгите Андреевски флагове и флагове на Свети Георги, очакват нейното пристигане. Император Николай II със семейството си, сред което императрицата, четирите дъщери и четиригодишният престолонаследник царевич Алексей, чакат пристигането на августейшия братовчед на борда на „Щандарт“. Английският крал преминава на борда на руската яхта под гърма на артилерийския салют от корабите, съпровождащи императорските яхти. Когато салютът затихва, кралят, криейки в брадата си язвителна усмивка, изслушва приветствията на английски език, с които се обръщат към него една след друга четирите царски дъщери. Най-голямата — Олга — е на тринадесет години, а най-малката — Анастасия — на седем. Крал Едуард прекарва шестдесет години като престолонаследник и поради това е човек комплексирани и язвителен. След като изслушва приветствията на малките княжни, той директно запитва Александра Фьодоровна: „В кой хан сте учили вашите моми на английски език?“

Гордата императрица пламва от унижение. Тя е внучка на същата тази английска кралица Виктория, чийто син е крал Едуард. Английският език е, може да се каже, роден за руската императрица и тя сама е учила дъщерите си. Въпросът на Едуард е като отровна стрела, прицелена в една от най-болезнените точки на нейното самолюбие. След това посещение императрицата решава да намери възпитател за децата си. Така в царското семейство се появява

англичанинът Чарлз Сидни Гибс, преподавател по английски език. Впоследствие той става толкова предан на това нещастно семейство, че не го напуска и след като Николай II се отрича от престола.

Заедно с тях е настанен под домашен арест в Александровския дворец в Царское село, заедно с тях заминава за далечния сибирски град Тоболск. Гибс иска да ги последва и в Екатеринбург, но охраната буквално го откъсва от любимите му ученици с приклади и щикове. Минавайки в нелегалност, благородният англичанин дочаква идването на белите в Екатеринбург и оказва съдействие на работата на Извънредната следствена комисия, назначена от А.В.Колчак за изясняване обстоятелствата около убийството на царското семейство. Гибс работи заедно със следователя Николай Соколов, който напразно се опитва да открие труповете на убитите. После е принуден да отстъпи заедно с войската на белите. След завръщането си в родината преминава от англиканско в православно вероизповедание, приема монашество под името отец Николай в памет на царя мъченик и до последните си дни е начело на православната община в Оксфорд. Чарлз Сидни Гибс, или отец Николай, умира през 1963 година на осемдесет и седем годишна възраст.

Приживе Ч.Гибс не обича да разказва какво е преживял в Русия, а още по-малко за последните дни на Николай II и семейството му, чийто свидетел му е било писано да бъде. Приживе не пише никакви мемоари и рядко се изказва в пресата, въпреки че с името му често се злоупотребява, особено по времето на скандала със самозванката Андерсън, която се опитва да се представи за принцеса Анастасия, най-малката дъщеря на царя. Но след смъртта му в дома на отец Николай е открит обширен архив, засягащ дългогодишния му живот и дейност при царското семейство.

В архива са открити стотици откъслечни записки, дневници, около хиляда снимки (Гибс е бил страстен фотограф), включително и уникални снимки, направени по пътя от Тоболск за Екатеринбург, сред които снимка на тринадесетгодишния престолонаследник Алексей и сестра му Олга в каютата на речния параход „Рус“, който ги откарва към вечността.

По-късно американският журналист Джон Тревин успява с помощта на приемния син на Гибс, също православен свещеник, въз

основа на документите на покойния да състави и издаде книга, илюстрирана със снимките на Чарлз Гибс.

Та тази именно книга разлистваше Куманин. Най-сетне той се натъкна на мястото, което търсеше. Сергей остави настрана чашката с недопития си чай и започна да чете английския текст. Въпреки че много рядко се упражняваше, още не беше загубил способността си да чете на английски.

Някъде към средата на октомври 1917 година, пишеше Гибс, до Тоболск достигнаха вестници с описание на така нареченото Фатимско чудо. Царят получаваше в Тоболск много вестници, включително и от чужбина, но всички те пристигаха със закъснение от най-малко един месец. В средата на октомври пристигнаха някои вестници, излезли през юни и юли. Негово Величество ми даде да прегледам няколко вестника, в които под различни заглавия се даваше описание на Фатимското чудо.

Основното в случката беше следното: на 13 май тази година край селцето Кова-да-Ирия, разположено близо до португалския град Фатима, десетгодишната Лучия Ебобера, деветгодишният Франциско Марто и седемгодишната му сестра Джансита Марто се разхождат недалеч от къщите си. Внезапно в ясното небе децата виждат ярък блясък. Решават, че е светкавица и се спускат да се скрият под един огромен дъб, но се спират изумени, като виждат летящо на височина не повече от три фута светещо светлозелено кълбо, вътре в което се намира същество с бляскаща бяла мантия и с лице, излъчващо сияние.

„Не се бойте, няма да ви причиня вреда“ — казва съществото с мек женски глас.

Уплашените деца я питат коя е и откъде идва.

„Дойдох от небето — отвърща тя — и ви моля да идвате на това място на всяко тринадесето число в продължение на шест месеца по същото време на деня. Тогава ще ви кажа коя съм и какво искам. След това ще се явя на земята за седми път.“

Тя помолва децата всеки ден да отправят молитви към Пречистата Дева и за мир на Земята. После кълбото в пълна тишина започва да се издига нагоре и изчезва. Трите деца се прибират в къщи и се опитват да разкажат на родителите си за, пратеното свише видение, но възрастните не приемат тази история насериозно.

Слухът за чудото се разпространява и, когато на 13-ти юни децата отново тръгват към стария дъб, на почтително разстояние ги следва малка група поклонници. Поклонниците виждат светлозелено искрящо кълбо, което увисва на височината на детските очи. Този, който се осмелява да се приближи, чува глас. Но това е гласът на Лучия Ебобера.

„Когато нощта се озари от невиждана светлина — говори момиченцето, устремило поглед някъде далече, — знайте, че това е велико знамение, дадено ви от Господ, който желае да накаже света за неговите престъпления. За да предотвратят бъдещото нещастие, аз помолих Господ да накаже САМО РУСИЯ. Ако молбата ми бъде удовлетворена, Русия ще бъде наказана с ПРЕОБРАЗУВАНИЕ. Молете се за Русия!“

Всички вестници отбелязваха, че неграмотните селянчета от затътеното португалско селце имат някаква представа за Русия. Това беше просто невероятно! — Междувременно — продължаваше Гибс — след призива да се молят за Русия, която Господ е решил да накаже с преобразуване, Лучия обявява окончателната присъда на Светата Дева. Това става на 13 юли 1917 година.

„Господ твърдо е решил да накаже Русия, и безбройни ще бъдат бедите ѝ и страшни ще бъдат страданията на народа ѝ. Но милостта на Господ е безгранична и на всички страдания ще дойде краят. Русия ще научи, че наказанието е свършило, когато изпратят отрок, който да обяви за това, като се появи в сърцето на Русия. Няма нужда да го търсят. Той сам ще намери всички и ще заяви за себе си.“

После момичето съобщава, че Пресветата Дева ѝ е поверила много сведения за бъдещето на човечеството, но я моли да ги запази в тайна.

Изпреварвайки нещата, ще отбележа, че това бяха всички сведения за Фатимското чудо, които успяхме да получим в Тоболск. След болшевишкия преврат вестниците просто престанаха да идват. Повечето руски вестници бяха закрити, а чуждите не бяха допускани в загиващата страна. Наказанието чрез преобразуване започна и бързо набираше сила.

Негово Величество, като прочете тези съобщения, беше потресен. „Всичко е в ръцете Божии — каза той. — Господ е прокълел Русия. Но кажете ми, господин Гибс, за какво? Нима Русия е по-лоша

от другите? Нима е виновна в тази война повече, отколкото Германия или Франция, които така и не можаха да си поделят Елзас и Лотарингия?“

„На мястото на Ваше Величество — предпазливо забелязах аз, — не бих придавал особено значение на тези вестникарски съобщения. Нали знаете вестникарите и тяхната постоянна склонност към преувеличения. В католическите страни случаи, подобни на Фатимското чудо съвсем не са рядкост. За последните двеста години са станали не по-малко от дванадесет такива случая във Франция, Италия, Испания и Португалия. И в испанска Америка...“

„О, не! — прекъсна ме царят. — Нито един португалски журналист не би се сетил да вложи в устата на това момиченце пророчества за Русия. За какво им е Русия? Аз също знам за подобни случаи в миналото. Но всички се свеждат до това, ако въобще отречем Божествената същност на ставащото, да привлекат поклонници към дадено място, или пък да получат субсидии и пожертвования за някой намиращ се наблизо манастир. В Португалия не само това неграмотно момиче, но и повечето собственици на вестници знаят за Русия толкова, колкото и ние за тях, и дори още по-малко. Та кой би могъл да вложи в устата на това момиче, което със сигурност е бъдеща светица, думи именно за Русия. Е, представете си, господин Гибс, че у нас, да кажем, Серафим Саровски започва да прави пророчества за Португалия, Франция или вашата страна? Кой би го чул?“

Царят се замисли, нервно запуши и продължи: „Често си спомням пророчествата на Свети Серафим пред император Александър I. Чували ли сте за тях? Не? Има легенда, че цар Александър Благословени посетил един мъдър старец и той му казал: «Твоят род ще продължи триста и три години. Той е започнал в дома на Ипатиев и ще свърши в дома на Ипатиев. Започнал е от Михаил и ще свърши с Михаил.»“

„Боже милостиви“ — прошепнах аз.

„Той казал и много други неща, които не са ми съвсем ясни — продължи Негово Величество. — Че над мощите му ще бъде построена ковачница на дявола за унищожаване на целия човешки род, че Русия ще бъде удавена в кръв заради греховете ѝ. Но Господ е милостив. Той ще даде на Русия да се вдигне от руините и пепелта, като ще предупреди за това всички руси с чудотворни знамения през

светия ден на Преображение Господне. Старецът говорил и за някакъв чудодееен отрок, който ще се яви да избави Русия от скверната на черното езичество. Виждате ли, Гибс, как всичко съпада с думите на португалското момиче от Фатима?“

Негово Величество се прекръсти.

„Бог ми е свидетел — каза той след кратка пауза, — че обичах Русия и народа ѝ, поверен ми от Господ. Опитвах се да поправя грешките на предците си, които се страхуваха да дадат на руския народ не само свобода, но и воля. Дадох им всичко, и тъкмо аз бях прокълнат. След смъртта на баща ми, когато се качих на престола, ми се стори, че съм се потопил във водовъртеж. Този водовъртеж ме носи, без да ми даде да се опомня, през всичките тези двадесет и три години, и ме изхвърли тук, в Тоболск, както в новела на Едгар По“.

Царят печално се усмихна, и в добрите му очи нямаше нито скръб, нито страх, а някакво мистично спокойствие поради разбирането на невъзможността да се бориш с всемогъщата Участ.

„У нас, в Англия — казах аз, — много икономисти отбелязват царуването на Ваше Величество като небивало явление в историята на руската държава. Аз никога нямаше да замина за Петербург, ако не знаех от вестниците и от знаещи хора, че в Русия, благодарение на усилията на Ваше Величество, е започнала светла епоха на свобода и разцвет. Сякаш някой вдигна черната завеса, скриваща рая...“

„Аз съм роден в деня на великомъченика Йов — явно без да ме слуша, каза царят. — Всички родени на този ден живеят под знака на някакво проклятие. И непрекъснато чувствах, че то виси над мен, исках да изведа страната от средновековната безперспективност. Използвах съветите на такива умни хора като Бунге и Вите, които смятаха, че е достатъчно да се прокара достатъчно количество железопътни линии — и страната ще мине по тях към европейската цивилизация. Ние построихме най-дългата железопътна линия до Владивосток и в резултат избухна войната с Япония, която завърши с катастрофа. Мечтаех за семейно щастие, безумно обичах и обичам нещастната си жена, но имаме неизлечимо болен син, роден в разгара на японската война. Може би Господ още тогава ме е предупреждавал заради греховете ми? Положих всички усилия, за да приключи тази война възможно по-бързо и при всякакви условия, и получих безредици в страната. Като вникнах какво иска от мене народът,

всичките съсловия, се опитах да им го дам: за интелигенцията пълна свобода на самоизразяването, партиите и съюзите, за търговците — нищожни данъци и държавна протекция, за селяните — земя.“

„Дейността на Ваше Величество, — казах аз, едва сдържайки сълзите си, — би се увенчала с пълен успех, ако не беше тази проклета война, разразила се сред християните, подобна на гнева Божи, стоварил се върху Содом и Гомора. Армията на Ваше Величество се оказа неподготвена за подобна война, както, впрочем, и армиите на другите страни. Чудовищните човешки загуби в тази война, които претърпя Русия, безусловно искаха и искат някакво изкупление, от което умело се възползуваха сили, традиционно ненавиждащи Ваше Величество и опитващи се да стоварят отговорността за всичко именно върху Вас“.

„Ако тогава, — с въздишка на душевна мъка прошепна царят, — не бяха ранили Григорий Ефимович, Царство му Небесно, той щеше да направи всичко, за да не влезе Русия в тази злощастна война. Той ме предупреждаваше. Той казваше фактически същото, каквото и Свети Серафим и тази португалска пастирка. Григорий Ефимович беше просветлен от Бога и би могъл да стори това. А какво можех да сторя аз? Бях свързан с договори, които не бях сключвал, имах задължения, които не бях поемал. Аз трябваше и исках да остана порядъчен човек, чиято дума все нещо значи. Говорех ви за водовъртежа, който отвлече в дълбокото и мен, и цялата страна. Но не аз, не аз, Гибс, започнах тази война! Но ако аз съм виновен за това, че не съм бил достатъчно твърд, то какво е виновна Русия? Винаги съм чувствал, че съм прокълнат. Но защо заедно с мен проклеха и Русия? Виждам, че това е станало, но не разбирам защо“.

Всичко това Негово Величество говореше без следа от истерия, с тих и спокоен глас. Императорът умееше да се владее при всякакви обстоятелства. Това беше най-благородният и сдържан човек, който някога съм срещал. Нещастията, струпали се върху него от всички страни, донякъде го бяха състарили, но не бяха го сломили.

Негово Величество се приближи към малка маса, на която се намираше Библията, която той всекидневно четеше, отвори я и измъкна скрит между страниците малък лист хартия, сгънат на две. Негово Величество разгърна листа и ми го подаде.

През годините, прекарани в Русия, се бях научил много добре да чета и пиша на руски, но хартията, която ми връчи царят, беше изписана с драскулки, подобни на детски, и не можах да разчета нито дума.

„Извинявайте — каза Императорът, — разбирам, че ви е трудно да разчетете този почерк. Аз самият с много труд успях да прочета писмото, въпреки че почеркът ми е познат. Това е последното писмо, написано до мен от Григорий Ефимович, в навечерието на убийството му. Чуйте го, господин Гибс:

«Пиша това писмо, последното писмо, което ще остане след мен в Санкт-Петербург. Предчувствам, че ще умра преди 1 януари (1917 г.). Обръщам се към руския народ, към Тате, Майка и Децата, към цялата руска земя, какво трябва да знаят и разберат. Ако бъда убит от обикновени убийци, особено от свои братя — руски селяни, то ти, Руски Царю, няма от какво да се страхуваш, ти ще останеш на трона си и ще царуваш, и ти, Руски Царю, не трябва да се страхуваш за децата си — те ще царуват в Русия още стотици години. Но ако бъда убит от боляри и дворяни, ако ТЕ пролеят кръвта ми, и тя остане по ръцете им, то двадесет и пет години няма да могат да измият кръвта от ръцете си. И ще трябва да бягат от Русия. Брат брата ще убива, брат брата ще мрази, и след двадесет и пет години ни един дворянин няма да остане в Русия. Царю на Руската Земя, ако чуеш погребалния звън на камбаната за убития Григорий, да знаеш: ако за смъртта ми е виновен някой от твоята рода, то ще ти кажа, че никой от семейството ти, никое от децата ти няма да живее повече от две години. А ако остане живо, ще моли Бога за смърт, защото ще види срама и позора на Руската земя, пришествието на антихриста, мор, нищета, порутени Храмове Божии, светини оплюти, където всеки ще стане мъртвец. Руски Царю, ти ще бъдеш убит от руския народ, а самият народ ще бъде прокълнат и ще стане оръдие на дявола, ще се избива помежду си и ще пръска смъртта по света. Три пъти по двадесет и пет години черните разбойници, слуги антихристови, ще изстребват руския народ и православната вяра. И ще погине земята Руска. И аз загивам, загинал съм вече, и няма ме вече сред живите. Моли се, моли се, бъди силен, мисли за своето Благословено семейство.»“

Негово Величество свърши да чете, сгъна писмото и го сложи обратно в Библията. Аз седях, потресен до дъното на душата си.

В миналото няколко пъти се бях срещал с Григорий Распутин, и той не ми направи никакво впечатление, макар че знаех, че той успяваше да прекрати тежките пристъпи на хемофилия на царевича, а придворните лекари се подписваха в безсилието си и предричаха на момчето близка смърт. Не бе минала и година от смъртта на Распутин, и царят и семейството му бяха лишени от трона и изселени, а здравето на Негово Височество се влошаваше с всеки изминат ден. Единият крак на царевича фактически беше неподвижен.

Всички тези пророчества, които се сбъдваха пред очите ни, подействаха силно и на мен, и започна да ми се струва, че съм свидетел не на обикновен катаклизъм, породен от европейската война и руската революция, а действително на изпълнението на Волята Божия.

„Може би — прекъсна размислите ми Негово Величество, — Господ прокле страната и мен, нейния господар, защото не съумяхме да опазим Светия човек, когото той ни беше изпратил. Евреите са били прокълнати, че не са опазили Христа. Значи сега русите ги очаква същата съдба: разпръсване по света, всеобщо презрение, сменяно от периоди на състрадание, вечни гонения...“

„Ваше Величество — осмелих се да прекъсна царя. — Простете ми, но ми се струва, че преувеличавате. Покойният Распутин все пак не е Христос, а русите са относително млада нация. Струва ми се, че още не са достигнали върха на могъществото си, който евреите отдавна са преминали. Сред поданиците на Ваше Величество имаше може би повече евреи, отколкото във всички други страни, взети заедно, и вие имахте възможност да се уверите, че главната трагедия на евреите е в липсата на собствена държава, която те така неразумно са пожертвали заради личната свобода. Мисля, че руснаците ще се окажат по-умни. Те ще пожертват себе си и свободата си в името на спасението на държавата, която, според всички пророчества, неизбежно ще се възроди.“

„След седемдесет и пет години — прошепна царят. — Прав е бил Григорий Ефимович. Аз вече моля Бога да прати бърза смърт на всички нас...“

Сергей затвори книгата с тежка въздишка. „След всичко преживяно и премислено Гибс, разбира се, е постъпил много мъдро,

като се е помонашил. Въобще всичко това е интересно, ако, разбира се, не е скалъпено по-късно. Наистина, отде накъде португалска пастирка изведнъж заговаря за Русия и за наказанието ѝ чрез «преобразуване». Ако се вярва на цялата тази драсканица, срокът на наказанието свършва след около две години. Може пък със започването на горбачовската перестройка то вече е приключило?»

Трябва да кажем, че Куманин не виждаше никакво нещастие за страната за последните седемдесет години, ако не се брои, разбира се, периодът на гражданската и на Великата Отечествена война. Имало е през сталинските времена, т.е. много отдавна, някои крайности в борбата против останките от експлоататорските класи, предателите и изменниците. Но тези крайности са осъдени от партията. Ако някой е страдал през този период, то не е толкова народът, а самите охранителни органи, които партията постоянно е посочвала за отговорни за собствените ѝ грешки и е наказвала с прекомерна суровост. Затова всички тези мистични разговори на царя с Гибс и техните позовавания на произшествието във Фатима и авантюриста Распутин предизвикваха у Сергей чувство, което можеше да се нарече „иронично раздражение“. Фактите, самият разговор предизвикваха у него ирония, но го дразнеха с тенденциозната си насоченост. Зад гланцовата корица на книгата, приписвана на Чарлз Гибс, се усещаше умелата ръка на редактор от ЦРУ. Прекалено съвременно-антисъветски звучеше. Докато четеше цялото това мистично бръцоловене, Куманин не можеше да се отърве от мисли за Альоша Лисицин и неговия съименник, изчезнал по време на сталинските мероприятия в навечерието на войната.

II

В неделя Куманин обичаше хубавичко да се наспи, но сега нагласи будилника на пет и половина, за да успее да отскочи до бензиностанцията да зареди, да стигне до село Нефьодово, да открие Феофил Пименов и още същия ден да се прибере в Москва. Той си правеше план да пристигне в понеделник на работа, както се полага, в девет нула нула — ако случайно Климов се върне.

Симферополското шосе започваше да се нажежава, въпреки че още нямаше много коли. Прекрасните подмосковни гори ту се доближаваха плътно до сивата лента на шосето, ту се отдръпваха, разкривайки промишлено-аграрния пейзаж на Подмосковието: полета, засадени с картофи, димящи комини на някакви заводи и ТЕЦове, унили селца и вилни зони, поразяващи с мизерността на мушамените си покриви. От време на време срещу Куманин изръмжаваха жълтите „Икаруси“ на извънградските рейсове, които изпреварваха колата му или се разминаваха с него. Готвейки се за днешното пътуване, Сергей за малко да реши да използва един от тях, но се отказа от тази идея. Междуградската автогара беше прекалено далеч от дома му, за времето, за което щеше да стигне до нея, можеше да измине половината път до Серпухов. При това той обичаше да кара кола, и сега, при спуснато стъкло на прозореца, се наслаждаваше на утринната прохлада. Не мислеше за нищо. Радиото беше настроено на вълните на станция „Маяк“, която предаваше музика из оперети, което допринасяше той да се отпусне напълно. Петминутните новини звучаха като фон и не достигаха до съзнанието му.

Гората отново доближи пътя и Куманин с известно учудване видя пред себе си закрит зелен фургон, явно военен тип. Той се увери в това, като се доближи — на номера на фургона имаше военна маркировка като буквата „Г“, обградена с бял триъгълник. Сергей намали скоростта. Фургонът бе заел почти цялото платно и беше невъзможно да се заобиколи. Да излезе в ивицата на отсрещното движение му пречеше непрекъснатата осова линия, появила се съвсем не на място именно в този участък на шосето. Куманин изруга и се

помъкна бавно подир фургона, като се надяваше, че пътят скоро ще се измъкне от тази горска теснина и някъде ще се разшири, и там ще може да изпревари „боеца“. Неочаквано фургонът включи десен мигач и започна тежко да завива в открия се между дърветата асфалтиран път, който тръгваше перпендикулярно от шосето и потъваше някъде в гората. Завоят беше украсен със знак „влизането забранено“ с внушителни размери, а над пътя надвисваше стъклена будка на КАТ, край която имаше две милиционерски „газки“ и мотоциклет с кош.

Куманин забави скоростта, за да пусне фургона да мине. Широкоплещест катаджия с капитански пагони и мрачно лице с величествен жест на палката му нареди да продължи пътя си, което и стори Куманин. „Но защо на такова място, където няма дори банкет, са сложили пост на КАТ?“ — помисли си той, но си спомни знака „забранено“ на завоя и се досети, че това е просто замаскирана като КАТ охрана на някакъв военен обект. Някъде по-нататък сигурно има още един пост с бариера, раирана будка и войници.

На Куманин няколко пъти му се беше случвало да ходи в такива обекти, които понякога се оказваха цели неотбелязани на картата градове. В правотата на догадката си Куманин се убеди, когато след около три километра по шосето, изскочило от гората, току наскрел картофените полета видя още един, не по-малко внушителен, пост на КАТ. На асфалта се припичаше под слънцето трактор с ремарке, а в кабината му, с глава на волана, шофьорът или спеше, или се опитваше да изтрезнее.

Затъпелият от жега и скука сержант с повелителен жест, характерен за провинциален катаджия, нареди на Куманин да спре. Сергей искаше по чекистки навик да игнорира тази заповед. Младоците от КГБ, пък и не само те, обичаха да си правят рали с катаджиите, а когато разярените инспектори от КАТ успяваха да победят в „състезанието“, те им пъхаха под носовете удостоверенията си и ги обвиняваха, че са провалили изключително важно и съвършено секретно задание, като ги заплашваха, че ще ги изгонят от работа и ще ги дадат под съд. След това лицата на милиционерите ставаха сиви или бели, което и беше наградата в подобни състезания.

КГБистите, от караулните прапоршчици до генерал-полковниците, се самоутвърждаваха по такъв начин. Обаче понякога на катаджиията му стигаше куражът да състави акт за пътно хулиганство и

да го прати на Лубянка — такива случаи, макар и рядко, но имаше. И началството посмъкваше самочувствието на подчинените си, като раздаваше мъмрения и заплашваше с уволнение. След като подобни шегички доведоха до сериозни пътно-транспортни произшествия с човешки жертви, последва заповед, според която се разрешаваше „да се задържат на общо основание сътрудниците на КГБ, злостно нарушаващи правилника за движение по пътищата“. Буквално седмица след това катаджиите задържаха на Ленинградското шосе бригада на КГБ, която отиваше да прави обиск, и при това съставиха акт, че всички в нея са пийнали. Работата едва не стигна до стрелба. Докато двете страни се разправяха кой е прав, кой е крив, времето беше пропуснато и операцията се провали. Катаджиите заплашваха, че ще се оплачат в ЦК, командирите на подразделения от КГБ призоваваха подчинените си да не се разправят с „ченгетата“, а ръководството на МВР убеждаваше сътрудниците да не закачат чекистите. Двете наказателни служби на СССР, произхождащи, както арабите и евреите, от общ „авраамов“ корен, се отнасяха едни към други с недоверие и презрение, прерастващо понякога в открита враждебност. В крайна сметка трябваше да отменят онази заповед.

Този път Сергей спря колата и излезе, като с удоволствие се разтърка. Сержантът нацупено измърмори:

— Документите на колата и книжката!

Куманин му подаде удостоверението си. Със същото нацупено изражение на лицето сержантът отдаде чест:

— Продължавайте!

— Далеч ли е до Нефьодово? — попита Куманин.

— Към три километра — изръмжа сержантът, обърна се и отиде при мотоциклета си.

След няколко минути Куманин видя край шосето килната и избеляла табелка с посивели от мръсотия букви: „Нефьодово“.

Нефьодово се оказа доста голямо селце, ако се съди по едно — и двуетажните къщи и двете обезглавени доста старинни църкви. На централния площад, както в повечето селища, се намираха бакалия, поща и автобусна спирка. На стълба вместо табелка с номера на автобуса имаше обявление, изписано на парче шперплат, което известяваше на местните жители, че по „технически причини“ до 1 август автобусите от Серпухов до Москва няма да спират в Нефьодово.

Край бакалията се тълпяха хора. Насред площада, каталясали от жега, спяха няколко бездомни кучета. Група младежи бе застинала на седалките на моторите си край входа на бакалията в очакване на нещо. Цареше патриархална тишина.

Куманин спря колата. Край него мина мъж на неопределена възраст, небръснат и с изцапани панталони. Той явно се насочваше към бакалията. Сергей откряна вратичката на колата и попита:

— Градски, кажи, къде се намира Прелезът на Комунарите?

— Кво? — Мъжът тъпо изгледа Куманин. — Какви комунари? Кво искаш?

— Улица на Комунарите търся — търпеливо повтори Куманин. — Къде се намира, как да стигна дотам?

— Улица ли? — повтори мъжът. — Тъй кажи де, че улица ти трябва. Близо е. Ей по тази улица тръгни до куманинския приют — той е баш на ъгъла на Комунарите.

— Какъв приют? — Сергей помисли, че му се е счуло. — Как го нарече?

— Куманинския — с раздражение повтори човекът, като поглеждаше с нетърпение към бакалията, — едно време е имало приют, а сега там е нашето районно, изтрезвителното и арестът... — и продължи по пътя си.

— Но защо да е „Куманински“? — подвикна подир него Куманин. Онзи се обърна:

— Ами то при нас всичко е куманинско. Селото тук се казвало Куманино, едно време, е-е, при оня, как беше...

— При царя — подсказа Куманин.

— Аха! — съгласи се минувачът и твърдо взе курс към бакалията.

Куманин замина в посоката, която му бе показал човекът, и бързо стигна до сградата на „куманинския приют“.

Някога това е било едноетажна къща с вградена църква, която, разбира се, бяха разрушили и бяха надстроили още един етаж. Големите прозорци на първия етаж сега бяха заградени с решетки. На площадката лениво пушеха двама милиционери. Малко встрани от официалната табела „Участък на МВР при селсъвета“ се разполагаше малка, но ясно различима паметна плоча. Без да излиза от колата, Куманин прочете: „В тази сграда през декември 1917 година

болшевикът Нефьодов А.М. е организи­рал първия отдел на ВЧК в Серпуховски район.“ Значи затова, разбра Куманин, селото се нарича Нефьодово, но защо преди това се е нари­чало Куманино? Ще трябва да разбере.

На стената на бившия приют, точно между милиционерската табела и паметната плоча, беше написано с бяла боя: „Комунарите, 21“. Куманин продължи да кара по улицата, да търси номер 5. Ако не се смята бившия приют, всички останали къщи по улицата на Комунарите бяха дървени, с различна степен на запазеност, всички кой знае защо със светло-зелен цвят, като войнишки палатки.

номер 5 се оказа на самия край на улицата, която допираше до гората. Беше заобиколен от дървена ограда, зад която се виждаха цветна леха, няколко лехички и храстчета френско грозде. Вътре в двора някакъв дългокос брадат тип цепеше дърва и ги подреждаше на куп.

Сергей Степанович обърна колата на пътя, доближи до мостчето над канавката, което водеше до портичката, и спря. След няколко минути той вече влизаше през отворената портичка, като предизвикателно подрънкваше с ключовете от колата.

Брадатият беше престанал да цепи дърва още щом видя спрялата пред портичката кола и замръзна с брадвата в ръка, гледайки напрегнато и с любопитство приближаващия се Куманин.

— Какво търсиш? — поздрави той не много любезно.

— Вие ли сте Пименов Феофил Пименович?

— Да речем — отговори брадатият, като потупваше със задната част на брадвата по дланта на лявата си ръка.

— Тук на ъгъла на вашата улица — сухо произнесе Куманин, — се намира милиционерският участък. Вашата червена кола ще намерим после, а сега само ще оформим, че сте задържан — вие сте извършили квартирна кражба с взлом вчера вечерта в Москва. Стягайте се.

— А не се ли страхуваш — запита Феофил, — че ей сега ще те благословя с брадвата по кратуната? Нахлуваш ми в двора, че и заплашваш.

— Не се страхувам — призна Сергей. — Мисля, че ще ви стигне умът да не го правите. Брадвата може да се превърне във веществено доказателство, та после цял живот като си спомняте за него да си

хълцате. Пък и да ви я отнема е работа за секунди. Да ви демонстрирам ли?

— Няма нужда — глухо произнесе Феофил и заби брадвата в дръвника. — Може ли да предупредя майка си?

— Ако не възразявате — усмихна се Куманин, — ще дойда с вас. Не ми се иска да се гоним по тукашните градини.

Феофил не отговори нищо и те заедно влязоха в къщата.

— Мамо — обърна се Феофил, — ще ида за малко до Москва. Тука дойде един другар...

От съседната стая излезе стара жена на около шейсет и пет години, тежко стъпваща с болните си крака. Тя хвърли поглед към Куманин и спокойно запита:

— Пак ли те прибират? Да ти приготвя ли топли дрехи и храна?

Честно казано, Куманин не знаеше какво да прави с Феофил по-нататък. Да го кара в Москва? Но къде и при кого? Фактически Куманин беше потърпевш и по закон трябваше да извика милиция за квартирната кражба, да напише заявление, да посочи заподозрения и да чака резултатите от следствието. Той нямаше право да задържа Пименов сам и прекрасно разбираше, че всъщност, използвайки както обикновено пълното юридическо невежество на съветското население, той само иска да го сплаши, за да измъкне от него повече сведения. Сега Куманин реши да откара Феофил в местния милиционерски участък, за да почувства той вината си, да поговори с него в кабинета на местния началник, като изпрати последния (ако той си е на мястото) да изпуши една цигара на улицата. Беше си подготвил и последното сакраментално изречение: „Засега си идете у дома. Когато ни потрѣбвате, ще ви извикаме.“

Затова Сергей продължаваше да стои на вратата, без да казва нищо, и се стараяше да не гледа нито към обърканото лице на Феофил, нито към майка му, която стягаше за синчето си багаж и провизии в една раница. Той малко се учуди, че жената не занарежда, не започна да задава въпроси, сякаш не я интересуваше къде и за колко време така неочаквано откарват сина ѝ, и какво в края на краищата е сторил.

Едва по-късно Куманин научи, че Клавдия Ивановна — така се казваше майката на Феофил — имаше в това отношение голям опит: пет ареста на мъжа ѝ, арест на по-големия син, който така и не се върна от лагера, и два ареста на самия Феофил. И това без да се броят

десетте години, които самата тя беше прекарала в лагер. Добре че не зададе никакъв въпрос, защото блъфирацията Куманин нямаше да знае какво да отговори.

— Ами да тръгваме тогава — каза Феофил и се обърна към майка си, — ти не се притеснявай, мамо, това е някакво недоразумение...

Старицата нищо не отговори, само поклати глава и въздъхна. „Ама че гад! — помисли си Куманин. — Пъха се в чужда къща с монтьорски лост, а ще ми приказва за недоразумение.“

— Впрочем — каза той, — вземете и дисертацията на Шестакова, ако обичате. И да тръгваме.

— Откъде накъде решихте, че е при мен? — промърмори Феофил.

— Хайде да не си губим времето — намръщи се Куманин, — не ме вземайте за глупак. Вие сте оставили в дома ми толкова отпечатъци от пръсти, че по-добре направо да си бяхте оставили паспорта. Вземайте дисертацията и да тръгваме! Да не искате да ви направя обиск със свидетели. При това, ако вземем да търсим дисертацията, може още много интересни неща да намерим. Как мислите, Феофил Пименович?

— Слушайте — отвърна Феофил, — за какво ви е тази дисертация? Надя Шестакова е пред прага на фундаментално откритие в областта на психиатрията. Ако попадне при вас, тя ще изчезне във вашите мазета, както десетки други погубени автори заедно с трудовете им. Нали сте арестували Шестакова. Оставете поне работата ѝ, за да може да бъде довършена докрай.

— Защо решихте, че сме арестували Шестакова? — прекъсна го Куманин.

— А къде се е дянала? — с въпрос отговори на въпроса Феофил.

— Искам да разбера това от вас — каза Куманин, — Надявах се да заваря тук и вас, и нея. Тя е идвала тук, нали?

— Идвала е, и неведнъж — потвърди Феофил, — но къде е сега, не знам, повярвайте ми. Нали сте съученикът на Надя, който работи в КГБ. Казвате се Куманев, нали? Надя ми е разказвала малко за вас.

— Куманин — поправи го майорът от КГБ. — Куманин. Сергей Степанович.

Той забеляза, че майката на Феофил го погледна някак си странно, сякаш той не беше представител на властта, който откарва сина ѝ в затвора, а любопитен екземпляр. Куманин се притесни.

— В края на краищата — каза той с раздражение, — аз взех тази дисертация от Лидия Фьодоровна, за да се запозная с нея и смятах да я върна. Ако толкова ви трябваше, можехте просто да ми се обадите по телефона, и аз, със съгласието на Надината майка, разбира се, щях да ви я предам. Вместо това вие решихте да влезете в дома ми с взлом посред бял ден. Помислихте ли в какво идиотско положение ме поставяте пред родителите на Надя? Впрочем, защо не отидохте лично, ами изпратихте някакъв приятел, който да иска адреса ми от Лидия Фьодоровна?

— Страх ме беше да не се разкрия — честно си призна Феофил. — Съдете сами: първо цяла бригада от Лубянка грабва Альоша Лисицин. Надя казваше, че ще се опита нещо да изясни, защото има там познати, явно е имала предвид вас. После самата тя изчезна. На следващия ден се явявате вие и изземвате дисертацията ѝ. Искан да спася това, което беше възможно — дисертацията. Разбира се, не можех и да предположа, че така бързо ще ме засечете. Смятах, че вие изобщо не знаете за мен...

— Можете ли да ми обясните — попита Куманин, — какво значи всичко това? Какво толкова е това момче, заради което се вдигна целият този шум? Честно да ви кажа, свършено ми е неизвестно дали е арестувана Надя Шестакова или не е. За това може само да се гадае. Подобно предположение може да ни отведе много далече по грешен път...

— Вие така, на вратата ли ще стоите? — намеси се в разговора Клавдия Ивановна, като продължаваше да разглежда Куманин. Сергей усещаше върху себе си любопитния ѝ поглед и нервничеше, без сам да знае защо.

— Заповядайте в стаята — продължи тя, — и си говорете там ако ще до сутринта.

Феофил въпросително погледна Куманин, който за миг се замисли, а после махна с ръка:

— Добре, ще поговорим тук, у вас.

Стаичката на Феофил се оказа малка, не повече от десет квадрата. Прозорците гледаха към храстите с касис. Очевидно на фона

именно на тези храсти се бяха снимали някога Надя, Феофил и Альоша Лисицин.

В стаята имаше маса, украсена с настолна лампа със самоделен абажур. На стената висяха няколко полици, на които проблясваха с ярките си корици книги на западни езици, най-вече, доколкото Куманин можа да разбере, по психиатрия и физиология. Имаше стара снимка на свещеник с расо и кръст на гърдите, а малко по-нататък — ярка картина в народен стил, на която голям кораб в резултат на страшен взрив потъваше в морската бездна, вирнал кърмата нагоре. Мънички фигурки на хора скачаха зад борда и се мятаха безпомощно сред вълните. В центъра на картината двама яки ангели, разперили лебедови криле, мъкнеха някакъв с морска униформа, както дивите гъски от приказката мъкнат Иванушка.

— „Дантон“? — попита Куманин, като усети напрегнатия поглед на Феофил.

— Не, не е „Дантон“ — въздъхна Феофил, — това е „Петропавловск“. Дядо ми е служил на него и се е спасил по чудо, след което станал свещеник. Семейна реликва. Той сам я е купил в Москва на пазара.

Куманин се доближи и видя, че отдолу на картината с букви, стилизирани като старинни славянски, пише: „Коварното потопяване от японците на броненосеца «Петропавловск» и чудесното спасение на Великия Княз Кирил Владимирович“. Сега стана ясно, че ангелите носеха тъкмо Великия Княз Кирил.

— Да, да — рече Куманин с известно смущение, — чувал съм за това. Там още някакъв известен човек беше загинал...

— Художникът Верещчагин — подсказа Феофил, — и адмирал Макаров.

— Кирил Владимирович май после в емиграция е станал основен претендент за престола, а сега е синът му, Владимир Кирилович. Колко години са минали, а те все не искат да се признаят за победени, надяват се на нещо — Куманин с искрен интерес разглеждаше картината. — Казвате, че дядо ви е служил там. А какво е станало после с него?

— След спасението си от „Петропавловск“ — отвърна Феофил — е станал свещеник. Тук е било голямо село с три църкви. През 1918 година са го убили.

— Кой? — запита Куманин.

— Вашите — спокойно рече Феофил. — ВЧК. Тук пристигнал злобният параноик Нефьодов, бивш криминален престъпник. Февруарската революция го освободила от затвора. Пристигнал вече в качеството си на упълномощен от ВЧК. По негова заповед в околните села арестували всички свещеници, търговци, учители, офицери, та чак до колежките регистратори. Откарали ги в Серпухов, натоварили ги на два шлепа и ги удавили в Ока. Едно време беше забранено даже да се говори за това, а сега в местния вестник „Знамето на Илич“ бяха публикували цяла статия на тая тема: „Серпуховската трагедия“.

— Времето е било такова, — въздъхна Куманин. — Революционният пролетариат се е избавял от чуждите класи...

— Значи, вие сте същият този полковник Куманин — неочаквано попита Феофил, — за който говориха по радио „Свобода“ като за човека, който създава под защитата на КГБ антисемитски и националистически организации?

— Майор съм, а не полковник, — поправи го Куманин, — а вие често ли слушате „Свобода“?

— Нима е забранено? — заинтересува се Феофил.

— Не, разбира се — отговори Куманин, — но свидетелства за много неща. За моралния облик, например, за враждебно отношение към всички ценности на нашето общество. Та вие знаете, че тази станция е рупор на ЦРУ.

— При все това — забеляза Феофил, — искам да използвам случая да ви предупредя, че се занимавате с опасна работа — разрушавате страната. Вие разбирате ли това?

— Само недейте да ме поучавате — възмути се Куманин, — и недейте да се грижите за страната. Вие не приличате особено на патриот, извинявайте за откровеността. Нямам никакви намерения да обсъждам с вас подобни въпроси. Ако още не съм ви предал на милицията, то е защото и аз, както и вие, искам да намеря Надя Шестакова. Затова исках по-подробно да проуча дейността ѝ и да изясня въпроса с това момче, Альоша Лисицин. Можете ли повече или по-малко разбираемо да ми обясните този феномен?

Феофил малко помълча.

— Страхувам се, че нищо няма да разберете — каза той най-сетне.

— Ами разкажете ми го популярно — Куманин се настани на коравата табуретка. — Разкажете, а аз ще ви слушам. Ще видим дали ще разбере или не.

— Вярвате ли в Бог? — неочаквано попита Феофил. — Впрочем, защо ли ви питам. Разбира се, че не. Та това нали противоречи на моралния облик на строителя...

— Недейте да се правите на палячо — прекъсна го Куманин, — какво значение има вярвам ли в Бога или не, нали ви зададох въпрос за вундеркинда?

— Решаващо — възрази Феофил. — Едно е да разглеждате човека като Божествено създание, друго е да гледате на него като на еволюирало животно, появило се поради мутация на целакантовите риби. Вие Библията чели ли сте, ако не за друго, поне покрай служебните си задължения?

— Сметнах за ненужно да си задръствам главата с еврейски митове — призна Куманин. — Митовете са си митове. Човек не може да ги приема насериозно. Почти нито едно от положенията на Библията не е потвърдено нито от историческата наука, нито от археологията.

— Ако се разглежда Библията като историческа хроника, може и така да е — съгласи се Феофил, — но ако се разглежда тази Книга като сборник съвети и предупреждения, то нейното значение е изключително голямо.

— Например? — заинтересува се Куманин.

— Например, да вземем легендата за Вавилонската кула — продължи Феофил. — Глупаво е тя да бъде разглеждана от гледна точка на историческата достоверност. Дали наистина са строили такава кула или не? Кого го интересува това? Важно е друго: тази легенда е предупреждение от Господ. Той ни казва: „Не стройте кула до небесата, никога няма да можете да я построите. Ако проявявате упорство да я строите, ще престанете да се разбирате помежду си, ще въстанете един срещу друг, кулата ви ще рухне и ще ви погребее всички под руините си.“ Сега погледнете до какво доведе строителството на вашата кула до Небесата: ние двамата сме руснаци, на почти еднаква възраст, но не се разбираме помежду си. А кулата вече застрашително се люлее и всеки момент ще рухне.

— Вие не толкова Библията сте чели, колкото сте слушали „Свобода“ — измърмори Сергей, като си спомни, че Феофил е регистриран към психодиспансера.

— Или — без да го слуша, продължи Феофил, — вземете книгата на Естер, където се описва историята на вавилонския плен на евреите. Вие сигурно я знаете. Мисля, че една от подведомствените ви организации дори публикува специална брошура, в която на основата именно на този текст се доказва жестокостта и вероломството на евреите.

— Вие сигурно имате друго тълкувание? — уморено попита Куманин, на когото тази празна дискусия вече доста беше омръзнала. — Според вас евреите са невинни жертви. Те впрочем са разпнали и вашия Христос, а вие ги жалите.

— Не тях жаля, а страната ни — възрази Феофил, — книгата на Естер не дели никого на жертви и палачи. Тя предупреждава: не влизайте в конфликт с евреите. Всяка борба с тях ще свърши с това, че ще се убивате един други и ще разрушите собствената си страна. Вече колко много примери има в историята, от Римската и Испанската империя до Русия и Германия, а вие пак се стараете да настъпите все същото гребло.

— Вие пак си дойдохте на приказката — недоволно каза Куманин. — Да не би да искате да кажете, че Съветският Съюз ще се разпадне, защото се борим последователно с ционизма като с форма на расова дискриминация, осъдена от ООН.

— Аз просто съм сигурен в това — отговори Феофил, — особено след като Господ удари Чернобилската камбана и звездата падна в Полин.

— Вие регистриран ли сте в психодиспансера? — попита Куманин.

— С ваша помощ, — зло отвърна Феофил, — след като ме изпратиха на принудително лечение в лудницата.

— И правилно са направили — рязко каза Куманин. — Вашите разсъждения не са толкова опасни, колкото безумни. Впрочем, хайде. Вие пак отплеснахте разговора настрана...

— А вие никога ли не сте помисляли — прекъсна го Феофил, — че някаква вражеска специална служба е проникнала във вашите

редици и с вашите ръце окончателно унищожават страната ни, след като я е натикала насилва в средновековието?

— Слушайте — спря го Куманин, — вече ви казах, че нямам намерение да обсъждам подобни въпроси. Мисля, че трябва пак да изкарате курс на лечение и мога да се погрижа това да стане. И моля ви, не засягайте повече глобалните проблеми. Дойдох тук не за да слушам вашите разсъждения за спасението на родината. Говорехме за Альоша Лисицин, и вие искахте да ми съобщите какво знаете по този въпрос.

— Аз тъкмо това се опитвам да ви обясня — отвърна Феофил, — но вие някак си болезнено реагирате на всяка моя дума. Ако искате да се ориентирате във феномена на това момче, бъдете търпелив, изслушайте ме и се опитайте поне нещо да разберете.

— Добре — съгласи се Куманин, — говорете.

— Ако бяхте чели Библията — продължи Феофил, — щяхте да научите, че когато Господ е създал човека, светът вече е бил населен с разумни същества.

„И такива неща е дърдорил на студентите си по време на лекциите — помисли си Куманин, — какъв ужас!“ Но се сдържа и попита:

— И какво следва от това?

— Следва, — отвърна Феофил, — че човекът не е нито единственият, нито най-висшият представител на разумния живот...

— Извинете ме — каза Куманин, — но това вече е чиста фантастика. Разбира се, може да се предположи, че някъде в космоса, на далечните звезди съществуват цивилизации, значително надминаващи по развитие нашата, човешката...

— Но аз не за това говоря — възрази Феофил, — не за космоса. Говоря за нашата малка Земя, на която човекът не е представител на висшата форма на разумен живот...

— А какъв е тогава? — Куманин реши да издържи всичко докрай.

— Той е една от формите на разумен живот — с търпението на професионален педагог обясни Феофил, — една от формите, при това не единствената и не най-високата.

— А каква е тази по-висока форма? — заинтересува се Куманин. — Мравките, рибите или може би цветята?

— В оригинала на Библията — продължи Феофил да просвещава Куманин, — има такова понятие „хоел“, което означава на староеврейски „невидимият свят около нас“, населен с духове, ангели и демони. Тъй като ортодоксалната наука никога не е разглеждала сериозно подобни въпроси, принудени сме да ползваме религиозна или митологична терминология. Древните обаче са знаели за съществуването на този свят и доста често са контактували с обитателите му, които условно може да се нарекат „ултрасъщества“.

При превода на текстовете на Библията от староеврейски и арамейски на гръцки и латински са били направени огромно количество грешки, най-вече поради липсата на съответни понятия в гръцкия и латинския речник и, разбира се, поради известна разлика в светогледа на евреите и на средновековните християнски философи. В крайна сметка при превода на Библията са били допуснати множество грешки, към средата на XVI век са били забелязани повече от осемстотин разночетения. В частност, староеврейската дума „хоел“ се превръща в „хел“, което означава „Ад“. Първоначалният смисъл на текстовете е бил загубен. Постепенно сведенията за невидимия свят, който ни обкръжава, и неговите обитатели започват да избледняват, после да изчезват, отделни факти получават примитивно-църковна трактовка или тясноматериалистическа, което е още по-лошо. А има много сведения, че нашият свят, да го наречем „видим“, и другият, „невидимият“, свят са свързани с многобройни канали, тъй като ние — това са те, но на по-ниско стъпало на развитие. Затова „те“ внимателно ни следят и според силите си се опитват да ни вразумят и предпазят от грешки. Обаче връзката е много сложна и несигурна.

— И защо? — учуди се Куманин. — Ако ултрасъществата са такива печени, какво им струва да унищожат нашия свят? Щом са по-умни от нас.

— Извинявайте, майоре — възрази Феофил, — но имате много примитивно мислене: щом са по-силни, значи трябва да ни завоюват и унищожат. За щастие, не всички мислят така. Вие бихте могли, например, да унищожите всички мравки, но не го правите, напротив, грижете се за опазването им. Освен грубо насилие, вие нищо друго не можете да сторите с една мравка. Имате ли начин да й предадете някаква информация и да получите от нея отговор? Допускам, че ние все още сме повече животни, отколкото разумни същества, а

„ултрасъществата“ отдавна вече са разработили средства да ни предават информация. Един от методите е използването на така наречените медиуми. Вие сигурно сте чували за спиритическите сеанси.

„Какво безумие!“ — помисли си Куманин, но нищо не каза.

— Най-често — продължи Феофил, — медиуми стават деца. Тези „медиуми“ се делят на две категории: първите работят като репродуктори, т.е. чрез тях се предава информация, вторите са по-сложни, защото пазят цялата информация за миналото, настоящето и бъдещето на нашата цивилизация. При тях са задействани тези клетки на главния мозък, които при огромното мнозинство хора спят. Достъпът до тези клетки и възможността за активизацията им биха станали научно откритие от огромна важност, способно изцяло да промени природата на човека. Надя Шестакова, доколкото ми е известно, вече стоеше на прага на подобно откритие. Никога досега дете-медиум не е било подлагано на такова прецизно научно изследване. Те или са попадали в ръцете на църквата, както Лучия от Фатима, или в ръцете на груби невежи, както Хаузер, или в ръцете на търгаши от шоу-бизнеса, както Джек Ли. А Альоша е сега в КГБ, където със сигурност ще загине.

— Значи вие смятате, че Альоша Лисицин — започна Куманин, когото от такива разговори вече започваше да го боли глава, — това момче, което вие с Надя сте изследвали...

— Неговият случай е много сложен — прекъсна го Феофил. — Така и не можах точно да определя към каква категория медиуми принадлежи и откъде се е взел. Случва се дете да бъде откраднато в момента на раждането си, а по-късно то се явява неочаквано като че отникъде...

— Слушам ви — въздъхна Куманин, — и не преставам да се чудя. Възрастен човек сте, образован, начетен, а приказвате врели-некипели. Вие нима сам си вярвате на това, което разправяте?

Феофил с тъга поклати глава:

— Нали ви казах, че нищо няма да разберете. С вашия светоглед наистина е много трудно да се разбере такова нещо, дори е невъзможно. Но нали сте чули една от касетите, а и Надя нещо ви е разказвала. Как вие сам бихте обяснили това?

Куманин сви рамене:

— Хипноза някаква. Психотропни средства. Не знам, но съм сигурен, че има просто обяснение за всичко, без да се прибегва до религиозни дивотии и мистика.

— А защо тогава вашите колеги толкова се стреснаха? — попита Феофил. — Защо взеха Альоша от интерната и къде го крият сега?

— Не знам — призна си Куманин. — Просто умът не ми стига за какво им е дотрябвал.

— Тогава аз ще ви кажа — Гласът на Феофил звънна от вълнение. — Вие не сте чули всички касети. Той говореше такива неща, от които вашите хора просто са били длъжни да се стреснат.

— Какво толкова е казал? — учуди се Куманин. — Какво може да каже петгодишно дете, за да предизвика подобна паника?

— Не ми се иска да го повтарям — каза Феофил, — особено на вас. Вие така болезнено реагирате на всичко. Ще ви кажа само, че той направи няколко прогнози, за каквито в нашата страна спокойно може да се получи присъда и продължителен лагер. И го е направил в интерната в присъствие на персонала. Разбира се, плъзнаха слухове, а може да е имало и донос, след което именно стана всичко. Аз така мисля.

— А Надя къде е изчезнала? Тя вписва ли се във вашата теория? — попита Куманин.

— За дошлия от никъде Альоша Надя беше фактически майка. Той безумно се привърза към нея. А когато е попаднал в ръцете на колегите ви, те са се оказали в глупаво положение, тъй като никой от тях не е умее да се оправя с него. Изглежда той е настоял край него да продължава да се намира Надя и настояването му е било изпълнено...

— Настоял? — учуди се Куманин.

— Е, помолил е, ако предпочитате — сви рамене Феофил. — Макар че предполагам, че е било настояване. „Не вярвай, не се бой, не моли“ — човек да моли за нещо вас е безсмислено, а настояванията изпълнявате бързо.

Феофил цитира Солженицин, явно за да предизвика поредния пристъп на ярост на Куманин. Но сгреша, тъй като последният не беше чел Солженицин и мислеше за съвсем друго.

— Значи вие смятате, — каза той, — че просто са я арестували на улицата?

— Не мисля — отвърна Феофил. — Вероятно са ѝ се обадили и са ѝ обяснили положението. С други думи, оказали са ѝ доверие, и тя е приела. В края на краищата Надя е такава съветска гражданка, както и всички ние.

— Приела е? — повтори Куманин. — Без да предупреди родителите си? Нещо не ми се вярва.

— Тук са възможни различни варианти — каза Феофил. — Много е възможно да са ѝ обещали, че вечерта ще се прибере вкъщи, или са я помолили да донесе някакви вещи за момчето, лекарства или нещо такова. А после или са я задържали, или Альоша не я е пуснал, или тя сама не е поискала да си отиде без него. Не е изключено момчето, след като е попаднало във ваши ръце, веднага да се е разболяло или да е симулирало болест. От изчезването на Надя минаха само две денонощия. Сигурен съм, че тя по някакъв начин ще се обади, ще видите.

— Всичко това ми прилича на приказка — призна Куманин. — Отначало, право да си кажа, просто ви смятах за откачен с дребнокриминални наклонности. Сега виждам, че сте много способен психоаналитик, макар и със завихрянния. Нещо от това, което ми разказахте, съвпада със собствената ми информация. Започвам да мисля, че що се отнася до Надя сте прав. Но Альоша Лисицин... Не е възможно човек да се появи отникъде. Открили са го на автобусната спирка в Ростов Велики. Няма да ме домързи да отида дотам и, повярвайте ми, много неща ще изясня: откъде се е взел, защо, кой го е оставил на спирката.

— А впрочем — попита Феофил, — никого ли не ви напомня лицето на това момче?

— Да — съгласи се Куманин, — непрекъснато ми се струва, че вече някъде съм виждал това лице, но не мога да съобразя къде.

— Той много прилича на покойния царевич Алексей Николаевич — забеляза Феофил. — Не намирате ли?

Лицето на царевич Алексей, сина на Николай II, Куманин бе видял предишния ден на корицата на книгата на Чарлз Гибс, но то не бе предизвикало никакви асоциации.

— Не, не намирам — каза той на Феофил.

Феофил стана, отиде при лавиците с книги и измъкна оттам репродукция на снимка, изобразяваща петгодишния царевич в ръцете

на възпитател-моряк. Царевичът беше облечен в матроско костюмче, на главата с моряшко таке с надпис на лентата: „Щандарт“. Той сложи картинката пред Куманин на масата, а до нея — вече познатата снимка на Надя с Альоша в ръцете.

— Безусловно това не е един и същи човек — заяви експсихиатърът с такъв тон, сякаш царевич Алексей, ако беше жив, нямаше да е днес, през 1989 година, на осемдесет и пет години, а на пет. — Альоша е много по-светъл, има друг овал на лицето. Но обърнете внимание на носа, много характерния разрез на очите и главно — на устните. Съгласете се, че има очевидна прилика.

— Престанете — болезнено се намръщи Куманин. — Вече главата ме заболя от вашите фантазии. Сега разбирам защо по времето на Андропов не са ви пратили в затвора, а в лудницата. И аз бих направил същото...

Но изведнъж, може би под въздействието на излъчването, идещо от Феофил, а може би от разговора им, Куманин видя приликата между Альоша Лисицин в ръцете на Надя Шестакова и царевич Алексей в ръцете на възпитателя. Куманин реши, че толкова му стига.

Той погледна часовника си. Беше два след обед. Трябваше да се прибира в Москва.

— Добре — каза той, — време е.

— Да идвам ли с вас? — попита Феофил.

— Засега няма нужда — каза Куманин, — когато ми потрябвате, ще ви намеря. Запишете си телефона ми. Ако научите нещо ново за Надя, обадете ми се. Има ли откъде да звънна?

— От пощата — с чувство на облекчение каза Феофил, — само че не винаги има връзка.

— Постарайте се — Куманин стана и тръгна към изхода. Вече пред колата си той попита Феофил:

— Кой е бил моят съименник, в чиято чест е наречено тукашното старопиталище? Казват, че и цялото село преди революцията е носило същото име.

— Серпуховски търговец — отвърна Феофил, — бил е много богат, пращал по Волга параходи, търгувал със сол и риба. В много околни села построил църкви, старопиталища и училища. Но живеел постоянно в Серпухов, където имало и Куманинско пристанище. Сега там отдавна няма никакво пристанище. А недалеч оттук е била вилата

му — луксозно триетажно имение с колони. Виждал съм снимка в едно старо списание, май беше „Столица и имение“. Когато сте идвали насам от Москва, сигурно сте забелязали пътя вдясно, където има пост на КАТ. Това е пътят към имението.

— Запазено ли е? — учуди се Куманин.

Феофил сви рамене:

— Не знам. Там още отпреди войната има някакъв свръхсекретен институт и не пускат никого. Носеха се слухове, че изобретяват някакви невидими лъчи за сваляне на самолети. Може би къщата и да се е запазила, но в преустроен вид.

— А знае ли се какво е станало после с този Куманин?

— Удавили са го в Ока заедно с моя дядо — отвърна Феофил.

Качвайки се в колата, Куманин зададе последен въпрос:

— А как е било малкото име на тоя Куманин? Не знаете ли?

— Не знам — призна Феофил. — Майка ми може би знае. Ще разбере, ако ви интересува. Може да ви е роднина.

Куманин нищо не отговори, даде газ и замина по пътя към куманинското старопиталище.

III

Още докато идваше към къщата на Пименов, Сергей си помисли, че трябва да долее вода в радиатора на колата. Но психиатърът-психопат така го обърка с библейско-мистичните си размисли, че той забрави за това.

Куманин вече беше задминал поста на КАТ на тайнствения горски път, водещ, както успя да научи, към бившето имение на търговеца Куманин, когато тревожно замига лампичката за температурата, предупреждавайки го, че ако продължи да кара, ще съсипе двигателя. Сергей изруга, спря колата и излезе на пътя. Сложи си грубата работна ръкавица, свали капачката на радиатора и оттам блъвна пара като от спукана тръба на топлоцентрала. Той се огледа.

От лявата страна на пътя като плътна стена се издигаше гората. Жегата от последните дни беше изсушила всички крайпътни канавки. А до най-близката рекичка, където може да се вземе вода, имаше още около седем километра. Обаче отдясно гората отстъпваше от пътя на около петстотин метра, и на стръмния склон се беше приютила малка къщичка, потънала в зеленината на растящите наоколо млади борове. Нямахме избор. Извади от багажника кофата, заключи колата и тръгна през полето към тази къщичка. Като се качи по склона, той видя долу няколко десетки покриви на някакво селце.

Пред къщичката, до която се доближи, на пейката дремеше стара жена със сложени в скута отрудени ръце. При появата на Куманин тя отвори очи и без да се уплаши запита:

— Какво искаш, синко?

— Извинявайте, бабо — обърна се към нея Сергей, показвайки пред себе си празната кофа като доказателство за мирните си намерения. — Може ли да си наля вода за колата?

Старицата тежко се вдигна от пейката.

— Лошо е с водата — жално проговори тя. — Додето идеш до колонката, ще се намъчиш. Аз не мога да си донеса, а пък синът от Москва веднъж в годината минава, както е обещал, а аз нито лехите

мога да поля, ни да изпера, ни обед да стотвя. Ей тук бъчвата скоро съвсем ще се разсъхне...

— А къде е колонката? — запита Куманин.

— Сега ще извикам внучето, то ще ти покаже. — Дениска, заведи този чичо до колонката — извика на внука си бабата.

Отнякъде изникна хлапе на около десет години, което с целия си вид показва готовността си да служи за водач.

— Синко — обърна се старицата към Куманин. — Да беше донесъл вода в бъчвата и на мене, а? Пък аз ще те почерпя с млекце и ягоди. То иначе съвсем съм закъсала. Кобилица ще ти дам и две големи кофи. Три пъти да отидеш и стига. Че аз вече осемдесетата карам. Тъй ще си умра като мъкна.

Куманин погледна часовника и се съгласи. В крайна сметка нямаше какво да прави в Москва, а градински ягоди отдавна не беше опитвал.

Оказа се, че колонката е на около двеста метра от къщата. Съпроводен от Дениска, Куманин направи три курса и напълни бъчвата почти до горе, като през цялото време чуваше благодарното бърборене на баба Дуся (старицата се казваше Евдокия Никифоровна). След което бабата го покани в къщата да опита обещаното мляко с ягоди.

Беше тъкмо навреме, тъй като Сергей както винаги сутринта беше глътнал набързо чаша кефир, а вече приближаваше четири часа.

Първото, на което обърна внимание Куманин при влизането си, беше голям фотографски портрет на мъж в гимнастърка с три кубчета на петлиците, който висеше на стената. На гимнастърката му беше окичена значка „Ворошиловски стрелец“ и „20 години НКВД“ във вид на традиционните щит и меч. Като се вгледа, Куманин разбра, че този портрет е пресниман от някакъв малък оригинал, навярно запазен на стари документи.

Баба Дуся забеляза с какво любопитство Куманин разглежда снимката на стената и с въздишка обясни:

— Мъжът ми — Ваня. Както изчезна през четирсета година, така и ни се чу, ни се видя повече.

— Във финландската война ли? — полюбопитства Куманин.

— Каква ти война! — махна с ръка бабичката. — Да беше на война, щеше да е ясно. А пък той тука служеше, наблизно, в охраната.

Тук наблизко в гората, където е сега милицията, пътят води до вилата на някакъв бивш буржуй. Там в охраната служеше.

— А какво е имало на тази вила — запита Куманин, — какво е пазил?

— Дявол го знае — каза бабата, — никога не казваше, пък и аз много-много не питах. Тайни работи някакви пазеше, после при тях, точно преди Нова година през четирсета, умря някакъв началник. Него го погребяха тук наблизко, на старото монашеско гробище, и от тогава не видях вече своя Ваня. Много хора от селото, дете служеха там, изчезнаха тогава. Мислехме, прехвърлили са ги някъде. И в Москва ходих, действах, къде да се дяна с децата — нито пари, нито диплома. Никой нищо не знаеше. После пък почна войната. Едва след нея издействах малка пенсия и справка получих за Ваня: „Загинал при изпълнение на службата“ — нещо такова е написано.

— А що за началник умря? — запита Куманин, наслаждавайки се на ягодите.

— Че дявол го знае — отговори баба Дуся, — полковник някакъв. Казвах ми името, ама забравих.

— Да не е Лисицин случайно? — Куманин се задави с млякото при тая догадка.

— Не — каза старицата, — не Лисицин, аз Лисицин го познавах, той беше майор. Имаше там някакъв голям началник, полковник някакъв, показва се на два пъти у нас в селото, след това и Лисицин изчезна, и моя Ваня, и всички други. Мене с децата искаха да ме изселят оттук, ама започна войната с немеца, та забравиха, а след войната пенсия ми дадоха...

Куманин почувства как заблъска сърцето му. Значи старата вила на отдавна убития серпуховски търговец Куманин е обект 17! И този обект съществува и до сега, щом там има такава охрана. Той забрави за млякото и ягодите, опита се да овладее разтреперването си и запита:

— А това гробище къде е? Където са го погребали този полковник?

— Някъде на седем километра оттук. По-преди там имаше малък манастир с гробище. Там го погребяха. Разправяше се, че го били разстреляли за нещо. И затова така го погребали.

— А с кола може ли да се стигне дотам? — попита Куманин.

— То да се стигне може — каза старицата. — Като тръгнеш към Москва, още към четири километра, има път надясно. Та по него още три километра, а после пеша е близко. Само че, душко, там няма да те пуснат.

— Защо така? — Куманин допи млякото и си избърса устните с кърпичката.

— Има военно поделение, всичко са омотали с бодлива тел. Тукашните жени ходят есенно време да берат гъби и боровинки. Някой път нищо, друг път ги хващат и ги глобяват. Знаеш ли какви са проклети понякога... Пък и всичко ще да е обрасло там. Има и параклисче, ако не са го съборили. Красиво.

— А вие самата ходили ли сте там? — попита Куманин.

— Още с мъжа си съм ходила — въздъхна бабичката, — отдавна. Той ми показва параклисчето. Оттогава не съм ходила.

Куманин благодари на баба Дуся за почерпката и с кофата вода в ръка заслиза към шосето.

ГЛАВА 7

I

Генерал Климов обичаше да кара кола, макар че много рядко му се случваше да го прави. Безпрекословните инструкции за цялата сановно-номенклатурна върхушка на СССР категорично забраняваха някои малки волности, например да се появиш някъде без охрана, да ползваш обществен транспорт, а още повече да ходиш пеша из града или по други места, с изключение на специалните зони около охраняваните вили и резервати. Не беше разрешено да живееш където си искаш, освен специално определени райони, и, разбира се, да караш кола. Даже Брежнев, който много обичаше да седи на волана, трябваше в крайна сметка да се подчини на тези строги изисквания.

Преди, когато Климов беше полковник, той се чувстваше много по-свободен — можеше да се появи където си иска и с когото си иска, да се носи с наслада из Москва с личната си „Волга“, да отиде с нея на вилата си, даже когато е пийнал. Генералските пагони, получени от ръцете на Юрий Андропов, веднага се превърнаха за него в нещо като железни окови. Пак добре, че след смъртта на Константин Черненко суровият партийно-номенклатурен протокол започна да се забравя, разбира се, не дотолкова, че да можеш да се почувстваш ако не напълно свободен, то поне независим и, както казваха шегаджиите, самостоятелно да ходиш до тоалетната, без да вземаш помощник или адютант, за да ти пусне водата. За щастие Климов беше все пак генерал от КГБ, а не секретар на ЦК (не беше дори и член на ЦК), и затова можеше да си позволи малки волности, като се позове на секретността на едно или друго мероприятие.

Сега, докато караше по улиците на Париж взето под наем „Пежо“, генералът изпитваше удоволствие и нарочно мина по обиколен маршрут, за да го удължи. Той беше сигурен, че не го следят, поне своите хора. „Ако пък му се закачат френската или коя да е друга западна тайна служба, нека да знаят — той си има пороци, както по-голямата част от човешкия род.“

Според западното мислене (което е по принцип напълно логично) един генерал от КГБ просто е задължен да притежава всички

човешки пороци, от садизъм до содомия. Разбира се, можеха да го следят ония тъпанари от така наречената група „Зет“, която, както смята Горбачов, се занимава специално с него. Те следят най-вече близкото обкръжение на Генералния секретар, но заплатата си получават на Лубянка, въпреки че досиетата им (заради конспирацията) се пазят в деловодството на ЦК. А който плаща, той поръчва музиката. Затова целият им устрем е насочен към следене на членовете на Политбюро и неговия апарат. Но ако той, Виктор Иванович Климов, забележи, че го следят, тогава по сигнал „вакуум“ — те знаят това — всеки един от тях може да изчезне от лицето на земята. „Да предположим, че някой от групата успее да доложи на Горбачов за него — също не е проблем. Първо, Горбачов (макар и отчасти) е в течение на нещата, второ, ако научи, че Климов действително е ходил в треторазрядния хотел «Адмирал Курбе», а не си е купувал диамантените ръкавели на Луи XV в антикварния магазин на Линие, той ще дочака собствения му доклад.“

Хотелът „Адмирал Курбе“ се намираше в най-непретенциозния район на френската столица, близо до речното пристанище. В тази опърпана триетажна сграда, построена по времето на Третата република, едно време се е намирало управлението на речната полиция. След края на втората световна война го купи някой си Франсоа Гико — доста странна личност, тежнееща към марксизма и алкохолизма едновременно. По замисъла на Гико в сградата на бившата речна полиция трябваше да се създаде нещо като приют за алкохолици, с които беше препълнен районът около пристанището. Но недостигът на средства, както става винаги, не му позволи напълно да осъществи замисъла си. Вместо приют тук бе открита денонощна кръчма и нелегален публичен дом, с помощта на които Гико се опитваше някак си да свърже двата края.

След смъртта на предприемача сградата беше пусната за продажба на търг заради дълговете на собственика и купена от някакви тъмни личности, които пожелаха да останат неизвестни. Вестник „Юманите“, на който Гико бе завещал тази своя къща, подаде жалба в съда срещу анонимните купувачи, но изгуби делото, тъй като завещанието на покойника беше отдавна анулирано от кредиторите му. Оттогава тук съществуваше хотелът „Адмирал Курбе“, който се ползваше с твърде лоша слава на пристанище на алкохолици и

хомосексуалисти. За заведението се носеха всякакви слухове, но полицията и префектът запазваха спокойствие по този въпрос. Очевидно общественото мнение на тази демократична държава не го беше еня за това, щом като никой не бе подавал жалби срещу новите стопани на хотела „Адмирал Курбе“. Видът на луксозните лимузини, които от време на време спираха пред хотела, не подобряваше реномето на заведението, а само го обграждаше с ореол на известна тайнственост...

В слабо осветения хол под картината, на която адмирал Курбе с далекоглед под мишницата пиеше ром от шишето на фона на мачти и подобни романтики на платноходната флота, на стола седеше портиер и четеше, за учудване на Климов, вестника „Дифенс Ревю“ на английски език. Този факт, както и късата подстрижка, а също и стърчащите уши, издаваха в портиера бивш военен с чин най-малко старши сержант. Затова Климов реши да е по военно кратък.

— Чака ме Пол Жулиен от стая 207 — каза той. — Бих искал да се кача при него.

Климов го заговори на английски, като предположи, че ако портиерът чете на английски, сигурно го знае. При това генералът говореше лошо на френски. В случай на нужда го обслужваха десетина преводачи, и собствени, и на Горбачов. Може би портиерът и да можеше да чете на английски, но говореше на него приблизително така, както Климов на френски.

— Ако вие сте господин Мартин — каза той, старателно изговаряйки думите, — то господин Жулиен ви чака.

Генералът вече бе стъпил на първото стъпало на стълбата, когато портиерът отново го заговори на някаква смес от несъществуващо англо-френско наречие, което, впрочем, се разбираше напълно.

— Един момент, господине. Посетителите са задължени да заплащат за посещението. Нашето заведение е специално, и безплатното влизане в него е разрешено само на полицията в някои определени случаи...

— Така ли? — учуди се Климов. — И колко трябва да плати посетител, който не ви е клиент?

— Дреболия, господине — въздъхна портиерът. — Само петдесет долара.

— Вие да не сте откачили? — зачуди се Климов. — Откъде да взема такива пари?

— Не знам, господине — каза бившият сержант и се изправи, — но за бедните хора има други заведения. А нашето има репутация, отричаща бедността и благотворителността. Влизаният при нас не може да бъде обременен с тези два порока...

— Предполагам — съобрази Климов, — че господин Жулиен ще внесе тези пари за мен, защото ме покани...

— Това е невъзможно — отново въздъхна портиерът, — дори ако господин Жулиен би пожелал да го стори, ние не бихме могли да приемем неговото заплащане, та той е наш клиент. Правилата са много строги и са въведени не от вчера, вярвайте ми.

— Значи — малко объркано каза генералът, — ако не платя петдесет долара, изобщо няма да ме пуснат да вляза тук?

— Страхувам се, че е точно така — направи печално изражение портиерът. — Вие явно за пръв път имате честта да посетите нашето заведение. В противен случай не бих се заел така търпеливо да ви обяснявам нашите правила.

— Кредитна карта ще свърши ли работа? — изгуби търпение Климов и бръкна в джоба си.

— Само налични — доста по-емоционално обясни портиерът, — тъй като...

Климов хвърли на плота петдесетдоларова банкнота:

— Да ти преседне дано, — каза той на руски.

— Моля? — не разбра портиерът.

— Казах — премина на английски Климов, — че правилата ви са като в хубав аристократичен клуб.

— Ние сме именно клуб — съгласи се портиерът, — с тази разлика, че не вземаме встъпителни вноски. Имаме само еднократни.

Климов реши, че толкова му стига и се качи на втория етаж. На площадката на стълбата висеше устав, написан с големи червени букви на френски и английски, предупреждаващ, че самоубийството е един от най-тежките смъртни грехове, не подлежащи на прошка.

Уставът на клуба, за който говореше портиерът, забраняваше да се заключват вратите на стаите, в което Климов се увери, като намери вратата на стая 207 отключена. Той влезе вътре.

Подът на стаята беше постлан с цветен линолеум, мокрите следи от боси крака идваха изглежда от банята. На масата, поставена наред стаята, на фона на прозорец с решетки, седеше човек с пухкава черносива хавлия, опрял брадичка на дланта на лявата си ръка. В дясната държеше бутилка, на чийто етикет беше изобразен адмирал Курбе със също такава бутилка в лявата ръка и с абордажна сабя в дясната. До него стоеше чинийка с карфиол, посипан с някаква кафява гадост. На стената висеше същият плакат, какъвто имаше и на стълбата, и предупреждаваше за смъртния грях на самоубийството.

— Хелоу — каза Климов, като окачи шапката си на пилона под плаката.

Вместо отговор наемателят на стаята вдигна шишето и отпи юнашки. Сложи бутилката на масата, но не я пусна и попита на руски:

— Коя дата сме днес?

— 21-ви юли — отвърна Климов и се огледа в търсене на още един стол. Стол нямаше, и генералът седна на крайчеца на койката, напомняща легло на монах, решил да се добере до рая чрез умъртвяване на плътта.

— 21-ви? — повтори собственикът на хавлията. — Колко бързо минава времето. Утре ми е самолетът. Добре че дойде, защото нямаше да се сетя.

И отпи отново от шишето.

— Къде е Сашински? — запита Климов.

— Умря — отвърна поклонникът на адмирал Курбе, като най-накрая пусна шишето, за да вземе чинийката с карфиол и да я помирише.

— Необходимо ли беше? — въздъхна Климов.

— Не знам — намръщи се събеседникът му, като с отвращение остави обратно чинийката. — Както казва вашият Ленин — по-добре да разстреляш сто хиляди души повече, отколкото един по-малко.

— Това го е казал не Ленин, а Химлер — поправи го Климов.

— Има ли разлика — хлъцна неизвестният. — Пардон. — Той погледна Климов със съвсем трезвени сиви очи.

— Ти ми омръзна, Климов — проговори той, — Ти ми омръзна още в Москва. Защо дойде тук, да ме проконтролираш ли? Иди да се увериш: трупът лежи в съседната стая, ако, разбира се, не са го

откарали вече. Тогава го търси в Сена. Самоубийството е най-тежкия грях — пияно се разсмя мъжът.

Климов се намръщи. Той не обичаше разпуснатостта. Това, което каза човекът, регистриран при портиера като Пол Жулиен, беше може би остроумно, но не биваше да се смее, особено над покойник.

— Е добре, Жулиен — каза генералът, — нашата работа изисква голямо нервно напрежение, всеки си го сменя по свой си начин. Нямам принципи възражения...

— Нещо много усукано говориш — измърмори този, когото нарекоха Жулиен, — като на партийно събрание — и повтори: „Самоубийството е грях.“

— Аз съм атеист — засмя се Климов, — и не вярвам в глупости. С подобни сентенции можеше да шашнеш покойния Андропов, лека му пръст. Аз вече два пъти съм завършвал живота си със самоубийство, след което и двата пъти ме повишаваха...

— Никой не спори — съгласи се Пол, — ти си уникален екземпляр, нещо като цъфтяща липа, пораснала в клозетната чиния.

— Там има толкова много тор — още повече се развесели Климов, — че сам се чудя защо в клозетите нищо не расте. Но слушай ме внимателно... — Климов се спря и добави, — Пол. Аз специално реших да те засека преди да заминеш за в къщи, за да те предупредя — целият ни съгласуван график отива по дяволите. Започнаха се засега не съвсем разбираеми процеси на ускорение, изглежда, че снежната топка е пусната да се търкаля по склона...

— Нищо страшно — отвърна Пол. — Ще измислите някой нов лозунг от типа на „Ускорение-90“.

— Вече всичко е измислено, — отбеляза Климов, — за десет години напред, трябва да сработи. Работата не е в нас, а в това, че се ускоряват глобалните процеси. Стената може да рухне още в края на тази година, някъде ноември-декември. И ще започне доминото.

Пол с интерес погледна Климов и му подаде шишето:

— Искаш ли да пийнеш?

Климов мълчаливо взе бутилката, извади от джоба на сакото си сгъваема чашка, наля в нея ром, изпи го и отново наля.

— Курбе е сгрешил, като е станал адмирал. Щеше да е много по-известен, ако се беше сетил да си патентова рецептата за рома. — И изпи втората чаша.

— Сред тези развалини — продължи Климов, като замези рома със зрънце кафе, извадено от друг джоб, — ще остане мощната западна групировка войски. Не те ли е страх, Пол?

— Вас трябва да ви е страх — рече Пол, като извади изпод масата ново шише, — защото това си е ваша групировка. А тъй като тя няма вече път напред, ще почне да капризничи, защото не иска да се връща назад, у дома. Тогава ще трябва да изработите механизми на въздействие, вероятно пазарни. Генералите ще приватизират цялото въоръжение, ще го продадат на черно и сигурно ще станат не толкова свирепи, както по времената на развития социализъм. Богатите хора не са агресивни. Това прекрасно са го разбирали вождовете, затова и са се мъчили да натикат всички в мизерията и да ги превърнат в замразено пушечно месо...

— Слушай — прекъсна го Климов, — искаш ли да ти издействам място на заместник на Горбачов по идеологическата част?

— Не, — завъртя глава Пол, — не искам. Слабо плащат при вас. Аз, Климов, получавам за седмица повече, отколкото ти за година, ако и да си генерал.

И той отново отпи от шишето.

— В това е и същината на Горбачовската перестройка — философски забеляза Климов, — ние за ден да получаваме повече, отколкото ти, Майк, за целия си живот.

— Много похвално, — отвърна този, когото този път Климов нарече Майк. — Когато хората си поставят високи цели, те винаги постигат успех, вярвай ми. Но в близките пет-десет години има доста да се поизпотите. Не е страшно да работиш, ако добре ти плащат за труда, нали?

— Чиста истина — потвърди Климов. Той известно време мълча, като явно за нещо разсъждаваше. Пол-Майк, сложил брадичка на двете си ръце, седеше и гледаше някъде във вечността, като баба Федосия в руските народни приказки.

— Слушай — неочаквано попита Климов, — а какво бихте казали, ако Русия стане монархия? Полуконституционна, да кажем.

— Ти днес ме довърши — отвърна Пол и с отвращение погледна чинията с карфиол. — Горбачов вече за император ли се гласи?

— Какво общо има Горбачов? — недоволено реагира Климов. — Имам и по-легитимен претендент.

Пол с известно усилие вдигна глава.

— Кой? — попита той с откровен интерес, — Да не е онзи, във Франция? Как беше? Кирил...

— Владимир Кирилович — подсказа Климов.

Пол се опита да стане, при това така разклати масата, че шишето падна на пода, но не се счупи, само малко ром се разля на линолеума.

— Какво става? — попита Климов, като вдигна бутилката и отново извади чашата си.

Пол отново тежко се отпусна на стола.

— Искам да отбележа — започна той, като недоволно гледаше как Климов си налива ром в чашата, — че тоя момък няма никакви права за престола. Още Николай II ги е отнел от баща му заради аморално поведение. Съвсем наскоро четох това в един ваш вестник. Слушайте, генерале, защо решихте, че трябва да ви черпя безплатно с такъв скъп ром?

— Успокой се — посъветва го Климов, като изпи чашата и си наля още една. — Платих на входа петдесет долара.

— Тогава извинявай — каза Пол и протегна ръка да вземе бутилката. — Та значи, ти имаш предвид някой друг?

— Да — потвърди Климов, — пряк потомък.

— Интересно — Пол дори остави шишето на масата. — Спомням си, че веднъж четох един стар отчет за това как нашият агент Фокс пристигнал в Екатеринбург и откарал някъде вашия цар...

— Нима Фокс е бил ваш агент — учуди се Климов, — а не немски?

— Немски? — повтори Пол с явно пренебрежение в гласа. — Нима немците могат нещо друго освен „марш-марш-марширен“? Единственото им разузнавателно постижение за две световни войни е било купуването на Ленин за сравнително скромна сума, пък и то в крайна сметка им е излязло през носа. Действително тогава ние имахме практика да внедряваме своята агентура на изток през Германия, така че у вас спокойно са могли да го сметнат за немец. В Русия изобщо винаги е било просто: който не е руснак, той или е немец, или е евреин, или е татарин.

— Вие през тези години, струва ми се, изобщо не сте имали разузнаване — напомни Климов, — как тогава сте могли да осъществявате такива сложни операции?

— Имали сме — възрази Пол, като сладко се протегна. — Все пак колко е хубаво да прекараш два дни на това благословено място, снемаш си напрежението от цяла година и се зареждаш морално за две години напред. А ти, Климов, как си снемаш напрежението?

— Стрелям по враните в Завидово — засмя се генералът, — с автомат „Узи“.

— И по следствените в подземията на Лубянка — допълни Жулиен.

— Преувеличаваш — направи се на скромен Климов, — и бъркаш работата с почивката.

— Вярно — усмихна се Пол, — не се сетих за това. Та за какво говорехме?

— За това — напомни му Климов, — че сте имали разузнаване още преди първата световна война.

— Да — кимна Пол. — И е било даже по-добро от сегашното, защото е оставало още съвсем небюрокрактизирано, ако може така да се каже. В това е нещастieto на вашето и немското разузнаване, а също и, че те винаги са били прекалено милитаризирани. Това е добре във военно време, при определяне силите на противника на отсрещния бряг, но изобщо не върши работа при нашите операции, в което ти сигурно вече си успял да се увериш. От моя гледна точка разузнаването изобщо не трябва да има никаква табелка. ЦРУ, КГБ, ГРУ, Мосад — всичко това е само за политически трилъри. Истинското разузнаване, ако не може да мине без табелка, трябва да се задоволи с неутрална такава, като например „Благотворително общество на вдовиците в името на Христос Спасител“ или „Търговия на едро с консервирани плодове“. Схващате ли мисълта ми, Климов?

— Отчасти — промърмори генералът.

— Разбира се — продължи Пол, — ако в страната няма демокрация и тайната служба си хаби всичките сили в борбата със собствения народ, то са нужни и пагони, и портупей, и свирепогръмогласни табелки от рода на „Смърт на шпионите!“

— Майк — жално проговори Климов, — уморих се вече от политически изследвания за глупостта на тоталитаризма, пощади ме. Не съм завършил Йейлския университет. Ти знаеш ли какво значи ЧК? Значи Извънредна Комисия за борба с контрареволуцията и саботажа, нещо като вашите Комитети за Бдителност от времето на завоюването

на Далечния Запад, когато почти всеки началник е можел да осъди на незабавно обесване петдесет души наведнъж. Вие сте минали през това през XIX век, а ние го минаваме сега, малко сме поизостанали заради татарското иго. Та значи, аз съм чекист, затова недей да ми преразказваш магистърската си дисертация. Чел съм я още когато ти воюваше във Виетнам. Да се върнем на Фокс. Знаеш ли още нещо за него?

— Извинявайте, генерале — отвърна Майк-Пол, — когато говоря с вас, все ми се струва, че няма да ме разберете, ако предварително не ви изрецитирам поне увода от ученическото си съчинение на тема „Собствениците на универсални магазини — основа на бойната мощ на демокрацията“. Особено за Фокс. Ако преминем на вашата терминология, той е бил иманяр. Имал е малко магазинче някъде на Западния бряг, занимавал се е с дребни финансови операции, но винаги се е интересувал от скрити съкровища. Не златни жили някъде по Аляска и Калифорния, а именно съкровища. Започнал е, ако не се лъжа, традиционно: от търсене на съкровищата на Флинт и Морган, вече точно не помня. Дали това се е увенчало с някакъв успех, не зная. Но тук, разправят, му попаднала някаква брошурка, че по количество на заровени иманета Русия заема първо място на света и то с голяма преднина пред всички останали страни, взети заедно, както чикагските Рейнджъри в баскетбола. Идеята да замине за Русия да търси съкровища, в сравнение с които всички легендарни пиратски съкровища изглеждат жалки грошове, го завладява дотолкова, че решава да замине за там в разгара на първата световна война. Той има особена концепция на тази тема. Според него няма нищо по-лошо от скритите скъпоценности и златни монети, защото всички тези ценности трябва да работят в полза на икономиката на човечеството, а не да лежат сред тора векове наред без никаква полза. Стига до извода, че вашата страна затова винаги е била бедна, защото всички са предпочитали да заровят в земята ценностите си от страх, че ще им ги конфискуват, а не да ги пуснат в оборот в името на общественото благо. И тъй, той решава да замине за Русия. Ти, Климов, сигурно знаеш как става това при нас, в Щатите, когато някой собственик на магазинче, банков чиновник, борсов агент или неуспял писател го прихване натрапчивата идея да стане търсач на приключения? Те преди всичко отиват в държавния департамент, тъй като не искат да ги

тикнат в затвора или просто да ги пречукат при първия контакт с местните власти в някоя екзотична страна като вашата.

Климов си позволи гримаса на неудоволствие, но слушаше внимателно.

— В държавния департамент — продължи Пол, като разглеждаше срещу светлината празната бутилка от „Адмирал Курбе“, — им дават паспорт, който, макар и да не е предизвиквал по онези времена такава благоговейно отношение, както сега, все пак е бил достатъчна осигуровка срещу произвола на туземците. Чувал съм, че дори Ленин и Дзержински са се отнасяли с уважение към американския паспорт, тъй като са имали такъв в сейфовете си за случай, че им се наложи спешно да бягат от Русия.

— Не се отвличай, моля те — помоли Климов, като си погледна часовника.

— Добре — съгласи се Жулиен, — но преди да им дадат паспорта, в държавния департамент са провеждали събеседване и ненатрапчиво са молели новопоявилият се конкистадор да поработи малко за правителството. В замяна последният е получавал възможността в случай на нужда да се скрие в някое американско консулство или мисия. Понякога тези хора са получавали повече информация, отколкото специално подготвените агенти. И тогава чичо Сам заради тяхното благополучие е бил готов да изпрати през целия свят ескадра кораби и дивизия от морската пехота. Без сами да подозират, именно те са заложили концепцията за дейност на разузнавателните институции, но това е станало малко по-късно.

Пол още веднъж погледна бутилката.

— Всичко на тоя свят има край — въздъхна той и попита:

— Колко е часът?

— Седем и половина — без да погледне часовника си, съобщи Климов.

— Света Богородице! — възкликна Пол. — Преди час трябваше да съм в посолството. Заради теб, Климов, ще ме уволнят. С кола ли си? Закарай ме до...

— Все още не съм откачил дотолкова — отвърна Климов, — че да те возя по Париж. За моето спасение Вашингтон няма да прати дивизия от морската пехота.

— Май си прав — съгласи се Пол. — Ще походя пеша да подишам чист въздух. Но къде се дянаха тия гадове?

В този момент вратата на стаята се отвори и огромен на ръст арабин внесе поднос с димящи чашки кафе и стъклени чаши, напълнени с някаква зелена течност. На подноса имаше също и пура с опаковка от позлатена хартия.

Поставяйки подноса на масата, арабинът направи знак на Пол. Последният кимна. Арабинът излезе и затвори след себе си вратата.

— Какво ти съобщи? — заинтересува се генералът.

— Той е глухоням — обясни Пол, — напомни ми, че ти е време да се омиташ. Седял си вече достатъчно за своите петдесет гуцера.

— Ново двайсет, — обиди се Климов. — Ако променят правилата, трябва да предупреждават за това посетителите. Мога да остана още час и половина.

— В никакъв случай — каза Пол. — Можеш да пиеш кафе — и толкоз. А ако искаш да останеш, премини в другата стая, например при Сашински. Може още да не е свършил да решава вечните си триъгълници. Излизането тук струва много по-скъпо от влизането.

— Добре де — недоволно измърмори Климов, — ще си изпия кафето и ще си ходя. Какви скръндзи сте всички. Как изобщо може да се живее в този ваш прехвален Запад, не мога да разбера. Но ти така и не ми разказа за Фокс. Какво е станало с него после?

— Ами аз никога специално не съм се интересувал от този случай — призна Пол. — Ако всичко това толкова те интересува, прати някого в нашия архив. Всичките дела, свързани с Фокс и неговото време, отдавна са разсекретени, остава само знакът „Не подлежи на публикуване“. Твоите момчета свършено не умеят да работят с документи, все посягат да задигнат някой изстребител или танк, а за какво им е, не е ясно...

— Не дудни — намръщи се Климов, — разкажи каквото знаеш.

— Доколкото си спомням — отвърна Пол, — Фокс пристига в Стокхолм на шведски параход, оттам стига до Берлин. Към този момент при вас става поредната революция. Фокс се помотва из Берлин. Казват, че е успял да се вреди на прием при самия кайзер и го заинтересувал с проектите си, подписани едва ли не от самия Уилсън, тогавашния президент. Аз лично не вярвам на това, макар че по онези времена е можело да купиш подобни писма къде ли не за пет долара.

Старият Вилхелм също е бил романтик и си падал по разни фантазии. С една дума, Фокс в състава на немска делегация с документи-менте пристига в Петроград, оттам в Москва...

— Знаел ли е немски? — попита Климов.

— Учудваш ме — Пол отви пурата си. — Та той е немец, разбира се, че е знаел родния си език.

— Добре, извинявай. Това, разбира се, са подробности, — съгласи се Климов. — И какво става после?

— Пълна мъгла — призна си Пол. — Изглежда е достигнал мястото, където е бил под арест последният ви цар. Или сам го е разстрелял, или го е спасил — не е ясно. Но много е работил по царските скъпоценности. През 20-те и 30-те години в държавния департамент пристигат пет или шест негови секретни съобщения. Всички те са списъци на намерените от него скъпоценности и всеки е дълъг около половин миля.

Лицето на Климов се измени:

— Той е пращал донесения в държавния департамент? Да не се шегуваш?

— Че къде другаде да ги праща? — учуди се Пол. — ЦРУ тогава не е съществувало, ФБР с подобни неща никога не се е занимавало. Цялата тая публика е била свързана с държавния департамент.

Климов не се зае с анализ дали наистина Пол не е разбрал въпроса му или е решил да се направи на наивник, и попита:

— А какво е направил с тези скъпоценности?

— Как какво? — още повече се учуди Пол. — Давал ги е на съветското правителство, като си е прибирал пет процента, както е било предвидено в договора.

— Какъв договор? — подскочи Климов. — Ти какво, с всичкия ли си? Какви пет процента?

— Е, може и седем да са били — сви рамене Пол, — не знам. Може и да е послъгал, за да не плаща данъци. Какво се горещиш толкова, Климов? Той да не ти е роднина? Или ти тъкмо него си набелязал за претендент за престола?

— Не си прави майтап — каза Климов с раздражение, — ти истина ли ми говориш сега или се подиграваш с мен?

— Не знам дали е истина или не — засмя се Пол. — Не съм се замислял по този въпрос. Така пише в отчета му след завръщането му

в Щатите. Както се казва, каквото знам, това казвам...

Климов усети тъпа болка в тила.

— Върнал се е в Щатите? — пресипнало попита той.

— Да — кимна Пол, — още преди Пърл Харбър. Май през лятото на 1941-ва, а умира през 1969-та. Синът му е още жив. Преди около пет години в един наш вестник имаше статия за него. Доколкото си спомням, там се казваше, че той е най-знаменитият иманяр на света, един от малцината, които по този начин са събрали огромно състояние.

— По договор — прошепна Климов. — Той е работел по договор...

— Нали ти казах, че нищо няма да разбереш, — разпери ръце Пол. — Нали исках да ти изнеса уводна лекция за изкуството на разузнаването, ама ти ме прекъсна.

Той погледна часовника си:

— Край, Климов, разкарвай се. Ще се срещнем в Москва при Натан.

— Кога? — попита генералът, който мислеше за нещо друго.

— Та аз няма да пълзя по корем през граничната полоса, — засмя се Пол, — така че ще си един от първите, който ще научи за завръщането ми. Ако, разбира се, не ме натирят някъде в Рио или още по-далеч.

— Защо в Рио? — не разбра Климов.

— Ами защото не знам португалски — отвърна Пол. — Нашата бюрократична машина не е по-добра от вашата. Трябва да се признае, че за последните петдесет години вие доста ни поразвалихте.

— Може да се спори кой кого, — Климов свали шапката си от пирона. — Добре ли запомни всичко, което ти казах?

— Запомних — отвърна Пол, — но не всичко разбрах.

— Какво например? — учуди се генералът.

— Откъде си намерил престолонаследник за бъдещата си монархия? — Пол въпросително погледна Климов.

— Мисля, че той се е оказал именно в тези пет процента, които вашият Фокс е задигнал от другаря Сталин — отвърна Климов и тръгна към вратата.

— Ама че работа! — извика подир него Пол. — Виж го ти какъв мошеник. Те всичко са постигали, защото почти са нямали бюрокрация над главата си.

— Разказвай си приказките във Вашингтон — без да се обръща, му отговори Климов, като излезе на стълбата. После спря при портиера и попита:

— Вие също ли работите по договор?

— О, не, господине — отвърна бившият сержант. — Аз съм акционер.

Климов сложи на плота сто долара. Добре бе усвоил правилата на клуба.

II

Сутринта в понеделник, когато Куманин дойде на работа, там го чакаше малка изненада.

— Сергей Степанович — щом го зърна, обяви „прапоршчицата“ Света, — обади се Виктор Иванович. Относно вас нареди следното: „Рапортът му да е на бюрото ми в понеделник.“

— В понеделник? — малко объркано попита Куманин. — Но понеделник е днес.

Света сви рамене: „Оправяйте си се помежду си. Моята работа е да предам.“

— Тук ли е генералът? — запитва Куманин. — Върна ли се?

— Няма го в управлението — сухо отговори „прапоршчицата“, като му даде да разбере, че няма намерение да обсъжда подобни въпроси.

За себе си Куманин реши, че става дума, разбира се, за следващия понеделник. Не може все пак да напише рапорта за няколко часа, още повече, че не си представяше напълно какво ще пише, освен може би молба за напускане.

Искусството на съставяне на рапорти до началството се е родило не днес, а преди поне четири хиляди години. В наше време то е достигнало ако не върховно, то поне известно съвършенство. Без да вършиш абсолютно нищо, в рапорта можеш да представиш всичко по такъв начин, че на началството няма да му остане нищо друго, освен да те предложи за орден или повишение.

Разбира се, можеше да отскочи за ден-два до Свердловск, да си побъбри с момчетата от местното управление, да се помотае из полетата, където Юровски ужким бил заровил царските кости, като предварително ги бил разтворил в киселина, да обядва за сметка на службата си в ресторант „Урал“, а после да се прибере в Москва и да постави пред себе си от едната страна публикуваната част от рапорта на Юровски, а от другата — отчета на следователя Соколов. И тогава да състави рапорт по всички правила. В заключението може да пише,

че не е успял да изпълни задачата докрай, тъй като него, майор Куманин, не са го пуснали в ни един архив, въпреки нареждането на ръководството. Пък нека си изясняват отношенията помежду си: кой какво е заповядал, а кой е саботирал заповедта.

Но Куманин не се канеше да ходи до Свердловск, ами планираше да отиде до Ростов Велики, за да изясни по какъв начин се е появил там Альоша Лисицин.

Беше доволен от себе си — оперативният усет не го беше измамил. Като се отклони на пръв поглед встрани и се зае с изчезването на Надя Шестакова, той съвършено неочаквано откри местоположението на „Обект 17“, същия този, на който загадъчният оперативник Лисицин е работил едва ли не от 1918 година. Стана ясно, че „Обектът“ е действащ и грижливо охраняван, нещо повече, разположен е в къщата, която по удивително съвпадение е принадлежала някога на негов съименник. Открита е баба Дуся, чийто мъж някога е бил в охраната на този обект, самата тя е виждала (!) майора от НКВД Лисицин.

„Интересно, какво би казал генерал Климов, ако Куманин напишеше всичко това в рапорта? Не е изключено веднага да нареди да го изгонят или да го пратят в затвора. За какво? Все ще намерят за какво, ако искат да го скатаят по-надалеч.“

Богатата собствена история на много неща бе научила служителите на държавна сигурност, и най-вече да не се навират между шамарите. Едно време, когато в Минск убиват Михоелс, се опитват да припишат убийството кой знае защо на „бандеровците“ — украинските националисти. За целта в столицата на Белорусия пристига следствена бригада начело с началника на следственото управление на генералната прокуратура генерал Шейнин. Изключително опитният следовател Шейнин бързо открива, че следите на убийците водят право към Лубянка, но е наивен, пише за това в рапорта си, и, разбира се, тутакси го прибират „за злоупотреба със служебното положение“.

Съвсем неотдавна, когато баджанакът на Брежнев генерал Цвигун се самоуби, заместникът на Андропов, някакъв отракан следовател, веднага определи, че Цвигун е бил убит, и едва ли не на следващия ден го сгази кола.

Ако между Куманин и генерал Климов, както си му е ред, имаше вертикална верига от инстанции: командир на групата — началник отдел — координатор на направлението и така нататък, можеше устно да доложи на началството, да се посъветва как е най-добре да състави рапорта, да изслуша бащинско наставление, както някога от полковник Волков: „Знаеш ли, Серьожа, само да не вземеш да пишеш в рапорта всичките тия дивотии. Напиши кратко: профилактиката е проведена, взети са административни мерки, образуването на наказателно дело засега смятаме за нецелесъобразно.“

Но между него и генерал Климов нямаше никой, и трябваше да вземе самостоятелно решение. Нужно беше да състави изисквания рапорт така, че в него, редом с някои свежи и оригинални мисли, да се съдържат стандартните бюрократически дрънканици, и цялото това нещо да може да го докара в най-лошия случай до уволнение от органите. Сергей твърде често се улавяше в мисълта, че иска да напусне, и чакаше баща му да се върне с надеждата да получи от него съвет.

Обзет от подобни размисли, Куманин влезе в собствения си кабинет, отвори сейфа и извади оттам малка югославска пишеща машина — машините катастрофално не достигаха на Лубянка, а тези, които бяха налице, или изобщо не работеха, или работеха ужасно лошо: „С една ръка пиша, с другата сълзите си бърша.“ Разбира се, никой от сътрудниците не владееше машинопис, и нежните съвременни машинки, попаднали във варварските им ръце, моментално се повреждаха. Да получиш нова пишеща машина беше толкова лесно, колкото да постигнеш отмяна на смъртна присъда. А пък началството изподраскваше всеки документ с червените си моливи, и почти всичко трябваше да се преписва по няколко пъти, което докарваше подчинените до състояние, близко до умопобъркване. Разбира се, имаше секретно и особено секретно машинописно бюро, но те бяха толкова затрупани с работа, че едва успяваха да обслужат ръководството, което впрочем си имаше собствени секретарки, като „прапоршчицата“ при генерал Климов.

Съществуваха ателие за ремонт на пишещи машини, но да си пратиш там машината означаваше да се сбогуваш с нея най-малко за половин година.

Из Лубянка се носеше легенда, че едно време тук е идвал един еврей на име Йосиф — майстор по ремонт на пишещи машини. Той бил голям специалист в работата си, но след проверка се оказал според някои американски, а според други израелски шпионин — зависеше от това кой разказва историята. Скоро Йосиф, като крадял периодично старите ленти и валяци на ремонтираните машини, се оказал в течение за всички работи на Лубянка, за което после си признал. Тъй като никой не можеше да си спомни фамилното име на този майстор, историята стана легенда, която използваша да обяснят защо не бива да се наема майстор за ремонта на пишещите машини.

А Куманин се беше изхитрил да получи машина от конфискуваните. По-рано тя бе принадлежала на някакъв непризнат поет, получил присъда за антисъветска дейност, и затова работата с нея помагаше за раждането на поетично вдъхновение. Куманин я държеше в сейфа си и никога на никого не услужваше с нея, каквито и гаранции да му предлагаша. Нравите на Лубянка бяха като във всяка воинска организация: дадеш на някого машината, после иди си я търси. Да речем, някой капитан трябва да си напише рапорта, и докато върши тази работа, при него влиза голям началник (или дори среден): „На кого е тая симпатична машинка?“ — „От съседното подразделение.“ — „Те ще си намерят друга, а тая ми я сложи в кабинета.“

Куманин постави лист хартия в пишещата машина и усети нещо като прилив на вдъхновение. Като сложи в ъгъла привичния знак „Секретно“ (всичко е секретно, а това, което се смята за несекретно, е двойно по-секретно), Сергей затрака с два пръста по клавишите.

РАПОРТ НА МАЙОР КУМАНИН

(Бел. под линия: Рапортът е написан от майор в КГБ през 1989 година, и затова, като постоянно се позовава на чуждестранни източници, той подчертава, че изказва съвсем не своето собствено мнение, като по този начин се предпазва от възможното недоволство на командването.)

Повишеният интерес към личността и съдбата на последния руски цар Николай Александрович Романов, известен като Николай II, се обяснява до голяма степен от

факта, че периодът на царуването на този човек се явява нещо като преходен период за смяна на историческия курс на Русия от самодържавен деспотизъм към конституционна монархия. Този период, както е известно, завършва с разпадането на Руската империя, възродена благодарение на Великата Октомврийска социалистическа революция, пълна смяна на обществено-политическия строй и дори на начина на живот.

Въпреки този завършек на царуването на Николай II, необходимо е да се отбележи, че в известно отношение споменатият период според резултатите си е уникален в историята на страната, здраво застанала на пътя на европейското развитие и икономическа интеграция с останалия свят. В страната са отбелязани бурен растеж на всички видове промишленост, търговия (и вътрешна, и външна), разцвет на науката, изкуството и литературата. Същевременно в страната за първи път е сложена в ред финансовата система, въведена е конвертируема валута, стремително се развиват банковото дело и системата на държавно кредитиране. При това данъците са много по-ниски от европейските, което редом с рязкото нарастване на собственото промишлено производство и крайния брутен продукт, докарва в страната широки чуждестранни инвестиции. На международните борси много високо се котира и руската валута, и руските стоки.

Според мнението на мнозина чужди специалисти всичко това става не въпреки, а благодарение на усилията на Николай II, който се опитва да постави Русия на релсите на буржоазната демокрация, докато многобройните опозиционни партии, получили по време на царуването на Николай II възможност да действат легално, се стремят да върнат Русия към феодално-крепостническия път, макар и да не разбират това. Този изключително кратък период в историята на Русия, фактически в границите на 1907–1914 г., остава в народната памет като някаква светла приказка за свобода и изобилие.

Известните крайности от времето на култа към личността, временните икономически трудности на следкултовия период, признати и еднозначно осъдени от нашата партия, колкото и да е странно, възбуждат носталгия именно по този период, като неизбежно привличат вниманието към личността на последния император, която така и не е получила обективно отражение в нашата историческа наука и литература.

Някои чужди източници приемат, че личността на последния руски цар е твърде достойна за внимателно изучаване, тъй като, по техните думи, никога, нито преди, нито после, руската държава не е била възглавявана от човек с толкова високи нравствени принципи, толкова интелигентен, образован и разбиращ от работата си. Както отбелязват същите източници, „нито един човек в руската история не е бил така грубо измамен и в личен план, и в план на държавната му дейност.“

Куманин извади листа от машината и сложи следващия.

„Всичко изложено дотук довежда до известна идеализация на личността на Николай II, чиято кулминация е приобщаването на самия цар и членовете на семейството му, загинали през 1918 година според официалната версия в Екатеринбург, към православните светци на Руската Задгранична Църква. Тъкмо това обстоятелство подбужда някои емигрантски монархически и религиозни кръгове да се опитат да получат т.нар. «свети мощи» на новомъчениците, т.е. техните останки, за по-нататъшна популяризация на личността на последния монарх, като го превръщат в нещо като еталон за руски държавник.

Обаче търсенето на тези останки, проведено от МВД на СССР, Академия на науките на СССР и други организации на съюзно подчинение, а също и от мнозина ентузиастаи, практически не довеждат до никакви положителни резултати.

По решение на КГБ на СССР търсенето на останките на последния руски цар и членовете на семейството му бяха поверени на мен, Куманин С.С. Въз основа на серия оперативно-следствени мероприятия и работа с документи ДОКЛАДВАМ следното...“

„Какво докладвам? — замисли се Куманин, като прекъсна работа и се облегна в креслото. — Всъщност няма какво толкова да докладвам. Да съобщя, че с помощта на баба Дуся съм намерил местоположението на «Обект 17», където оперативникът Лисицин е работил по търсенето на царските съкровища. Но никой не ми е поръчвал да търся «Обект 17», който сигурно е добре известен на Климов. И едва ли генералът ще се зарадва, като разбере, че и аз го знам.“

Вече няколко пъти за последните дни Сергей стигаше до мисълта, че получената задача да търси останките на разстреляното в Екатеринбург царско семейство го вълнува много по-малко, отколкото историята на мъничкия Альоша Лисицин, която се оказва тясно свързана със съдбата на някога обичаната от него жена.

Като започна да пише рапорта за генерал Климов, Куманин реши да не се претоварва, а да състави малка компилация от уникалните материали, с които бяха натъпкани шкафовете му. Климов, разбира се, не беше чел тези книги, и можеше да се насъбере убийствен документ, способен да потресе ръководството. А когато ръководството изпадне в потрес, то слага всички рапорти в чекмеджето и изпраща изпълнителя им в отпуска.

Тъй като стана ясно, че Климов едва ли ще се появи в Управлението преди следващия понеделник, той имаше достатъчно време, за да скалъпи повече или по-малко логичен рапорт, да отиде до Ростов Велики и да се опита да научи още нещо за Надя.

Куманин погледна часовника и се увери, че още е рано да ходи да обядва, няма къде да бърза, и реши да принесе жертва на Бога на Дисциплината и Реда, като прекара на работа целия ден. Като взе подобно волево решение и изразходва в първите две страници цялото си вдъхновение, Куманин си помисли, че не би било зле да прочете

някой от материалите, с които разполагаше, за да открие нов извор на вдъхновение за съставяне на рапорта.

Сергей си спомни, че преди пет или шест години (точно не си спомняше) из отдела им се носеше интересен слух. Някъде (според едни версии в Москва, а според други — в Ленинград или Новосибирск) бил арестуван някакъв важен партиен деец, или пък историк, работещ едва ли не в апарата на ЦК. При това назоваваха няколко имена, но всичките се оказаха измислени. Този митичен деец се обвинявал във всички смъртни грехове: от шпионаж в полза на Съединените Щати и Израел до водене на активна подривна дейност, най-вече с помощта на зловни измислици, опорочаващи съветския строй. Според същите тези слухове, някакви влиятелни покровители спасили този човек от наказание. Той бил признат за невменяем и бил изпратен в „специалната психиатрия“, където скоро след това умрял от някаква инжекция или хапче. Разправяха, че при обиск в дома му намерили машинописен текст на книга, която се наричала „Безкрайната война“, или „Петстотингодишната война“, а според някои — „Полигонът на сатаната“. Полковник Кудрявцев се кълнеше, че сам е виждал тази книга в кабинета на Климов, тогава още полковник. Както става обикновено с всички слухове, поговориха за това и после го забравиха. Ръководството често само разпространяваше всевъзможни слухове из Управлението, за да провери реакцията на сътрудниците към някои мероприятия, които замисляха горе.

Но веднъж Кудрявцев, който по това време вече беше сменил подполковник Волков на длъжността началник отдел, предаде на Куманин ксерокопия на машинописни листове.

— Нали си ни историк — каза той на Куманин, — чети и се забавлявай.

— А после? — попита Сергей.

— Дръж ги у тебе, може да ти потрябват. Помниш ли слуховете за тайнствената книга, която обикаляла по генералските кабинети? Мисля, че това е откъс от нея.

— А вие четохте ли го? — бе запитал тогава Куманин.

— Прегледах го — махна с ръка началник отделът. — Антисъветски щуротии, за последния цар. Ти може и да намериш нещо интересно, за общото ти развитие.

Тъй като по този материал нямаше нужда да пише никакво заключение, да се подлага на експертиза с цел да се идентифицира пишещата машина, а чрез нея и авторът, Куманин набързо прегледа текста и напълно се съгласи с мнението на Кудрявцев. Папката с тези листове той прибра в шкафа си при другите конфискувани ръкописи. Все не му стигаше времето да ги бракува и изгори.

Сега Куманин си спомни за тези листове и реши да ги препрочете. В шкафовете и сейфовете му винаги цареше идеален ред, затова той бързо намери папката и я сложи пред себе си на масата, като измести настрана пишещата машина.

На първия лист на ксерокопията с черно мастило беше написана цифрата „I“, а по-долу, където започваше текстът, беше отбелязано:

„Глава IX. Последен опит за сключване на мир.

В самия край на XIX век — прочете Куманин, — Русия получи уникален шанс да излезе от многовековния си кървав път и най-сетне да достигне мир, съгласие и разцвет. Този шанс страната получи в лицето на новия император — последния руски цар Николай Александрович Романов, който се възкачи на престола след неочакваната смърт на баща си през 1894 година.

Новопоявилият се император е съвършено уникално явление в руската история. Друг такъв управник сред киевските князе, московските царе и всероссийските императори не може да се открие. На руския трон се оказва същиятруски интелегент, чийто образ плахо моделират Толстой и Достоевски, Чехов и Куприн, Ключевски и Соловьев, Розанов и Флоренски. Появяването на подобен човек на руския престол е пълна изненада за съвременниците, но те не успяват да го оценят според достойнствата му. Не съумяват да оценят този човек съвременниците му, нито тези, които с хиляди гинат по болшевишките лагери, нито онези, които вегетират в емиграция.“

„Добре го дава тоя!“ — помисли си Куманин с чувство по-скоро на възхищение, отколкото на възмущение.

„Ни един от руските, а и не само руските държавници не е бил така оклеветен, както Николай II. Още приживе започват да го оплюват, отначало предпазливо: да проверят дали няма да им изтръгнат езика, дали няма да ги пратят в затвора за дванадесет години

по член 246-ти, а после, тъй като нищо подобно не се случва, все по-смело, по-разпасано, въвн от рамките на приличието. При това на нападки и клевета се подлага в собствената си страна не някой друг, а самодържецът, абсолютният монарх, който има право по своя воля да наказва и помилва своите поданници!

През годините на комунистическия режим, т.е през последните седемдесет години, се правят опити името на Николай II да се изтрие от страниците на руската история, да сторят от него едновременно нищожество и кръвопиец. Нито един руски цар не предизвиква у новите управници толкова ненавист, колкото Николай II, което само по себе си вече е твърде поразително. Анализирайки природата на тази ненавист, е лесно да разберем, че тя е основана на желанието на всяка цена да се скрие направеното от този забележителен човек, монарх, който искаше и можеше да изведе Русия от страшното състояние, в което се е намирала в течение на едно хилядолетие.

Но историческата истина е толкова трудно да се скрие, колкото шило в торба. През двадесет и трите години на царуването си Николай II никога пред никого не повишава тон, не вдига скандали пред министрите си, не замерва с огънати вилици и чинии посланиците както баща си, не бие с бастун камерхерите както дядо си, не шиба през лицето кочияшите и стражарите както пралядо си. С всички той е сдържан, любезен и безупречно учтив. Никога (до последните минути на живота си) не губи самообладание и мъжество, не прави истерии, никого не заплашва със затвор или Сибир. Той е над сплетните, калта, клеветите, с които го заливат. Нито веднъж не прилага закона «За оскърбление на Величеството», не лишава от свобода нито един човек по несъдебен ред, тоест по своя воля, на което е имал право. Става първият в историята на Русия цар, който се осъзнава като държавен глава, а не като стопанин на някакъв нелеп огромен хан. Искрено обича страната и народа си, които, за съжаление, се оказват неподготвени за появата на такъв монарх...

Не се напива като баща си, не е донжуан и сибарит като дядо си, груб мъжкар и военен като пралядо си. Нежно обича семейството си, сред което прекарва свободното си време. Заедно поставят семейни пиеси, четат на глас Гаршин, Чехов и Флобер, смеят се над фейлетоните на Аверченко, занимават се с фотография, играят на крикет и тенис.

Николай обича опера и балет, често посещава премиери, оказва покровителство на актьорите. Издържа със свои средства театри, музеи, академии, лицеи, гимназии, приюти и много други. Всички тези «Императорски» учреждения той издържа за своя сметка. Свири на пиано и китара, добре пее и рисува.

Това е един стеснителен и много скромен човек. Баща му не успява да го произведе в чин генерал и Николай цял живот си остава полковник — смята за нескромно да повишава сам себе си. Случаят е просто невероятен. Другарят Сталин, който, за разлика от Николай II, няма изобщо никакво образование, не се срамува, след като е пратил на смърт двадесет и шест милиона войници, да се самопроизведе в чин генералисимус. Николай II е излишно милосърден, той помилва даже тогава, когато е необходимо да накаже.

Искрено вярва в Бога и е малко фаталист («Всичко е в ръцете Божии»), не се съмнява в истинността на православието, но е веротърпим и възпитава у другите необичайна за такава военно-клерикална страна като Русия веротърпимост. Именно по време на неговото царуване в столицата на империята са издигнати катедрална джамия и хорална синагога, на чието откриване той лично присъства. По негово време в Петербург започва изграждането на огромна католическа катедрала, по-голяма по размери от Парижката Света Богородица. И това е в страна, която векове наред се е борила с татарите и турците, в общество, изповядващо омраза към евреите и изпитващо страх пред Ватикана. Тихо и с достойнство този човек преживява страшната си семейна драма: единственият му син Алексей, надеждата на баща си и на династията, е неизлечимо болен. Пристъпите на хемофилия могат да изпратят момчето в гроба всеки момент. Представете си баща, чийто горещо обичан син може да умре всяка минута!

«Да — възразяват дори почитателите му, — той е бил симпатичен човек, порядъчен и добър. Да беше командир на полк, директор на гимназия или професор в академията. Но абсолютно не е бил подходящ за длъжността си на Всеросийски Император.» Техните заблуди са разбираеми, тъй като в историята на Русия не е имало подобен цар. Той е Монарх. Цар, прекрасно осъзнаващ ролята си в страната, император, който с един рязък завои на кормилото извежда

Русия от утъпкания, изцапан с кръв и кал коловоз към широкия друм на европейската цивилизация.

Горчивата носталгия по старата Русия, която е обзела по-голямата част от населението на СССР — това е носталгия не по времената на Иван Грозни, Петър Велики или Николай I, това дори не е носталгия по царуването на двамата последни Александровци, това е почти тъга по краткия период на царуване на Николай II, от момента на завършване на руско-японската война до началото на първата световна. За пръв път младият монарх започва да действа самостоятелно, без да се озърта уплашено към целия взвод чичовци — родни братя на покойния му баща...

Историците, особено съветските, с голямо удоволствие обявяват Николай II отговорен за Ходинка, Цусима, 9-ти януари, и това е напълно справедливо, тъй като за всичко отговаря ДЪРЖАВНИЯТ ГЛАВА, независимо от личното си участие или неучастие в събитията. Тогава защо се смята, че всички положителни промени в страната през периода на неговото управление са станали не по негова воля, не благодарение на постоянния му държавнически труд, а въпреки него? Николай II е по-работоспособен от Петър I, но за разлика от последния не прекарва времето си по оргии и позорни забавления, не ходи по килиите за разпити и изтезания, за да обучава палачите. Той старателно прониква във всички сфери на държавния живот и международните отношения, като си представя бъдещето на Русия много по-различно от всичките си предшественици. И успява да постигне много.

През управлението на Николай II е създадена руската финансово-валутна система. Само малко преди това, според сполучливия израз на М. Е. Салтиков-Шчедрин в чужбина срещу руска рубла можеш да получиш най-много един шамар; а през царуването на последния император същата тази рубла измества франка и марката, изпреварва долара и се приближава до котировката на лирата. За първи път в историята на Русия доходите превишават разходите: ако през 1908 година това превишаване представлява 30 милиона златни рубли, то през 1912 година то е вече 335 милиона. Това става без увеличаване на данъчното бреме. Със закон от 1896 година в Русия е въведена златна валута, а на държавната банка е предоставено право да пусне 300 милиона рубли в банкноти без златно покритие. Но правителството не

само не се възползва от това право, а, напротив, осигурява циркулиращите банкноти със златно покритие с повече от сто процента.

Бремето на преките данъци при Николай II в Русия е четири пъти по-малко, отколкото във Франция и Германия, и осем и половина пъти по-малко, отколкото в Англия. Всичко това довежда до небивал разцвет на руската промишленост и приток на капитали от всички развити страни. През периода от 1894 до 1913 година младата руска промишленост увеличава производителността си четири пъти. През четирите години, предшестващи първата световна война, количеството на новоучредените акционерни общества нараства със сто тридесет и два процента, а вложеният в тях капитал нараства четворно.

Дължината на железопътните линии се увеличава с 1574 километра годишно (най-високият показател по време на комунистическия режим за 1956 година достига 995 километра).

В навечерието на националната катастрофа селското стопанство на Русия достига небивало високо ниво. През двадесетте години на царуване на Николай II, т.е. през мирно време, урожакът на житните култури се удвоява. От 1907 до 1913 година урожакът на основните зърнени култури в Русия е с една трета по-висок, отколкото е в Съединените Щати, Канада и Аржентина, взети заедно. Никога в бъдеще при болшевишкия режим това не се повтаря! При Николай II страната става основен доставчик на храни за Западна Европа, седемдесет процента от световния износ на масло и петдесет от световния износ на яйца се пада на Русия. На мястото на брадатите руски търговци идват индустриалци и финансисти, имащи зад гърба си руски и чуждестранни университети. По реките на страната дими най-голямата в света речна флота. Сребърният век в изкуството, златният век в литературата и книгопечатането, разцвет на журналистиката, вестникарството, поява на хиляди всевъзможни списания, стотици нови музеи, петдесетина храма само в Петербург — всичко това става през царуването на Николай Александрович Романов.

Той въвежда в страната основите на парламентарната демокрация и свободните избори, внимателно следи тези процеси, тъй като прекрасно разбира, че страната още не е съвсем готова за подобни промени. При Николай II се въвежда невиждана дотогава програма за народно образование. Процъфтяват университетите и висшите учебни

заведения, които се ползват от свобода, каквато не са имали никога преди и никога в бъдеще няма да имат. За николаевските гимназии, реални и търговски училища до ден днешен се носят легенди, а равнището на полученото в тях образование е недостижимо за днешните съветски университети. Към 1913 година общият бюджет за народно образование достига колосална сума — половин милиард златни рубли, а темпът на нарастването му за двадесет години е 628 процента! В самото начало на царуването на императора началното образование в Русия става безплатно, а от 1908 година — задължително. Небивало развитие преживява и руската наука. Имената на Павлов, Менделеев, Попов, Бехтерев и мнозина други световно известни учени звучат по това време. Ако не се брой Ломоносов, какво сме имали преди това?

Царуването на Николай II — това е истинско РУСКО ЧУДО. Хилядолетната война затихва. Открива се простор за градивна и творческа дейност, той обхваща цялото руско общество. Руският интелект получава мощен енергетичен заряд, може би за първи път за хиляда години той съумява да се прояви в пълния си обем. Мисълта работи за изграждане, а не за разрушение. Съставят се твърде интересни планове на нови икономически реформи и финансова политика, което неизбежно е трябвало да доведе до хегемония на Русия на световния пазар, и при това хегемония не военна, а икономическа.

Разбира се, би било глупаво да се отрича, че през периода на управление на Николай II в Русия не е имало проблеми, неизбежни при толкова стремително движение от феодалния мрак към цивилизацията, при скок от положението на световен аутсайдер до това на световен лидер. Но, което руският цар успява да създаде в получената по наследство полуказарма-полузатвор, буди възхищение.

Става чудо — друго обяснение няма. Може би сатаната, избрал Русия за свой полигон, буквално за минута е притворил очи.

А след това се случва нещо, което неизбежно трябва да стане в Русия с такъв цар, какъвто е Николай II — свалят го от престола и безмилостно го унищожават заедно със семейството му. Рухва и престава да съществува Руската Империя. Властта над руините ѝ е грабната от терористическа организация начело с Владимир Ленин.

Страната затъва в кървави безредици. Броят на жертвите започва да се изчислява в милиони...”

Тук текстът се прекъсваше.

Куманин обърна внимание, че прочетеното не предизвикваше у него нито възмущение, нито презрително пренебрежение, както преди няколко години, когато за първи път прегледа този материал.

Той прибра листовите с недописания рапорт заедно с пишещата машина в сейфа, после се приближи до един от шкафове и наслука извади оттам един от издадените на Запад фотоалбуми, посветени на живота и царуването на последния император.

На самата корица на албума беше поместена снимка на Николай II. Със сюртук на капитан I-ви ранг, той стоеше усмихнат, сложил ръце на раменете на сина си, облечен с моряшка фланелка. Като гледаше откритото лице и добрите очи на човека, чиито тайнствено изчезнали останки му бе наредено да открие, Куманин за пръв път усети непонятно вълнение, сякаш той и Николай на снимката бяха свързани с някакви необясними, невидими нишки. Бързо сложи албума обратно на полицата и заключи огнеупорния шкаф.

III

В Ростов Велики Куманин пристигна с автобуса Москва-Ярославл, който тръгна в шест и половина сутринта от площада на Рижката гара. Общо взето правилата изискваха Куманин да предупреди за появата си в града местния отдел на КГБ. Бяха минали вече тези времена, когато чекистите от провинциалните руски градове, измъчвани от безделието, изсмукваха от пръстите си пет-шест дела на година относно факти на антисъветска пропаганда и признаци за измяна на Родината. Сега Ростов Велики, след реставрацията на знаменития си Кремъл, беше включен в броя на градовете от така наречения „Златен пръстен“ и градският отдел на КГБ работеше едва ли не денонощно, търсейки шпиони сред многочислените чужди туристи. Работа имаше много: трябваше да следят за неразрешени контакти на местните жители с чужденци и да водят безкрайна война със спекулантите с тайна надежда, че някой от тях ще бъде уличен в шпионаж.

Но тъй като работата, която доведе тук Сергей, никак не беше свързана с подвизите на местното КГБ, той реши да игнорира това правило и отиде направо в милицията.

— Слушам ви — мрачно каза един възрастен майор — заместник-началник на ростовския градски отдел на УВД (началникът беше извикан на съвещание в Ярославл), като върна на Куманин удостоверението му, което не предизвика у него никакви емоции. — Какви въпроси имате към нас?

Майорът изглеждаше уморен, и целият му вид говореше, че най-малко от всичко в момента му се иска да се занимава с работите на московското КГБ.

— Преди около година — започна Куманин, — на спирката на рейса Москва-Ярославл вашите сътрудници са открили изгубено момче на пет години на име Альоша Лисицин...

— Имаше такъв случай — потвърди майорът, — спомням си. Ние го етапиряхме, тоест го изпратихме в Москва. Случило ли се е нещо?

— Случи се — потвърди Куманин, — много неща се случиха. Затова бих искал да поговоря с другарите от патрулно-постовата служба, които имат отношение към случая, да прочета, ако е възможно, протоколите или някакви други документи по това дело.

Майорът въздъхна, вдигна слушалката на вехтия телефон и рече:
— Гришин, ела при мен за минутка.

В кабинета влезе млад старши лейтенант със синя униформена риза с разкопчана яка. Той въпросително погледна майора, без да си даде труд да каже уставните фрази за явяване по заповед на началството.

— Този другар идва от Москва — поясни майорът, като посочи с очи Куманин, — от комитета. Интересува се от обстоятелствата на откриването на момченцето миналата година. Альоша Лисицин се казваше, сецаш ли се?

— Тъй вярно, сецам се — отвърна старши лейтенант Гришин, — намерено от младши сержант Власов при автобусната спирка по сигнал на граждани.

— Само ли беше на спирката, когато го намерихте? — попита Куманин.

— Само — потвърди Гришин, — предполагам, че детето е слязло от междуградския автобус. Той спира на спирката за три минути. Майката се е заприказвала или е заспала, а то се е измъкнало от рейса. А рейсът е тръгнал. Забавно детенце, какво ли не знаеше наизуст. В стаята за дежурни всички добре го запомниха.

— А вие бяхте ли там? — запитва Куманин.

— Тъй вярно, бях — кимна Гришин. — Аз му оформях документите. И после много се занимавах с него. Съставих всичките книжа, когато го прибраха в детския дом.

— А не се ли опитахте да намерите някого от близките му — попита Куманин, — обявление пуснахте ли?

— Естествено — отговори вместо Гришин майорът. — Окачихме обява на спирката: „Който еди-кога си е загубил момче на около пет години, наричащо се Альоша Лисицин, да се обърне в градското отделение на милицията“, пуснахме обява и в нашия вестник и в ярославския. Отправихме запитване и в транспортната милиция. Никой не се обади.

— Интересно — каза Куманин. — А проверихте ли версията, че то е могло да пристигне в града с някого, който е дошъл на екскурзия по маршрута на „Златния пръстен“?

— Специално не сме я проверявали, — отвърна старши лейтенант Гришин, — но сложихме обява и в Кремъла. Щяха да ни потърсят, ако някой си беше изгубил детето. Хората ключовете като си загубят, нас търсят. А тук — цяло дете, не е шега работа.

— Бих искал да прегледам дневника на произшествията в града за този ден — помоли Куманин. — Надявам се, че там сте отбелязали това произшествие?

— Разбира се — потвърди Гришин и погледна майора.

Онзи кимна уморено.

Старши лейтенантът излезе и след малко се върна с канцеларска книга, която се оказа дневникът на произшествията за юли миналата 1988 година.

— Така — рече той, като прелистваше страниците, — ето го — „28 юли, 13.40 часа. На спирката на автобуса е намерено момче на около пет години, непридружено от възрастен. Докарано в градското отделение, казва си името Лисицин Алексей. За появата си в града нищо определено не може да каже, заяви, че не помни с кого, кога и за какво е дошъл в Ростов...“

— Разрешете сам да прочета, — помоли Куманин.

Гришин постави дневника пред него.

Произшествията от 28 юли както винаги започваха от „нула часа“. „Мъж направил пиянски скандал, пребил жена си. Двама пийнали граждани счупили витрината на магазина за обувки. Опит за открадване на частен автомобил. Задържан е гражданин, не работещ никъде. Осъждан в миналото се опитал да окаже съпротивление на кварталния. Юноши подпалили вестникарска будка. Задържани са...“

28 юли миналата година се падаше четвъртък. Денят беше делничен.

Куманин продължаваше да пробягва страницата с очи. „12.20. Гражданка п/в изгубила съзнание на територията на Кремъла. Оказана е медицинска помощ.“

В една от версиите си Куманин предположи, че Альоша Лисицин е пристигнал в Ростов на екскурзия с някой от близките си (майка или баба, или пък дядо). А да се загуби е могъл по най-различни причини,

например тогава, когато на човека, с когото е пристигнал, му е станало лошо. Какво ли не може да е станало! Може да му е паднала на главата прословутата тухла, може да го е сгазила кола. И в резултат Альоша да се е оказал непотърсен от никого.

— Какво значи, — попита Куманин, като посочи с пръст един ред в дневника на произшествията, — това „гражданка п/в“?

— Това значи „на преклонна възраст“ — обясни майорът.

— А каква е тази гражданка, на която ѝ е станало лошо на територията на Кремъла? Коя е тя? — Куманин продължаваше да си държи пръста на този ред.

— Не помня, — честно си призна майорът и попита Гришин:

— Ти помниш ли какво е станало тогава?

— Да си кажа право, не помня, — отговори Гришин, — ние имаме там постоянен денонощен пост. С двама офицери на смени. Ако е толкова важно — обърна се той към Куманин, — може да отидем дотам и да научим подробностите, ако, разбира се, си спомнят. Та то цяла година е минала вече.

— Да вървим — съгласи се Сергей.

Куманин, придружен от Гришин, излезе на улицата, където стояха три милиционерски „уазки“. Гришин се насочи към една от тях.

— Ако искате, дайте да отидем пеша — предложи Куманин, — близко е. Защо да се потим в колата в тая жега?

Гришин сви рамене. „Може и пеша, щом така иска оперативникът от Москва.“ Московчани обикновено не обичаха да ходят пеша, а по-често пристигаха тук с черни „Волги“.

Ростов Велики се споменава в летописите още през 862 година. На времето се е славел с храмовете и занаятите си, главно с иконопис и производство на знаменития руски емайл. През XVI век Сисой Велики е основал Ростовския Кремъл — архитектурно чудо, в което са намерили израз военното безстрашие и богобоязънта на народа.

През годините на съветската власт всичко тук стигна до упадък и старата великокняжеска столица се бе превърнала в унил районен център, известен само с обстоятелството, че фабриката за производство на лен и шивашката фабрика постоянно изпълняваха плана си до сто и един процента. Кремълът също бе овехтял. Едва съвсем наскоро бяха решили да стегнат най-древните градове в Русия

като Переславл-Залески, Загорск и Ростов Велики. Сигурно за да примамят чуждите туристи, криво-ляво бяха реставрирали и Кремъла, като го нарекоха културно-исторически музей-резерват.

Край древните стени стояха два туристически автобуса. Постът на милицията се намираше под самата арка на входа към територията на Кремъла. В малкото помещение на караула седеше дежурен сержант и си вееше с вестник. Той явно беше на градус, за което свидетелстваха и доста устойчивите пари, изпълващи правозащитната територия.

— А къде са другите? — попита Гришин.

— Отидоха при Михалич — призна сержантът, — той докара цяла кола картофи от Ярославл. Обеща им половин чувал, ако му помогнат да я разтовари...

— Добре де — прекъсна откровенията на подчинения си Гришин, — тук един другар от Москва е дошъл. Интересува се от гражданката, на която ѝ станало лошо тук от жегата.

— Кога е било това? — уточни сержантът. — Тук при нас всеки ден на някого му става лошо. Пристигат пияни като мотики, пък тука се заваят.

— Миналата година — поясни Гришин, — на 28 юли миналата година.

— Добре го даваш бе! — възмути се сержантът. — Отде да помня какво е станало миналата година. Аз вече забравих вчера какво е ставало.

— Слушай — строго каза Гришин, — я не влизай в пререкания. Като не помниш, дай дневника за произшествията. Сами ще видим. — И старши лейтенантът свирепо посочи с очи Куманин.

Дневникът бе намерен доста бързо в натъпкания с празни шишета шкаф.

— Събират ги на територията — сметна за свой дълг да обясни Гришин, — а няма къде да ги предадат. Веднъж годишно преди ленинския съботник ги откарваме с колата до Ярославл.

— Браво — похвали ги Куманин. — Дайте да видим дневника.

В дневника за произшествията на територията на „историческия паметник“ беше фиксирано фактически същото, което и в градския отдел, само че с бележка: „Извикана бърза помощ. Оказана първа помощ др.Лазаренко Н.И.“ и подпис: „младши сержант Селезньов“.

— Нещо не разбирам тук — попита Куманин, — Лазаренко Н. И. името на потърпевшата ли е? Как трябва да се разбира: оказана е първа помощ на другарката Лазаренко Н.И.?

— Не-е — засмя се сержантът, — трябва да се разбира така: оказана е първа помощ от другарката Лазаренко Н.И. Това е Нинка Лазаренко — замдиректорка по общите въпроси. Отракано маце, да ви кажа.

Заедно със сержанта (Гришин се оправда, че има работа и се върна в градския отдел) Куманин влезе на територията на Кремъла, качи се по външната стълба, изработена в староруски стил, с издути колони, старинен покрив и засукано петле на върха. Но зад цялата тази екзотика се разкри съвсем съвременен служебен коридор и врати с номера, както във всяко учреждение.

Нина Лазаренко — миловидно момиче на около двадесет и пет години — седеше на бюрото и попълваше някакви формуляри. Тя видя влизания сержант и попита, без да забележи Куманин:

— Вася, какво търсиш? Заета съм.

— Ей този другар — сержантът посочи Куманин, — иде от Москва. Исква да говори с теб.

— От Москва ли сте, другарю — попита Нина, — от ЦК на комсомола?

— Свободен сте, сержант — каза Куманин на милиционера, който изглежда нямаше намерение да си отива. А когато той се изчерви и си излезе, Куманин се представи:

— Не, не съм от ЦК на комсомола. Аз съм от КГБ.

Той бе успял добре да разгледа Нина и разбра как трябва да се държи с нея. На бялата блузка на момичето аленееше комсомолска значка, на масата лежеше тефтер на делегат на някаква комсомолска конференция, и от цялата ѝ напета фигура, енергично лице и дори прическа лъхаше такава идеологична убеденост, че нямаше съмнение — в университета Нина е била най-малкото комсомолски секретар на факултета. След това, което Куманин ѝ каза, изразът на очите ѝ показва готовност да изпълни всяка задача.

— Ние разследваме — продължи Куманин, като показва удостоверението си, което момичето погледна така, както много набожен човек гледа чудотворна икона, — дело от голямо

общодържавно значение. Надяваме се, че вие, другарко Лазаренко, ще можете да ни помогнете.

— Разбира се, другарю... — Нина с широко отворени очи като омагьосана, гледаше Куманин.

— Майор — подсказа Куманин, — но вие, Нина, можете да ме наричате Сергей Степанович.

— С какво мога да ви бъда полезна, другарю майор? — с прекъсващ се от оказаното доверие глас попита момичето.

— Преди около година — каза Куманин, — вие сте оказали първа помощ на една възрастна жена, на която ѝ е прилошало тук, на територията на ростовския Кремъл. Не бихте ли могли да си спомните подробностите по този случай?

В очите на момичето проблесна тревога, която бързо се изтри от съзнанието на собствената правота.

— Отлично помня този случай — каза тя, — и бабичката си я спомням. Тя така ме побърка, другарю майор, че два дни направо не бях на себе си.

Като забеляза, че на Нина Лазаренко ѝ доставя явно удоволствие да се обръща към него с думите „другарю майор“, Куманин не ѝ напомни за разрешението да му говори на собствено и бащино име и попита:

— Каква беше тази бабичка, разкажете ми. И изобщо, какво точно се случи при вас?

— Бабичката беше цялата такава една чистичка, старомодна, много приятна — разказа Нина, — някак си, как да го кажа, старорежимна. Сега такива вече почти не се срещат. Дори шапката ѝ беше с цветенца. И говореше като героите на Чехов и Куприн в книгите. Струва ми се, че така вече никой не говори. Пък може и да ми се е сторило. Не знам.

— Сама ли беше? — Куманин затаи дъх в очакване на отговора.

— С внучето си, — отговори Нина, — момченце на около пет годинки. Тя все му говореше: „Альошенка, иди да си поиграеш, мъничък. Остави ме да поговоря.“ А то тичаше по тревата.

От вълнение на Куманин дори му пресъхнаха устата.

— Моля ви, дайте ми вода — пресипнало каза той на Нина.

Тя му наля чаша вода от гарафата. Водата се оказа топла и противна.

— Какво ви е? — момичето забеляза вълнението на Куманин.

— Всичко е наред — намръщи се Куманин и преглътна топлата вода, — продължавайте, Нина, моля ви. Всичко, което разказвате, е изключително важно, повярвайте ми. — Куманин замълча, за да събере мислите си и попита:

— Тази бабичка с екскурзия ли пристигна? Как изобщо се появи тук?

— С екскурзия — потвърди Нина, — с автобус от Москва по „Златния пръстен“. Ако искате, другарю майор, точно ще ви установя номера на рейса и името на шофьора. При нас се пазят копия от пътните листове. Там са посочени и имената на екскурзоводите.

— Да, ако може — кимна Куманин, — и какво стана по-нататък през този ден?

— Тази бабичка се приближи към мен — продължи Нина. — Аз, другарю майор, съм заместник-директор на музея-резерват. И на моята глава е всичко, от фондовете до, извинете, канализацията. Щом завърших университета през 1983 година в Ярославл, веднага започнах тук работа. А директора и със свещ не можеш го намери — той живее в Москва и по всички въпроси идват при мен. Та така, тази бабичка също дойде при мен, започна да разправя как през 1913 година, представяте ли си, била подарила на храма в Кремъла някаква икона. Чудотворна, вика, на Ростовската света Богородица. И много искаше да я целуне и да се помоли. Аз още тогава си рекох — на колко ли е години? Изглежда на седемдесет и пет, а самата тя ми казва:

— Дъще, аз съм вече над деветдесет години. „Бива си я — мисля си, — колко добре се е запазила!“ А тя, значи, все за иконата ми говори: трябвало било да има златен обков със скъпоценни камъни. Опитвам се да ѝ обясня, че всички обкови от скъпоценни метали отдавна са свалени от иконите и са предадени на държавата и че не може да имаме такава икона. Такива вещи се държат на съхранение в специални учреждения. А тя ми повтаря, че обкова може и да са го свалили, ама иконата непременно трябва да е при нас. И така ме молеше, че аз... — Момичето млъкна и се изчерви.

— Продължавайте — помоли Куманин и я погледна учудено.

— Признавам си — каза Нина с явно смущение, — признавам си, другарю майор, че наруших правилата. Ама тя толкоз ми се молеше и такава беше спретнатичка, интелигентна, че аз...

Нина отново млъкна, а после събра кураж и си призна всичко по „извършената от нея служебна простъпка“.

— Пуснах я в хранилището — каза момичето, като се изчерви до сълзи, защото вече беше сигурна, че чекистът от Москва е пристигнал специално за да разследва именно това нейно злостно служебно престъпление — допускане на външни лица в хранилище на държавен музей, и сега сигурно ще я изгонят от любимата работа. Но Нина Лазаренко беше мъжествено момиче.

— Знам, че е забранено — чистосърдечно си призна тя, — и съм готова да понеса последствията от простъпката си. Но тази бабичка беше толкова необикновена, че просто не можех да ѝ отговоря: „Гражданко, вземете разрешение от министерството на културата, пък тогава ще говорим.“ Знам, че тъкмо така трябваше да постъпя. Да пиша ли обяснение?

— Какво говорите, Нина? — Куманин даже тръсна глава от учудване. — Какво обяснение? Мен ме интересува тази старица, а не вие. И така, вие сте я пуснали в хранилището, където, ако правилно съм ви разбрал, се пазят старите икони, представляващи културно-историческа ценност? Очевидно за да намери сама тази икона, за която е говорела?

— Да — кимна Нина, след като малко се поуспокои, — беше точно така, както казвате, другарю майор. Влязохме в хранилището. Там едни икони висят на стената, други са подредени покрай стените, а някои са просто сложени на купчинки. В последните години ни предадоха много икони от околните села. Там църквите така се разграбват, че хората решиха, че при нас ще е по-сигурно. Значи, влизам аз, светвам лампата, а тя подир мен със ситни стъпчици. Аз минах малко напред, после се обръщам и гледам: бабичката стои на колене, държи в ръце една икона, която беше до стената, целува я, шепне нещо и плаче. Аз чак се стреснах, исках да ѝ извикам, че не може така да се държи, а тя изведнъж, както си беше с иконата в ръце, залитна настрана и падна на пода. Лежи със затворени очи, а иконата държи на гърдите си. Аз първо си помислих, че е някаква сектантка. После разбрах — умира бабичката! Моята баба неотдавна умря почти така. Гледаше телевизия и падна от стола на пода... — Гласът на Нина се прекъсна от вълнение.

— Обърках се, — продължи тя, — в хранилището няма телефон. Да тичам някъде и да оставя помещението отключено не бива. Имаме медпункт, но сестрата ходи там само за специални случаи, когато идват туристи от чужбина. Вдигнах ѝ главата, извиках я. Гледам — устните ѝ потрепват и клепките шават, значи, жива е още. Подложих ѝ няколко икони под главата. Слава Богу, в тоя момент някой мина по коридора. Викнах му да прати тук милиционера от поста и да се обадят в „бърза помощ“.

— Дойде ли „бърза помощ“? — попита Куманин.

— Да — Нина дишаше тежко. Тягостните спомени явно много я бяха развълнували. — Дойде линейката и я откараха в 1-ва градска. Там починала скоро след това, както разбрах.

— Починала е? — повтори Куманин. — А как ѝ беше името, помните ли?

— Не знам — смутено се усмихна Нина, — Тя не ми каза, а аз не я попитах. Идете в болницата. Там трябва да знаят. Още повече щом е починала.

— Така — каза Куманин. — Всичко това е много интересно. А с онова момченце какво е станало?

— В бъркотията изобщо забравих за него — призна си Нина. — Чак по-късно научих, че милицията го прибрала някъде на площада при автобусната спирка. Викаха ме даже да го разпозная...

Момичето пак млъкна.

— И какво — заинтересува се Куманин, — разпознахте ли го?

— Не — твърдо каза Нина Лазаренко, — не го разпознах. Милицията беше прибрала съвсем друго дете. Беше рижавичко, а онова, което тичаше при нас по тревата, беше черничко като циганче. Къде е отишло, не знам.

— Добре — въздъхна Куманин. — Последен въпрос. Каква беше тази икона, която бабичката е търсела? Не проверихте ли?

— Ами нищо особено — сви рамене Нина. — Икона като икона. Местна ростовска изработка от началото на нашия век. Тогава тук са ги щамповали по десетина на ден. В Ростов е имало цяла задруга, тукашна школа. Ростовската икона веднага може да се разпознае по стила. Мога да ви я покажа, ако искате.

— Благодаря — каза Куманин. — Аз нищо не разбирам от тия неща. А тази икона, за която е говорила бабата, на Ростовската Света

Богородица, със скъпоценен обков, за нея научихте ли нещо?

— Да, — отговори Нина, — имало е две такива. Едната е голяма, намира се в Третяковката, разбира се, вече с мулажно копие на обкова, втората, малката, наистина някога се е намирала тук. Но още отдавна са я иззели и са я предали в лаврата в Загорск.

— А пазят ли се някакви сведения при какви обстоятелства тази икона е попаднала при вас? — попита Куманин.

— Документи няма — каза момичето, — но съществува легенда, че тази икона я е поднесло на ростовския храм императорското семейство през 1913 година, когато царят с близките си е обикалял руските градове. Това е било при тристагодишния юбилей на династията Романови.

— Тъй ли? — учуди се Куманин. — Царят е идвал в този град?

— Разбира се — потвърди Надя. — Нима не знаете? — Тя отиде при шкафа, порови се в него, извади доста опърпана брошура и я подаде на Куманин.

Брошурата беше издадена в Ростов през 1913 година със средствата на търговеца Ивакин. Наричаше се „Ощастливяването на окръжния град Ростов Велики от пребиваването в него на Негово Императорско Величество Император Николай II и цялото Му Августейше Семейство в лето господне 1913-то“.

Куманин прелисти книжката и бързо се натъкна на снимка, под която имаше подпис: „Техни Императорски Височества Великите Княжни Олга и Татяна благоволяват да поднесат на настоятеля на обителта Преосвещения Никодим чудотворна икона на Ростовска Света Богородица“. По-долу беше набрано с дребен шрифт: „Фотография на Корнелиус“. „Браво бе, Корнелиус! — помисли си Куманин. — Ти с такива номера съвсем ще ме побъркаш.“ Слепоочието му пулсираше.

Той погледна Нина. Изразът на възторжен патриотизъм, който светеше на лицето на момичето в началото на разговора им, изчезна, като стори място на тъгата и умората.

IV

При вида на Куманиновото удостоверение главният лекар на 1-ва градска болница на Ростов Анатолий Абрамович Винкел побледня и тежко се отпусна на стола.

— Пак ли? Писмо от брат ми ли носите?

— Вече са ви носили, така ли? — полюбопитства Куманин. — Имате брат в Израел? Това е голяма отговорност — да имате роднини в ционистка държава, толкова враждебна на нашата страна.

Стана ясно, че преди около половин година двама сътрудници от Лубянка бяха донесли на Анатолий Абрамович писмо от брат му от Израел и го бяха заставили да напише отговор.

— Няма нищо — успокой го Куманин. — Аз съм по съвсем друг въпрос. Преди около година при вас в болницата е била докарана в тежко състояние жена на преклонна възраст, по всяка вероятност със сърдечен пристъп. Бих искал да погледна историята на болестта ѝ и другите документи, свързани със смъртта ѝ. Тя нали е починала, доколкото ми е известно?

Главният лекар пребледня още повече, явно му се привидя сянка на незабравимото „лекарско дело“ от петдесетте години. Анатолий Абрамович припряно набра вътрешен телефонен номер и със забележими истерични нотки в гласа заговори:

— Кардиологията ли е? Пратете ми Татяна Николаевна. Спешно. Какво значи „на визитация“? Да прекъсне визитацията, щом казвам!

След няколко минути в кабинета се появи висока жена с бяла престилка, с традиционната слушалка на гърдите.

— Какво е станало, Анатолий Абрамович? — попита тя с недоволен глас. — Защо все ми проваляте визитациите?

— Татяна Николаевна — нервно каза главният лекар. — Този другар е от органите, идва от Москва...

Доктор Винкел се зае да си бърше очилата, а Татяна Николаевна недружелюбно се взря в мълчащия Куманин.

— Става дума за онази болна — продължи главният лекар, след като се справи с очилата си, — която преди около година ни докараха с

„бърза помощ“ от Кремъла. Тя май беше пристигнала с екскурзия, а после почина при нас. Помните ли този случай, Татяна Николаевна? Другарят се интересува, доколкото разбрах, защо се е стигнало до летален изход.

— Помня случая — потвърди Татяна Николаевна, — болната беше докарана с обширен инфаркт. Настанихме я в реанимацията, но нищо не можахме да направим. Прекалено обширен инфаркт с поражение... Апропо, знаете ли на колко години беше? — предизвикателно се обърна тя към Куманин.

— Колко? — Куманин я погледна въпросително.

— Почти на деветдесет и две — заяви завеждащата кардиологичното отделение. — А вие ме питате от какво е починала! От старост.

Гласът на жената звучеше рязко. Тя нямаше роднини в Израел. Но прекрасно знаеше как представителите на властта обичат да изкарват лекарите криви при всеки удобен случай.

— Успокойте се, другари, — миролюбиво предложи Куманин. — Анатолий Абрамович сигурно не ме е разбрал съвсем правилно. Мен ме интересува не толкова фактът, че старицата е починала, колкото личността ѝ. Как ѝ е името и така нататък. Знаете ли, имаме много хора, обявени за издирване, включително и такива, които се смятат за безследно изчезнали.

— Ясно — каза Анатолий Абрамович и попита Татяна Николаевна. — Как е фамилното име на болната?

— Не помня — сви рамене завеждащата, — а и не съм го знаела. Историята на болестта е попълвала сестрата, а смъртния акт вероятно Богомолов.

— Донесете тук историята на болестта — нареди Анатолий Абрамович, — и извикайте при мен Богомолов.

— Отдавна съм я предала в архива — все още с раздражение отвърна Татяна Николаевна. — Може вече да са я унищожили.

— Какво значи унищожили?! — кипна Анатолий Абрамович. — Пет години трябва да се пази историята на болестта при летален изход. Пет години, а още година не е изтекла...

— Това вече не е по моята част — откровено зло изстреля Татяна Николаевна. — Извинявайте, другари, но болните ме чакат. — И жената направи опит да излезе от кабинета.

— Извинете — намеси се Куманин, — но ще трябва да се забавите. Намерете историята на болестта и я донесете. Може би ще се появят въпроси към вас. Още веднъж ви моля да се успокоите. Никой няма нищо против вас.

Въпреки това Татяна Николаевна, цяла пламтяща от възмущение, се оттегли, като доста яко трясна след себе си вратата на кабинета на главния лекар.

Самият Анатолий Абрамович също се изниза някъде, като се извини на Куманин. Първа се върна Татяна Николаевна и донесе намерената в архива история на болестта. Тя мълчаливо я сложи на бюрото пред Куманин. Сергей я взе и усети как кръвта му нахлу в главата, а в краката му се появи противна слабост. В графата „Трите имена на болния“ стоеше запис, направен както обикновено с бърз и нечетлив лекарски почерк: „Романова Т. Н., р.1897 година“. После пишеше: „Докарана в болницата в безсъзнателно състояние на 28 юли 1988 година от «бърза помощ». Диагноза: инфаркт на миокарда.“

Куманин се овладя.

— Въз основа на какво са записвани личните данни на болната? — попита той, като се стараеше да говори спокойно.

— Не знам — отговори завеждащата кардиологията. — Предполагам по думите на самата болна.

— Значи е идвала в съзнание? — опита се да уточни Куманин.

— Другарю — отвърна Татяна Николаевна, — аз имам двеста болни в отделението и нямам нито време, нито възможност да запомням подобни неща. При това случаят е бил преди една година. Записването е направено или от лекаря, или от медицинската сестра. Но и едната, и другата вече напуснаха.

Куманин понечи да запише имената на напусналите лекарка и сестра, за да ги разпита по-късно, но в този момент в кабинета се върна доктор Винкел заедно с един висок мъж с широко, добродушно и усмихнато лице. Мъжът се оказа Николай Иванович Богомоллов, който работеше в болницата като патологоанатом и завеждащ моргата по съвместителство. Всички завеждащи морга, които Куманин беше срещал, бяха по правило добродушни и весели здравеняци. Николай Иванович отвори пред Куманин някаква папка.

— Заповядайте да видите — меко каза той. — Копие на смъртния акт: „Романова, Татяна Николаевна, родена 1897 година, навършени 91

години, причина за смъртта — инфаркт.“ Аутопсия не е правена, тъй като съществува положение, че тя се прави по искане на близките или на властите, или по решение на медицинските работници при някакви сложни случаи. В този случай причината за смъртта е била очевидна. Вземете предвид възрастта на болната...

— Въз основа на какво са записани личните данни на болната?
— отново запита Куманин.

— Тук го пише — със същия мек глас отвърна Николай Иванович. — Въз основа на паспорта на починалата. Тук всичко е отбелязано: номер на паспорта, серия, постоянна адресна регистрация: село Романово, Асиновски район, Томска област, 5-та Леспромхозна ул., номер 7. Заповядайте, вижте.

— Ще взема този документ — каза Куманин.

— Щом желаете — съгласи се завеждащият моргата. — Вземете го. Само ще ви моля да оставите разписка за вземане на документчето. И си сложете номерчето на своя документ.

Куманин написа разписка и я даде на Богомолов, като попита:

— Тя е починала тук, при вас, а после какво сте направили с нея?

— Както си му е редът — поясни Николай Иванович, — уведомихме милицията, изпратихме питане по местожителство, за да пристигнат роднините ѝ. Получихме отговор, че няма никакви роднини. Тогава според разпореждането я погребяха на държавна сметка, за което има разписка. Ето я, заповядайте.

— Къде сте я погребали? — застина Куманин.

— Пратихме я в Ярославл за кремация — тихо, както се говори на тежко болен, отвърна Богомолов.

— Значи, това е всичко, което е останало от нея? — прошепна Куманин. Той показа справката за смъртта ѝ на Богомолов.

— За жалост, да — съгласи се Николай Иванович, — но не забравяйте, младежо, че същото ще остане и от всички нас. В наше време човек да доживее до такава почтена възраст — нали разбирате... Защо толкова се огорчавате. Да не ви е роднина?

— Не — отвърна майорът с пресъхнали устни, — но много ми трябваше. — Той помълча и прибави: — Дори и мъртва.

Куманин стана, извини се на лекарите, благодари им за съдействието и излезе от кабинета. Николай Иванович Богомолов го настигна.

— Една минутка — каза той и се приближи до Куманин.

Последният погледна въпросително патологоанатома.

— Знаете ли — усмихна се Николай Иванович, — когато пишех смъртния акт на тази бабичка, намерих в паспорта ѝ снимка. Не знам защо, но я запазих. Не я предадох в милицията заедно с паспорта. Може да ви свърши работа. Вземете я.

Куманин взе подадения плик и извади малка снимка — на нея беше заснет... Альоша Лисицин.

Снимката предизвика твърде силен ефект. Куманин явно не успя да се справи с емоциите си, защото доктор Богомоллов попита:

— Добре ли сте? Да ви дам ли нещо успокоително?

— Благодаря — уморено каза Куманин, — имам седуксен. Благодаря ви, докторе. И още, искам да ви помоля на никого нищо да не разказвате за моето посещение. И предупредете всички. За вашето собствено спокойствие. Иначе не само вие, но и цялата болница, даже целият град могат да се заплетат в много неприятна история. Разбрахте ли ме?

— Разбира се — каза доктор Богомоллов с усмивка, — всичко разбирам.

Куманин излезе на улицата и седна на пейката пред болницата, за да осмисли поне малко онова, което бе успял да научи. Отделните части на голямата мозайка постепенно се сближаваха, създавайки ако не пълна, то поне доста колоритна картина. Интересно какво ще каже Климов, когато Куманин му доложи за ходенето си в Ростов. А може би е най-добре изобщо нищо да не му докладва, а да си мълчи.

Докато Куманин се опитваше да си подреди мислите, до него скръцнаха зле регулираните спирачки на сива „Волга“. От нея изскочиха трима души. Един поглед беше достатъчен, за да разбере: пред него е целият личен състав на местното КГБ, вдигнат по тревога от Нина Лазаренко.

Демонстрирайки не лоша професионална подготовка, тримата — единият отпред, а другите двама малко зад него — се насочиха към седящия на пейката Куманин.

— Капитан Фоменко — представи се челният, — от Москва ли сте? — И пъкна под носа на Куманин тъмночервеното, украсено с герб удостоверение.

Без емоции, като кораб, който дава опознавателен сигнал, Куманин показва своето.

— Защо не се обърнахте към нас? — с претенция в гласа попита капитан Фоменко.

— На работа се идва сутрин, а не след обед — в същия тон му отвърна Куманин.

— Бяхме в градския комитет на съвещание — миролюбиво съобщи Фоменко. — Ако се интересувате от Винкел, имам убийствен материал за този чифут.

Горкичкият Винкел явно „хранеше“ цялото местно КГБ.

— Фоменко — с тих глас произнесе Куманин, — ако някога се заинтересуваш за какво съм идвал в болницата, следващата ти месторабота ще бъде Асиновски район на Томска област.

— Разбрах — без какъвто и да било яд или смущение отвърна капитан Фоменко. — Имате ли нужда от някакво съдействие?

— Закарайте ме до гарата — уморено помоли Сергей.

ΓΛΑΦΑ 8

I

На другия ден сутринта, когато Куманин дойде на работа, на Лубянка беше станала авария — бе се спукала тръба в личната тоалетна на генерал Климов, в стаята за почивка, която беше до кабинета му... Компютърният център, който се намираше един етаж по-долу, се оказа зает с вода и излезе от строя.

В приемната на генерала Сергей видя мократа от глава до пети прапоршчица Светлана, която се бе опитала следвайки най-добрите героични традиции да запуши пробойната с тялото си. Ако се вярва на историята, през Отечествената война по този начин са успявали да запустат пробойни от торпеда, но тук нищо не стана. Водата продължаваше да блика, като заливаше долните помещения и се разпространяваше по вехтите плочи на сградата на предреволюционното застрахователно общество „Русия“.

Вратата на кабинета на генерал Климов — като никога друг път — беше широко разтворена и сред стаята в пълна униформа с гаечен ключ в ръката стоеше комендантът на Лубянка полковник Спиридонов. Той даваше команди на двама прапоршчици, които се сражаваха в тоалетната с разбушувалата се стихия. Всичко напомняше борба за оцеляване в потъващ кораб.

Работата е там, че на Лубянка нямаше водопроводчици, но съвсем не защото ведомството беше стиснато и не желаше да ги храни от своя бюджет. Работата беше много по-сериозна.

Още в края на шестдесетте и началото на седемдесетте години в недрата на ЦРУ бе разработен гениален план за проникване в най-секретните обекти на Съюза. Самото ЦРУ никога не би се досетило за подобно нещо, идеята явно беше подсказана от някой от многобройните предатели, ренегати и други подобни изменници на родината, които буквално бяха наводнили Щатите. Същината на операцията с условно наименование „Гатер“, което на английски значи „водосточна тръба“, бе следната. Отдавна съществуваше практика плътните огради на всякакви секретни обекти, нямащи ни прозорци, ни врати, постоянно да висят обяви, канещи на работа

(понякога спешно) водопроводчици и специалисти по канализацията. Това беше естествено: качеството на В и К системите бе абсолютно еднакво както в къщите от хрущовско време, така и в свършено секретните отбранителни научни институти или разузнавателни аналитични центрове, построени още по времето на другаря Сталин. Ако се вярва на документите от тайната преписка, пробив на канализационната тръба в един НИИ за лазерно оръжие е забавил изпълнението на програмата „за неопределено време“. Обикновено специалистът, бил той ракетчик, ядрен физик, бактериолог, преди приемане на работа, бива проверяван едва ли не цяла година, като изясняват имената и на случайните му познати, а специалистът по В и К понякога се приема на минутата, без особено да се интересуват от миналото му. Взетият на работа майстор-водопроводчик има право да влиза във всички помещения, където не се допускат дори членове на ЦК и министерски комисии. Те дори не подозират за съществуването на тези помещения, а водопроводчикът ги знае, защото тръбите текат и избиват навсякъде, дори в бункера на Генералния секретар. За да се избегнат аварии, водопроводчиците дават дежурства в свръхсекретните обекти даже нощем. По този начин пред тях се открива необятен простор за разузнавателно-диверсионна дейност. Та тъкмо затова в ЦРУ бе взето решение да се внедрят под формата на водопроводчици в различни обекти на Министерството на отбраната, КГБ и Академия на науките специалисти, чието задължение да е разкриване на направленията на дейността на гореспоменатите обекти. „Разкриването“ не беше трудно, тъй като В и К-майсторите по цял ден обикаляха из помещенията, където постоянно ставаха водопроводни аварии.

Неизвестно е колко далече е напреднало ЦРУ в осъществяването на този твърде хитроумен план, но всички вражески замисли бяха провалени. Вербувана от КГБ „къртица“, настанена в ръководството на ЦРУ, в чиито ръце попадна копие от плана „Гатер“, незабавно предаде тези документи в Москва, където те се появиха на бюрото на Ю.В.Андропов. Председателят на КГБ през това време се чудеше и маеше как документите попадат от канцеларията му право в редакциите на западните вестници. Като прочете плановете на противника, той бе обзет от ужас. В кабинета и приемната му постоянно течаха радиаторите на парното отопление, а симпатичният

чичо Вася (майор в оставка, участник във войната) и двамата му помощници все не можеха да поправят течовете. Юрий Владимирович дори не пожали държавните пари да изпише норвежки радиатори, но те не пасваха на нашите тръби. Като разбра колко е коварен врагът, Андропов едва потисна желанието си да даде заповед за масови арести на В и К-майстори, работещи в закрити предприятия и „пощенски кутии“. Но трябваше да разбере как противникът предава получената информация, и към всички краища на страната политна секретна директива за организация на следенето на водопроводчиците, работещи в обекти от категория А-1, А-2 и А-3, и разкриване на техните връзки.

Тази акция едва не доведе органите на държавна сигурност до колапс. Заради секретността на най-мощната в историята на органите контраразузнавателна операция в директивата не се казваше нито една излишна дума, за да не се разкрие „къртицата“. А провинциалното ръководство съвсем не можеше да проумее защо личният състав на КГБ изведнъж е решил да премине от дисидентите към родните водопроводчици. И искаха от Лубянка разяснения — да няма някаква идеологическа диверсия?

Изобщо не е ясно как щеше да свърши тая работа, ако външното разузнаване не бе събрало нови данни, неопровержимо доказващи, че на „къртицата“ са пробутали дезинформация, за да отвлекат силите на КГБ от борбата срещу антисъветистите и да го отправят на борба срещу пролетариата. Андропов реши да не вниква в тънкостите на разузнавателната игра, предложена от противника. Иди се оправяй сега, кое от двете съобщения на „къртицата“ е истинско, а кое е „менте“? „Къртицата“ работеше за пари, и поради това предаваше в Москва всичко, което ѝ минаваше през ръцете, без да си усложнява живота с анализи. Резидентурата на КГБ в Америка, естествено, никога не беше виждала тази „къртица“, а само получаваше от нея съобщения чрез система от пощенски кутии.

Но, както и да стояха нещата, всички водопроводчици се оказаха компрометирани. С цел „окончателно решаване на въпроса“ в отделите „Кадри“ на предприятията от съответните категории пристигна инструкция, предписваща да се освободят от длъжност всички водопроводчици и да се справят с ремонтите „със собствени сили“.

Обаче това указание беше толкова мъгляво, а водопроводните аварии — толкова чести, че на повечето обекти просто игнорираха заповедта.

Най-изпълнителните началници, за да избегнат гнева на Лубянка, преведоха своите В и К-та в нелегално положение, като ги маскираха като разни „механици по оборудването“ или „инструктори по противопожарна охрана“.

Но ако на периферията имаше възможност да се саботира заповедта на центъра, то в самия център, т.е. у дома, на Лубянка, Андропов въведе пълен ред. Всички водопроводчици бяха безмилостно изгонени без оглед на предишните им заслуги. След това Лубянка протече като „Титаник“ след сблъскването с айсберга, и мнозина започнаха да разбират същината на диверсията, замислена отвъд океана. По заповед на Андропов част от личния състав на комендантския батальон бе преквалифицирана във водопроводчици. За влизане в някои помещения, например в приемната на генерал Климов (да не говорим за кабинета му) се искаше специално разрешение. На войник на срочна служба беше напълно невъзможно да се издаде такова разрешение, затова в комендантския батальон постепенно се формира специално водопроводно поделение, състоящо се от старшини и прапоршчици на свръхсрочна служба. Водопроводчиците-свръхсрочници се отличаваха с изпълнителност и жертвоготовност, което и демонстрираха сега в тоалетната на генерал Климов, но страдаха от недостатъчно познаване на материалната страна и отсъствие на необходими навици за тази толкова сложна работа.

В момента, в който Куманин се появи на сцената, кабелите на компютърния център дадоха на късо, което приведе в действие автоматичния пожарогасител. В резултат беше злято помещението на канцеларията по наказателните дела, намираща се под Центъра. Работещите там жени с писък изскочиха в коридора. Настана пълен хаос. По коридорите търчаха войници с кофи. Някой реши, че е станал пожар, и започна да размотава пожарните маркучи. Офицерите от комендантския батальон псуваха цветисто, нарушавайки привичната академична тишина на Лубянка.

Докато Куманин мислеше какво да прави в създалата се аварийна обстановка, в отворената врата на приемната на генерал Климов внезапно се появи армейският генерал Крючков в компанията на генерал Гончаренко.

Генерал Гончаренко беше чекист още от ежовското поколение. На младини той толкова сръчно чупеше носовете на разпитваните с обикновени клещи, че бързо си спечели вниманието на ръководството и към момента на разстрела на Берия вече имаше чин полковник. По времето на Хрущов не го изгониха от органите, а напротив, го произведоха генерал и го назначиха за заместник-началник на стопанско-техническото управление. Много го обичаше Андропов, който при среща постоянно повтаряше: „Ето я нашата жива история!“ С течение на времето генералът бе преведен в групата на генералните съветници на Председателя на КГБ.

За разлика от останалите „генерални съветници“, предпочитащи да дават съвети по телефона от собствените си вили, генерал Гончаренко, въпреки преклонната си възраст, всекидневно пристигаше в управлението, винаги в пълна униформа. Вярно е, че униформата му беше някак странна. Тя се състоеше от образци от униформи от трите последни десетилетия (той още носеше мундир с изправена якичка), но затова пък беше украсена с антикварни значки. Разбирацията от тези неща Андропов неведнъж бе предричал, че някой ден генерал Гончаренко ще бъде убит от колекционери. Въпреки че Андропов казваше това на шега, всички с тревога поглеждаха смелия старец, тъй като неотдавна, по поръчка на някакви колекционери, през Москва премина серия убийства на генерали в оставка и адмирали с цел грабеж на ордени и значките им. Особена известност придоби убийството на адмирал Холостяков — герой от войната и кавалер на английския орден на Банята.

Но никой нямаше намерение да убива генерал Гончаренко. И сега той съпровождаше Председателя на КГБ в качеството на съветник по въпросите на диверсионно-вредителската дейност на противника във вътрешността на органите. Крупна диверсия с извеждане от строя на няколко подразделения на централното управление беше вече налице.

Куманин, в светлосив елегантен костюм с бяла риза и модерна вратовръзка, на фона на изпоцапаните и мокри бойци от комендантската служба, напомняше първи секретар на областен комитет, пристигнал да види последствията от наводнението в поверения му район. Естествено, погледът на Крючков тутакси попадна на Куманин. Председателят на КГБ реши, че елегантният

другар е изпратен от ЦК, където вече са уведомени за „катастрофата“. Тъй като погледът на Крючков, спря върху него и се закова, Куманин зае някакво подобие на стойка „мирно“ и доложи:

— Майор Куманин.

На лицето на Председателя на КГБ се мярна учудване.

— От кое подразделение? — попита той.

— Командиран на разположение на генерал Климов — доложи Куманин.

Между него и Крючков протече тъничко ручейче вода. От Климовската тоалетна се носеше комендантски бас: „Абе затегни го тоя вентил, мамицата ти!“ и гласът на прапорщика: „Това е за топлата вода, другарю полковник. Не бива да се пипа.“

— Вредителство — промълви генерал Гончаренко, като оголи в усмивка металните си зъби.

Очите на Крючков продължаваха да се взират в Куманин.

— На Климов? — повтори председателят на КГБ. — А къде е самият Климов?

Куманин мигновено оцени цялата ситуация. Председателят на КГБ е принуден да пита редови „оперативник“ къде се е дянал един от първите му заместници, въпреки че последният може да бъде видян на телевизионния екран в свитата на Горбачов по някакви протоколни срещи на Запад; Куманин мъдро реши, че едва ли му се полага да знае повече, отколкото знае Председателят на КГБ, и затова кратко и строго по устав отвърна:

— Не мога да знам!

— Не знаете — повтори Крючков, като се обръщаше повече към себе си, отколкото към Куманин, — откъде да знаете, щом дори в канцеларията на Горбачов не знаят. И в секретариата на ЦК. Същинско безобразие! Всички началници на управления са се разбягали. Един дисертация пише, друг изобщо не се знае къде е. Няма кой да върши работа.

При това Крючков продължаваше да гледа Куманин и той за момент предположи, че онзи, като пълководец на бойното поле, назначаващ ротни командири поради намаляване на командния състав на дивизията, ще произведе него, Куманин, в чин генерал и ще го назначи за началник на управлението вместо дезертиралия Климов. Но председателят на КГБ неочаквано смени темата.

— Вие вземате ли участие в ликвидацията? — попита той.
— В ликвидацията на какво? — осмели се да попита Куманин.
— В ликвидацията на аварията — монотонно поясни Крючков.
— Съвсем не — доложи Куманин.
— Тогава идете някъде другаде — нареди Крючков, — и не пречете на хората да работят.
— Слушам! — гръмко каза Куманин и излезе в коридора.
Зад гърба си Куманин чу фъфлещия глас на съветника Гончаренко, който съветваше Крючков:
— Всъщност редно си е да го разпитате.
— Майор Куманин! — извика Крючков.
Куманин се обърна кръгом с лице към началството.
— Вие ползвали ли сте някога тоалетната на генерал Климов? — попита Председателят на КГБ.
Персоналната тоалетна в лубянкската йерархия понякога значеше повече, отколкото официалните звания и правителствени награди. Самият Крючков имаше две.
— Не — искрено си призна Куманин.
Крючков кимна с одобрение:
— Разбира се, на него не му се полага — каза той, като се обърна към генерал Гончаренко, — пък и Климов никога не би допуснал. Тук работата е по-сложна.
Председателят на КГБ отново се обърна към Куманин:
— Свободен сте.
— Слушам! — отново отвърна Куманин и излетя в коридора като тапа.

II

Редът на Лубянка полека-лека се възстановяваше. Все още по далечните коридори дрънчаха звънци за въздушна тревога, задействани от попадналата в жиците вода. Но вече никой не им обръщаше внимание.

Като стигна до кабинета си, Куманин отново осъзна, че за пръв път му се иска да завари генерал Климов и да му доложи за ходенето си в Ростов. Макар че, ако се замисли, какво всъщност научи той при това пътуване до Ростов? Че там е починала някаква бабичка на име Романова, а Романови има в Русия почти толкова, колкото и Иванови, Петрови и Сидорови, че внукът ѝ (или дори правнук) Альоша Лисицин е станал безпризорен и е пратен в детски дом. Интересно как ще реагира Климов, като разбере, че той знае за Альоша Лисицин. Жалко, разбира се, че бабичката не са я погребали в Ростов, на някое местно гробище. А така в ръцете му се оказа само една хартийка — обикновен смъртен акт, който абсолютно нищо не доказва. Разбира се, би трябвало да разкаже всичко на оня умник Феофил. Какво ли ще рече той, с неговите мистични дрънканици за предопределението на всичко съществуващо, за Фатимското чудо и тям подобни неща, включително и за свещения отрок, изпратен на грешната земя да ознаменува края на срока на наказанието, наложено на Русия през 1917 година? Идиотизъм някакъв! Какво ще каже, като научи, че Куманин се е ориентирал за два часа във всички тези чудеса? Дошло момче на екскурзия с откачената си и престаряла (което е почти едно и също) баба. Бабата случайно се споминала по време на екскурзията, милицията намерила момчето, не открила други роднини и го пратила, както му е ред, в интернат за деца в предучилищна възраст. Куманин и сам разбираше, че съставената от него опростена схема нищо не обяснява в тази история, а фактите са малко нагласени. Та по показанията на Нина Лазаренко момчето, с което бабичката е пристигнала в Кремъла, и Альоша Лисицин са свършено различни деца. Същевременно покойната гражданка Романова Т. Н. в присъствието на Лазаренко е наричала въртящото се край нея

момченце „Альошенка“. Нина Лазаренко може и да е сгрешила. Да речем, в полезрението ѝ е попаднало тогава съвсем друго момче, или пък, заета с разговор с натрапчивата бабичка, която се стремяла да проникне в хранилището на държавен музей, тя изобщо не е забелязала момчето, а после по някакви, известни само на нея причини е отказала да го опознае. В полза на тази версия говори и снимката на Альоша Лисицин в паспорта на гражданката Романова Т. Н., намерена от патологоанатома Богомолов. Разбира се, сега би било естествено да прати запитване за тази старица до колегите от Томск.

Колкото повече Куманин мислеше за това, толкова по-малко доказващи му се струваха почти всички открити от него факти. Покойната старица е живяла в село Романово, където всички жители биха могли поголовно да се казват Романови. Сред тях спокойно може да се окажат и Татяни Николаевни, и Николай Александровичи, и Алексей Николаевичи, с други думи, цялото царско семейство.

При все това нишката, водеща към дебрите на Томска област, остана единствена и трябваше да се възползва от нея.

Нещичко можеше да разкаже и тайнственият гроб на полковника, служил преди войната заедно със загадъчния оперативник Лисицин на „Обект 17“, към който го насочи баба Дуся. Тя можеше и всичко да е объркала, и може би това е гробът на самия Лисицин, при това погребан под собственото си име.

Куманин стана и се отправи към централата за специални връзки, която се намирал на петия етаж на източното крило на огромната сграда. Пазеха я офицери от Девето в пълна униформа и въоръжение.

Офицерите от 9-то Главно управление на КГБ, така нареченото управление по охраната, и с униформи, и цивилни, можеха да бъдат разпознати на всякакво разстояние и в каквато и да било тълпа — такъв устойчив генотип бе изработила тази служба. Офицерите от Девето пазеха и самото КГБ и всички особено секретни обекти. На най-опитните и преминали през специална подготовка офицери доверяваха охраната на някоя високопоставена особа от областните комитети, ЦК, министерски съвет, а също натъпканите с тайни дейци на науката и труженици на промишлеността. Понякога те изобразяваха ликуваща тълпа трудещи се около Генералния секретар, члена на Политбюро или секретаря на областния комитет, когато те общуваха с

„народа“. Друго офицерите от Девето и не искаха. Цялата им подготовка беше насочена натам, да сведе всичките им рефлексии към един: рефлексия на немската овчарка. Затова Куманин винаги минаваше покрай тях с известно опасение: дали пък няма да го ухапят?

Охранителят внимателно прочете препоръката, издадена от генерал Климов, измери с поглед Куманин, за да сравни снимката на удостоверението с личността. С движение на главата той даде на Куманин да разбере, че може да влезе и натисна едновременно няколко копчета на хитроумната ключалка с код, но така, че Куманин да не може да види набора цифри. Знаеха си работата момчетата! Сергей предпазливо, с напрежението на човек, очакващ, че някой ще се вкопчи отзад в пеша на самото или за дъното на панталоните му, влезе в отворената стоманена врата. Но всичко му се размина, и Куманин се оказа в Светая светих на КГБ — централата за специални връзки.

Тъкмо специалните връзки бяха поставени, както е прието да се казва, на нивото на най-добрите световни стандарти. От това помещение, затрупано със скъпа вносна апаратура, а също и съветска, нестигнала до серийно производство, в течение на броени минути можеше да се свържеш с коя да е точка на света, да не говорим за коя да е дупка на необятния Съюз. Да се обадиш на упълномощения на КГБ на Сахалин беше много по-лесно (а и качеството на връзката беше с един порядък по-добро), отколкото да звъннеш у дома, дори да живееш в самия център на Москва. Когато Куманин попадеше при специалната връзка, винаги го обземаше някакво благоговейно чувство, сравнимо може би само с чувството на ревностен католик, когато влиза в храма на Свети Петър във Ватикана. Наистина, днес, след известните събития в кабинета на генерал Климов, погледът на Куманин тревожно пробяга по зловещата тръба, която минаваше през цялото помещение под тавана на светлото място. Той обаче пропъди мрачните предчувствия и се зае с работа. Томск отговори незабавно, и само след три минути Куманин вече разговаряше с началника на градския отдел на Асино подполковник Мкртчян.

Асиновският градски отдел на КГБ водеше корените си от спецкомендатурата на НКВД, затова трябваше да има сведения за всички жители на контролирания район. Подполковникът известно време не можеше да разбере какво иска от него Куманин.

— Вие какво, подигравате ли се с мен? — крещеше той в слушалката, въпреки че връзката беше отлична. — Тук има цяло село Романови, има и села Романовско и Романовка. Там живеят кажи-речи само Романови и всичките са близки или далечни роднини. Елате тук и сам се оправяйте. Ще ви окажем възможното съдействие. Ние в градския отдел сме само шест души, а новото щатно разписание вече две години не могат да го утвърдят.

Подполковник Мкртчян явно принадлежеше към хората, които чуват единствено себе си. Такива хора са незаменими при фабрикуване на фалшиви дела (каквото смятам, това и ще пиша), но да получиш от тях полезна информация беше извънредно трудно. Куманин обаче се оказа търпелив — той вярваше в мъдростта на народната истина, че „с труд всичко се постига“. Накрая и полковник Мкртчян се предаде.

— А? — изведнъж включи той. — Бабичка ли, викаш? Дето миналата година се помина там при вас? Как я нарече? Да, точно така, Романова Татяна Николаевна. Ами че аз отлично я познавам, приятел! Какво те интересува за нея? Бабичката беше неопетнена по нашата част. Сигурен съм. Аз лично я познавах. Тя беше регистрирана в Романово, но живееше тук, в Асино. Преподаваше френски в училището, работеше в музикалната школа. Всички много я обичаха. Нямахме средства да я докараме тук да я погребем. Иначе непременно щяхме...

— Така — прекъсна го Куманин. — Тя откъде изобщо се е появила при вас? Във вашия край ли е родена?

— Не, не — отговори подполковникът, — но живее при нас много ототдавна. Тя е от административно изселените. Още преди войната. Трябва ли ти точната дата? Чакай секундичка, сега ще ти кажа.

Редът при подполковник Мкртчян явно беше железен, защото не минаха и десет минути, и той пак се появи и доложи:

— Значи, слушай. Тя е регистрирана от комендатурата на НКВД на 23 март 1941 година. Преди това е живяла в Московска област, някъде там при вас, точен адрес няма.

— Прекрасно — реагира Куманин, — а има ли точна дата на раждане?

— Така-а — рече Мкртчян, докато явно гледаше картоната й, — точна няма. Тук пише: юни 1897 година.

— Била ли е омъжена? — продължаваше да разпитва Куманин.

— Доколкото знам, не, — отвърна подполковникът от Асино. — Самотна. Роднини в чужбина няма.

— Ами в СССР? — попита Куманин.

— И в СССР май няма — бавно каза Мкртчян, като преглеждаше картоната, — във всеки случай не са отбелязани тук. През войната временно е работила в една от евакуационните болници в Томск като хирургическа медицинска сестра. Има медал „За доблестен труд през Великата Отечествена война“. Предлагана е за звание „Заслужила учителка на РСФСР“, но Москва я е отрязала през 1954 година. Образование — подполковникът просрича, — фи-ло-ло-гическо.

— И това ли е всичко? — попита Куманин. — А за родителите ѝ има ли някакви данни? Коя е тя изобщо?

— Нищо няма — отвърна Мкртчян. — Чертички в графите. Тя нали е от бившите, тия, дето преди войната ни ги пращаха на цели камари. Ето, място на раждане: Ленинград.

— Да не би да е Петербург? — опита се да уточни Куманин.

— Може и Петербург да е — съгласи се подполковникът, — но пише „Ленинград“.

— Тя всякак е от бившите — продължи Мкртчян, — знаеше френски, английски. Освен това имаше цял куп предразсъдъци.

— Какви именно? — попита Куманин, който обичаше точността.

— Най-вече религиозни — поясни подполковникът. — Съвсем беше отровена от тоя опиум. Ние тук нали нямаме никакви църкви. Имало е няколко дървени, но тях са ги съборили още преди войната. Имаше една малка църквица в Томск, нея пък я затвориха по времето на Никита Сергеевич. Романова страдаше от това. В къщи си имаше икони. По някое време дори искаха заради това да я чупят от работа, но областният комитет се застъпи. Правиха профилактика да не зарази с този опиум децата в училище.

— А къде живееше? — продължаваше да изяснява подробностите Куманин.

— Първо беше наела половин къща в Романово — съобщи Мкртчян, а после ѝ отпуснахме едностаен апартамент в Асино, понеже беше ветеран на труда. И още нещо. Тя не беше интернирана, а административно изселена. Схващаш ли разликата?

— Не напълно — призна Куманин.

— С две думи — поясни Мкртчян, — тя още през средата на петдесетте години имаше право да пътува до материка в отпуска. А после изобщо можеше да си замине там, откъдето са я изселили. Почти всички административници и интернирани, които доживяха, си заминаха. А тя нито веднъж не отиде дори в отпуска. Не е ли странно?

— Много е странно — потвърди Куманин.

— Тук другарите още преди мен проверяваха — засмя се подполковникът, — да не би да е служила в някоя есесовска зондеркоманда през войната. Помниш ли, имаше такава „указание“ — тези, които са разстрелвали пленници и евреи, се изпокриха в миши дупки и се страхуваха да заминат даже в отпуска, да не ги познае случайно някой. Но бабичката си беше живяла тук през цялата война.

— Любопитно — промърмори Куманин.

— Миналата година — продължи Мкртчян — тя изведнъж се разбърза занякъде и реши да пътува за материка. Ние в Асино си имаме железопътна линия, първо трябва да се иде до Томск, после вече с пътническия до вас, до Москва. Аз добре познавах Романова, тя беше учила дъщеричката ми на френски и на пиано. Питам я: „Къде сте тръгнали, Татяна Николаевна, на вашите години? Що не си стоите в къщи. Сега е такава жега, задушно е. Какво ще правите на материка?“ А тя ми вика, че се е появила някаква нейна роднина, канела я на гости. Казва, на тия години може и да не ни се случи друг път да се видим. А после каза такава неща: „Цял живот молих Господ за едно — да ми даде да доживея до 1988 година и да стана свидетелка на знамението.“ „Какво знамение?“ — питам. „Знамението, че Господ е простил на Русия“ — ми отговаря тя. „Вие пак — викам й, — с вашите предразсъдъци. Такава умна и образована жена, пък вярвате, извинявайте, във всякакви дивотии. Знамения, предсказания, попове, икони. Чак ви се чудя — казвам. — Разбира се, заминавайте. Нямам право да ви забраня. Благодаря за всичко.“ Тя не ме разбра: „За какво ми благодарите, полковник?“ Тя кой знае защо все полковник ме наричаше. „Ами затова, че ми пообразовахте дъщеричката. Тя скоро ще кандидатства, все нещо е понаучила.“ „И на вас благодаря — казва, — че ме оставихте да доживея до тази година.“ А с какво е особена тази година, така и не разбрах. И тъй, замина тя. И видя какво стана.

— Сама ли замина? — попита Куманин. — Някой не я ли придружи?

— Изпрати я един от бившите ѝ ученици — отвърна подполковникът, — но само до Томск, и там я качил на московския влак.

— Ясно — каза Куманин, — е, ами някакви подробности за живота ѝ можете ли да ми съобщите? С кого се е срещала? Пишела ли си е с някого? След смъртта ѝ намерили ли са в дома ѝ нещо необикновено?

— Слушай — призна Мкртчян, — ние практически не сме се занимавали с нея. Не сме оглеждали къщата ѝ. Може кварталният да я е огледал, но ние не сме. Ако имаше нещо по нашата част, разбира се, щяха да ни доложат. Сега сигурно вече е късно да се търси. Ако е имало някакви писма или да речем картички, всичко ще да е изгорено. Все пак цяла година е минала.

— Да — въздъхна Куманин, — късно се добрахме до нея. Да беше малко по-рано, можеше още да я сварим жива. Сигурно много неща щеше да разкаже...

— Извинявай — каза подполковник Мкртчян. — Аз нямам право да ти задавам въпроси. Но, честна дума, не мога да разбера: на вас пък за какво ви е притрябвала тази бабичка? Тя какво, да не е била някакъв резидент тук? Просто ми е интересно.

Подполковникът прекрасно разбираше какво могат да му сторят, ако милата бабичка, която бе учила дъщеря му на френски език и музика, е била резидент на някое чуждо разузнаване, снабдявала е това разузнаване с информация за истинското положение на нещата в далечните дърводобивни стопанства, за които Западът преди това не е имал никакво понятие. Та нали от нея се интересуваше сътрудник от Лубянка.

— Не — успокои го Куманин, — не е била никакъв резидент, не се притеснявай. Просто я засякохме във връзка с едно дело, може би чисто случайно. Тъкмо това ще изясня. А случайно да познаваш покрай нея едно момче на име Альоша Лисицин? Едно такова рижавичко.

— Не познавам такова момченце — отвърна подполковникът, — но в Томск, в областния комитет на партията, имаше един Лисицин Василий Александрович. Работеше там като втори секретар. Той я беше взел под покровителство. Вече е покойник. Но има деца и внуци

някъде на материка. Май че в Рига. Подробности не знам. Ако трябва, питай в Томск.

— Отдавна ли е починал? — поинтересува се Куманин.

— Преди около десет години — уточни Мкртчян. — Той е още от старите болшевики. Отдавна е на партийна работа, едва ли не при Владимир Илич е започвал. Тая бабичка всъщност беше много странна, ту искаха да я гонят от работа, ту да я пращат в лудница, ту да я изселят още по-далеч. А той винаги я вземаше под своязащита, няколко пъти лично е ходил при нея. За нещо дълго си приказваха. След това нашите партийци я оставиха на мира.

— Добре — каза Куманин. — Ако възникнат още въпроси към теб, Мкртчян, ще ти се обадя пак. А засега те моля да провериш дали от нея са останали някакви книжа, документи, писма. Ако има, прати ги по специален куриер на Лубянка, за майор Куманин Сергей Степанович.

— Ще се постарая — обеща подполковник Мкртчян.

РАПОРТ НА МАЙОР КУМАНИН

„...Историята на човечеството познава много примери, когато по времето на дворцови преврати, политически интриги, бунтове и революции идващите на власт представители на новите династии или класи са се отървавали от своите предшественици. В по-отдалечени времена това е ставало чрез банални убийства без съд. По-късно към процеса на отстраняване на бившите владетели започват да привличат съдебните органи, които по правило се намират под контрола на новите власти. Например, ако през късното средновековие са се прилагали несъдебни убийства, особено чести в Англия през така наречената война на Розите, във Франция по време на хугенотските войни и в Италия през периода на управление на Медичите, то като се започне още от процеса на Мария Стюарт се наблюдава устойчива тенденция да се осъществява физическото унищожение на свалените от власт управници в рамките на съществуващото или

съществуващото в страната наказателно право. Най-характерни и общоизвестни примери в тази област представляват: процесът срещу крал Чарлз I Стюарт през време на буржоазната революция в Англия и процесът срещу крал Луи XVI през Великата Френска Революция. Двата процеса, както е известно, завършват със смъртна присъда, обявена на свалените от трона крале. Но независимо от метода на унищожаване на бившите управници, несъдебен или съдебен, винаги, в интерес на безопасността и спокойствието на бъдещото управление, са се стремили да извършват подобни акции публично. Например френският крал Анри III Валоа е бил заклан с кинжал от религиозен фанатик, изпратен от заговорници, пред очите на цялата му охрана и голям брой придворни. Френският крал Анри IV Бурбон е бил заклан с кинжал от изпратен убиец посред бял ден в центъра на столицата пред очите на съпровождащия го конвой и многобройни граждани. Що се отнася до осъдените на смърт монарси, то изпълняването на присъдите е ставало публично на градските площади в присъствието на огромно количество хора. Подобно поведение на новите власти винаги се е диктувало не от любов към ефектните масови зрелища, а от грижа за държавната безопасност и политическата стабилност на собствения режим. Публичната екзекуция на свалените и осъдени монарси сякаш символизира края на стария и началото на новия обществен ред, тя пресича различни слухове, догадки и недомлъвки както вътре в страната, така и в чужбина.

Характерно е, че екзекуцията на членовете на царското семейство, както и на членовете на аристократични фамилии, е трябвало да се яви като главна символика на победата на световния пролетариат над буржоазно-монархическия строй. В много трудове на основателя на нашата партия и държава, преди всичко написани преди Великата Октомврийска революция, има постоянни препратки към историята на Френската

революция, и в частност към гилотината като главен фактор за промяна на общественото съзнание.

След победата на Октомври, когато възниква въпросът за по-нататъшната съдба на бившия император Николай II, В.И.Ленин и всичките му съратници са безусловно убедени в необходимостта от открит съдебен процес над Николай II. В ролята на главен обвинител е трябвало да участва Л.Д.Троцки, който се е отличавал с най-ярки ораторски способности. Планирали са да водят процеса аналогично на делото срещу Луи XVI и да го завършат със смъртна присъда, а също с публичното ѝ изпълнение. В дадения контекст терминът «публичен» не винаги трябва да се разбира като всенароден.

По ред причини след като идва на власт В. И. Ленин е принуден да се откаже от екзекуции на площадите по образа на Френската революция, но при изпълнение на много присъди (например на Малиновски, Белецки, Мануилов, Андроников и др.) присъства така наречената работническа контролна комисия, съставена от представители на пролетариата, избрани от работническите и войнишките комитети, а също така се оформят необходимите протоколи и по възможност медицински заключения. Обаче нищо подобно не става при ликвидацията на бившия император Николай II и членовете на семейството му в Екатеринбург през лятото на 1918 година, напротив, цялата тази акция, а по-точно описанието ѝ в запазените документи, изглежда съчинена и неправдоподобна.

След Февруарската революция, която довежда до отричане от престола и арест на Николай II, започва мощна кампания по пълната му дискредитация. Бившият монарх е обявен за лично отговорен за Ходинка, 9 януари, поражението във войната с Япония, потискането чрез наказателни акции и военно-полеви трибунали на революцията от 1905 година, организацията на еврейските погроми, Ленския разстрел, въвличането на Русия в първата империалистическа война и бездарното, престъпно

ръководене на армията през тази война, завършила с Февруарската революция. В личен план бившият цар също е изобразяван като кървав деспот, пияница, морално нечистоплътен, способен на битово убийство, да не говорим за други престъпления. Тежките поражения на руската армия през годините на империалистическата война са станали възможни, според твърденията на пресата, поради, от една страна, престъпното поведение на императора, а от друга — поради пряко предателство и едва ли не шпионаж в полза на Германия.

Всичките изброени обвинения, изтъкнати и пропагандирани през периода на управление на Временното правителство (въпреки че назначената от същото това правителство Извънредна следствена комисия не намира нито едно потвърждение на посочените обвинения), са били подхванати и усилены от властта след Октомврийската революция.

Необходимо е да признаем, че изнесените срещу Николай II многобройни обвинения намират горещ отзвук в народа, понесъл небивали за това време жертви през войната, доведен до мизерия в резултат на военните реквизиции, мобилизационните доставки и останалите правителствени мероприятия, неизбежни във военно време. Армията, понесла огромни загуби и унижена от пораженията, като се започне от генералите и се свърши с милионите работници и селяни, облечени с войнишки шинели, вижда в царя причината за всички свои нещастия и приема назоваването на царя Кървав. Работниците и селяните в тила виждат в този човек причината за спадналото си жизнено равнище, разоряването и мизерия.

Немногобройната интелигенция не може да прости на Николай военните поражения, министерския кадрил и Григорий Распутин, чийто образ е бил създаден от печата още преди Февруарската революция, а значението му е било силно преувеличено.

Именно тези обвинения е трябвало да бъдат предявени към Николай II на запланувания съдебен процес.

Според наличните данни се е очаквало да бъдат формулирани като обвинение и множество престъпления на царския режим, като се започне от екзекуцията на декабристите. Според организаторите на процеса Николай II трябва да носи отговорност за тях като наследник на системата на самодържавно управление в Русия.

Разбира се, дори и малка част от изброените обвинения би била достатъчна, за да бъде произнесена смъртна присъда на Николай II, както е било замислено от организаторите на несъстоялия се съдебен процес. След преместването на царя от Тоболск в Екатеринбург, където основната маса от населението се състои от заводски работници, пропагандата против личността на Николай II започва да придобива характер на истерия. На многобройни митинги работниците искат «незабавна екзекуция на коронования палач». При това настроението на тези митинги е толкова яростно (сведението е от тогавашните екатеринбургски вестници), че представителите на местната власт (Голошчокин, Белобородов и др.) са принудени по всякакъв начин, от опити за убеждаване до заплахи за прилагане на сила, да гасят бушуващите страсти, като постоянно се аргументират с предстоящия «революционен съд» над бившия цар.

Подобно поведение на властите не само не потушава «антицарската истерия», но, напротив, довежда мнозина до убеждението, че властите чисто и просто пазят царя от «справедливото възмездие на народа». Все по-гръмко започват да звучат призови да се влезе със сила в така наречения Дом със Специално Назначение (известен като Ипатиевския дом), където се пазят бившият цар и семейството му, за да се проведе саморазправа. Червеноармейците се принуждават да разгонят със сила един от подобните митинги, протичащ в непосредствена близост до Дома със Специално Назначение. Двама души са ранени и седем — арестувани. Властите отговарят, като построяват около Дома със Специално Назначение допълнителна ограда с бодлива тел,

усилват охраната и изграждат наблюдателници с картечници. По-късно се опитват да обяснят това мероприятие със съществуваща опасност от освобождаване на царя от «монархически заговорници» (от името на които Юровски съчинява бележки и чрез своя агентура ги предава на царя). По-вероятно тези мероприятия по засилването на охраната изглеждат като опит да се предпазят царят и семейството му от възможна саморазправа на тълпата. Подобна изолация на Дома със Специално Назначение от външния свят още повече убеждава работническите комитети, че властите искат да спасят «Николай Кървави» от заслуженото възмездие и само чакат удобен момент, за да го измъкнат от Екатеринбург на по-безопасно място. Комитетът на железопътните работници официално предупреждава властите, че няма да допусне да направят това.

Осъществената през този период неочаквана смяна практически на цялата охрана на Дома със Специално Назначение, когато комендантът Авдеев е заменен с Юровски, засилва напрежението. Новата охрана, състояща се главно от чужденци, е изпратена от Москва след пътуването дотам на Филип Голошчокин, който се е съвещавал с В.И.Ленин и Я.М.Свердлов.

За съжаление е трудно да се определи какви са били конкретните основания за убедеността на работническите комитети, че царят ще бъде спасен от заслуженото възмездие и че се канят да го изведат от града, но властите вече не могат да не се съобразяват с този фактор. Сред работниците се води достатъчно широка разяснителна работа за «неизбежността на възмездието», но същевременно работническите митинги покрай Дома със Специално Назначение биват безжалостно разгонвани или арестувани.

При тези условия неочакваното обявяване на властите, че през нощта на 16 срещу 17 юли 1918 година царят, цялото му семейство и всички хора от свитата му са били разстреляни, изглежда странно дори в наши дни, а

тогава в Екатеринбург е било посрещнато с откровено недоверие. Знаейки настроенията в града, властите, което би било съвсем в духа на времето, след като са получили заповед от Москва или пък самостоятелно са решили въпроса за необходимостта царското семейство да бъде унищожено, е трябвало да предупредят за предстоящата екзекуция работническите комитети, да им предложат да излъчат «работническа контролна комисия», която да присъства на въпросната акция. Дори ако по някакви неразбираеми причини властите считат за невъзможно присъствието на дадената комисия на самия разстрел, то е трябвало веднага след изпълнението на присъдата да представят на комисията (а може би и на всички желаещи) трупове на жертвите, за да избегнат по-нататъшни обвинения по свой адрес, разпространяване на слухове и за намаляване на общото напрежение в града, още повече, че към него се приближават вражеските войски той се првърща в прифронтови град.

Обаче нищо подобно не е било направено. Нещо повече — за обяснение на случилото се е изтъкната не дотам правдоподобна версия за разтваряне на трупове в солна (според други версии в сярна) киселина, разрязване и изгаряне на останките, разчленяването им с брадва и т.п. с последвало погребване на всичко останало на някакво тайно място. За доказателство на извършеното е представен само документ — искане от другаря Белобородов за получаване от едно от промишлените предприятия на града на бъчва със сярна киселина. Експертите криминалисти смятат обаче, че за разтваряне на 11 трупа е необходима не бъчва, а като минимум влакова цистерна с киселина. Тази версия е разказана на работническите комитети, които искат да им предадат трупове на разстреляните, и, естествено, не предизвиква никакво доверие. В Екатеринбург са убедени, че царят и съпровождащите го лица са изведени от прифронтовия град. Тъкмо обстоятелството, че към Екатеринбург приближават войските на противника, попречва на

работниците самостоятелно да изяснят тази така груба и откровена измама от страна на властите.

Последните не могат нищо да отговорят на най-прости въпроси, а именно: защо е било необходимо самата екзекуция да бъде извършена в такава секретна обстановка, щом на следващия ден за нея е било съобщено всенародно? Защо е било нужно толкова спешно да се унищожават трупите на екзекутираните, щом самият факт на укриването им довежда до усложнения между властите и главната им социална база — революционните работници? Как са успели толкова бързо да унищожат всичките 11 трупа?

На въпроса как са успели да унищожат 11 трупа с помощта на средствата, декларирани от властите, Войков и Голошчокин отговарят: «Може за някого и да е невъзможно, но ние, представете си, успяхме.»

На молбата да представят остатъците от трупите, следва отговорът: «Нищо не е останало, другари. Абсолютно нищо. Няма какво да ви показваме, защото от тях не остана НИЩО.»

Всичко изглежда твърде неубедително даже за слабограмотните работници. Мнозина от тях са се върнали от фронтовете на световната война и са могли да се убедят, че никакъв взрив или пожар не е в състояние да унищожи човека така, че от него да не остане «абсолютно нищо».

След като в града влизат частите на бялата армия и на разбунтувалия се чехословашки корпус, е назначена следствена комисия за разследване на трагедията в Дома на Ипатиев през нощта на 16 срещу 17 юли 1918 година. За ръководител на следствието е назначен следователят по особено важни дела на Екатеринбургския окръжен съд Намьоткин.

Намьоткин, който е изключително опитен следовател, веднага след повърхностен оглед на мястото на произшествието, заявява, че в Ипатиевския дом е имало имитация на екзекуция и че нито един от членовете на царското семейство не е бил разстрелян там. Тъй като

мнението на Намьоткин не се споделя от останалите членове на комисията, в частност от председателя на комисията полковник Шереховски и от председателя на Екатеринбургския окръжен съд Кутузов, Намьоткин подава оставка, но остава с твърдото си убеждение. Своята гледна точка той официално потвърждава в Томск, където дава няколко интервюта на тази тема на чуждестранни, главно американски кореспонденти. Намьоткин заявява, че разполага с доказателства, че царското семейство не е било убито през нощта на 16 срещу 17 юли, и се кани да обнародва тези доказателства в скоро време. Обаче седмица след това заявление Намьоткин е убит, а къщата, в която има стая под наем, е изгорена, което довежда до гибелта на целия следователски архив.

След напускането на Намьоткин следствената група е възглавена от следователя Сергеев, който стига до съвършено същите изводи като Намьоткин. Сергеев също е отстранен от ръководството на следствието и скоро загива при не напълно изяснени обстоятелства. Третият следовател, който възглавява комисията по разследването на гибелта на царското семейство, е Соколов, назначен вече от режима на адмирал Колчак.

По причини по-скоро от политически характер адмирал Колчак и възглавеният следствената комисия генерал Дитерихс инструктират следователя Соколов да съсредоточи вниманието си върху факта на убийството на царското семейство и да води следствието именно в тази насока, т.е. да има за отправна точка факта на убийството като сигурно извършено.

В течение на краткото време, което има на разположение, следователят Соколов извършва гигантска по обем работа, като проявява блестящите си способности на съдебен криминалист от старата руска школа. Подробностите за извършеното могат да бъдат намерени в написаната по-късно от него книга «Убийството на царското семейство». Обаче въпреки всичките си усилия Соколов не успява да открие нито един труп.

В днешно време стана известно, че следователят Соколов, който е знаел за изводите на предшествениците си и сам е не по-малко опитен следовател, е водил две паралелни следствия: едно по факта на убийството на царското семейство, както му е било наредено от адмирал Колчак и генерал Дитерихс, а второ — по факта на изчезване на царското семейство от Екатеринбург, както са му диктували професионалният опит и дълг.

По-късно, като емигрира във Франция, следователят Соколов се опитва да обобщи резултатите от паралелното си разследване и да ги публикува в специален труд. Но на 23 ноември 1924 година той е открит мъртъв в дома си във френското градче Салбри. Въпреки че официалната версия гласи, че Соколов е починал от сърдечен разрыв на възраст 42 години, съществува мнение, че са го убили. При това много важни, подготвени от Соколов за публикуване документи, са изчезнали.

Тези документи са били открити съвсем неотдавна в ръкописния фонд на библиотеката на Калифорнийския университет в Бъркли. Как са се оказали там, не е ясно. Първичната им обработка от американските историци показва, че следователят Соколов е успял да проследи и документира факта на евакуацията на царското семейство от Екатеринбург в Перм, а оттам в Казан.

Всичко гореизложено, а също и редица други факти, с които не искам да претрупвам рапорта си, ме доведоха до следните изводи, положени в основата на следващите ми действия:

1. Според всички юридически закони, последният руски император Николай Александрович Романов, неговата съпруга Александра Фьодоровна Романова, децата им — Олга, Татьяна, Мария, Анастасия и Алексей Николаевич Романови — не могат да се смятат за убити, тъй като за факта на убийството няма никакви доказателства, освен заявлението на лицата, които уж са извършили убийството, което в нито една страна на света, включително в СССР, не представлява доказателство.

Трупове не са открити, съдебно-медицинска експертиза не е проведена, независими свидетели на даденото престъпление няма. В съответствие с Наказателното право царят и семейството му могат да се смятат само за БЕЗСЛЕДНО ИЗЧЕЗНАЛИ.

2. Изхождайки от горното, предложих следствена хипотеза, че членовете на царското семейство не са били убити в Екатеринбург и поради това не са могли да бъдат погребани там. В търсенето си изключих Свердловск и Свердловска област от сферата на оперативно-следствените мероприятия...“

III

Майор Куманин, както и повечето оперативни работници от КГБ, рядко носеше военна униформа, освен когато отиваше на дежурство или когато се канеше да се снима за ново удостоверение. И трябва да се каже, че Сергей Куманин, за разлика от, да речем, известния ни генерал Климов, не страдаше от това. Напротив, изпитваше напрежение, когато по едни или други причини трябваше да си надява униформата. Това бяха обикновени страдания на цивилния човек, какъвто всъщност Куманин си беше останал. Щом се облече в униформата в управлението — и не може да се отърве от безбройните шегички на колегите: „Серьожа, да не е почнала война?“, „Куманин, да не би да отиваш в Кремъл да си получиш ордена?“ или „Серьожа, да не са те назначили за началник на караула пред мавзолея?“ И други неща в тоя стил.

Но този път униформата беше необходима. Куманин бе решил да отиде в поделението, на чиято територия според думите на баба Дуся е имало старо монашеско гробище, където е погребан някакъв началник от „Обект 17“. Да се появи на територията на военен обект цивилен значеше да затъне в досадни преговори с военното командване, на което цивилните дрехи действаша като червен парцал на бик, каквито и документи да се представят. А същите тези документи в съчетание с военна униформа придобиваха тройна пробивна способност. Затова сгъна униформените си панталони и кител и ги пхна в куфарчето си. Място за фуражката не остана. Трябваше да вземе и найлоново пликче, в каквото всички обикновено си носеха така наречените допълнителни дажби, и да натъпче в нея бойните си доспехи, а фуражката да сложи в куфарчето. Униформата доста се поизмачка, но Куманин реши да я оглади вкъщи, в съответствие със замисления план.

С надеждата бързо да свърши работата при военните, Куманин запланува да отиде и до Нефьодово при Теофил и да сподели с него сведенията си, получени в Ростов, за Альоша Лисицин и предполагаемата му баба. Тук, разбира се, военната униформа можеше само да попречи, но, както обикновено, от двете злини трябваше да

избере по-малката. Пътуването до военния обект му се виждаше много по-важно от срещата с Феофил, която можеше изобщо да не се състои поради липса на време.

Куманин предварително бе проучил, че на това място се намира дивизия на ПВО, влизаща в системата на противоракетната отбрана на столицата. Правилата изискваха преди това да се свърже със специалния отдел на дивизията и да действа в съгласие с тях. Но, започвайки съвършено неразбираема за самия него игра без правила, Куманин реши да пренебрегне правилата. Ловната страст, характерна за всеки оперативник, му подсказваше, че, случайно (макар че в крайна сметка на света нищо не е случайно), е на правилен път, и че този път го води към „Обект 17“. В зависимост от това какво ще успее да открие на старото монашеско гробище, на Куманин му предстоеше да се напъха и в самия обект с помощта на разумно съчетание от нагlost, военна униформа и препоръки от генерал Климов.

Униформата отиваше на Куманин. Фуражката със синя околожка придаваше на широкото му лице елемент на благородство. Кителът, препасан с командирски колан с портупей, правеше фигурата му по-стройна и внушителна.

Сергей беше доволен от себе си. В понеделник, когато предполагаше да се срещне с Климов, той явно ще има какво да доложи и да изуми генерала. Срещата беше запланувана за понеделник, а сега още беше четвъртък, и на Куманин му се струваше, че има на разположение много време. Дори успя повече или по-малко да успокои Надините родители, като им каза, че Надя е жива, но не може да им се обади заради отвратителното качество на телефонните връзки на мястото, където се намира. При това беше крайно учуден и зарадван, като научи, че миналия ден практически същата информация е предал на родителите ѝ непознат мъжки глас, който се е представил за „колега на Надя“.

В интерната имаше само един мъж — вечно пияният домакин, който, естествено, не можеше да се смята за колега на Надя. Куманин вече нямаше съмнение, че изчезването на момичето е свързано с откарването от интерната на Альоша Лисицин. Явно момченцето не е пожелало да разговаря с никой от отвлеклите го хора и си е искало „леля Надя“, а те, понеже са знаели, че отговарят за детето с главите си, са били принудени да му доставят тази леля Надя, като при това

нарушат поне десетина члена на съществуващото в Съветския Съюз законодателство.

Отдаден на подобни размисли, Куманин караше колата по Симферополското шосе към завоя, чиито координати бе уточнил на Лубянка. Решително зави надясно под знака „влизането забранено“ и след стотина метра, както и очакваше, стигна до глуха ограда, украсена с железни порти с малко поизбледнели червени звезди — визитната картичка на всяко поделение в системата на министерството на отбраната. До портите се беше прикътало КПП, чиято врата беше отворена. На прага, привлечен от шума на Куманиновата кола, се появи прапорщик с червена лента на ръкава — знак за дежурен на контролно-пропускателния пункт.

Куманин спря двигателя, излезе от колата и се насочи към КПП-то. Прапорщикът отдаде чест:

— Дежурен по резервното КПП прапорщик Березюк. Целта на посещението ви, другарю майор?

Оказва се, че това е резервно КПП. Значи някъде има и главно.

— Бих искал да поговоря с командира на частта — козирува в отговор Куманин.

— С командира на дивизията? — учуди се прапорщикът.

— Именно — потвърди Куманин.

Прапорщикът влезе вътре в будката и започна да върти телефона. След десетина минути се появи безлик капитан, който се представи като помощник на дежурния на поделението. Той изучи документите на Куманин и лениво каза:

— Следвайте ме.

Куманин очакваше, че след обаждането ще дотърчи някой от специалния отдел, но и за щастие това не стана. Той нарушаваше правилата, но в дивизията никак не ги спазваха.

Съпроводен от капитана, премина покрай сгради от казармен тип, украсени с плакати, призоваващи да се увеличи броят на отличниците по бойната и политическата подготовка и да се даде отпор на всеки агресор, и се оказа пред четириетажната сграда на щаба. Пред нея стоеше неизменният бюст на Ленин и имаше табло със снимките на членовете и кандидат-членовете на Политбюро.

Оперативният дежурен по дивизията подполковник Антоненко не криеше тревогата си.

— Генералът ми нареди да разбера по какъв въпрос сте пристигнали в дивизията, другарю майор?

— По въпрос, представляващ служебна тайна — скромно отвърна Куманин, като даде да се разбере, че няма намерение да си приказва с оперативен дежурен.

— Ако сте по повод дъскорезницата — не отстъпваше подполковникът, — имаме разрешение за нея от Министерството на отбраната.

Очевидно военната прокуратура вече торможеше дивизията заради нелегално предприятие, което, ако се съдеше по зададения въпрос, се занимаваше с бичене на дъски.

— Успокойте се — усмихна се Куманин, — нямах дори понятие, че на територията на вашето поделение се намира дъскорезница.

Но подполковникът, вместо да се успокои, се притесни още повече:

— Да не би нашите момчета нещо да са сгазили лука?

— Това е проблем на хората от вашия специален отдел — започна да се дразни Куманин. — Другарю подполковник, стори ми се, че вие прочетохте препоръките ми. Имам важна държавна задача, и вие сте длъжен да ми оказвате всякакво съдействие, като по възможност не ми задавате въпроси. Чакам от вас да ми кажете на кой етаж се намира кабинетът на командира на дивизията.

Подполковникът почервения, но генетичната памет му подсказваше, че е много опасно да дразниш офицери от КГБ, а той знаеше и това, че майор от КГБ по ранг е равен на командир на корпус от РККА, т.е. представлява лице, имащо право да дава заповеди на армейски подполковник. Затова оперативният дежурен направи усилие над себе си, каза нещо като „Слушам!“ и заповяда на младото войниче с щик на колана да изпрати Куманин до приемната на командира на дивизията.

Генерал-майор Петрунин беше с не повече от пет до седем години по-възрастен от Куманин, то. Той се оказа стегнат и широкоплещест, с резки черти на лицето, като герой от филм за гражданската война — чапаевският калпак и наметало си просека да се настанят на главата и раменете му. И така, както Чапаев бе изпитал

неприязън към Фурманов още от първата им среща, генералът също веднага даде на Куманин да разбере, че е недоволен от появата на майор от КГБ в кабинета си.

— Нима въпросът е толкова важен, — попита той, — че е необходимо да се безпокои командирът на дивизията, нима не може той да се реши на нивото на „специалния отдел“?

— Страхувам се, че не може, — отвърна Куманин, когато генералът не бе поканил да седне, а военната униформа му пречеше да го стори без покана.

— Слушам ви, майоре — сухо каза генералът, като вложи в това „майоре“ цялото си презрение с надеждата, че Куманин ще оцени собственото си нищожество.

— На територията на вашето поделение — доложи Куманин, — се намира полуразрушен параклис. Някога там е имало гробище на монашески скит. Необходимо ми е да огледам това място.

Непресторена тревога се мярна в очите на командира на дивизия, а на решителното му лице се появи изражение на известно объркване. Той явно не очакваше това.

— Защо? — попита генералът и добави: — Защо стоите? Седнете.

Куманин седна на крайчеца на стола.

— Необходимо ми е да огледам това място — отговори той, — в рамките на задачата, поставена ми от ръководството, което не ме е упълномощило да разкривам същината на получената задача.

Фразата беше малко усукана, но съвсем ясна. Това окончателно разстрои генерала. Сега той приличаше не на Чапаев, а на управител на магазин, при когото се е изтърсила комисия на работнически контрол.

— Другарю майор — след известно мълчание каза генералът, с явното желание още веднъж да подчертае бездънната пропаст, която ги разделяше, — аз официално ви заявявам, че действяхме в пълно съответствие с указанията на Министерството на Отбраната и инструкциите на Главното Командване на войските от ПВО на СССР.

Виждаше се, че генералът казва истината, но Куманин не разбра подтекста. Впрочем, той умееше да играе подобни игри.

— Другарю генерал — почтителност рече той, — ни най-малко не се съмнявам, че сте действали съгласно получената заповед, но аз

трябва лично да се уверя и да представя рапорт пред своето ръководство, че не е била допусната никаква самодейност. Сам разбирате, от това, което напиша, зависят твърде много неща. Ако всичко е именно така, както казвате, другарю генерал, значи... — Куманин смутено спря.

— Значи какво? — попита генералът.

— Значи — поясни Куманин, продължавайки да се усмихва смутено, — няма да бъдете наказан, или поне няма да бъдете наказан строго. Искам да ме разберете правилно. Аз не съм командир на ракетно-артилерийския дивизион, а съм офицерът от КГБ майор Куманин, на когото вие сте длъжен да оказвате съдействие, без да му задавате въпроси. Още веднъж ви моля, другарю генерал, да обърнете внимание на подписите на лицата, които са ме упълномощили да огледам мястото при стария параклис. Можете да се оплачете именно на тези лица, ако намерите в държанието ми нещо оскърбително. А сега ми дайте придружител и кола, за да мога да огледам това място.

— Бяха ни обещали контейнери, специални контейнери — проговори генералът, хапейки устни, — бяха обещали да осигурят откарването, но нищо не изпълниха. Така че бяхме принудени... — Генералът млъкна.

— Разбрах ви — успокои командира Куманин, — за всичко е виновно висшето командване, на което сте били принудени да се подчините, за да осигурите процеса на бойна подготовка на поверената ви дивизия, а заедно с това и безопасността на нашата родина.

Човек, завършил МГИМО, когото са готвили за дипломат — това да не ви е бивш курсант от провинциална артилерийска школа! Твърде заинтригуван от разговора с командира на дивизия, от който не разбра свършено нищо, освен че дивизията е носител на „Червено знаме“, Куманин, придружен от началника на химическата служба и двама войници, замина към стария параклис.

Площта, заемана от дивизията на ПВО, на пръв поглед беше равна на територията на Белгия, не по-малко. Действително, до Симферополското шосе стоеше резервното КПП, а къде се намираше главното беше дори трудно да се ориентираш. Куманин ни най-малко нямаше да се учуди, ако през главното КПП можеше да се излезе на Ленинградското или Ярославското шосе: през територията на поделението минаваха като минимум две железопътни линии.

Войници товареха и разтоварваха вагони. По пътищата сновяха военни камиони, натъпкани с дъски и някакви сложни предмети, покрити с брезент. Срещаха се тайнствени постройките с неясно предназначение, но явно с производствен характер. И въпреки че навсякъде висяха плакати от типа: „Боецо от ракетните войски! Бдително охранявай мирния труд на съветския народ!“, самите ракети никъде не се виждаха. Може би бяха добре замаскирани.

Като изминаха около седем километра, газката на щаба зави по страничния път и спря до знак, на който бяха нарисувани череп и кости с надпис: „Внимание! Опасна зона!“

— По-нататък не може — въздъхна майорът-началник на химическата служба. — Трябва пеша и с противогази.

— Ново двайсет! — възмути се Куманин. — Какви противогази? Къде сте ме докарали?

— Където ми е наредено — каза химикът, — нали искахте да огледате мястото при параклиса. Оттук вече е близко, около половин километър.

— Ами противогазите за какво са ни? — Куманин за последен път беше надявал противогаз по време на военно учение в института и не бе запазил приятни спомени. Главното, което му остана в паметта — през противогаза нищо не се вижда.

— Мислех, че сте в течение — неуверено каза химикът. — Нима командирът не ви е предупредил?

Командирът на дивизията бе казал много неща, но по същество не обясни нищо, като явно смяташе, че Куманин и без това е в течение.

— Нищо не ми е казвал за противогази — отвърна Куманин.

— Как така? — възрази химикът. — Трябвало е да ви предупреди.

И разказа на Куманин следната история. Когато дивизията била превъоръжавана с нови ракети, било предвидено старите да бъдат откарани за рециклиране. Междувременно било наредено да ги струпат в местността, и тъкмо за тази цел избрали територията край изоставеното гробище, тъй като се намирала достатъчно далеч от военните постройките и бойните позиции на дивизията. Освен това, дотук стига и едно от железопътните отклонения, където е съоръжен специален разтоварителен пункт. Обаче никой не изпращал транспорт да откара старите ракети, и те продължавали да си лежат под брезента

направо на земята. Постепенно някой откраднал и брезента. От ракетите потекло гориво, съдържащо дихлоретан и други високотоксични компоненти. Той, началникът на химическата служба, неведнъж бил писал рапорти до командира на дивизия, той пък от своя страна се обръщал към висшестоящите щабове, но вече пет години всичко си оставало както си е било. На този участък сега не расте трева и част от дърветата са изсъхнали. Вдигат се изпарения. Няколко войника трябвало да бъдат хоспитализирани. Един от тях починал. За това също докладвали горе, но пак нямало никакъв ефект. А междувременно компонентите на горивото при разлагане попадат в почвата и скоро с подпочвените води ще преминат в реката, която е само на няколко километра оттук. Тогава ще се разрази екологическа катастрофа и всички ще отидат на трибунал, а той, началникът на химическата служба, ще е пръв. Две години му остават до пенсия, иначе отдавна да е напуснал.

Куманин, докато го слушаше, се мъчеше да съобрази за какви разрешения на министерството на отбраната му бе говорил командирът на дивизия, но така и не се досети. Той беше сигурен, че генерал Петрунин ще намери достатъчно начини в случай на нужда да се изниже, като насади началника на химическата служба. Всички играят подобни игри по едни и същи правила, като жертват майорите и запазват племето на генералите.

През това време от бараката край пътя се върна войникът, изпратен от майора. Носеше в ръце два респиратора (за щастие не противогази). По този начин предупреждаваше офицерите, че сам той няма намерение да отива там.

През респиратора беше трудно да се диша, и Куманин се възпротиви, като предположи, че от едно посещение нищо страшно няма да му стане.

— Отдавна не е валяло, може да ми се размине.

— Както искате — отвърна химикът, — но аз ще вървя с респиратор. Ако стане нещо, имам двама свидетели, че сам сте се отказали. — Той посочи войника и шофьора.

Куманин искаше да му рече, че би предпочел по-сигурни свидетели, но се въздържа и каза:

— Да тръгваме!

Като видя с каква неохота химикът последва призива му, Куманин се смили и, виждайки зад изсъхналите стъбла на дърветата червентухлените руини на старинния параклис, каза:

— Можете да останете тук, сам ще се справя с всичко.

Химикът с готовност се съгласи, въпреки че със сигурност имаше заповед на генерал Петрунин внимателно да наблюдава всички действия на Куманин и да представи специален рапорт. Но е майорът повече искаше да доживее до пенсия.

Пейзажът, който се откри пред Сергей, по-скоро напомняше кадри от филм за края на света, в който някой кръвожаден, донесен от космоса вирус, е унищожил цялото човечество в разгара на творческата му дейност.

Край запазените развалини на малкото параклисче, подобни на гигантски ларви на чудовищни насекоми, лежаха с разпрани кореми десетки (ако не и стотици) зенитни ракети, някои от тях с бойни глави. От изтърбушените им корпуси и изкъртените или изпотрошени люкове висяха като изсипани черва кабели и разноцветни жици, украсени с хитроумни сглобки. От ракетите на земята изтичаше някаква яркочервена течност, която много приличаше на кръв. На някои места течността беше зелена или жълто-зелена.

Отвъд изсъхналите дървета и храсти можеше да се отгатне железопътното отклонение — забелязваше се открита платформа, от която трима войници с противогази сваляха чакъла. Миришеше на горена гума и Куманин вече взе да съжaliaва, че се бе отказал от респиратора.

С предпазливи крачки той обиколи параклиса, като внимаваше да не стъпи в това, което бе останало от едновременната противовъздушна мощ на СССР. Останките от ракетите се издигаха на малки островчета сред преливащите в зелено-ален цвят локвички зловеца течност, която някога бе служила за ракетно гориво.

Но в целия този кошмар имаше и положителна страна — старото отшелническо гробище зад параклиса не бе обрасло с буйна трева, бурени и храсталак, не беше покрито с няколко слоя гнили листа, и монашеската му простота се яви пред Куманин в цялата си мистична оголеност. Дори кръстовете на някои гробове бяха цели, въпреки че на повечето места бяха съборени, явно от хулигански подбуди, и се търкаляха под купчини жици, сглобки и останки от интегрални схеми.

На потрошените надгробни плочи още се четяха отделни букви в славянски стил, някога блестяли с позлатата си и увековечавали имената на отшелници и скърбящи, днес забравени навеки.

Гробището беше малко — не повече от двадесет изоставени хълмчета. Скитът вероятно бе успял да просъществува не повече от тридесет или четиридесет години, преди да го сгази с валяка си колелото на историята.

Куманин хвърли поглед наоколо, като се опитваше да намери този гроб, който търсеше. Тревожеше го потискащата тишина на мъртвото пространство. Измина още няколко крачки и най-сетне дори не видя, а по-скоро почувства, че е намерил именно това, заради което от сутринта бе навлякъл униформа. На един от гробовете по някакво чудо се бе запазила трева и лежаха ДВА ЧЕРВЕНИ КАРАМФИЛА.

Това малко зелено хълмче беше затиснато между два стари гроба на отшелници, чиито изкривени кръстове сякаш се бяха склонили над него. Куманин се приближи. В малкото улейче между двата гроба лежеше обхваната от ръжда пирамидка, подобна на тези, с които украсяват гробовете на бедняци, за чието погребение профсъюзната общественост е поела грижите. Обикновено на върха на такива пирамидки има звездички, но на тази нямаше нищо, а може би отдавна беше изгнило. Самата пирамидка пазеше формата си само благодарение на четирите ъгълчета от някакъв устойчив материал.

Забравяйки за всички предупреждения на химика, Куманин се наведе и вдигна пирамидката, като усещаше как тя се троши под пръстите му. В този момент нещо падна в краката му. Куманин трепна. Малка табелка, медна или месингова, потъмняла от праха и времето, се бе откачила от изгнилите винтове, които я придържаха за пирамидката, и издаде звук, който се стори на Куманин странно звънък.

Табелката беше малко по-голяма от тези, които стоят на вратите на днешните къщи. Куманин извади носната си кърпичка, вдигна с нея табелката и се опита да прочете името, по-скоро изучукано, отколкото гравирано от нечия неумела ръка. После я загърна в кърпичката си, пъкна я в куртката си под ремъка и предпазливо се измъкна обратно.

Началникът на химическата служба на дивизията се оказа прав. Куманин едва бе се отдалечил по шосето в посока Нефьодово, когато усети странна режеща болка в очите и леко главозамайване. После му задращи в гърлото. Дори трябваше да спре за малко, за да дойде на

себе си. Жегата, която цареше от сутринта, бе започнала да намалява. Засили се североизточният вятър, събирайки облаци и обещавайки дългоочакван дъжд. Край него върховете на дърветата край шосето шумяха от вятъра.

Куманин излезе от колата, подложи разгорещената си глава на освежаващата струя на вятъра и задиша дълбоко. Жалко, че нямаше къде да си наплиска лицето с вода. Стана му малко по-добре и продължи пътя си. След няколко минути се показа милиционерският пост при завоя към „Обект 17“. Трима „катаджии“ стояха на банкета, пушеха цигари и нещо си приказваха. Стори му се, че като видяха колата, един от тях изплю фаса си и заговори нещо във, висящия на гърдите му предавател. Вероятно беше просто съвпадение. Тъй като Куманин беше с униформа, патрулната служба не реагира на минаването му, а един от инспекторите даже козирува.

Когато Куманин спря пред дома на Феофил, дъждът вече пръскаше и бързо набираше сила. С фуражка в ръката той излезе от колата. Под ободряващите струи от небето, които му доставиха удоволствие, Куманин почука на вратата.

Феофил не беше вкъщи — сутринта бе заминал за Москва и бе предупредил майка си, че ще остане там два-три дни. Куманин я запита къде в Москва може да намери Феофил. Тя отговори, че няма понятие и не се интересува особено от работите на сина си, въпреки че знаеше адреса. „Сигурно с униформата си напомням на Клавдия Ивановна за кварталния милиционер, който непрекъснато тормози Феофил“ — помисли си Куманин. Но грешеше — той напомняше на Клавдия Ивановна съвсем друг човек.

„Информацията, получена на територията на дивизията на генерал Петрунин с лихва покрива неуспешното посещение при Феофил, — реши Сергей. — Голяма работа, някакви си двадесет километра насам и двадесет обратно. Като ми потръбва да говоря с Феофил, ще го викна с призовка.“

После Куманин нахлупи фуражката на мократа си от дъжда глава, извини се и тръгна да си ходи, зарадван от шумящия навън проливен дъжд. Главата му тежеше, лицето продължаваше да пламти, въпреки че болката в очите премина.

— Младежо — неочаквано се обърна към него Клавдия Ивановна. — Извинявайте. Може ли да ви питам нещо?

— Да, заповядайте — отвърна Куманин, — какво има?

— Кажете — смутено промълви старицата, — нямате ли някой роднина на име Агафон?

— Агафон? — учуди се Куманин. — Дядо ми по бащина линия се е казвал Агафон Иванович, защо?

— Много приличате на него — още по-смутено продължи Клавдия Ивановна, — като две капки вода.

— За какво говорите? — не разбра Куманин. — На кого приличам?

— На дядо си — обясни майката на Феофил, — Агафон Иванович Куманин. Ето на кого.

Преди Сергей да успее да възприеме казаното, Клавдия Ивановна влезе в стаята и скоро се върна със старинна снимка върху паспарту с усукана винетка от някакво предисторическо фотоателие.

Първото, което Куманин забеляза, беше избелял сребрист надпис: „Фотография на Шпицер в Серпухов. Златен медал на Нижегородския панаир 1913 година“. На снимката беше изобразен мъж на около тридесет и пет години с редингот и сложна вратовръзка. Жилетката му бе украсена с масивна верижка, на редингота беше закачена непонятна значка. Мъжът седеше на стол с висока резбована облегалка и държеше на коленете си, облечени с нещо бяло и ефирно две дечица.

С огромно изумление Куманин разпозна в този мъж... себе си! Наистина приликата беше поразителна! Ако все пак имаше някакви съмнения, Клавдия Ивановна ги разсея.

— Това съм аз — посочи тя детето, седящо на лявото му коляно, — а това е синчето на Агафон Иванович, Стъпочка. Сигурно това е татко ви.

Да кажем, че Куманин беше потресен, значи нищо да не кажем. Искаше нещо да изрече, но никакви думи не идваха в главата му. Видът му сигурно беше много объркан, защото Клавдия Ивановна попита със съчувствие:

— Какво ви е? Нима не сте знаели? Седнете, моля ви. Защо стоите прав? — Тя се страхуваше, че Куманин ще падне.

Куманин тежко се отпусна на табуретката, свали си фуражката и без да съзнава напълно какво говори, попита пресипнало: — Коя сте вие?

Клавдия Ивановна разказа, че е дъщеря на Иван Арсениев, съпритежател на параходната компания на Агафон Куманин, опитен речен капитан, който е карал кораби по Ока, Кама и Волга чак до Махачкала. На Агафон Куманин и Иван Арсениев в една и съща година им се родили деца: на първия син, на втория дъщеря. Съдружниците планирали в бъдеще да ги оженят и да се сродят. Доколко е било насериозно — сега е трудно да се каже. След гибелта на Куманин — го удавили заедно с много други в шлеп — заседналият в Астрахан Иван Арсениев се върнал в Куманино и се опитал да намери Стюпа, но арестували и него. Върнал се през 1925 година съвсем болен, а през 1934 починал.

— И слава Богу — завърши Клавдия Ивановна, — ако бе поживял още две-три години, пак щяха да го арестуват. Когато нас с майка ми ни арестуваха, отначало главното обвинение беше, че баща ми е бил съсобственик на параходна компания.

Куманин мълчеше и продължаваше да гледа собственото си лице върху снимката, направена почти половин век преди неговото раждане. Изведнъж му стана страшно. Представи си как го хващат, извиват му ръцете зад гърба, измъкват го от къщи, погват го с приклади и щикове към пристана, където го блъскат в мръсния и вонещ трюм на стар шлеп. Хвърлят го върху купчина вече лежащи там живи и мъртви хора, стенещи, молещи за пощада, крещящи от ужас и неразбиране: „За каква вина ги подлагат на масово унищожение?! Каква катастрофа е станала в страната им, що за режим е взел властта в нея, защо всичко най-добро, което е имало в Русия, подлежи на унищожаване?“ Със скърцане и грохот падат капациите на люковете, и светлината завинаги ще изгасне за тези, които са в трюма. Само водата шурти зад борда. Това шуртене звучи все по-силно, разкъсва сърцата и дробовете на обречените. Дъждът се усилваше.

— Ще ми дадете ли тази снимка? — дойде на себе си Куманин.

— Не — каза тя, — няма да ви я дам. За какво ви е?

— Бих искал да я покажа на баща си — каза Куманин, — та той също нищо не знае, освен, че баща му е изчезнал в самото начало на гражданската война.

— Нека Степан дойде при мен да я види — предложи Клавдия Ивановна. — Тази снимка е единственото, което ме свързва със

скъпото ми минало. А на вас за какво ви е такова минало? То може само да ви попречи.

Куманин си спомни как през първите години на работа в КГБ се гордееше, че е чекист от второ поколение и се опитваше да намери сведения за изчезналия си дядо. Може би и той е бил чекист. Но ето как неочаквано дядо Агафон се появи в дома на полубезумен дисидент, когото ведомството на Куманин се бе опитало да тикне в лудница и който по някакво странно стечение на обстоятелствата бе проникнал в апартамента му с монтьорско лостче.

— Може би сте права, — съгласи се Куманин, като се опомни. — Миналото ни настига и понякога ни удря болезнено. Все пак ви моля да ми разрешите да дойда тук още веднъж заедно с баща си.

— А Степан също ли е работил при вас? — интересува се Клавдия Ивановна.

— Да — призна Куманин след кратко колебание.

— Родителите убиха, а децата и внуците накараха да убиват други — печално забеляза старицата. — Сега вече нищо не може да се поправи след толкоз години.

Куманин нищо не отговори — нямаше какво да каже. Нито той, нито, доколкото му беше известно, баща му, никого не бяха убивали, не бяха давили хора в шлепове, не бяха ги бесили по фенерите.

„Ами че аз можех да бъда неин син,“ — мярна се в ума му, докато палеше колата. Потресението от неочакваната среща с дядо му бе преминало, и той се замисли как да съобщи всичко на баща си. „Може пък да не му казвам нищо? Не, трябва да му кажа.“ Куманин реши, че когато стигне до къщи, веднага ще опита да се свърже със Степан Агафонович по този ленинградски телефон, който бе открил в къщата на баща си.

Поройният дъжд свърши, като остави на небето разрошени парцали от облаци. Слънцето от време на време се появяваше между тях, но вече закачаше с огнения си диск върховете на дърветата в синеещата на запад гора. Покрай всички новини, които му се стовариха отгоре, Куманин бе забравил за болката в очите и главозамайването. Подложил лице на студения вятър, който духаше през отвореното прозорче, той караше обратно към Москва, без да пада

под сто километра в час. Нито един катаджия не смееше да спре кола, зад волана на която седеше униформен майор от КГБ!

Колата се приближаваше към завоя в посока „Обект 17“. „Ами че там е къщата на дядо ми — помисли си Куманин. — Да можеше да я зърна. Трябва да опитам да си извадя пропуск.“

Двамата „катаджии“ стояха до колата си, а третият — капитанът с предавателя, когото Куманин бе забелязал още при предишното си пътуване — неочаквано изникна от крайпътните храсти. Излезе на платното и с повелителен жест на палката нареди на Куманин да спре.

Сергей заби спирачки, отвори вратичката и се нареди да даде достоен отпор, ако онзи гъкне нещо на тема превишена скорост. Ако капитанът не беше застанал на пътя му, Куманин изобщо щеше да игнорира „палковата“ му заповед.

Катаджията се приближи до колата и отдаде чест.

— Майор Куманин? — попита той.

— Да — изумено отговори майорът. — Какво има?

— Върнете се към забранителния знак, там ви чакат.

— Кой ме чака? — възмути се Куманин. — Да не сте откачили?

— С нетърпение ви чакат — повтори капитанът, — поместете се. Аз ще карам.

Капитанът измести на съседната седалка съвършено поразения Куманин, седна зад волана, обърна посоката на движение през осовата линия и се насочи към знака по страничния път.

— Можете ли да ми обясните какво става? — свирепо запита Куманин. Какво значи всичко това? Вие ми проваляте...

— Всичко ще ви бъде обяснено — измърмори капитанът, — седете спокойно.

Зад завоя на пътя се показва бариера, край която стояха лейтенант и двама войници от войските на КГБ с късоцевни автомати. Един от тях държеше на къс повод огромна немска овчарка със строг намордник.

Барьерата се вдигна и колата продължи, без да спира. Внезапно гората се разгърна и пред Куманин се откри в цялата си красота имението на дядо му Агафон. Уютната триетажна къща с колони и галерии на пръв поглед не беше пострадала от времето. Впрочем Куманин беше в прекалено изнервено състояние, за да оцени по достойнство вкуса на дядо си.

В стари времена къщата явно е била разположена на изкуствено островче посред декоративно езерце. Днес езерцето бе изсъхнало и се създаваше впечатление, че сградата е обкръжена от изсъхнали ровове като средновековен замък. Към нея беше прехвърлено мостче, строено по-късно, което никак не хармонираше с архитектурата на самата сграда.

Колата премина моста и спря между колоните на входната галерия, до самата масивна порта, където някога бе спирал кабриолетът (а може би автомобилът?) на Агафон Иванович.

„Ами той е загинал, когато е бил малко по-възрастен от мен“ — мина през ума на Куманин.

Масивната врата се отвори и насреща им се появи мъж на около петдесет години с елече, без сако и папийонка.

— Излезте — нареди капитанът на Куманин.

Без да съобразява, Куманин слезе от колата.

— Предайте си оръжието — каза човекът с елечето.

— Нямам оръжие — отвърна Куманин.

— Така ли? — учуди се посрещачът. — Тогава приведете в ред униформата си и ме последвайте.

Куманин си оправи вратовръзката, намести си фуражката и закопча всички копчета. Междувременно „катаджията“ направи обратен завой и тръгна с колата на Куманин през моста в обратна посока.

— Колата ми! — опомни се Куманин. — Къде отива той?

— Не задавайте въпроси — строго каза човекът с елечето, — елате след мен.

Първото, което видя Куманин, като влезе, беше пожарно табло, до което висеше надпис „Отговорник за противопожарната безопасност на обекта др. ...“, но име нямаше.

Качиха се на втория етаж. Интериорът беше „стилизиран“ по общ служебен образец: варосани стени с останки от гипсови релефи, червени килими-пътеки на пода, както на Лубянка, портрет на Дзержински в хола на втория етаж, някакви допълнителни преградки, разделящи обширните по-рано помещения.

— Отворете си куфарчето — нареди онзи с елечето, когато се качиха в хола.

Куманин се подчини.

— Какво е това? — с все същия безизразен глас попита непознатият, като посочи увитата в кърпичка месингова табелка, която Куманин бе прибрал от ракетното бунище на Червенознаменната дивизия на ПВО.

— Не е ваша работа — внезапно се озъби Куманин и затвори куфарчето си.

— Не се дръжте като грубиянин — спокойно проговори човекът с елечето, — не забравяйте къде се намирате.

— Ами аз не знам къде се намирам и какво изобщо значи това — ядосано продължи Куманин. — На какво основание съм задържан в момент на провеждане на оперативно...

— Достатъчно — прекъсна го мъжът с папийонката, — не влизайте в пререкания. Питам ви какво имате в куфарчето си?

— Лични вещи — овладя се Куманин.

— Добре — след кратка пауза рече човекът с елечето. — Елате след мен.

Тръгнаха напред един след друг (Куманин отзад) по килима към двойна врата, зад която се оказа обширно помещение с ниски масички и меки кресла — нещо като пушалня. На стената висяха портретите на Горбачов и Андропов.

Човекът с елечето заповяда с жест на Куманин да почака и мина през тапицираната с кожа врата, която се намираше в дъното на помещението. Скоро се върна и с кимване разреши на Куманин да влезе. Пропусна го да мине край него и безшумно притвори вратата.

Куманин се оказа в кабинет със старателно закрити с щори прозорци. В стаята беше полутъмно и сенките скриваха размерите ѝ. До масивното писалище, осветено от настолна лампа със старомоден зелен абажур от служебен тип, седеше човек с военна униформа и пагони на генерал-лейтенант. Той прелистваше пожълтели документи в дебела папка с връзчици.

В първия миг Куманин не можа да разбере кой седи пред него. Генерал-лейтенантът вдигна глава от документите и погледна Куманин, и едва тогава до съзнанието му стигна, че до бюрото седи генерал Климов.

ГЛАВА 9

И двамата като че ли бяха еднакво учудени.

Явно Климов преди не беше видял Куманин във военна униформа, тъй като генералът затвори лежащата пред него папка и се облегна назад в креслото, за да го огледа с изумление.

Самият Куманин, както впрочем всички на Лубянка, също никога не беше виждал Климов с униформа. Освен това той мислеше, че Климов е генерал-майор и доста се учуди, като забеляза пагоните му на генерал-лейтенант.

Всичко това стана причина за продължилата известно време пауза, която Климов прекъсна:

— Бива си те! Да не си тръгнал на война?

Паузата даде възможност на Куманин да оцени повече или по-малко ситуацията, а след това реши да печели време:

— Здраве желая, другарю генерал!

— Какво търщуваш по Симферополското шосе? — Климов все едно не чу поздрава на подчинения си. — С какво трябваше да се занимаваш в мое отсъствие?

Куманин обърна внимание, че лентичките от ордени на мундира на генерал Климов бяха по-малко, отколкото на маршалите Брежнев и Жуков, но напълно достатъчно, за да създадат впечатление, че през две световни войни генералът е командвал някоя ударна армия.

— Глух ли си? — попита генералът. — Аз май ви попитах, майор Куманин, с какво се занимавате, като се носите по шосетата с непозволена скорост?

— Изпълнявам заповедта ви, другарю генерал — скромно отговори Куманин.

— Заповедта ми ли? — престорено се учуди Климов. — Давал ли съм ти заповед да предизвикваш пътно-транспортни произшествия или да понижаваш бойната готовност на червенознаменни дивизии?

— Съвсем не — рапортува Куманин. — Вие другарю генерал, ми дадохте заповед, да намеря мястото на погребване на последния

император Николай II.

— А, така значи?! — оживи се Климов. — И какво? Императорът според вас е заровен на пътния банкет край Симферополското шосе, някъде между Москва и Серпухов? Може би в лехите на оня психически ненормален психиатър, как беше...

— Пименов — почтително подсказа Куманин. — Ако ми разрешите да доложам...

— Докладвай — разреши генералът, като с целия си вид демонстрираше крайно недоволство от подчинения си, на когото е било доверено изпълнението на особено важна държавна задача.

Куманин отвори куфарчето си и постави пред Климов месинговата табелка, увита в носната му кърпичка. Табелката беше покрита с патина от времето, но грубо издяланият текст се четеше без особени усилия.

ПОЛКОВНИК
РОМАНОВ Н.А.
1867–1940

Климов потресено гледаше този текст, като ту вдигаше очи към Куманин, ту пак ги спускаше към табелката и беззвучно шаваше устни. Накрая извади от чекмеджето огромна лупа и започна да изучава надписа.

— Да-а! — проговори той, като остави лупата на масата. — Интересна работа! Къде я намери?

— На територията на дивизията на генерал Петрунин — доложи Куманин. — Затова и си сложих униформата.

Климов погледна Куманин така, сякаш го виждаше за пръв път в живота си. Така героите от рисуваните филми гледат любимите си кучета, когато те изведнъж им проговорят с човешки глас.

— Седни — след поредната пауза каза Климов и отново се зае да разглежда табелката под лупа, сякаш подозираше, че Куманин сам я е направил, за да се отчете за изпълнението на задачата.

— А не може ли да има някакво съвпадение? — попита Климов, като зададе въпроса по-скоро на себе си, отколкото на Куманин.

— Изключено — отговори Куманин. — Всичко си пасва.

— Изключено ли? — повтори Климов. — Нищо не може да се изключва. Преди войната в системата са работили такива тарикати,

които душа са давали бъдните поколения да ги сметнат за глупаци. Кой е погребан там край него?

— Някакви монаси отшелници — доложи Куманин. — Последното погребение е от края на 1918 година.

— Как стигна до това гробище? — попита генералът.

— Тук в близките села е пълно с вдовици, чиито мъже едно време са охранявали бариерата на пътя към тази къща — отвърна Куманин. — Тези вдовици, въпреки преклонната си възраст, помнят много повече, отколкото си представяте. Те помнят дори старши майор Лисицин.

— Интересно — проговори Климов с известно недоумение. — Опитвах се да намеря това гробище, но в дивизията ми казаха, че отдавна, едва ли не веднага след войната, е било унищожено. А ти как успя да се промъкнеш там?

— Сметнаха ме за някой друг — усмихна се Куманин, — май за инспектор по екология. Там са отровили огромна площ с ракетно гориво. Тъкмо в центъра на тази територия се намира гробището и е доста прилично запазено. Ще ви кажа дори нещо повече — на гроба на полковник Романов, който и да е бил той, намерих червени карамфили. Съвършено поразително! Край него — картина на бъдещ апокалипсис, а тук... Там даже е забранено влизането без противогази.

— И на теб ли ти дадоха противогаз? — заинтересува се Климов.

— Искаха да ми дадат, но аз се отказах.

— Не е трябвало — поклати глава генералът. — Парите от разлагащото се ракетно гориво провокират халюцинации. Привидяло ти се е. Карамфилите червени ли бяха?

— Червени — потвърди Куманин.

— Едни виждат карамфили, други макове. Не е от ракетното гориво. Нещо много по-лошо е. На твое място бих влязъл в болница за изследване — кой знае защо с усмивка каза Климов.

— Карамфили бяха, червени карамфили — настояваше Куманин.

— Ако е така — Климов изтри от лицето си усмивката, — то изобщо излиза дявол знае какво. Искане ми се да мисля, че само карамфилите са ти се привидели.

— Не само карамфили ми се привидяха, другарю генерал — отвърна Куманин. — Много неща ми се привидяха, докато ви нямаше.

— Например? — генерал Климов продължаваше да гледа подчинения си с неотслабващ интерес.

Куманин отново отвори куфарчето си и извади прозрачна папка, в която беше смъртният акт на старицата, пристигнала от затънтено място в Сибир на екскурзия в ростовския Кремъл.

— Виж ти! — учуди се Климов. — Където да погледнеш, все Романови излизат. Да вземем изобщо да изпоарестуваме всички Романови в Съюза и да ги съберем в специален лагер, а за комендант да назначим майор Куманин, за да накара всички да си признаят какво отношение имат към царското семейство.

— Така е — съгласи се Куманин, — но вие пропускате една малка подробност. Не обърнахте внимание на датата на смъртта на тази гражданка.

— Защо да не съм обърнал — възрази Климов. — Ето я датата — 28 юли 1988 година. И какво от това?

— Тъкмо на тази дата — подсети го Куманин, — милицията на град Ростов е намерила на автобусната спирка момченце на име Альоша Лисицин.

Климов трепна като от неочакван удар. Той дори се сви в креслото, макар че може би на Куманин само му се привидя това, както му се бяха привидели карамфилите на гроба на полковник Романов.

— Шестакова... — прошепна генералът. — Твърде късно научих, че сте съученици с нея, а по-късно сте били любовници. Мислех, че си прекратил отношенията си с тази дисидентка...

Куманин мълчеше. Когато началството си признава собствените грешки, по-добре е да си траеш и с целия си вид да показваш, че скърбиш не по-малко от самото началство.

— Разбира се — продължи Климов, — за момченцето знае и оня откачен от Нефьодово?

— Само в общи линии — излъга Куманин, защото изведнъж му дожаля за Феофил. — Разрешете да ви напомня, другарю генерал, че за това момченце знае и целият интернат, в който директор е Петухова.

— Има знание и знание — възрази Климов. — Едно е да си чувал, друго е да знаеш. А най-лошо е, когато знаеш прекалено много. Или предполагаш, че много знаеш и почваш да пишеш разни дисертации. Има неща, които изобщо никой няма право да знае, дори

ние с теб. Ако не бях в командировка, никога нямаше да допусна да стигнеш до Нефьодово. Разбираш ли ме?

— В Нефьодово не търсех гроба на царя, а Надя Шестакова — опита се да се оправдае Климов.

— Би могъл и да се сетиш, че е при нас. Освен нея никой не може поне малко да се справя с това момче — недоволно измърмори Климов. — И не се ври там, където не ти е работа. Ти вече научи в интерната, че Альоша сме го взели ние. Така че не е било необходимо да продължаваш да се интересуваш от този въпрос. Заминеш за два дни, пък после иди се оправяй с белите на подчинените си!

Но това, че Климов мърмеше Сергей, говореше по-скоро за объркаността на генерала, отколкото за силен гняв. Ако отначало с реплики от рода на „Здраве желая, другарю генерал“ Куманин се опитваше да печели време, то сега, като се караше на Куманин за безотговорните му импровизации, Климов явно също хитруваше, за да си събере мислите. Затова настъпи още една пауза.

— Та казваш — наруши мълчанието Климов, — че тя е пристигнала в Ростов с Альоша Лисицин?

— Не съм казвал такова нещо, — бързо отвърна Куманин, — дори твърдя обратното. Успях да изясня, че е заминала от Томск сама.

— Значи — предположи генералът, — те са се срещнали някъде по пътя към Ростов?

— Предполагам — възрази Куманин, — че всичко е станало не съвсем така. Тя е пристигнала в Ростов Велики, тъй като е знаела точната дата на появяване там на Альоша Лисицин, уверила се е в това и... — Куманин млъкна.

— И... — повтори Климов, — и после какво?

— И е починала, както знаете, — сви рамене Куманин.

— Весела история! — проговори Климов. — А откъде е знаела точната дата на появяване на момчето?

— Казват — не съвсем уверено каза Куманин, — че тази дата е била точно предсказана.

— От кого? — запитва Климов.

— И аз бих искал да разбера — честно си призна Куманин.

— Как мислиш — попита Климов, — това момченце, Альоша Лисицин, има ли някакво отношение към коменданта на „Обект 17“ Александър Лисицин?

— И към Василий Александрович Лисицин, секретар на Томския областен комитет на партията — добави Куманин, — който е „опекунствал над“ Татяна Николаевна в село Асино, Томска област. Всичко е много странно, ако си спомним, че човекът, известен на обекта като Лисицин, всъщност е носил съвсем друго име. Лисицин е оперативен псевдоним.

— А ти откъде знаеш? — изуми се Климов.

— Той е вписан във ветеранската ни картотека сред работниците, подлежащи на реабилитация. Там е посочено, че „Лисицин“ не е истинското му име — доложи Куманин.

— Гледай ти — разсърди се Климов. — Ама че бъркотия е в нашата система! Това, което се смята за свръхсекретно в едно подразделение, може да се намери с открит достъп в друго. Ти от „историците“ ли научи това?

— Тъй вярно — потвърди Куманин, — при Никитин.

— А истинското име беше ли посочено? — заинтересува се генералът.

— Не — успокои го Куманин, — имаше само червена звездичка. Никитин ми обясни, че този знак се поставя на псевдонимите.

— Четеш ли английски? — неочаквано превключи Климов.

— Да, малко — с донякъде виновно изражение отговори Куманин. Началството не обичаше прекалено грамотните.

Климов тежко стана от креслото и отиде в полутъмния ъгъл на кабинета, където изглежда имаше вграден в стената сейф, и се върна с малка канцеларска папка с връзки. Генералът извади от нея пожълтял лист хартия и го подаде на Куманин:

— Прочети това.

С избеляло от времето мастило на листа пишеше на английски:

„My Dear Fox, I need not tell you how I feel indebted for all that you have done toward consummating my escape. I feel that you will do all you can to maintain my State Secret.

Believe me sincerely.

Nicholas, 14.08.1919.“

— Всичко ли разбра? — попита Климов.

— Не — бавно отговори Куманин, — засега нищо не разбирам. Фокс. Лисицин Фокс ли е?

— Там е работата — каза Климов, — че така и не може напълно да се разбере едно и също лице ли е или не е. В ЧК и ГПУ са работили такива „мъдреци“, че са объркали и самите себе си, и Ленин и Сталин. В НКВД вече са работили по-обикновени момчета, може да се каже, само специалисти по трошене на кокали. Те са разстреляли почти всички предишни без изключение. От една страна можем да ги поздравим за това. В края на краищата, каква е тая тайна служба, в действията на която никой не може да се ориентира. Да вземем знаменитата операция „Тръст“. Никой, включително и Артузов, не разбира с какво всъщност се занимават. Филтрират емиграцията или подготвят държавен преврат в СССР? Но след Ежов цялата система, от НКВД до КГБ включително, става неприятно праволинейна. Вече всеки секретар на районен комитет може да пресметне действията й. Това също е недопустимо — Климов въздъхна.

— Отначало и аз смятах, че Фокс и Лисицин са едно и също лице. После разбрах, че не са. Фокс се е измъкнал, а Лисицин са го разстреляли. Разбира се, в този факт няма нищо особено. Може да са включили Лисицин в списъците на подлежащи на разстрел единствено за да дадат възможност на Фокс спокойно да се скрие в сянка. За случая се е грижил лично другарят Сталин. А той не е бил кой да е. Имам предвид, разбира се, предвоенния Сталин. Войната го е окастрила и е превърнала гения в тъп войник, нещо средно между Хинденбург и Троцки.

Никога досега Климов не беше говорил с него като с равен и Куманин слушаше със зяпнали уста.

— А този Фокс — попита той, като кой знае защо понижи глас, — какъв е? Немец, евреин?

Климов се засмя:

— Ти дори не можеш да си представиш, Сергей, каква смесица е там. Немски евреин с корени във Витебск, натурализиран в САЩ, но въпреки това запазил немско гражданство. Този документ, който ти сега прочете, е намерен в Америка. Струва ми се, че чекистът, който е придружавал Николай II до Екатеринбург, е носил името Фокс, а впоследствие се е прикрил под псевдонима Лисицин. Колкото и чудно да звучи, Фокс се е върнал в САЩ. Сега вече е покойник, но синът му е

жив и няма понятие за подвизите на баща си, а цял е потънал в бизнеса си. Но и Лисицин е оставил деца — син и дъщеря. Синът му е починал, а дъщерята е жива, живее в Рига. Внукът на същия Лисицин, Алексей Лисицин, отишъл доброволец в Афганистан и изчезнал безследно. С други думи, независимо дали това е бил един и същи човек, който в Щатите е въдил Фоксовци, а в Русия Лисицини, или са били двама шмекери, към нашето момченце те изглежда нямат никакво отношение.

Климов помълча и продължи:

— Американците отдавна са разсекретили всички документи, свързани с дейността на Фокс. В тях се твърди, че предците му още в средата на миналия век са се установили в Далечния Запад. Ако някой е имал късмета да преживее няколко световни катастрофи, никак не е трудно да си заличи следите. Но да се мине обратно по тези следи, за да си представиш реалната картина на случилото се тогава, е практически невъзможно. Колкото и да прецизираш подробностите, това винаги ще бъде не повече от поредната версия с една или друга степен на вероятност. Разбираш ли ме, Куманин?

— Да, разбира се — побърза да се съгласи Куманин, който искаше да чуе продължението.

— Представи си — разсъждаваше генералът, — че бе успял да свариш онази бабичка от Сибир жива. Да речем, че тя потвърди, че е втората, ако не се лъжа, дъщеря на царя. После какво? Ще трябва да се протоколират тези думи, както се казва, „по думите на потърпевщата“. Не може да се открият никакви доказателства. Който иска да повярва, ще повярва, който не иска, няма да повярва. На това се крепи цялата история на човечеството. Като поглежда към миналото, всеки вижда в него това, което иска.

— Но съществуват документи — нерешително възрази Куманин, — които е прието да се смятат за неопровержими...

— Документи ли? — засмя се Климов. — Като че ли сам не знаеш как се фабрикуват. Опитай след петдесет години по запазени документи да възкресиш тази атмосфера на щастие, равенство и братство на народите, която е царила в нашата страна през последните седемдесет години. Да видим какво ще се получи. Впрочем, няма да успея да видя, освен от оня свят.

Куманин вече започваше да се плаши от тази откровеност на генерал Климов. Той си спомни бродещите по Лубянка слухове, как са изчезвали сътрудници, командировани при генерала. Сега те се намират в една от „секретните точки“, на никого през ум няма да му мине да търси тука Куманин — той нямаше право да влиза тук, и поради това просто не можеше да се окаже тук. Сергей си представи как следовател ще работи „по безследното изчезване на старши оперативен работник майор Куманин“. Ще трябва да повтори целия му път от дома му по Симферополското шосе, включително и военното поделение, да посети къщата на Феофил и Клавдия Ивановна, да ги арестува по подозрение за убийство. Може би тъкмо така е било замислено?

— Какво ти е? — забеляза състоянието му Климов. — Уморен ли си? Искаш ли коняк?

— Благодаря — проговори Куманин. — Аз сигурно наистина съм се надишал с нещо на гробището, тресе ме, другарю генерал...

— Още повече — забеляза Климов, — трябва да си пийнеш, ще ти олекне.

Генералът извади отнякъде тумбеста бутилка с черно-златист етикет и наля две малки чашки кафява течност.

— Живи и здрави! — каза той и пи без да се чукне. Куманин пи, без да каже нищо.

Скоро му олекна и внезапно изпълзелият от дъното на душата страх се прибра обратно в тъмната си бездна.

— Значи — осмели се да попита Куманин, — Фокс и Лисицин или просто Фокс-Лисицин са откарали царя от Екатеринбург именно в тази нощ, която е влязла в историята като нощта на убийството на царското семейство?

— Мен ли питаш? — учуди се Климов. — Нали ти води следствието? Бих искал да изслушам твоя рапорт, а не собствените си разсъждения.

— Рапортът ми е почти написан — доложи Куманин. — Както сте наредили, ще ви го представя в понеделник сутринта.

ПРОДЪЛЖЕНИЕ НА РАПОРТА НА МАЙОР КУМАНИН

Вечерта на 16 юли 1918 година в Екатеринбург пристига от Москва отряд, възглавяван от бивш капитан на немската армия, чието име не ни се удаде да установим. Обаче отрядът е на подчинение на упълномощения от Извънредната Комисия Александър Лисицин, изпратен в Екатеринбург заедно с немския отряд. По искане на немската страна царят е трябвало да бъде докаран в Москва за среща с представители на немското правителство, за да потвърди официално членовете на Бресткия договор.

Всичко останало ми изглежда импровизация (макар и не много удачна) на Юровски, Голошчокин, Белобородов от една страна, и на Лисицин и немския капитан от друга. Цел на горепосочената „импровизация“ е било обявяване за разстрела на царя, семейството и свитата му след заминаването им от Екатеринбург с отряда на Лисицин. Царят е трябвало да научи за тази акция от вестниците, и, според замисъла на немците, да стане по-податлив при преговорите. В случай на несъгласие немците са заплашвали царя да го предадат обратно на Съветското правителство, което вече е обявило за разстрела му. Самото Съветско правителство е било поставено в политическо, икономическо и военно отношение, в такова положение че не е било в състояние да влияе върху поведението на немците...

— В понеделник няма да идвам на Лубянка — продължи Климов, — рапорта ще предадеш на Света. Само че в него да няма нито гък, че си открил гроба. Нито звук. Ясно ли е?

— Но нима няма да правим ексхумация? — попита Куманин, който явно се ободри след заповедта да предаде рапорта си в понеделник сутринта на прапоршчицата Света. Значи днес няма да го убият.

— Ексхумация? — повтори Климов. — Няма. И изобщо на никого ни гък! За това, че си намерил гроба, браво на теб, похвално е. Честно да ти кажа, знаех много неща от онова, което днес ми доложи,

но не подозирах къде се намира гробът. Предполагах, че е някъде недалеч оттук, но точното място така и не можах да определя, а пък за медната плочка изобщо не можех и да помисля. Човек се учи докато е жив! Сега нека да помислим: можели ли са да сложат тази табелка без личното разрешение на другаря Сталин? Нищо чудно и да са можели. През декември 1940 година на Сталин вече не му е било до това, а след войната вече никой от обслужващите не е останал жив. Покрай новите проблеми просто са забравили тази история. Онзи микрофилм, който ти преглеждаше в моята приемна, е всичко, което успях да намеря. Може и да има още нещо, но не успях да се добера — малко ли друга работа имам. Така че браво, майор Куманин.

— Но вие казвахте, — като се изчерви от похвалата на началството, забеляза Куманин, — че това дело е под контрола на самия Генерален секретар. Той е наредил да се открият останките на Николай II. Сега аз, тоест ние ги открихме. Защо не искате да доведете тази работа до края — да се ексхумират останките, да се извърши пълна научно-криминологичка експертиза и открито да се обяви за всичко?

Куманин видя как на устните на генерала заигра хитра усмивка.

— Генералните секретари идват и си отиват — каза той. — Един астролог, когото са разстреляли през 1937 година, е предсказал, че ще бъдат седмина. Този е седмият, тоест последният. Последният Генерален секретар нарежда да се открият останките на последния цар. Много интересно, нали? А предпоследният Генерален секретар Константин Устинович Черненко предсказваше, че по пътя към комунизма ни чака продължителен период на развит социализъм. Той сгрещи, както впрочем са грешили всички негови предшественици в глобалните си прогнози. Ленин предсказваше неизбежността на световната революция и сриването на капитализма. Периодът на развития социализъм завършва, по-точно вече е завършил, но не защото е настъпил комунизмът, а защото пътят, по който крачеше този социализъм, стигна до задънена улица. Горбачов знае това по-добре от другите, и в най-скоро време ще си има много друга работа, вместо да ни гони да довършваме операцията по търсене останките на Николай II.

ПРОДЪЛЖЕНИЕ НА РАПОРТА НА МАЙОР КУМАНИН

Ако се съди по всичко, на Николай II му е стигнало мъжеството да не се поддаде на натиска от страна на немците. Той твърдо отказва да признае договора и затова е предаден в ръцете на съветското ръководство. По някакви причини ръководството решава да запази живота на царя и семейството му.

Тук се налагат няколко съвсем очевидни причини:

1. Искали са да запазят царското семейство в качеството на заложници в случай на катастрофа в гражданската война след падането на Германия.

2. Смятали са да ги използват при търсене на така наречените царски скъпоценности.

3. Искали са да проникнат с помощта на бившия цар в системата на чуждестранните банки, контролирани от короновани особи.

Може да се намерят и множество други причини, поради които е било много по-изгодно да бъде запазен царят жив, отколкото да го убият.

Нямах възможност да изясня подробностите, но някъде не по-късно от 1921 година царят и вероятно някаква част от семейството му са били настанени в реквизирано от революцията имение, получило названието „Обект 17“. Там те дълго време са се намирали под охраната на същия този чекист Лисицин чак до естествената смърт на царя през декември 1940 година.

Николай II е бил погребан в едно занемарено гробище близо до ликвидиран монашески скит, за което свидетелства надгробната табелка, намерена при огледа на местността. Останалите живи членове на царското семейство с подписа за неразгласяване, са административно изселени и насочени в отдалечени и слабонаселени райони на СССР...

— А ако говорим сериозно — продължи монолога си генералът, давайки да се разбере, че всичко казано преди това е било шега, — не искам да ексхумирам този гроб и по още една причина: **ТОЗИ ЧОВЕК Е ЗАСЛУЖИЛ ПОКОЙ**. Нека лежи там, където са го погребали. Можеш ли да си представиш какво ще стане по всички звена на нашата партийна и държавна йерархия, ако сега им предадем тези останки? Ще започнат безкрайни експертизи, резултатите от едната ще опровергават изводите на другата. В работата ще се включат и специалисти от чужбина, половината от останките ще изчезнат... Ще ги разграбят за сувенири, ще ги продадат за валута на безбройните им почитатели на Запад, ще ги изразходват в безкрайни следствени експерименти и тям подобни. Като знам нашите порядки — усмихна се Климов, — спокойно мога да предположа, че просто ще ги трампят за някой контейнер с видеоапаратура или парцалки, и те ще бъдат настанени като мощи в някоя православна църква в Брюксел или кой знае къде, там при тях. А Николай II, както и да се отнасяме към него, преди всичко е бил истински руски човек. Той си е отишъл в руската земя, и няма защо да измъкваме на бял свят праха му. Освен това, не забравяй, че е канонизиран, а аз лично не бих искал да си имам работа със свети мощи. А ти, Куманин?

Честно казано, на Куманин най-вече не му се искаше да противоречи на Климов, но все пак предпазливо попита:

— Но, доколкото разбрах, другарю генерал, ставаше дума за препогребването му или в Петропавловската крепост в Ленинград, или в Сергиевата лавра в Загорск. Нима е лошо, нима е по-добре да лежиш сред ракетно гориво?

— При всяко положение — отговори Климов, — още е рано да се говори за това. Има такава американска поговорка: „Никога не казвай никога.“ За тържествено препогребване на императорските останки в нашата страна още не сме готови, а да разграбят костите му за сувенири веднага ще се намерят кандидати. Може би съдбата на Николай се е разпоредила така, че ракетното гориво да стопи останките му и никой повече да не го тревожи. Той го е заслужил. Той няма нужда от разкаянието на тези, които на вълната на новата политическа конюнктура се опитват да играят с белязани карти, като залагат на костите му. И от жалене няма нужда, защото още приживе е

успял да отмъсти на всички, като е направил идеята за построяване на социализма напълно безперспективна, особено в отделно взета страна.

Куманин усети че му се завива свят. Нямаше да се учуди, ако след рапорта генерал Климов беше наредил да го разстрелят и тутакси да го изгорят в най-близкия крематориум. Но това, че ще му се случи да чуе от Климов, един от висшите сановници на КГБ, речи, попадащи едновременно под няколко члена на Наказателния кодекс: седемдесети — антисъветска пропаганда и агитация и шестдесет и четвърти, алинея 2а — измяна на Родината под формата на дезинформация на висши длъжностни лица на партията и правителството, той не можеше дори да си представи. И затова, докато слушаше генерал Климов и се боеше да не пропусне дори една дума, Сергей не можеше да се отърве от чувството за нереалност, сякаш всичко ставаше не с него, а той само гледаше отстрани като по телевизията или на кино.

В един момент, когато му стана особено притеснено, дори си помисли: „Да взема да изключа това и да ходя да спя?“ И страшно се уплаши, като осъзна, че не е възможно да го изключи.

— Той отмъсти на всички — зловещо говореше Климов, — на всички нас, ако предпочиташ. Отмъсти и достойно легна в гроба си.

— Теб какво, да не ти е лошо? — неочаквано прекъсна откровенията си Климов. — Не те ли е срам? Млад човек, пък съвсем си се размекнал.

— Другарю генерал, — примоли се Куманин, — трудно ми е да смея всичко това.

— Разбирам — кимна Климов. — По-рано си чел такива неща само в самиздатската литература или в обвинителните заключения. Ами не запомняй това, което ти говоря, но го имай предвид, защото в скоро време може да ти потрябва.

— Добре — с усилие се съгласи Куманин, — но как царят е могъл да отмъсти на всички, ако са го държали в най-строга изолация именно тук, където сега говорим с вас.

— Да. Вероятно е така — потвърди Климов. — Макар че не може да се каже със стопроцентова сигурност. Нали ти казвах, че през тези години са умеели да пращат по фалшива следа. Дори гробът, който ти, Куманин, си намерил, не е стопроцентов. Именно тази медна табелка силно го обезценява. Логиката на контраразузнаването това не

е логиката на Аристотел. Тя изцяло е основана на стария еврейски виц: „Вие казвате, че отивате в Одеса, за да си помисля, че тогава не отивате в Одеса, но вие наистина отивате в Одеса, защо ме лъжете?“ Във всеки случай не са се запазили никакви следи от това, че тук е живяла важна особа. Останали са намеци, слухове за някакъв отбранителен институт, който бил закрит след смъртта на главния конструктор полковник Романов, Никодим Аверьянович. Аз проверих: наистина е имало такъв. Роден през 1867 година, бил е полковник в царската армия, работил през първата световна война за създаването на руски бойни отровни вещества. Революцията го е заварила в Ярославл. Изчезнал през 1925 година. Не е имал семейство. И в мазето нещо се пази: останки от екстракти и други подобни неща, свидетелстващи, че тук е имало някаква лаборатория. Разбира се, всичко може да е имало и друго предназначение, но иди го разбери. Казват, че после тук станала катастрофа, или някакъв бацил излязъл от епруветката, или станало изпускане на някакво вещество. Наложило се спешно да погребат полковника на затънтено място. Останалите сами умрели, или пък ги застреляли от хуманизъм. През войната до 1945 година тук е имало школа за шифровчици. Тогава са планирали наново помещенията, направили са класни стаи, обща столова, жилищни помещения и така нататък. После тази къща си я харесал Абакумов, навярно просто за почивка. Той обичаше да ходи на риболов на тихо място. Знаел си е, че малко му остава да живее.

Климов въздъхна.

— Аз за какво ти разказвам всичко това — продължи генералът, — за да разбереш — в крайна сметка ние нищо не можем да докажем. Аз лично смятам, че Николай е бил държан именно тук, но да бъда опроверган е толкова лесно, колкото и да опровергая тези, които ще ме опровергават. В това се състои великата универсалност на историята. Кой е например Емелян Пугачов? Бил ли е донски казак, борил се за народната свобода, или полски полковник-конфедерат, докарал смутове в Русия? Има колкото си искаш доказателства и за едното, и за другото. Прочети протоколите от разпита му — излиза неграмотен мъжик, а вземи походната му библиотека — няма ни една книга на руски, само на френски, латински и полски. Каквото щещ, това си мисли за него. И тук е така.

— Само едно е категоричен факт — че Николай II е бил откаран от Екатеринбург. За това преди смъртта си говори и Юровски, не иска да умира с клеймо на палач. Макар че сега вече не знам дали така е по-добре или по-зле. Когато немците са разбрали, че от царя нищо не могат да получат за потвърждаване на Бресткия договор, са го предали на нашите. Било е през 1919 година. Ленин и компанията му са смятали вече, че дните им са преброени. Помниш ли, в един труд на Владимир Илич пише: „направете еди-какво си в случай, че се сгромолясаме“.

— Другарю генерал... — жално се обади Куманин.

— Слушай ме — прекъсна го Климов. — Като го заплашват с екзекуция — нали вече са обявили за разстрела му — те искат Николай да назове местата, където са скрити съкровищата, които е прието да се наричат „царски“, макар и да не е съвсем така. Съкровищата принадлежат на Русия, и царят не иска да ги даде в ръцете на тези, които счита за обикновени разбойници. Тогава започват да го шантажират. Помниш ли, отначало излиза съобщение, че е разстрелян царят, а семейството му е евакуирано на безопасно място. После неочаквано признават, че и семейството е разстреляно. За него това значи: „Всичко си кажи, иначе ще изтрепем семейството ти.“ Но Николай е мъжествен човек, той повтаря само „Всичко е в ръцете Божии.“ И е достатъчно умен, за да разбере — нищо няма да му направят, докато не им предаде „дрънкулките“. Като се започне от 1917 година, всички просто са пощурели на тема злато и брилянти. Тогава пишеха, че в дрехите и бельото на царицата и княжните са били защити брилянти, които именно са станали достояние на републиката. Тези дрехи — шалове, кацавейки — после са изпратени в Москва. Лисицин и Фокс, когато откарват царското семейство от Екатеринбург, естествено го преобличат, за да ги измъкнат с влак без излишен шум. Виждал съм тези дрехи — те до ден днешен се пазят в едно хранилище, наистина без всякаква анотация, без дупки от куршуми или следи от кръв. Казано накратко, нищо не излиза, докато с работата не се заема Фокс. Трудно е да се каже къде е бил отначало, тъй като до 1921 година присъствието му не се усеща, но от 21-ва година нататък ръката на Фокс се чувства много отчетливо. Той моли царското семейство: „Дайте им всичко, което искат. Скъпоценностите няма да им донесат полза, по-скоро ще ускорят гибелта им. Ценностите не

трябва да лежат като мъртва тежест, те трябва да работят за благо на Русия, но Русия загина, като фактически се принесе в жертва за спасението на цивилизацията. Дайте на тези негодници всичко, за което ви изнудват. Скъпоценностите, особено камъните, не се задържат у хора с нечисти ръце, те убиват хората с мръсни ръце и мръсни души и се измъкват на свобода.“

— Наистина ли е казал това — попита Куманин, — или вие само предполагате?

— Ти не се обаждай — грубо го прекъсна Климов. — Не ти се полага всичко да знаеш. Може някой ден да ти се случи и мен да разпитваш, но това време още не е дошло. Ако внимателно си изучил кореспонденцията на Лисицин с Лубянка, сигурно си обърнал внимание, че изведнъж започва страшна суматоха по повод един пакет, който е изчезнал при преместването на царя. Лисицин обвинява Юровски, Юровски Лисицин, и двамата се оправдават със Свердлов и така нататък.

Куманин кимна, за да покаже, че помни за какво става дума.

— В писмото — продължи Климов, — което ужим Николай II е писал на Фокс — Климов отново посочи бележката на английски, която Куманин бе държал в ръцете си, — става дума за държавна тайна, която трябва да бъде запазена. Писмото е с дата от 19-та година.

— Да, да, — бързо отговори Куманин, — обърнах внимание на това, другарю генерал, и исках да разбера от вас подробностите, но след вашия разказ тази държавна тайна просто ми излезе от главата.

— А не е трябвало — Климов назидателно вдигна показалец, — защото в нея е същината. Сигурен съм, че нашите умници са търсили този пакет, понеже са предполагали, че тъкмо в него са скрити най-едрият царски брилянти. По-далеч от брилянтите въображението им не е работило, толкова са били сигурни в непогрешимостта на единствено правилното решение. Но в действителност в пакета е имало нещо по-ценно от всички брилянти на света. Царят е предал този пакет на Фокс, а той го е изпратил във Вашингтон. И така се е стигнало до най-голямото поражение, което е понесла страната ни за цялата история на съществуването ѝ.

— А какво може да е имало там? — изумен попита Куманин. — Разбрах, че е имало документи, вероятно финансови. Какво всъщност е съдържал пакетът? Вече нищо не разбирам, другарю генерал.

— Ще се опитам да ти обясня — каза Климов, — макар че не съм сигурен, че всичко ще разбереш, най-малкото защото и аз не разбирам всичко докрай. Главното е следното — всички обществени формации, през които е минавало човечеството, неизбежно са стигали до задънена улица. Излизането от нея и преходът към нова обществена формация обикновено са съпровождани от продължителни и кървави катаклизми, отхвърлящи достигнатия прогрес далеч назад. Колкото по-бързо се е развивал един или друг обществен строй, толкова по-бързо той достига до криза, изходът от която теоретически се вижда във войни и революции. Капитализмът, който стремително се развива по света, изчерпва възможностите си към началото на ХХ век. Затова не е било нужно да си ясновидец, за да можеш още в началото на века да предвидиш глобални войни и кървави революции, както е направил, да речем, Владимир Илич. Русия, както е известно, по-късно от другите тръгва по пътя на капиталистическото развитие. Фактически тя го прави тогава, когато всички индустриални държави плътно се доближават до финалната фаза на развитие и в търсене на изход от ситуацията струпват тонове оръжие, за да се изскубнат от безизходицата. А Русия е била още достатъчно далече от това и затова е могла повече или по-малко трезво да оцени създалата се обстановка. По времето на Николай II руската научна мисъл достига небивали върхове, като значително изпреварва времето си. Има достатъчно примери, и ти, надявам се, ги знаеш не по-зле от мен, спомни си за Столипин, за Путилов. И така, някъде от 1907 до 1909 година руските финансисти и икономисти, сред тях Терешченко, Леонтиев, разработват план за развитие на Русия за периода след 1925 година. Смята се, че при съществуващите темпове на промишлено развитие и стремително растящ научен потенциал, Русия именно към 1925 година (плюс-минус няколко години) ще настигне по основни показатели водещите индустриални страни на Запада, т.е. ще стигне до същите проблеми, които имат и те в началото на века. И тъй, руските учени разработват свой път за заобикаляне на безизходицата. Взема се предвид всичко — дори бъдещите огромни доходи от продажбата на нефт и природен газ, макар че по онова време още газ не се добива. Предвижда се научно обосновано разпределение на тези доходи сред всички поданици на империята, което би могло значително да вдигне

жизненото разнище и да изведе страната в позицията на световен лидер.

— Тези документи — продължи Климов, — са били предадени на царя за анализ и утвърждаване. Николай II заедно с такива авторитети в тази област, като Бунге, Вите и други, оценява този план, макар да смята, че ще успеят да го реализират не по-рано от средата на 30-те години. Той едва започва експериментите си с Думата и политическите свободи и вече има поводи за разочарование. Но, както вече казах, оценява разработките и дори ги взема със себе си по време на изгнанието, като се надява да запознае с тези планове ръководителите на страната, когато тя излезе от периода на политическо безумие. Обаче още в Екатеринбург разбира, че едва ли ще успее да доживее до това време, и тогава предава пакета на Фокс-Лисицин. Преди това, когато се ожесточава арестният режим, той много се страхува да не изгуби този пакет. Няколко пъти го предава на доверени лица, а след това нарежда да му го върнат обратно. Всичко става тогава, когато му прочитат съобщението за неговия „разстрел“ и го предупреждават, че присъдата ще бъде изпълнена, щом властите сметнат за необходимо. Фокс изпраща този пакет в САЩ. По какъв начин, не ми е известно. Пък и има ли значение? Е, а резултатите са ти известни.

— За какви резултати говорите, другарю генерал? — попита Куманин. — Нищо не знам...

Климов си погледна часовника.

— Нямаме много време — каза той, — заприказвахме се с теб. Какви резултати ли, питаш? Резултатите са очевидни за всички. Американците също са видели безизходицата, за която говорих, но са се надявали, че ще я разруши огънят на първата световна, а пък те самите ще минат през войната по допирателната. В края на 20-те години те оцеляват по чудо. Ех, че радост е била у нас — ленинските прогнози се сбъдват! Може би така и щеше да стане, ако приблизително по това време в ръцете на американците не беше попаднал Планът на Николай II. Да го наречем условно така, тъй като по това време, когато са разработили този план, той е бил държавен глава. Честно да си кажа, не съм убеден, че е било възможно да се осъществи в Русия. А в Америка той попада като зрънце в черноземна почва. С негова помощ американците успяват да се отправят към

бъдещето. Ленин наистина е чул предсмъртния стон на капитализма, но не е знаел, че вече е създадено лекарство, което осигурява на капитализма безсмъртие. Тъкмо това лекарство е бил „Планът на Николай II“. А ние се понесохме по социалистически релси, и още в края на 70-те години нашата безизходица беше напълно ясна за ръководството, но този път никой не предлагаше изход от нея. Оставаше един изход — да бият спирачки, за да не загинат под обломките на неизбежната катастрофа. Но ударът все едно ще е силен, прекалено сме набрали скорост.

— Другарю генерал — възползва се от паузата Куманин, — а вие плана на Николай II виждали ли сте? Чели ли сте го?

— Фрагменти, преведени от английски — отвърна Климов. — Къде пазят оригинала, до ден днешен не е известно.

Климов потисна въздишката си и каза:

— Добре. Сега ме слушай внимателно. Операцията е завършена. За образцовото ѝ изпълнение по заповед на председателя на КГБ армейски генерал Крючков на вас, майор Куманин, се повишавате в звание подполковник.

Куманин изгуби ума и дума от изненада.

— Служа на Съветския Съюз — изфъфли той и стана.

— Служи — одобри го Климов, — още повече, че ти остава съвсем малко. Защото със същата заповед подполковник Куманин минава в запас, т. е. отстранява се от органите без право да носи униформа, но със запазване на удостоверението и на някои други привилегии, с които ще ви запознае отдел Кадри.

Куманин искаше да каже нещо, но Климов го прекъсна.

— Не задавай въпроси — заповяда генералът, — всичко ще научиш, когато му дойде времето. Моят съвет е да си вземеш отпуска. Поразсей се, а после ще оформиш преминаването си към запаса. По-късно ще те потърсят и ще ти кажат какво трябва да направиш. Сега се прибирай в Москва. Това е.

Заедно с генерала Куманин мина по пустите коридори на имението към изхода във входната галерия. Измита и заредена колата му стоеше до входа, в нея седеше същият капитан „катаджия“.

— Другарю генерал — наруши мълчанието Куманин, — щом като вече съм отстранен от органите, разрешете да ви задам един въпрос.

— Задавай — разреши му Климов, — само да не е много сложен.

— Защо днес сте с униформа? — попита Куманин.

Генералът се разсмя:

— Знаех, че ти ще се издокараш с униформа и реших да направя същото, за да не се нафукаш.

После се наведе до самото ухо на Куманин и тихо добави:

— Момченцето ме изнуди. „Генерале, вика, искам да дойдете с униформа, щом наистина сте генерал. Така искам.“ Е, какво да направя? Трябваше да се преоблека — и, като забеляза неподвижния поглед на Сергей, попита: — Чуваш ли ме?

Климов отвори вратичката на колата и се обърна към седящия на волана капитан:

— Закарайте майора в Москва там, където ви каже. Едно денонощие сте свободен — Климов се обърна към Сергей и добави, като посочи с ръка въздушната колонада на галерията:

— Ех, че красота, Куманин. Все пак дядо ти е имал добър вкус.

И тръгна обратно към масивната врата.

ЕПИЛОГ

Всичко останало Куманин си спомняше някак си неуверено, сякаш се беше случило не с него, а с някой друг, като при това този друг не е могъл да му разкаже нищо свързано, а самият Куманин, естествено, не можеше точно да преразкаже чутото.

Капитанът, облечен в униформата на държавен инспектор по пътищата, го докара до къщи. Куманин се чувстваше много зле: тресеше го, гадеше му се, виеше му се свят. В хладилника, както обикновено, беше почти празно, лекарства нямаше никакви. Намери бутилката водка, купена по случай несъстоялия се рожден ден на Степан Агафонович.

Сергей взе горещ душ, изпи половин чаша водка и, преди да се тръшне да спи, реши все пак да се обади на баща си в Ленинград.

Беше около девет часа вечерта. Куманин набра кода на Ленинград и номера на телефона 355-99-90. Звънеше свободно, но дълго време никой не вдигаше. Най-сетне оттатък някой вдигна слушалката и приглушен глас се обади:

— Охранителният пост. Младши сержант Капустин.

— Извинете — каза Куманин. — Не бихте ли могли да извикате на телефона Куманин, Степан Агафонович, о.з. подполковник. Той явно е на почивка при вас.

Куманин беше сигурен, че баща му е на почивка в някакъв затворен ведомствен почивен дом. А фактът, че в портиерната пази „младши сержант“, още повече го убеди в това.

Обаче любезният му въпрос предизвика у младши сержант Капустин непонятен кикот, в който се усещаше примес на объркване.

— Ние тук имаме много почиващи — с непонятна за Куманин интонация отговори пазачът. — Вие всъщност на кой номер се обаждате?

— Това почивен дом ли е? — попита Куманин.

— Да — засмя се младши сержант Капустин, — разбира се, че е почивен дом, най-добрият на света.

— Ами тогава — продължаваше да настоява Куманин, — проверете, моля ви, трябва при вас да е на почивка Куманин Степан Агафо...

— А той отдавна ли се разхлажда при нас? — запита пазачът.

— Вече две седмици, — каза Куманин.

Това още повече развесели младшия сержант.

— Знаете ли — каза той, — ние сме само охрана. Трябва да се обадите утре сутринта, към единадесет, когато ще има някой от администрацията. Трябва да се види по регистрационните книги. Само че искам да ви предупредя, че по телефона никой няма да ви направи такава справка. Трябва сам да дойдете. Вярно, щом казвате, че е само от две седмици, тогава може и да го намерят. Но по телефона няма нищо да ви кажат, не се и надявайте.

Куманин благодари и затвори телефона. Разбира се, във ведомствен почивен дом няма да разкриват имената на почиващите по телефона неизвестно на кого. Сигурно и на територията му никого не пускат. Можеше и сам да се досети.

Но Сергей искаше час по-скоро да съобщи на баща си, че е открил дядо си, при това при такива драматични обстоятелства. И реши да замине за Ленинград.

През нощта го тресе и му се повръщаше. На сутринта като че ли му полекна. Но когато излезе от къщи, Куманин усети такова главозамайване, че дори не се реши да седне на волана и отиде на Лубянка с тролея.

Тъпканицата в обществения транспорт повлия благотворно на състоянието му. Когато стигна до управлението, се чувстваше почти прилично. Разписа се за поредното воинско звание и преминаване към запаса от 1-ви септември т.г. и подаде молба за един месец отпуска, а после се отби в медицинския пункт.

— Трудно е да се каже — с привично дълбокомислие каза лекарят, — добре би било да си направите изследвания, момко. Няма температура, сърцето е без отклонения. Най-вероятно сте се преуморили. Може да сте развили алергия на нервна почва. Починете си някъде на тихо място, идете на риболов. Старайте се да не пиете алкохол. Пушете ли? Не? Толкова по-добре. Ако имате оплаквания, обърнете се към нас. Тогава ще ви пратим в болница за изследвания.

Късно вечерта на същия ден с влака „Червена стрела“ Куманин замина за Ленинград. Чувстваше се като че ли по-добре, но все пак доста гадно.

На сутринта, като пристигна в Ленинград и излезе на площада пред Московската гара, Куманин взе такси и каза на шофьора адреса:

— Камска, 24.

— Къде, на Смоленското ли? — попита шофьорът.

Куманин не разбра, но кимна. Не му се говореше. Минаха по Невски проспект, прекосиха мостовете, откъдето Куманин можеше да се любува на архитектурните прелести на люлката на три революции, завиха по крайбрежната улица, после още нанякъде, и след малко „Волгата“ спря на някаква невзрачна улица. Вдясно към малка рекичка се спускаше обрасъл с трева бряг и се издигаха руините на църква, не изгубила дори в този вид въздушната си красота. Отпред стоеше стена с порти под формата на арка, край които се мяркаше милиционер.

— Пристигнахме — каза шофьорът, — ето го. — И посочи с ръка отгатък арката.

— Ето го какво? — не разбра Куманин.

— Гробището — отвърна шофьорът, — както казахте, Смоленското, улица Камска, 24.

— Да не сте сгрешили? — попита Куманин и усети как отново започва да го тресе.

— Каква грешка може да има? — учуди се таксиджията. — Нали ви питах.

Куманин объркано мълчеше.

— Шефе — нетърпеливо попита шофьорът, — сега накъде? Или тука ще стоим?

Куманин му плати, без нищо да каже, и излезе от колата. Огледа се наоколо и се насочи към стоящия до арката на гробищните порти милиционер.

— Няма ли тук наблизо санаториум или почивен дом? — попита Куманин.

Милиционерът сви рамене с недоумение.

— Не зная, май няма. Почивните станции са нататък, отвъд Нева, на островите.

— А това — Куманин посочи с ръка гробището, — Камска улица 24 ли е?

— Точно така — потвърди милиционерът.

Сергей мина под арката, като обърна внимание на паметната плоча, където се казваше, че на територията на гробището е погребана бавачката на Пушкин — Арина Родионовна. Но къде точно се намира гробът ѝ, не е известно.

Вдясно пред Куманин се разкри старинна гробищна църква, петкуполна, с камбанария, вляво от нея стоеше малък параклис, още ограден от реставрационно скеле. От вратата на църквата излизаха хора. Бабички със забрадки се обръщаха, бързо се прекръстваха с лице към църквата или параклиса и си тръгваха по своите си работи. Пред него зеленееше в дървета и храсти самото гробище, което явно беше на много почтена възраст, щом в него бяха успели да погребат и да изгубят Арина Родионовна.

Какво да прави оттук нататък Куманин не знаеше. Оставаше да провери телефонния номер, на който се бе обаждал от Москва. Оказа се много просто да го направи, тъй като номерът беше написан на рекламната табела пред входа на гробището. Нямахме място за съмнение — той бе говорил с дежурния милиционер от охраната на гробището, затова и разговорът излезе такъв странен.

Куманин седна на пейката близо до входа, почти срещу църквата, и се опитваше да реши какво да прави оттук насетне, към кого да се обърне, къде да отиде? Може би да се върне в Москва и още веднъж както трябва да огледа апартамента на баща си, за да открие някакви допълнителни факти, по които може да се разбере къде именно е заминал. Дали да се обади на брат си, за да дойде и той и да започнат заедно да го търсят?

Междувременно службата в църквата свърши и хората постепенно се разотидоха. Изчезна и милиционерът, който сновеше пред вратата. Слънцето ту се криеше в облаците, ту изскачаше от тях. Вековните дървета уплашено шумяха с листа, когато за пореден път откъм залива задуха доста студен вятър.

Куманин се сепна, огледа се — наоколо нямаше никой. Той явно бе задрямал на пейката. Цареше гробищна тишина, нарушавана само от короните на дърветата над главата му.

Сергей си погледна часовника — беше спрял. Искаше да го навие и още веднъж се огледа, за да намери някъде уличен часовник, та да свери по него своя.

Разбира се, никъде не видя часовник, но забеляза един мъж, който вървеше с енергична походка по централната алея на гробището. Като стигна до църквата, непознатият се заоглежда, сякаш търсеше някого, и щом видя седящия на пейката Куманин, решително се насочи към него.

Докато се приближаваше, Куманин успя добре да го разгледа. Беше на неопределена възраст, с разрошена коса, плачеща за подстригване, с мърлява брада, или по-скоро четина, стърчаща на всички страни като бодли на таралеж. Носеше измачкано сиво сако, надяната върху синя фанелка — тениска или потник. Тази композиция завършваха черни очила, но не такива, каквито носят нашите и западните контета, а по-скоро нещо като защитни очила на електроженист с ластик, опасващ отзад главата.

Този мъж спокойно можеше да се окаже скитник или, да кажем, местният заварчик, който се грижи за плочите на гробовете. Куманин беше сигурен, че той ще поиска от него или цигара, или рубла. Сергей не пушеше и затова вече опипваше банкнотата от три рубли в джоба си, за да му я даде, без да влиза в дискусии. Неизвестният се приближи до пейката и каза радостно:

— Сергей Степанович, моля да ме извините за закъснението. Разбирате ли, всякакви задачи ми се струпаха от сутринта, трябваше да ги привърша. Страх ме беше, че няма да ме изчакате.

Куманин мълчеше поразен.

— Нали разбирате — продължи непознатият, — много работа имам: на един плоча да сложа, на друг да заваря, пък на някого и колата да поправа. Знаете ли, не се свенят с колите си да влизат в гробището. Аз вече слънцето не мога да гледам без защитни очила...

— Слушайте — опомни се Куманин, като внимателно се отдръпна от седналия до него на пейката заварчик. — Ние не се познаваме. Какво искате от мене?

— Вярно бе! — сепна се заварчикът. — Ама че съм изкуфял! Забравих да се представя.

Куманин забеляза, че сакото и панталоните на непознатия са прогорени на няколко места, а сам той мирише на изгоряло и на пропан като корабостроителен завод.

— Казвам се — продължи заварчикът, — Израил Лазаревич. Ариман Израил Лазаревич. Работя в отдела за ритуални услуги към

това гробище. Окултурявам, тъй да се каже, последния път на гражданите. — И протегна на Куманин мърлявата си лапа.

Сергей отскочи. В главата му се мярна мисълта, че този човек изобщо не прилича на евреин. Но явно това беше същият човек, при когото бе отишъл Степан Агафонович.

Куманин искаше да запита за баща си, но вместо това кой знае защо зададе друг въпрос:

— Как разбрахте за пристигането ми?

— Но вие сам ме известихте по телефона — искрено се учуди Израил Лазаревич. — Нима вчера не се обадохте на телефон 355-99-93? Реших, че сте били вие.

— А вие какво — на свой ред се учуди Куманин, — тук ли живеете? На служебна площ?

Евреинът-заварчик съвсем се развесели:

— Как го казахте? На служебна площ? Ами че къде другаде да живея, като имам толкова много работа? Остроумно го рекохте, на служебна площ. Ами че и вие, Сергей Степанович, живеете на служебна площ. Вашата къща, доколкото знам, е ведомствена, нали? И моята е ведомствена. И нашите ведомства, може да се каже, са сродни. Само дето ние сме по-високата инстанция. На всички нас ни се полага да живеем на служебна площ. Това, ако щете, е наша привилегия.

„Безумие“ — помисли си Куманин и отново усети главозамайване и гадене. Преодоля обзелата го слабост и попита:

— Къде е баща ми?

Заварчикът се засмя:

— За баща си ли се тревожите? Татенцето ви вече е съвсем наред. По-скоро би трябвало да се тревожите за себе си.

— Какво значи това? — изгуби търпение Куманин. — Заплашвате ли ме? Къде е баща ми, питам ви?

Той реши, че няма да е зле да изясни въпроса с този евреин, да установи личността му. Кой е той изобщо, та да си позволява подобни шегички с офицер от КГБ? Куманин подири с очи милиционера, но него го нямаше наблизко.

— Зле изглеждате, Сергей Степанович — каза Израил Лазаревич със съчувствие. — Вие по-добре здравето си погледнете, вместо да се мотааете по гробища и чужди гробове да разравяте, надписите им да си вземате за сувенир. Не са хубави тези работи. Грехота.

— Интересно, откъде сте научили това? — зловещо попита Куманин, като напълно дойде на себе си.

Израил Лазаревич въздъхна тъжно и уморено.

— Защо така се нервирате, Сергей Степанович — проговори той. — Не се пазите. Аз дори разправях веднъж на ПОКОЙНИЯ ви баща: „Ще изгори, казвам, нахалос вашето синче в службата си, понеже много навътре взема всичко. Тя, работата, само глупаците обича...“

Куманин отново клюмна. Той дори не разбра, че Израил Лазаревич бе нарекъл Степан Агафонович „покоен“. Чу тази дума, но някак не я осъзна.

— Слушайте — каза той уморено, — не разбирам за какво ми говорите и какво искате от мен. Кажете, къде е баща ми? Трябва ми. Трябва спешно да му съобщя... Всъщност аз затова пристигнах тук.

— Ами че той всичко знае — махна с мръсната си ръка заварчикът, — отдавна знае, но на никого не казваше, за да не ви развали живота и кариерата. И на себе си също, разбира се. Грешен човек беше, но разкаянието го срази.

— Аз на вас... на теб мутрата ти ще размажа за такива приказки — започна Куманин, макар да усещаше, че не може да мръдне ни ръка, ни крак. — Какви ги дърдориш за моя баща!

Израил Лазаревич се изкикоти и скри устата си с мръсната си лапичка:

— Оказва се, че вие нищо не сте знаели не само за дядо си, но и за баща си. Да ви разкажа тогава...

— Нищо не искам да чувам — изкрещя Куманин. — Казвай, къде е баща ми? Казвай, иначе още сега ще те арестувам...

С огромно усилие на волята той вдигна дясната си ръка и с бързо движение смъкна черните очила от главата на заварчика.

Страшното лице на Израил Лазаревич с празни дупки на мястото на очите, както се видя на Сергей, накара Куманин да се дръпне ужасен.

— Стига глупости — каза заварчикът, — дайте ми очилата. Служебни са. Трябва да работя с тях.

— Серьожа, дай му очилата — неочаквано се чу глас зад гърба на Куманин, — без очила много го боли. Аз знам това, защото на разпит през 51-ва година му избодох очите...

Куманин рязко се обърна и видя в далечината баща си с черна монашеска одежда и голям кръст на гърдите.

— Върни му очилата, — тихо повтори баща му.

От този момент нататък Куманин нищо не помнеше.

* * *

Намериха го паднал в безсъзнание на пейката, близо до входа на гробището, помислиха го за пиян и извикаха милиция. Патрулът, без много да му мисли, закара Куманин в най-близкото изтрезвително. За щастие, докато му правеха тараш по джобовете, намериха удостоверението на майор от КГБ и съобщиha в Голямата Къща. Оттам бързо пристигнаха момчета, които се ориентираха, че Куманин не е пиян, и го изпратиха в болница.

Едва на третото денонощие Сергей дойде на себе си. При него дойде сътрудник от Голямата Къща да се интересува дали над Куманин не е имало нападение. Сергей Степанович разказа каквото помнеше за евреина-заварчик от Смоленското гробище.

Първо го настаниха в инфекциозното отделение, после в психоневрологическото, в крайна сметка пролежа по болниците повече от половин година. През цялото време лекарите правеха отчаяни опити да му поставят диагноза. Подозираха остро отравяне с бензинови пари или друго високотоксично вещество, нервна преумора, микроинсулт, амнезия.

Самият Сергей смяташе, че станалото с него изобщо не е в резултат от посещението на гроба на полковник Романов, въпреки че не можеше нищо да обясни.

След излизане от болницата Куманин мина през лекарска комисия и бе освободен от длъжност в КГБ по здравословни причини.

Докато Сергей Степанович лежеше в болницата, в света се промениха много неща — случи се това, за което предупреждаваше генерал Климов. Огромната комунистическа империя се вряза в задънения път, който Историята ѝ бе отредила. От страшния удар първо рухна Берлинската стена, след нея се сгромоляса Варшавският договор и накрая пред очите на смаяния свят започна да се разпада Съветският Съюз...

* * *

Успях да се добера до майор Куманин случайно, по-точно не аз се добрах до него, а той до мен. В началото на 1992-ра година бе публикуван моят превод на книгата на американския писател Джон Кил „Операция «Троянски кон»“, където в доста популярна форма авторът се опитва да обобщи всички случващи се на Земята „чудесии“ от зараждането на нашата цивилизация до наши дни. Кил доказва, че всички чудеса на Земята са резултат от действията на мощна цивилизация, която се намира не в космоса, а заедно с нас на нашата малка планета, наричана Земя, в паралелен свят.

Куманин искаше да се срещне с мен и ме покани в Москва. В дома му забелязах снимката на Николай II, поставена на масата в рамка, но не ѝ придадох голямо значение. Първо, знаех, че Куманин има отношение към монархическото движение, а второ, времето вече беше такова, че портретът на последния руски цар стана обичаен предмет от интериора на много домове в потресената Русия.

Именно тогава чух историята на бившия сътрудник на КГБ майор Куманин. Оказа се много трудно да се говори с него — все още не можеше да преодолее навика да задава въпроси, а не да отговаря. Той смени някои имена и местата на своите приключения.

Като обединих известното на мен с това, което ми разказа Сергей Куманин, написах тази книга.

— Ако по-малко знаеш, по-дълго ще живееш — понякога се прикриваше той с известната „чекистка“ поговорка.

— Е, ами генерал Климов — питам, — реално лице ли е или не?

— Генерал Климов сигурно и сам вече си е забравил истинското име, ако изобщо някога го е знаел — засмя се Сергей. — Вече е генерал-полковник — продължи той и посочи с пръст тавана. — Сега разбирам с какво се е занимавал през цялото това време. Той е виждал, че „нашият влак на революцията“ лети напред, и се е опитвал да откачи вагоните в движение, така че, ако не може да предотврати самата катастрофа, поне да намали последиците от нея. Само едно не можах да разбера — за какъв дявол им беше притрябвал царят? Няма да се учудя, ако Климов някъде крие и преки наследници на Николай. Аз няма да възразявам. Ние, Куманините, сме от старинен род,

търговски. В наша чест цяло село е наречено. Аз скоро ще си върна чрез съда имението — и отново се засмя.

В кухнята, където говорим, виси икона, не в почетния ъгъл, но все пак впечатлява.

Попитах Куманин как се отнася към последните разкрития за останките от царското семейство, за продължаващите спекулации на Рябов и за дейността на Соловьев, когото вече наричат четвърти след Намьоткин, Сергеев и Соколов, следователите по делото „За убийството на царското семейство“, за тържествената подготовка на препогребването на новите останки в Петропавловския храм? Показах му вестник с огромно заглавие „СЛЕДОВАТЕЛЯТ СОКОЛОВ ЗАКРИВА «ДЕЛОТО РОМАНОВИ»“.

Куманин се усмихна:

— Нека си го погребват. Климов моментално ще измъкне такива документи, които ще предизвикат вселенски скандал от небивал мащаб с много интересни последствия. Никак няма да се изненадам, ако науча, че всичките тези „гробокопачи“ са действали по сценарий, разработен от подчинените на Климов.

— Не преувеличавате ли? — с известно съмнение попитах аз.

Вместо отговор той отвори чекмеджето на масата, извади оттам стара снимка, голяма колкото пощенска картичка, и ми я подаде.

Дъхът ми секна.

— Откъде я имате? — зададох нетактичен и глупав въпрос.

— С търсене всичко се намира — усмихна се бившият майор. — Искате ли да я публикувате?

— А защо не го направите вие самият? — питам, като същевременно си мисля: „Ако Куманин разполага с такива материали, то какво ли може да има при Климов?“

— Ами че аз съм таквоз — Куманин върти показалец край слепоочието си, — официално съм зачислен като куку и мога да компрометирам всякаква публикация. — И пак се смее.

Разбирам колко неща още би могъл да ми разкаже, но не ми е разказал! Опитвам се да изясня къде работи сега.

— Бачкам в една кантора като юрисконсулт — доверява ми той.

— А какво в крайна сметка стана с баща ви? — задавам пореден въпрос.

— Не ме питайте — мръщи се той, — не ми се говори на тази тема.

— Но той жив ли е? — продължавам да разпитвам.

— Жив е — неохотно изгърсва Куманин и добавя, — но не особено. — Известно време мълчим.

— А Надя Шестакова?

— Надя ли? — повтаря Куманин. — При нея всичко е наред. Омъжи се за Феофил. Имат дете. Процъфтяват. Вече ходиха до САЩ, до Израел, още някъде по света, говорят по научни симпозиуми, пишат.

— Виждате ли се с нея? — питам, но виждам отговора на лицето на Куманин.

— Опитах се веднъж — въздъхва той, — но Надя ми направи истерия, че аз, виждате ли, едва не съм ги бил погубил и двамата. Не влизах в подробности — щом не съм ги погубил, пак добре.

— А с бившите си колеги виждате ли се? — продължавам разпита.

— Рядко — признава той. — Обаждат се понякога, но само за здравето ме питат. Канеха ме да вляза в дружеството на ветераните. Само че още не съм за там.

Куманин се усмихва, но не много радостно.

— Ами вашите подопечни? — усмихвам се аз. — „Памет“ и други такива организации? Не ви ли канят за вожд?

Куманин снишава глас:

— Не. Стига ми толкоз. След онази среща на гробището не искам да имам нищо общо с тях. Ако има такива куражлии, прав им път.

— Добре — съгласявам се и се опитвам да сменя темата, — а Альоша Лисицин? Успяхте ли нещо да разберете за него?

— Той си отиде — просто отвърна Куманин и въздъхна.

— Какво, починал ли е?

По очите на Куманин виждам как вече не вярва, че аз съм превел „Троянския кон“.

— Той дойде — обясни Куманин, — но не за да остане. Той дойде, за да каже и да си отиде. Само дето страната ни е такава, че всичко казано от него е чул само генерал Климов.

— Знаете ли — Сергей изведнъж снишава глас, — все ме е страх, че той пак ще се появи при мен...

— Глупости — успокоявам го аз, — вие тогава сте губели съзнание. Всичко ви се е привидяло.

— Глупости ли? — пита той. — Ето, вижте. Когато ме изписаха от болницата в Ленинград, ми върнаха вещите. Парите, разбира се, бяха изчезнали. Имах у себе си аванс за отпуска, май около 700 рубли. А всичко останало си е на мястото: документи, химикалка, самобръсначка, четка за зъби и... ето тези черни очила, които свалих от Ариман.

Той показва извехтели черни очила с ластик, каквито употребяват заварчиците.

— Да — казвам объркано, без да смея да докосна очилата. — Даже не знам какво да кажа.

— Е, как да не знаете — изведнъж ми възразява Куманин, — щом сте превели „Троянския кон“? Там всичко е казано и описано. Спомнете си какво пише Джон Кил за така наречените ултрасъщества. Така че той спокойно може да се върне, за да си прибере очилата.

И аз си спомням думите на Джон Кил: „Стига само да започнете каквото и да било изследване на тайнствени събития от далечното или не много далечното минало, и в работата незабавно се включват неизвестни сили, за чиято природа можем само да гадаем. От една страна тези сили правят всичко възможно, за да ви насочат към целта, а от друга — влагат не по-малко усилия да се побъркате.“

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА



<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.